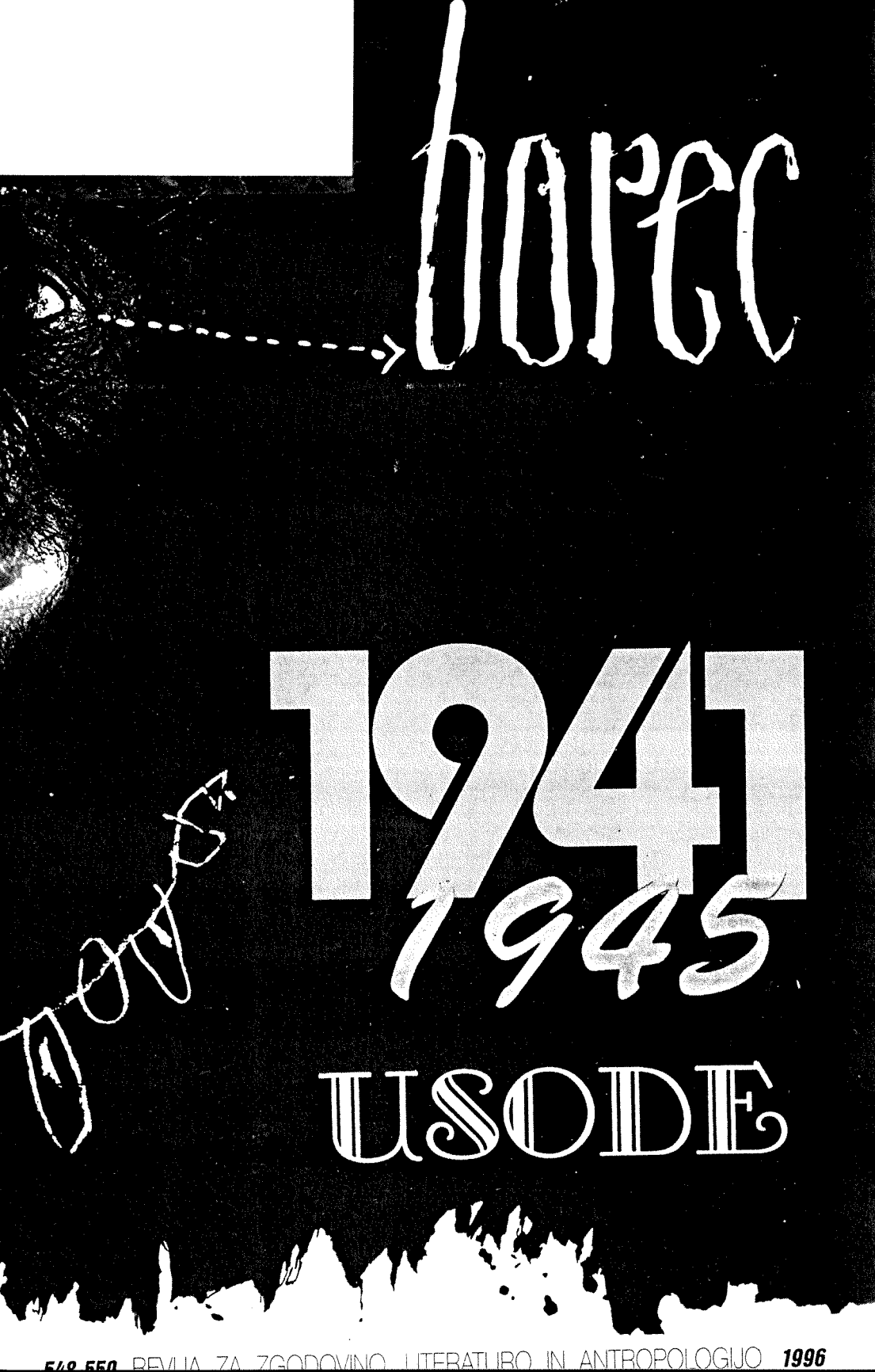
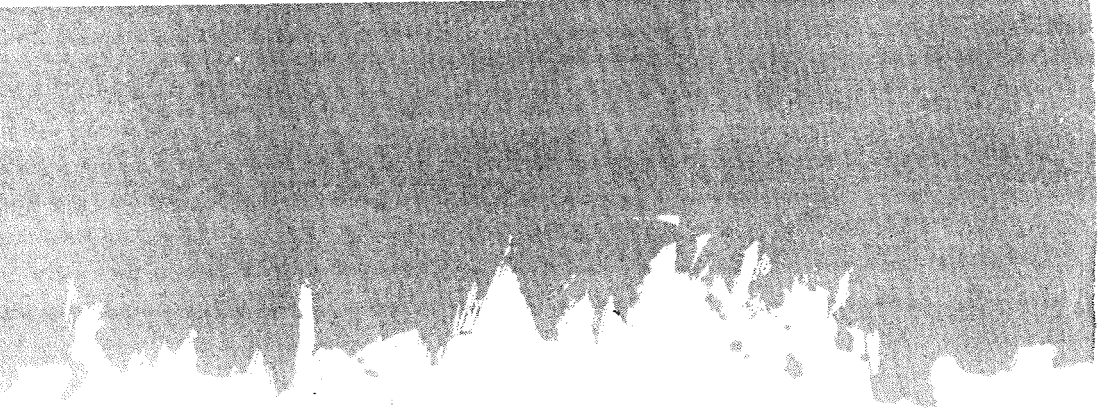

borec

1941
1945

USODE

I Z P R I H O D N J E Š T E V I L K E

● PERSPEKTIVE
Zrcalo časov

● BILA JE VOJNA...1991

horec

9

GRADIVO IN SPOMINI

Pavla Jerina-Lah

LJUBLJANSKO ZDRAVSTVO IN OF ● 5

PRIČEVANJE

Božena Ravnihar-Nataša

PARTIZANSKE BOLNIŠNICE NA NOTRANJSKEM IN SVPB-S
(SNEŽNIK) ● 262

PRIČEVANJE

Tone Peternel-Igor

RAZVOJ OF V POLJANSKI DOLINI IN POLJANSKA VSTAJA
DECEMBRA 1941 ● 279

ANTROPOLOŠKA SKICA

Jože Dežman

GORENJSKI ŽELEZNIČARJI 1941–1945 ● 403

B O R E C

LJUBLJANSKO ZDRAVSTVO IN OF

Od začetka italijanske okupacije do odhoda v partizane jeseni 1943 sem bila zdravnica volonterka na II. kirurškem oddelku Splošne bolnice v Ljubljani. Zdravniški staž sem opravljala na vseh oddelkih bolnice. Veliko kolegic in kolegov sem poznala še iz Društva medicincev še iz študentskih let. Zato sem lahko dobro ocenila njihov odnos do okupatorja in OF pa tudi razporeženje osebja v različnih oddelkih bolnišnice in na Kirurški kliniki. V drugih zdravstvenih ustanovah in v lekarnah po Ljubljani pa razmer nisem poznala.

V prijateljskih stikih in med opravljanjem vsakodnevnih delovnih obveznosti sem med bolničarskim, strežnim in administrativnim osebjem vedno našla ljudi, ki so opravili tudi na videz drobne naloge za OF. Največ so pomagali pri pakiranju in sterilizaciji zavojnega materiala, z zbiranjem denarnih prispevkov, prenašanjem in zbiranjem obvestil. Največ napotkov, kam naj grem pomagat partizanskim enotam zunaj Ljubljane, kam naj odnesem zdravila, denar, sporočila, sem dobila od prijateljice dr. Ruže Germ-Šegedin, članice Zdravniškega matičnega odbora OF.

Moje delo za OF ni ostalo skrito domačim izdajalcem. Ko je fašistična milica 8. septembra 1942 zaprla številne sodelavce OF med zdravstvenimi delavci, sem bila v zaporu zaslišana pri fašističnem generalu Montagni. Delala sem se naivno in zatrjevala, da zdravnice in zdravniki nismo komunisti, kakor so nas obtoževali, temveč, da so nesoglasja z Italijani le izraz naše narodne zavednosti. Zame so posredovali tudi moji predstojniki in tako sem bila izpuščena. Tri zdravnice pa so internirali. V decembrskih racijah leta 1942 so me v "imenu Kristusa Kralja" aretirali med dežurstvom na kirurgičnem oddelku. Sredi mrzle predbožične noči so nas domobranci surovo nagnali na tovarnjake in odpeljali v zapore v t.i. belgijsko kasarno. Od tam so me odpeljali v italijanske policijske zapore v šentpeterski kasarni. Ker niso imeli dokazov proti meni in zaradi nesoglasij med domobransko in italijansko policijo ter posredovanj meni v prid so me po konfinaciji v Ribnici izpustili. Jeseni 1943 sem se po srečnem naključju, dobri obveščenosti in ob pomoči bolničarskega osebja umaknila iz Ljubljane v partizane v sprejemno partizansko bolnico v premiku v Travno Goro, ki so jo Nemci v ofenzivi zajeli. Hudo ranjene postrelili, osebe pa odpeljali preko Reke v Trst. V

transportu od tod mi je uspelo pridružiti se partizanski saniteti devetega korpusa na Primorskem. Do osvoboditve sem bila zdravnica in predstojnica partizanske bolnice Pavla v Trnovskem gozdu.

Po vojni mi je veliko časa vzela kirurška specializacija. S pomočjo nekaterih zdravnikov in aktivistov Rdečega križa sem ustanavljala službo za transfuzijo v Sloveniji in potem v drugih jugoslovanskih republikah. Sodelovala sem v zveznih zdravniških vodstvih, v vodstvu Rdečega križa. Tako nisem imela ne časa ne priložnosti za oživljanje spominov na medvojne dogodke. Leta 1976 pa je IV. kongres slovenskih zdravnikov uvrstil na dnevni red posebno temo o ilegalnem zdravstvu med narodnoosvobodilnim bojem v Ljubljani. Takrat sem kot predsednica Sekcije partizanskih zdravnikov Slovenskega zdravniškega društva prevzela zbiranje podatkov o delovanju OF v zdravstvenih ustanovah v Ljubljani. Podatke sem dobila na podlagi spominskih pričevanj, vprašalnih listov, dokumentov. Pri zbiranju gradiva so mi največ pomagali prof. dr. Ladislav Trampuž za Državno bolnico za ženske bolezni, primarij dr. Božena Grosman za Oddelek za otroške bolezni Obče državne bolnice in magistre farmacije za lekarne, posebej Meri Breščak. Nastalo je kratko besedilo, v katerem smo predstavili delovanje OF po zdravstvenih ustanovah.

Gradivo sem zbirala naprej in tako je nastalo pričujoče besedilo. Vsem, ki jih nisem omenila ali morda ne dovolj predstavila njihovega dela, se iskreno opravičujem. Če je prišlo do tega, ni prišlo namerno, ampak zgolj zaradi tega, ker nismo odkrili ustreznih virov.

V svojem imenu in v imenu Sekcije partizanskih zdravnikov se zahvaljujem reviji Borec, ki je z odlaganjem objave prispevala tudi k temu, da sem besedilo še dopolnila. Posebej se zahvaljujem požrtvovalni lektorici Alenki Kraigher-Gregorc in Marjeti Žvelec, ki je potrpežljivo prepisovala več različic besedila. Moja zahvala pa velja seveda vsem, ki so mi pomagali, da smo oteli pozabi požrtvovalnost medvojnega zdravstvenega osebja, žrtve in trpljenje. Da ostane zapisano, kako je organizacija OF med zdravstvenimi delavci postavila prve temelje za partizansko saniteto že v začetku upora proti okupatorju.

Dr. Pavla Jerina-Lah

Dr. Božena Ravnihar-Nataša

LJUBLJANSKO ZDRAVSTVO IN OF OD MAJA 1941 DO MAJA 1942

- Politično in propagandno delo, denarni prispevki, obveščevalno delo
- Zdravljenje bolnih in ranjenih partizanov in ilegalcev v Ljubljani in zunaj nje
- Preskrbovanje partizanskih enot z zdravili in sanitetnim priborom
- Mobilizacija zdravnikov in medicincev v partizanske enote

LJUBLJANSKO ZDRAVSTVO IN OF OD SEPTEMBRA 1943 DO MAJA 1945

ZDRAVNIŠKI MATIČNI ODBOR OF

- Člani ZMO OF in Osrednjega zdravniškega aktiva OF

Dr. Božena Ravnihar-Nataša

LJUBLJANSKO ZDRAVSTVO IN OF OD MAJA 1941 DO MAJA 1942¹

Zaradi posebnih nalog zdravstva v narodnoosvobodilnem boju je Izvršni odbor Osvobodilne fronte (v nadaljevanju: IOOF) dal pobudo, naj se zdravništvo oziroma zdravstvena služba, saniteta poveže kot posebna oblika v OF. Dr. iur. Aleš Bebler je spomladi 1941 povabil na sestanek pet zdravnikov.² Sestanek je bil predvsem informativen. Pogovarjali so se o tem, kako preučevati razpoloženje med zdravniki, razširjati idejo OF med njimi in zanesljivejše pritegniti k sodelovanju. Na naslednji sestanek sta prišla še dva zdravnika.³

Potrebno je bilo oblikovati trdnejšo in širšo organizacijsko mrežo. V začetku avgusta 1941 so začeli organizirati Zdravniški matični odbor Osvobodilne fronte (v nadaljevanju: ZMO) po koalicijskem principu. Ustanovne politične skupine OF so delegirale vanj svoje zastopnike. KP je imenovala dva (dr. Mavricija Neubergerja, dr. Boženo Ravnihar), krščanski socialisti enega (dr. Bogdana Breclja) in sokoli enega (dr. Franca Novaka). Zaradi maloštevilčnosti je bil v odbor kooptiran še en neopredeljen član (dr. Pavel Lunaček). Odboru je pomagala štiričlanska partijska celica zdravnikov, ki je z njim koordinirala svoje delo.⁴

Začeli so organizirati tako imenovane zdravstvene terenske odbore po vseh oddelkih ljubljanske Obče državne bolnice in po vseh drugih zdravstvenih, pozneje tudi socialnih ustanovah. Teh odborov je bilo trideset. Njihovi člani niso bili samo zdravniki, pač pa tudi drugi sanitetni delavci.

Razvejana organizacija OF se je spoprijela s številnimi nalogami. Poleg splošnega političnega dela, ki ga ZMO in terenski odbori niso nikoli zanemarili, so imeli zdravniki dve pomembni in tesno povezani področji delovanja. Zbirali in urejali so sanitetni material ter ga pošiljali v partizanske enote in zdravili bolne in ranjene partizane ter ilegalce. Ilegalno so zdravili v bolnišnicah in ambulantah, v skritih stanovanjih v Ljubljani in zunaj nje, v partizanskih enotah in akcijah. Mobilizirali so zdravnike, medicince in bolničarje v partizane ter prirejali tečaje prve pomoči.

Morali pa so se spoprijeti tudi z nekaterimi "stranskimi nalogami", ki se jim člani osvobodilnega gibanja niso niti mogli niti hoteli izogniti. Tu je šlo predvsem za obveščevalno službo, za pomoč jetnikom z navodili, kako naj podaljšajo "bolezni" v zaporu in v bolnišnici, za pomoč pri pobegih jetnikov iz bolnišnice, za pomoč pri simuliranju bolezni itd.

POLITIČNO IN PROPAGANDNO DELO, DENARNI PRISPEVKI,
OBVEŠČEVALNO DELO

Člani ZMO in njihovi najbližji sodelavci, ki so se ukvarjali s politično propagando, so morali imeti vsak teden ali vsaj vsakih štirinajst dni politične informativne sestanke z vsakim od odborov po zdravstvenih ustanovah. Poročali so o političnem položaju, o smernicah, ki jih je dal IOOF obravnavali so sporna aktualna politična vprašanja. Včasih je bilo politično delo v teh odborih zelo težko, npr. ob Mihailovičevi izdaji.⁵

Najtežje je bilo spraviti ljudi na sestanke pa tudi zagotoviti prostore zanje. Težko je bilo pridobivati nove člane, ljudi, ki bi hoteli aktivno delati in sodelovati.

Razdeljevali so tudi Slovenski poročevalec in drugo propagandno literaturo ter pobirali prispevke.

Najlažje in najbolj uspešno je bilo zbiranje rednega mesečnega denarnega prispevka in posojil, čeprav ravno najpremožnejši večinoma niso veliko plačevali. Vsak mesec so zbrali približno deset tisoč lir.

Politični sestanki, razdeljevanje Slovenskega poročevalca in pobiranje davka so organizacijo najtrdneje povezovali. ZMO je tako imel pregled nad vsemi aktivisti OF med osebjem zdravstvenih ustanov. Ti so pri svojem vsakdanjem delu zvedeli različne novice, pomembne za obveščevalno službo, in poročali o njih.

Jetniški in policijski zdravnik sta poročala marsikaj zanimivega iz zaporov in prek njiju so lahko marsikaj sporočali vanje. V Splošni bolnici je bil sloviti Oddelek za zapornike v zgradbi Oddelka za kožne in venerične bolezni. Tudi tam so bili zdravniki, ki so bili sodelavci OF in so zapornikom na različne načine pomagali. Zdravnike v bolnišnici so pripravili na to, da so jetniku, ki jim ga je jetnišnični zdravnik poslal na specialistični pregled, potrdili domnevno diagnozo in podaljševali zdravljenje. V nekaterih primerih so tako preprečili neprijetna zasliševanja in morda tudi mučenja.

Pri nekaterih so šli še dalje. Če so hoteli jetnika spraviti iz bolnišnice na svobodo, so za pobeg napravili točen načrt. Organizirali so zdravnike, sestre, strežnike, ki naj bi pomagali pri pobegu. Obvestiti in pripraviti je bilo treba "bolnika", ki je bil navadno dobro zastražen, zagotoviti obleko zanj. Včasih je bilo že vse pripravljeno, pa se je kaj nepredvideno zapletlo, in treba je bilo izdelati nov načrt, vzpostaviti nove zveze.

Tudi umobolnici na Poljanskem nasipu in na Studencu sta bili večkrat zatočišče našim jetnikom, ki so simulirali umobolnost, da se rešijo internacije, ječe, mučenja ali celo smrti. Pri tem so jim seveda pomagali zdravniki v teh ustanovah, ki so bili organizirani v OF. Poleg tega so v obeh umobolnicah s pomočjo odborov OF dobili stanovanje, predvsem pa hrano tisti medicinci, ki so jih zaradi njihove politične pripadnosti (simpatizerji ali člani KP) izgnali iz študentskih domov, npr. iz Oraž-

novega doma in bivšega Jugoslovanskega kolegija, ali če je postalo bivanje tam zanje nevarno. Tako so omogočili revnejšim, da so lahko študirali oz. delali za OF.

ZDRAVLJENJE BOLNIH IN RANJENIH PARTIZANOV IN ILEGALCEV V LJUBLJANI IN ZUNAJ NJE

Marsikaterega aktivista ali bolnega partizana je bilo nevarno zdraviti v bolnišnici ali javni ambulanti. Po Ljubljani so zato angažirali privatne zdravnike vseh strok (kirurge, interniste, otolaringologe, dermatologe itd.), da so obbolele na skrivaj zdravili; vse to je potekalo v največji tajnosti, da so se zavarovali pred izdajami in izzivanji.

Na določene javke je spremljala ranjene partizane vedno ista kurirka. Zdravniki so s teh javk posredovali zvezo s kirurgi, ki so določili ali zdravljenje ali operacijo, in kje. Imeli so tudi telefonske številke zanesljivih šoferjev taksijev, ki so jih klicali za prevoz ranjencev. S temi šoferji je bil neposredno povezan tudi eden od članov ZMO, ki jih je poučil, kako naj se vedejo v primeru, če bi jih prijeli in zasledovali. Med njimi je bilo nekaj izredno požrtvovalnih ljudi, ki so se izkazali zlasti potem, ko je bila Ljubljana že obdana z žico.

Marsikaterega ranjenca oz. bolnika so uspešno pozdravili v zasebni oskrbi dobrih ljudi, ki so precej tvegali, če so jih vzeli pod streho. Veliko so jih zdravili v bolnišnici ali v sanatoriju Emona, kjer so bili vpisani pod lažnimi imeni, določili so jim napačno diagnozo itd. Pri tem so se posebej izkazali zdravniki in drugo osebje Kirurške klinike, obeh kirurških in drugih bolniških oddelkov, zlasti pa sanatorija Emona.

Velikokrat je bilo zelo nevarno, ker vse ni vedno teklo po načrtu. Večkrat so se stvari dogajale kar mimo javk.

Ranjene partizane je bilo treba prepeljati v Ljubljano, kjer so ti lahko dobili ustrezno zdravniško pomoč. Kmalu pa je postal prevoz ranjencev v Ljubljano čez blok zelo otežkočen, pozneje celo nemogoč. Ker partizanske enote še niso imele zdravnika, ki bi šel za stalno v partizane, so, kadar je bilo potrebno oz. kadar je bilo mogoče, pošiljali zdravnike iz Ljubljane za dan ali dva. Po vrnitvi je zdravnik takoj sporočil odgovornemu sanitetnemu aktivistu, kakšna zdravila potrebuje enota. Zdravila so potem priskrbeli. Včasih je bilo treba organizirati transport kakega bolnika ali ranjenca v Ljubljano. Iz bolj oddaljenih enot so jih včasih pripeljali le v okolico Ljubljane, kamor jih je odšel zdravnik pregledat. Včasih pa so odšli zdravniki tudi do enote, da so prišli do ranjencev.

Če so partizani načrtovali kako nevarnejšo akcijo, so že prej poklicali zdravnika iz Ljubljane, da je na kraju samem pomagal ranjencem. Po akciji se je spet vrnil domov. Za to je bila v Ljubljani pri enem od zdravnikov posebna javka, od koder so obveščali mlajše zdravnike, ki so bili na razpolago v takih primerih.

Jeseni leta 1941 je ZMO sklenil, da bo organiziral podeželske zdrav-nike, da bi pomagali partizanom. Dva njegova člana sta obiskala skoraj vse zdravnike, na katere so lahko računali v tako imenovani Ljubljanski pokrajini. Obvestila sta jih, za kaj gre in marsikdo je pristal, da bo pomagal ranjenim partizanom. ZMO je prek glavnega poveljstva narod-noosvobodilne vojske sporočil njihova imena komandantom tistih enot, ki so delovale na območjih teh zdravnikov. Partizani dostikrat niso upoštevali konspiracije, ki bi zaščitila zdravnika. S tem so jih večkrat spravili v zelo težaven in kočljiv položaj.

Medicince je bilo treba usposobiti za pomoč ranjencem. Zato jih je približno deset zdravnikov, predvsem kirurgov, na tajnih tečajih po-učevalo o prvi pomoči, o najnujnejših kirurških posegih, o načinih transporta oz. o pripravi ranjenca za transport.

Posebni tečaji so bili tudi za laike, predvsem za dekleta, ki naj bi odšle v partizane kot bolničarke ali pa bi pomagale ranjencem, če bi prišlo do pouličnih bojov. Teh tečajev je bilo zelo veliko. Zanje je bil odgovoren eden od članov ZMO.

PRESKRBOVANJE PARTIZANSKIH ENOT Z ZDRAVILI IN SANITETNIM PRIBOROM

Oskrba partizanskih enot z zdravili in drugim sanitetnim priborom je bila tako pomembna, da je bila članica ZMO odgovorna samo zanjo.⁶ Njej so zelo pomagali nekateri člani partijske celice zdravnikov. Vzpo-stavili so zveze z lekarnami, s trgovinami s sanitetno opremo, s farma-cevtskimi skladišči in z drogerijami. Marsičesa tudi za denar ni bilo moč dobiti, npr. brizgalk, inštrumentov, klešč za zobe, raznih zdravil, povojev. Prodaja obvezilnega materiala v lekarnah je bila omejena. Tudi denarja za nakupe ni bilo dovolj.

Treba je bilo poiskati še druge vire. Zbiranje sanitetnega materiala so organizirali po ustanovah v Splošni bolnici in Državni bolnici za ženske bolezni, v Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev, v Mestnem fizikatu itd. Precej je prispeval Rdeči križ.

V začetku so pripravljali predvsem male ročne apoteke, pozneje pa sanitetne nahrbtnike in torbice. Poleg tega so zbirali material za pre-mično bolnišnico. Vse to je bila podlaga, ki je omogočila dobro delo v prvi Glavni partizanski bolnici in drugih konspirativnih partizanskih bolnišnicah v Rogu.

Za zbrani material so rabili skladišča. Ni jih bilo lahko dobiti, a so uspeli. Spet je pomagala Splošna bolnica, predvsem Državna bolnica za ženske bolezni. Veliko težav je bilo tudi z razpošiljanjem zbranega, vendar ni bilo niti enega neuspelega transporta.

Poleg tega zelo pomembnega dela s pripravo in razpošiljanjem sani-tetnega materiala je bilo še veliko drobnih opravkov. Od začetkov

partizanstva so skoraj vsak dan prihajala naročila s terena: zdaj aspirin in amidopirin, pa mazilo zoper ozeblina, uši, garje, spet drugič prvi povoji, sterilna gaza itd. Dopolnjevali so izpraznjene ročne apoteke. Vedno se je mudilo, vedno je bilo treba biti na razpolago.

MOBILIZACIJA ZDRAVNIKOV IN MEDICINCEV V PARTIZANSKE ENOTE

Mobilizacija zdravnikov in medicincev v partizanske enote je bila izredno pomembna, a tudi najbolj kočljiva točka delovanja ZMO.⁷ V ta namen so bili organizirani številni sestanki z zdravniki, s stažisti in s kirurgi, na katere so prihajali tudi vojaški funkcionarji, ki so se vrnili s terena v Ljubljano. Vendar vse to v letu 1941 in v začetku leta 1942 ni rodilo uspehov. Z nastankom prvega osvobojenega ozemlja pa so maja 1942 nastali vsi pogoji za razvoj partizanske sanitete, kar je tudi ovrglo najbolj tehten zadržek zdravnikov. KP je tedaj ukazala nekaterim zdravnikom, svojim članom, da odidejo v partizane, čeprav je ravno na njihovih ramah slonelo najtežje in najbolj odgovorno delo pri organizaciji sanitete v Ljubljani. Odzvalo se je še več drugih zdravnikov. Konec maja 1942 je odšla v partizane prva skupina štirinajstih zdravnikov z enim medicincem in enim zoboteknikom; to so bili dr. Arnold Bidovec, dr. Zdenko Budič, dr. Peter Gala, dr. Marjan Gerbec, dr. Marjan Južnič, dr. Pavel Lunaček, dr. Karl Milavec, dr. Marjan Morelj, dr. Dušan Mravljak, dr. Franc Novak, dr. Rudolf Obračunč, dr. Edvard Pohar, dr. Božena Ravnihar, dr. Andrej Župančič, medicinec Rudolf Štraus ter zobotehnik Avgust Zupet. Od petih članov ZMO so odšli v partizane trije. V partizane so odšli tudi štirje člani KP.⁸ Istočasno so poslali na teren ves glavni sanitetni material: petnajst zdravniških in kirurških nahrbtnikov s sanitetnimi torbicami in ves material za bolnišnico.

S tem se je začelo novo obdobje v razvoju sanitete OF. Glavno delo se je preneslo na teren. Ljubljana je postala od tedaj v glavnem le vir za kadre in sanitetni material.

OPOMBE

¹ Izvleček iz referata dr. Božene Ravnihar-Nataše, napisanega 1943/1944, ko ga je nameravala predstaviti v sanitetnem oddelku glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Original referata je bil zaradi konspiracije brez imen in priimkov.

² Dr. Damjana Bebler, dr. Božena Ravnihar, dr. Božena Sernec, dr. Andrej Župančič in dr. Mavricij Neuberger.

³ Dr. Pavel Lunaček in dr. Franc Novak.

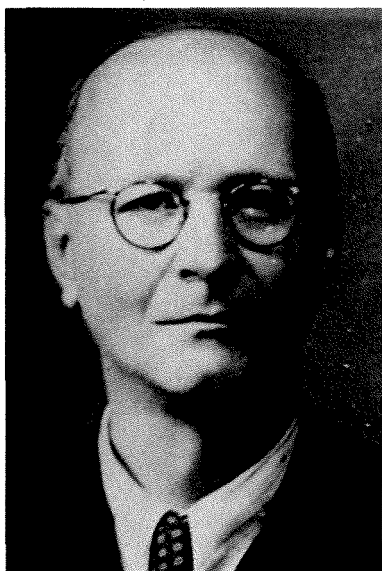
⁴ Dr. Damjana Bebler, dr. Božena Ravnihar, dr. Andrej Župančič, dr. Mavricij Neuberger.

⁵ Mihailovičeve četniške enote so začele sodelovati s kolaboracionisti.

⁶ Dr. Ruža Germ-Šegedin, dr. Tatjana Zalokar.

⁷ Člani ZMO: dr. Pavel Lunaček, dr. Franc Novak, dr. Božena Ravnihar.

⁸ Člani KP: dr. Dušan Mravljak, dr. Božena Ravnihar, dr. Andrej Župančič, Avgust Zupet.

Dr. Mavricij Neuberger

Dr. Pavel Lunaček-Igor

ČLANI ZDRAVNIŠKEGA MATIČNEGA ODBORA OF IN OSREDNJEGA ZDRAVNIŠKEGA ODBORA OF

Dr. Božena Ravnihar-Nataša

Dr. Andrej Župančič-Mike

Dr. Franc Novak-Luka

Dr. Peter Držaj

ČLANI ZDRAVNIŠKEGA MATIČNEGA ODBORA OF IN OSREDNJEGA ZDRAVNIŠKEGA ODBORA OF

Dr. Božena Sernec

Dr. Damjana Bebler-Brecelj

Dr. Ruža Germ Šegedin-Meta

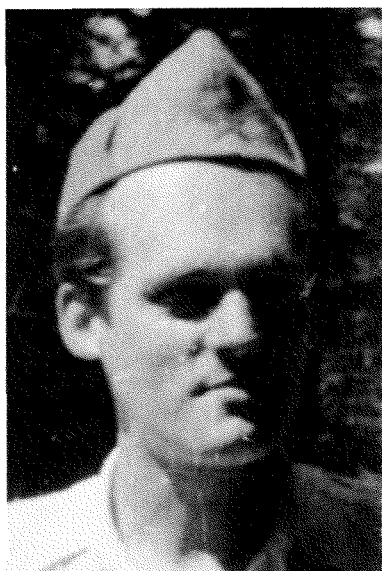

Dr. Mirko Derganc

ČLANI ZDRAVNIŠKEGA MATIČNEGA ODBORA OF IN OSREDNJEGA ZDRAVNIŠKEGA ODBORA OF

Dr. Janez Milčinski-Peter

Dr. Marjan Južnič-Niko

Dr. Tatjana Zalokar

Dr. Štefa Divjak

ČLANI ZDRAVNIŠKEGA MATIČNEGA ODBORA OF IN OSREDNJEGA ZDRAVNIŠKEGA ODBORA OF

Dragica Krhijanko Bidovec-Mara

Dr. Bogdan Brecelj

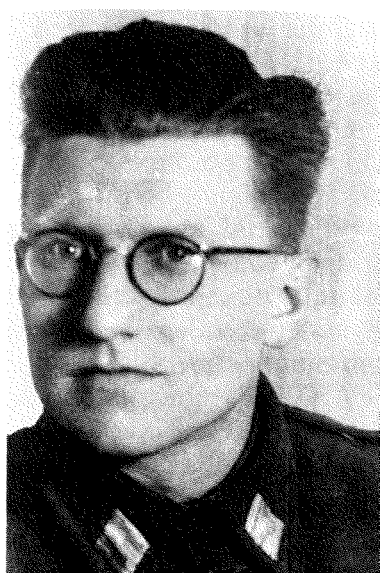

Dr. Robert Neubauer

ČLANI ZDRAVNIŠKEGA MATIČNEGA ODBORA OF IN OSREDNJEGA ZDRAVNIŠKEGA ODBORA OF

Dr. Slavko Prevec

Dr. Marjan Ahčin

N. 1310/CP.4 di Prot.

L.N. 46, li 3 agosto 1942-XX°-

C O G E T T O : Diffida-

AL Dr.

Jerina Paola
Subiara

È accaduto che i ribelli comunisti feriti da arma da fuoco, sono stati curati presso Ospedali Civili, presso medici privati in cliniche e in case di cura.-

Meantime rammento che l'ordinanza emessa in data 15 Luglio prevede sia punito per le armi chiunque alloggi volontariamente dei ribelli favorendo in tal modo l'azione, dispongo quanto segue :

- a) - I medici civili possono accogliere negli stabilimenti sanitari e curare in essi o presso abitazioni private feriti da arma da fuoco ma hanno l'obbligo di fare immediata denuncia del fatto ai RR.CC. là dove esistono, oppure ai Comandanti di Presidio Militare;
- b) - la omessa o ritardata denuncia costituiranno atto di favoreggiamento verso i ribelli : saranno pertanto puniti anche con la pena di morte;
- c) - per i feriti per i quali sussista il solo sospetto che abbiano partecipato ad azioni ribelli - ne sia data immediata segnalazione agli enti competenti di cui alla lettera a).-

Della mancata osservanza del presente ordine ne risponderanno personalmente i medici con le gravi sanzioni previste.-

IL M. GENERALE COMANDANTE

Renzo Montagna -

F. S. S.
IL CAPO DI STATO MAGGIORE
- l'On. D. Robasani -

[Signature]

Opozorilo zdravnikom v Ljubljani, da ne zdravijo od strelnega orožja ranjene osebe oziroma da jih prijavijo italijanskim oblastem. Prvi poziv, naslovljen na dr. Pavlo Jerina 3. avgusta 1942, objavljamo v italijanskem originalu. 8. septembra 1942 so sledile razsežne racije zdravnikov in zdravnic. (Zasebni arhiv, Ljubljana)

LJUBLJANSKO ZDRAVSTVO IN OF OD SEPTEMBRA 1943 DO MAJA 1945

O delovanju OF v zdravstvenih ustanovah med nemško okupacijo je malo podatkov: mnogi aktivisti so odšli v partizane, le redki, ki so ostali v Ljubljani, so delovali še naprej.

O razmerah v tem obdobju govori nekaj zapisov članov okrožnega odbora OF in ZMO. O tem obdobju govorijo tudi podatki, ki smo jih zbrali pri nekaterih aktivistih po zdravstvenih ustanovah v Ljubljani. Nekaj pričevanj najdemo v prispevkih o drugih organizacijah OF v Ljubljani.

Hela Skulj pravi v svojem prispevku, objavljenem v reviji Borec (1985, št. 12), da se je "kot članica okrožnega odbora OF za Ljubljano ukvarjala s terenskimi frontnimi organizacijami po vsem mestu, z Matičnimi odbori OF ..". V ustni izjavi je dodala, da se je po kapitulaciji Italije organizacijska mreža OF in tudi njena kadrovska sestava v ljubljanskih zdravstvenih ustanovah močno spremenila. Člani terenskih odborov OF so množično odhajali v partizane. Okrožni odbor OF se je zato proti koncu leta 1943 ukvarjal predvsem s krpanje potrgane mreže OF. Trdne organizacije odborov ni bilo več, vendar tudi v letu 1944 in naprej lahko govorimo o ZMO kot o vodilnem odboru zdravstvenih delavcev v Ljubljani. Prav tako so ostale aktivne zveze "navzgor in navzdol". V skupnem aktivu so bili kulturniki, "denarniki", zdravstveni delavci. Delovanje OF (zbiranje denarja, zdravil, oblačil, širjenje literature, tudi Poročevalca ipd.) je bolj ali manj potekalo do osvoboditve.

Hela Skulj je, npr. vzdrževala zvezo na Kirurški kliniki z dr. Mirkom Dergancem, ki je bil član ZMO. V Državni bolnici za ženske bolezni je imela zveze s sestro usmiljenko Hemo Varl, v Obči državni bolnici s sestro usmiljenko Ito Šantelj in še nekaterimi. Prav tako se spominja, da je dr. Krista Kocijančič zdravstveno in tudi sicer skrbela za otroke ilegalcev. Konec leta 1944 in posebej leta 1945 je vse vidneje delovala Slovenska protifašistična ženska zveza (v nadaljevanju: SPŽZ). V njej so imele pomembno mesto prav ljubljanske zdravnice. Tako se je SPŽZ oslanjala na dr. Štefo Divjakovo v Državni bolnici za ženske bolezni, na dr. Ančo Tavčarjevo v Dečjem domu, na dr. Ano in dr. Tatjano Zalkarjevo in druge.

Januarja 1945 so zaprli okoli tristo vodilnih članov OF. Med njimi je bilo pet zdravnikov iz ZMO in tudi dr. Mirko Derganc. Veliko zvez okrožij, rajonov in kvartov je bilo pretrganih, prav tako tudi zveze v zdravstveni organizaciji OF.

Štefka Sever-Kump je postala članica okrožnega odbora OF in okrožnega komiteja KPS leta 1944 istočasno z medicinsko sestro Dragico Krhljanko por. Bidovec-Maró, ki je stanovala na Poljanski cesti. Severjeva je vodila matični odbor OF na ljubljanskem magistratu. Prek Bidovčeve je bila povezana z aktivom OF v Dečjem domu, kjer je bila Dragica v službi, in z ZMO, katerega članica je bila Bidovčeva. Štefka Sever-Kump je veliko delala pri zbiranju sanitetnega materiala ter pri vzdrževanju ter skrivanju skladišč. Ta so bila pri Sanolaborju, v Beethovnovi ulici, v Trnovem, v Državni bolnici za ženske bolezni. O zbiranju sanitetnega materiala in kje se le-ta nahaja, je obveščala dr. Mirka Derganca in z njim sodelovala. Pri svojem delu je imela stike z zdravnicami in zdravniki prek Hele Skuljeve.

Ker je Severjeva organizirala tudi več zbiralnih akcij, med njimi tudi pobiranje ljudskega posojila, je k dr. Mirku Dergancu poslala Toneta Kneza, blagajnika OF. Ta je po aretaciji junija 1944 med mučenjem izdal nekaj aktivistov, kar je sporočil iz zapora. Med drugim je verjetno povedal tudi o Dergancu. Ko Ivo Svetina ocenjuje delovanje zdravstvenega osebja znotraj OF v Ljubljani za leto 1944, ugotavlja, da je po kapitulaciji Italije le-to med zdravstvenimi in kulturnimi delavci nekoliko uplahnilo v primerjavi z delom pred tem obdobjem. Po kapitulaciji Italije jih je namreč veliko odšlo v partizane. Inž. Niko Bežek je bil npr. v okrožju odgovoren za obe dejavnosti, med zdravniki je imel stike tudi z dr. Robertom Neubauerjem, dr. Ivanom Marinčičem in drugimi.

Ivo Svetina je z inž. Bežkom sodeloval v okrožnem odboru OF. Po njegovi aretaciji spomladi ali zgodaj poleti 1944 se je Ivo Svetina sam povezal z dr. Mirkom Dergancem in dr. Francetom Čelešnikom, prek njiju pa še z dr. Leopoldom Ješetom in drugimi.

Imeli so nekaj sestankov v ordinaciji dr. Franca Čelešnika na Šmartinski cesti. Poleti 1944 so se znani ljubljanski zdravniki sestali v stanovanju dr. Leopolda Ješeta. Poleg njega so bili navzoči še dr. Franc Čelešnik, dr. Slavko Prevec, dr. Bogdan Derč, morda tudi dr. Mirko Derganc. Z dr. Tatjano Zalokar Ivo Svetina ni imel neposrednih stikov, pač pa je bila z njo povezana članica okrožnega odbora OF Hela Skulj.

Odhod dr. Franca Čelešnika in dr. Slavka Prevca v partizane je bil organiziran po zanesljivi zvezi, čeprav se je potem tragično končal.

Povezanost OF z zdravniškim sektorjem se je ohranila skoraj do konca vojne. Zdravniki, ki so organizirano delali v OF, so tudi v letu 1944 nadaljevali svoje ilegalno delo.

Možnost nabave materjala.

V kolikor se materjal lahko dobavi je sklepati po tem, koliko je naročilo za materjal efektuirano. Do sedaj mi je uspelo nabavit ves naročeni materjal, razen nekaterega (glej naprej). Dobavit bi se pa dalo od nekaterih stvari mnogo več, ako bi bila možnost ekspediranja. Torej so po večini največ krivi samo tehnični zadržki, manj pomanjkanje materjala, še manj pa denarja. Navadno se ravnam po naročilu in ne pošiljam več kot zahtevate, v prepričanju, da je naročilo tako sestavljeno, da odgovarja vašim potrebam in možnosti shranitve.

Naj takoj napišem najpotrebnejša zdravila, ki jih ni mogoče dobiti: kinin, mesto njega se sedaj prodaja prokinin, ki ima ca 75% vrednost kinina. Ali imate že kakšne skušnje in rezultate? Kombinacije s kininom. Solvochin, transpulmin in bronchopulmin skoraj so zginili. Sacharum uvae. Kardiaka kot Coramin, Sympatol etc. se težko dobijo. Amidopyrin, Phenacetin zmanjkujejo. Alkohol je malo, vendar dovolj za to, koliko smo do sedaj sproti rabili. Največ težav dela dobava obvezilnega materjala in tu ni mogoče zadostiti naročilu. Ponavljam, da materijalna stran ne dela težav, pač pa, ker se vodi točna evidenca čez vsak prodan kos. Staničevine velikih količinah ni vedno. Instrumentarij: zelo zmanjkuje in je večkrat nemogoče ugoditi zahtevi. Pričakujem še slabše.

Od zdravil bi se dobila nekatera, kot n. pr. kinin, po nesramno visoki ceni (1 kg - 6500 Lir) in dobro bi bilo, če mi javite ali so ta zdravila nujno potrebna in ali naj se jih kljub ceni dobavi. (vidi tudi dopis). Sulfur za Fleminx je možno še nabavit, prosim, da mi se javi, če so se fabrikacija po poslanem receptu in zdravljenje na terenu obnesli. Wilkinson je težje nabaviti, deloma radi pomanjkanja maščob (svinjska mast se ev. lahko nadomesti z vazelinom, ki ga pa je tudi malo), deloma radi pomanjkanja potrebnih sestavin. Ali bi vam bilo možno delati na terenu W. Če pošljemo sestavine razen svinjske masti. Cinereum je tudi vsled sv. masti in lanolina nemogoče nabavit v večjih količinah. Kakšni so uspehi z načinom fabrikacije Hg masti in zdravljenja po poslanem receptu? Ali ni morda veliko ledvičnih obolenj vsled Hg masti?

Materjal se dobavlja na običajne načine. Koliko procentov je zastonj, ne morem s točnostjo povedati (morda 50 %), ker iz tehničnih razlogov mi ni mogoče voditi točne evidence nad tem. Razume se da se gleda vedno na to, da je čim več zastonj in se uporablja glede tega vse možnosti in zveze. Vsako naročilo je bilo z moje strani efektuirano (razen omenjenega)! Materjalnih zadržkov ni bilo!

Rezerva materjala.

Do sedaj se je ta rezerva delala le v toliko, v koliko se je sproti porabljala. Glede rezerve je zato težavno, ker ni mogoče držati večjih količin. Seveda se bo skušalo narediti, kar bo mogoče.

Prosim Te, da mi odgovoriš na vprašanja po vaših skušnjah in da mi javiš, katera zdravila bi najbolj zbirali in kakšno količino.

Prilagam tovarišev dopis s predlogom o znanstveni kolaboraciji v svrha racionalizacije pošiljanja zdravil in odgovarjajočega zdravljenja.

Smrt fašizmu, svoboda narodu!

Marija

zdr. intendant.

Dokumenta s podpisoma Marija in Rolf sta edina ohranjena iz dopisovanja v zvezi s sanitetnim materialom med sanitetnim referentom glavnega poveljstva NOV in PO Slovenije ter Matičnim odborom zdravnikov OF. (Arhiv Muzeja novejše zgodovine, Ljubljana)

Sanitetnemu referentu.

Matični odbor zdravnikov (Moz), ki je bil pred kratkim ustanovljen, je takoj na svojih prvih sestankih ugotovil nujno potrebo po čim tesnejših stikih s sanitetnim vodstvom in s tovariši na terenu sploh. Glavni cilj, ki ga ima pri tem pred očmi, je čim večji doprinos k izboljšanju zdravstvenih prilik in olajšanje zdravniškega dela na terenu.

V ta namen je Moz sklenil zaprositi vas, da mu dostavite v čim krajšem roku kratek ekspozé o zdravstvenih prilikah na terenu, ki naj bi vseboval:

1. kratko pregledno statistiko o boleznih po njihovi pogostosti,
2. posebna opažanja glede širjenja bolezni,
3. posebna opažanja glede njihovega zdravljenja in vse kar se Ti zdi v tej zvezi važno, in končno
4. pregled o potrebnih zdravilih in drugem materialu, ločeno a) po stopnji nujnosti in b) po potrebi za prva dva meseca in za pol leta.

Da bi se kljub čimdalje hujšemu pomanjkanju zdravil in radi potrebne štednje z denarjem in materialom zdravljenje vršilo čim bolj racionalno, ne da bi pri tem trpel splošni nivo terapije in profilakse, nameravamo pritegniti specialiste raznih strok, ki bi naj s svojim nasvetom pomagali, da se stavljeni cilj tudi v resnici doseže. Pri tem upamo, da bomo na ta način aktivirali nekaj specialistov, ki sedaj stoje ob strani ter da bomo pomagali tovarišem na terenu, ki jim najbrž niti prilike, niti čas ne dopuščajo, da bi se podrobno bavili s temi problemi.

Upamo pa tudi, da bodo tovariši na terenu prav razumeli naš namen ter da nam bodo pomagali vzpostaviti res vsestransko koristno razmerje med terenom in mestom.

Rolf za Moz.

Ljubljana, 24. julij 1943.

ZDRAVNIŠKI MATIČNI ODBOR OF

Zdravniški matični odbor OF je bil neposredno povezan z IOOF, v nekaterih primerih pa prek sanitetnega referenta glavnega poveljstva narodnoosvobodilne vojske tudi z vojaškim poveljstvom. Največ podatkov o ZMO imamo od začetka avgusta 1941 do kapitulacije Italije. Njegovi člani se le približno spominjajo datumov, ko so se vključili vanj. Skoraj nemogoče pa je rekonstruirati ZMO v letih 1944 in 1945. O njegovi sestavi v tem obdobju lahko sklepamo le po pomembnejših dogodkih, npr. po aretacijah članov ali po njihovih odhodi v partizane. Nekateri zdravstveni delavci in zdravniki, ki so bili zelo aktivni člani OF in za katere lahko trdimo, da so bili člani ZMO, pravijo, da niso vedeli, da so bili "imenovani" v tak odbor. Zavedali so se le, da opravljajo pomembne naloge; po drugi strani pa zdravniki, ki so bili pod nemško okupacijo prav tako tesno povezani z OF, izjavljajo, da so izpolnjevali pomembne naloge kot člani ZMO, čeprav je bil le-ta okrnjen.

Prvi ZMO so sestavljali: dr. Bogdan Brecelj, dr. Pavel Lunaček, dr. Mavricij Neuberger, dr. Franc Novak in dr. Božena Ravnihar. Njihovi najožji sodelavci so bili dr. Damjana Bebler in dr. Marjan Južnič, ki je deloval med zdravniki stažisti, dr. Božena Sernec ter dr. Andrej Župančič, ki je bil zadolžen za tečaje prve pomoči in Narodno zaščito (v nadaljevanju: NZ). Prvim aktivistom OF med zdravniki se je priključil tudi dr. Peter Držaj. Partijsko celico med zdravniki so sestavljali: dr. Damjana Bebler, dr. Mavricij Neuberger, dr. Božena Ravnihar in dr. Andrej Župančič.

Maja 1942 so dr. Pavel Lunaček, dr. Franc Novak, dr. Božena Ravnihar, dr. Marjan Južnič in dr. Andrej Župančič odšli v partizane. Dr. Božena Sernec, dr. Damjana Bebler in dr. Peter Držaj so bili že leta 1941 v italijanskem zaporu oz. obsojeni in odpeljani v internacijo in zapore v Italijo. V Ljubljani je ostal le dr. Mavricij Neuberger. Pred odhodom v partizane so omenjeni zdravniki poskrbeli, da ZMO ni razpadel in so vanj vključili dr. Marijana Ahčina in dr. Ružo Germ-Šegedin. V drugi knjigi Ljubljana v ilegali dr. Germova navaja, da so bili člani ZMO, v katerem je bila od maja 1942, dr. Mavricij Neuberger, dr. Marjan Ahčin, dr. Vladimir Trampuž, medicinska sestra Dragica Krljanko por. Bidovec-Mara in inž. dr. Vladimir Vojska, ki je bil sicer član Varnostno-obveščevalne službe (v nadaljevanju: VOS).

Marca 1942 je bil dr. Bogdan Brecelj v italijanskem zaporu. V ZMO je deloval do odhoda v partizane junija 1943. Najtesneje je sodeloval z dr. Slavkom Prevcom, sodelovanja z dr. Marjanom Ahčinom pa se ne spominja. V letu 1943 je v ZMO deloval tudi dr. Janez Milčinski, ki je sodeloval še z dr. Milanom Peruškom in dr. Francem Čelešnikom. Sestajali so se pri dr. Robertu Neubauerju, iz česar sklepamo, da so tudi imenovani delovali kot člani ZMO. Dr. Ružo Germ-Šegedin so zaprli Italijani oktobra 1942 za tri tedne, 23. decembra 1942 pa še domobranci. Odtlej je morala biti zelo previdna, ker jo je okupator kot bolnico nadzoroval v Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. Kljub temu je do poletja 1943 delala v OF. Njeno delo v ZMO, zbiranje sanitetnega materiala in denarja, je prevzela dr. Tatjana Zalokar.

Kdo so bili člani ZMO leta 1943, ko so zaprli dr. Ružo Germ-Šegedin in dr. Vladimirja Trampuža, poleti pa so odšli v partizane dr. Janez Milčinski, dr. Milan Perušek, dr. Vladimir Vojska in dr. Marjan Ahčin.

Po kapitulaciji Italije, torej že pod nemško okupacijo, so zvezo s prejšnjim ZMO vzdrževali dr. Mavricij Neuberger ter dr. Vladimir Trampuž, ki se je vrnil iz zaporov v Kopru in Italiji, kjer je bil zaprt od jeseni 1942 do jeseni 1943 in dr. Mirko Derganc, ki je bil z ZMO povezan od vsega začetka. Seveda so morali biti skrajno previdni. V tem osrednjem aktivu ZMO so v tem času delovali še dr. Franc Čelešnik, dr. Slavko Prevec, dr. Tatjana Zalokar, dr. Božena Merljak in dr. Robert Neubauer.

Septembra 1944 so takoj po odhodu v partizane ujeli in ubili dr. Slavka Prevca, dr. Franca Čelešnika so ujeli in odpeljali v internacijo, dr. Robert Neubauer pa je odšel v partizane.

Delovanje ZMO oziroma osrednjega zdravniškega aktiva OF je bilo spet okrnjeno, ne pa prekinjeno, kajti svoje delo so nadaljevali že prej aktivni člani dr. Štefa Divjak v Državni bolnici za ženske bolezni (z OF je sodelovala od vsega začetka), dr. Franc Žvanut, ki je bil aktiven v terenskih odborih in v Splošni bolnici na obeh kirurgičnih oddelkih, dr. Franc Debevec ter dr. Božena Merljak na Interni kliniki. Iz Trsta se je tedaj vrnil dr. Drago Benedik, ki v svoji biografiji navaja, da je delo v ZMO prevzel od dr. Slavka Prevca in da se je po vrnitvi v Ljubljano jeseni 1943 povezal tudi z dr. Francem Žvanutom in dr. Mirkom Dergancem. Delovanje v ZMO v letu 1944 omenjata tudi dr. Ivan Pavšič in dr. Ivan Pintar.

Januarja 1945 je ZMO skoraj popolnoma razpadel. Zaprli so dr. Franca Žvanuta in ga zelo mučili, zaprli so dr. Franca Debevca, dr. Ivana Pavšiča, dr. Ivana Pintarja, dr. Leva Milčinskega in jih vse odpeljali v nemško internacijo. Zaprli so tudi dr. Draga Benedika in dr. Mavricija Neubergerja, ki so ga domobranci ubili na Turjaku tik pred koncem vojne. Zaprli so dr. Boženo Merljak. Dr. Franc Debevec trdi, da dr. Mirka Derganca niso zaprli s to skupino.

Odgovornost dr. Štefe Divjak, dr. Vladimirja Trampuža, dr. Mirka Derganca, nekaterih mlajših zdravnikov in medicincev ter vseh drugih, ki so kakor koli delali za OF v težkih časih tik pred osvoboditvijo je bila zelo velika. O nepretrganem delovanju ZMO pričajo mnogi zapisi in beležke zdravnikov. Člani ZMO so se sestajali v ordinacijah dr. Franca Čelešnika, dr. Marjana Ahčina, dr. Mavricija Neubergerja, dr. Roberta Neubauerja, dr. Božene Merljak ter na domovih dr. Slavka Prevca, dr. Štefe Divjak, dr. Pavla Lunačka, dr. Draga Benedika ter pri medicinski sestri Dragici Bidovec-Mari na Poljanski cesti 17 in pri Mariji Ravnihar na Poljanski 13 ter tudi drugod.

ČLANI ZMO IN OSREDNJEGA ZDRAVNIŠKEGA AKTIVA OF

_____ Dr. Mavricij Neuberger (1895-1945)

Dr. Mavricij Neuberger je bil rojen leta 1895 kot sin zdravnika v Ložu pri Starem trgu. Študij medicine je moral prekiniti zaradi vpoklica v vojsko v prvi svetovni vojni. Promoviral je leta 1921 v Pragi. Služboval je v Splošni bolnici v Ljubljani, v vojaški saniteti jugoslovanske vojske in v Hrastniku.

Od septembra 1936 do smrti maja 1945 je bil zdravnik splošne prakse. Privatno ambulanto je imel v svoji vili na Vilharjevi cesti v Ljubljani.

Takoj v začetku druge svetovne vojne se je pridružil OF, član KP je postal septembra 1941. Član ZMO je bil od ustanovitve do smrti. Bil je eden od prvih organizatorjev ilegalnega zdravstva v Ljubljani. V svoji hiši je imel skladišče sanitetnega materiala. Člani in ožji sodelavci ZMO se spominjajo številnih sestankov na njegovem domu. Pri hiši je bil zgrajen bunker, v katerem so bili leta 1942 centralna tehnika in po-verjenišvo CK KPS in IOOF za Ljubljano V njem je skrival tudi nekatere voditelje osvobodilnega boja. Zdravil je aktiviste in ilegalce OF v izredno nevarnih okoliščinah, stalno pod pritiskom, da bodo okupatorji odkrili njegovo ilegalno delo. Italijani so ga 9. aprila 1943 aretirali. Bil je zaprt do 4. oktobra 1943. Domobranci so ga aretirali 5. februarja 1945 in ga po hudem mučenju 4. maja 1945 ustrelili na Turjaku.

_____ Dr. Pavel Lunaček-Igor (1900-1955)

Primarij dr. Pavel Lunaček je bil pred vojno in med njo kot specialist ginekolog in porodničar v službi v Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. Tam je tudi stanoval.

V njegovem znanem zapisu Kako sem prišel v partizane beremo, da ga je z OF in z ZMO povezal dr. Bogdan Brecelj. Z dr. Francem Novakom sta v juliju in avgustu 1941 "na izletih" seznanjala podeželske zdravnike s programom OF in nalogami zdravstva v odporu proti

okupatorju. V istem zapisu opisuje zbiranje, urejanje in pošiljanje medicinskega pribora za partizansko saniteto. Spominja se izjemne zavzetosti aktivistov v Državni bolnici za ženske bolezni in v Splošni bolnici. Morali so biti vedno bolj previdni, kajti nasprotniki OF so jih začeli nadzorovati. Zanj je bil odhod v partizane maja 1942 veliko olajšanje.

Prof. dr. Franc Novak-Luka (1908)

Dr. Franc Novak je pred vojno sedem let delal kot zdravnik prostovoljec v Ljubljani na kirurgičnem oddelku Obče državne bolnice in v Državni bolnici za ženske bolezni. Med vojno je bil zdravnik v Zavodu za raziskavo in zdravljenje novotvorb, kjer je tudi stanoval.

Aktivist OF je bil od njene ustanovitve, član ZMO pa do odhoda v partizane maja 1942. Poleg sodelovanja z aktivisti na Zavodu za raziskavo in zdravljenje novotvorb je za OF največ naredil skupaj s svojim prijateljem dr. Pavlom Lunačkom.

V Državni bolnici za ženske bolezni sta razporejala sanitetni material v komplete za prvo pomoč. Dr. Novak je vodil tečaje za prvo pomoč za laike. V zimi 1941/1942 je oskrbel ranjene partizane na Polževem. V različnih nalogah je sodeloval z dr. Bogdanom Brecljem, dr. Boženo Ravnihar, dr. Mavricijem Neubergerjem, dr. Petrom Držajem, z dr. Janezom Kanonijem in drugimi. Sodeloval je tudi s člani IOOF, npr. z dr. Alešem Stanovnikom.

Prof. dr. Bogdan Breclj (1906-1986)

Dr. Bogdan Breclj je bil član ZMO od ustanovitve do junija 1943, ko je odšel v partizane. Z OF ga je povezal medicinec in partijec Maks Stermecki v ordinaciji dr. Bogdana Breclja na Miklošičevi cesti. V ZMO je bil povezan še z dr. Francem Novakom in dr. Pavlom Lunačkom. Na sestankih ZMO v vili pri dr. Mavriciju Neubergerju, kjer so se dogovarjali za najrazličnejše naloge in akcije, sta bila tudi dr. Andrej Župančič in dr. Peter Držaj. Dr. Marjan Južnič je bil zadolžen za organiziranje stažistov v OF. Dr. Breclj se ne spominja, da bi bil povezan z dr. Robertom Neubauerjem, spominja pa se zveze z dr. Milanom Peruškom.

Dr. Bogdan Breclj je bil po vojaški strani povezan z dr. Alešem Beblerjem, po politični in sanitetni pa z Alešem Stanovnikom. Ob odhodu v partizane junija 1943 je svoje delo v ZMO predal dr. Slavku Prevcu. V partizane je odšel z dr. Lojzom Štrancarjem in bolničarji iz Splošne bolnice v Ljubljani, s Francem Pezdevškom in Francem Regino ter še z nekim bolničarjem. Zveza za odhod v partizane je bila v Uršnih selah pri Hermini Štrancar.

Dr. Peter Držaj (1913-1944)

Dr. Peter Držaj je bil rojen v Stični leta 1913 in je promoviral v Zagrebu leta 1938. V dijaških letih je bil zelo aktiven v skavtski organizaciji. Oktobra 1939 se je zaposlil v umobolnici v Celju. Dr. Franc Gerlovič, upravnik v Bolnici za duševne bolezni na Studencu, ga je 1. maja 1941 imenoval za hospitanta v njej. S temi službami je dr. Držaj zasilno urejal svoj gmotni položaj.

Dr. Peter Držaj je bil organizator odbora OF med zdravniki bolnice na Studencu in oddelka na Poljanskem nasipu. Sodeloval je tudi pri ustanavljanju OF v drugih zdravstvenih ustanovah v Ljubljani, npr. v Šlajmerjevem domu. Z njim je bil povezan tudi dr. Milan Perušek.

Italijani so Dr. Petra Držaja aretirali 27. novembra 1941. Tako zgodaj verjetno zato, ker ga je policija poznala še iz študentskih let kot aktivnega sodelovca levičarskih organizacij, čeprav ni bil član KP. Aretiran je bil hkrati z dr. Boženo Serneč, skoraj istočasno pa so aretirali tudi dr. Damjano Bebler, vendar dr. Držaj z njima ni bil povezan. Specialno vojaško sodišče ga je februarja 1942 obsodilo na eno leto konfinacije, ki jo je prestal v krajih Pisticci in Chieti v Italiji. Ko se je vrnil v Ljubljano, je po kapitulaciji Italije odšel v partizane. Padel je 25. decembra 1944 kot sanitetni referent 4. operativne cone NOV v Češnjicah v Tuhinjski dolini.

Dr. Božena Serneč (1914)

Dr. Božena Serneč-Logar je bila do aretacije stažistka v Splošni bolnici v Ljubljani. V OF je delovala od začetka. Bila je na prvem sestanku zdravnic in zdravnikov z dr. Alešem Beblerjem v vili dr. Mavricija Neubergerja. Tesno je sodelovala z dr. Damjano Bebler.

Poleg drugih pomembnih nalog je zbirala zimsko obleko za partizane, sanitetni material, inštrumentarij, zavoje, dezinfekcijska sredstva itd. Material je oddajala v skladišče h Romanu Golobu v Wolfovo ulico.

Italijani so jo zaprli 27. novembra 1941 in ji sodili na tako imenovanem Golobovem procesu. Izdal jih je neki aktivist, ki jih je videval pri Golobu. Italijansko vojno sodišče jo je obsodilo na tri leta konfinacije v Južni Italiji. V krajih Treia in Petriolo v provinci Macerata je bila konfinirana do prihoda zavezniške vojske. Nato je delala v zavezniški bolnišnici Andria od julija do oktobra 1944, ko je z zavezniki odpotovala v Belo krajino in odšla v partizansko bolnico Zgornji Hrastnik v Kočevskem Rogu.

Dr. Marjan Južnič-Niko (1917-1989)

Dr. Marjan Južnič je bil med okupacijo zdravnik stažist v Splošni bolnici v Ljubljani. V OF je sodeloval od poletja 1941. Takrat ga je v ZMO

hkrati z dr. Petrom Držajem vključila dr. Božena Ravnihar. Bil je na prvem sestanku v vili dr. Mavricija Neubergerja, ki ga je vodil dr. Aleš Bebler. Za ZMO je vodil odbor stažistov in prostovoljcev v Splošni bolnici v Ljubljani. Člani tega odbora so bili še: dr. Zdenko Budič, dr. Dušan Mravljak, dr. Stanislav Mahkota, dr. Miroslav Pleterski, dr. Jože Tivadar, dr. Bojan Vandot, dr. Boris Vidmar, dr. Vlado Vojska, dr. Marjan Žilič in še drugi. Na teh sestankih so obravnavali politične razmere in širili partizansko propagando, pridobivali nove člane med mlajšimi zdravniki, bolničarji in bolniškimi strežniki. Organizirali so tečaje iz vojne kirurgije (predavanja dr. Venčeslava Arka na II. kirurgičnem oddelku). Tečajniki so odhajali tudi na teren, dr. Marjan Južnič npr. v partizansko taborišče Iški Vintgar, dr. Jože Tivadar pa v Rašiško četo.

Sestajali so se v stanovanjih staršev članov ZMO, npr. pri starših dr. Marjana Južniča, dr. Zdenka Budiča, dr. Miroslava Pleterskega, dr. Borisa Vidmarja, dr. Marjana Žiliča. Vsak sestanek je bil v drugem stanovanju. Dr. Južnič je šel v partizane 26. maja 1942, in sicer v bataljon Toneta Tomšiča.

Dr. Damjana Bebler-Brecelj (1913-1984)

Dr. Damjana Bebler-Brecelj je do aretacije novembra 1941 stažirala v Splošni bolnici in Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. V KP jo je sprejel medicinec Maks Stermecki. Prve naloge za organizirano delo v OF je sprejemala od brata dr. Aleša Beblerja. S člani ZMO so se sestajali v vili dr. Mavricija Neubergerja za Bežigradom, običajno zvečer. Na dnevnem redu so bili: organiziranost ZMO, skladišča sanitetnega materiala, zdravstvena pomoč aktivistom OF itd. Aleš Stanovnik je na sestankih posredoval navodila IOOF. Sama sodi, da ni bila članica prvega ZMO. Sodelovala je pri različnih nalogah in akcijah po navodilih glavnega poveljstva narodno-osvobodilne vojske; te so bile pridobivanje novih članov OF in KP med zdravstvenimi delavci, reševanje aretiranih komunistov, uničevanje seznamov slovenskih komunistov na policiji, zbiranje informacij o transportu nemških letalcev prek Slovenije v Italijo itd.

V organizaciji OF v Ljubljani je delala do aretacije novembra 1941. Italijani so jo konfinirali v Lanciano v Južni Italiji. Po prihodu zavezniške vojske je bila v medicinski službi "Zbjega" v Santa Maria di Leuca.

Dr. Tatjana Zalokar-Marija (1916)

Dr. Tatjana Zalokar je bila zdravnica stažistka in prostovoljka na specializaciji iz ginekologije v Splošni bolnici in Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. V OF se je vključila v slednji. Leta 1942 in 1943 je z ZMO sodelovala predvsem pri zbiranju sanitetnega materiala in zdravil. Največ je delala z dr. Ružo Germ-Šegedin. Včasih se ji je zdelo, da je bila

glavna sanitetna intendantka. Ne spominja pa se, da bi jo kdo za to funkcijo posebej zadalžil. Veliko zbirališče sanitetnega materiala je bilo v Državni bolnici za ženske bolezni, kasneje pa tudi pri njej doma, saj sta imela starša zdravniško ordinacijo. Po prihodu Nemcev v Ljubljano je bilo aktivistično delo težje ter tudi manj intenzivno in zahtevno.

Sestanki aktiva OF, s katerim je sodelovala, so bili tudi v ordinacijah dr. Roberta Neubauerja blizu Šestice. Poleg dr. Neubauerja sta prihajala še dr. Franc Čelešnik in neki mlajši moški. Sestajali so se na Ajdovščini v ordinaciji pri dr. Ivanu Pavšiču, pri dr. Francu Čelešniku ter doma pri dr. Slavku Prevcu v Rožni dolini. Sodelovala je tudi z dr. Janezom Milčinskim, z medicinkami Štefo Trtnik in Marijo Jerasovo, Štefo Kump in drugimi.

Dr. Ruža Germ Šegedin-Meta (1913-1990)

Docentka dr. Ruža Germ-Šegedin je delala kot zdravnica na specializaciji v Državni bolnici za ženske bolezni. Po odhodu članov prvega ZMO v partizane (razen dr. Mavricija Neubergerja in dr. Marjana Ahčina, ki je postal član ZMO aprila, po aretaciji dr. Bogdana Breclja) je bil 25. maja 1942 sestavljen novi ZMO, katerega člani so bili: dr. Ruža Germ-Šegedin, dr. Mavricij Neuberger, dr. Marjan Ahčin, dr. Vladimir Trampuž, dr. Jože Žitnik (ta je bil član dva meseca) in medicinska sestra Dragica Bidovec-Mara. Dr. Božena Ravnihar, članica prvega ZMO, je pred odhodom v partizane dr. Ruži Germ-Šegedin predala svoje zadolžitve in ji zaupala "zveze".

Dr. Ruža Germ-Šegedin je sodelovala z medicincem Vitkom Muskom, ki je bil povezan v NZ in prek dr. Vita Kraigherja z VOS. V zaporu je bila od 23. decembra 1942. Od februarja do konca julija 1943 je "ležala" kot bolnica zapornica v Državni bolnici za ženske bolezni. Tudi v tem času je bila povezovana z ZMO, vzdrževala je stalne stike z dr. Tatjano Zalokarjevo. Julija 1943 so jo spet odpeljali v zapore v belgijsko karsarno, jeseni 1943 je odšla v partizane.

Dr. Marjan Ahčin (1903-1988)

Dr. Marjan Ahčin je bil med okupacijo v službi na Mestnem fizikatu. Tam je organiziral terenski odbor OF. Član ZMO je bil od maja 1942 do srede julija 1943, ko je odšel v partizane.

Dr. Ahčin je organiziral prevažanje sanitetnega materiala. Vozili so ga z reševalnimi avtomobili mestne reševalne službe iz skladišča oz. skri-vališča v Mestnem domu prek zastraženih blokov v partizane. Z njegovim posredovanjem so člani mestne poklicne reševalne in gasilske postaje prevažali čez ljubljanski zastraženi "blok" ilegalce aktiviste OF ter material za OF. Partizanske ranjence so vozili na zdravljenje v Ljubljano.

Poskrbel je, da so v mestnih ambulantah za ubožne pomagali mnogim aktivistom. Ker je bil v službi na zelo odgovornem mestu, je bil pomemben obveščevalec VOS. Po svoji službeni dolžnosti je prisostvoval pri identifikaciji aktivistov OF, ki so bili ubiti pri tajnih prehodih čez "blok" ali pri racijah. Tako je bila organizacija OF o tem takoj obveščena. Junija 1942 so ga Italijani odpeljali v taborišče v Gonars, od koder so ga čez dober mesec poslali nazaj v Ljubljano in ga ponovno zaprli. Kljub temu je po tem zaporu nadaljeval delo v OF.

Prof. dr. Janez Milčinski-Peter (1913-1993)

Dr. Janez Milčinski je bil do julija 1943 v službi v Prosekturi Obče državne bolnice v Ljubljani. V OF je deloval od leta 1941, v ZMO pa v letu 1942 in do julija 1943, ko je odšel v partizane. V zgradbi, imenovani Prosektura, je bila bolnišnična mrtvašnica in Anatomijski inštitut Medicinske fakultete. Dr. Milčinski je bil povezan s starejšim tovarišem, ki so ga v aktivu imenovali Čiča (Ivo Svetina meni, da je bil to Tone Poljšak, Milčinski pa, da je bil inženir iz Bloudkove skupine.). Z dr. Janezom Milčinskim sta delovala v ZMO še dr. Milan Perušek in dr. Franc Čelešnik, sodeloval je tudi z dr. Marjanom Ahčinom. Vedel je, da v ZMO sodeluje dr. Mavricij Neuberger, osebno pa ni imel stika z njim. Sestanki z navedenimi zdravniki, in mogoče še s katerim, so bili v ordinaciji dr. Neubauerja nad lekarno Piccoli. Med osebjem Prosekture je bil posebno aktiven Jože Bregar. Zbrani denar za OF je oddajal inž. Tatjani Sernečevi.

Osebe je prek Prosekture omogočalo "varen" vhod in izhod iz bolnišnice. Pomembni so bili podatki o izvršenih obdukcijskih in o smrtno ranjenih v partizanskih in v sovražnikovih vrstah. Pod strokovnim vodstvom kirurga dr. Francija Derganca je dr. Janez Milčinski organiziral tečaj za medicince in zdravnike, zanesljive člane OF, ki so se pripravljali za odhod v partizane.

Dr. Robert Neubauer (1895-1969)

Dr. Robert Neubauer je bil do nemške okupacije šef zdravilišča na Golniku. Od tam so ga pomladi 1941 pregnali Nemci v zbirno taborišče v Šentvid. Niso ga izselili v Srbijo, ampak so mu dovolili, da je odšel v Ljubljano, kjer je živela njegova družina. Tu se je takoj povezal z OF. Privatno prakso je imel v bližini restavracije Šestica v ordinaciji dr. Hasa, kjer je bil na razpolago tudi rentgen. Ordinacijo je uporabljal za sestanke. Član ZMO je bil v letih 1943–1944, ko je odšel v partizane. Takoj so ga poslali v bolnišnice zavezniške baze v Barij v Južni Italiji.

Dr. Slavko Prevec (1906-1944)

Dr. Slavko Prevec je bil rojen leta 1906 v Škofji Loki. Promoviral je leta 1929 v Innsbrucku. Na Oddelku za očne bolezni v Splošni bolnici v Ljubljani je delal od leta 1930 več let kot volonter, nato pa kot sekundarij in asistent specialist pri šefu oddelka dr. Leopoldu Ješetju, s katerim sta bila dobra sodelavca.

Dr. Prevec je bil povezan z ZMO. V svoji zasebni ordinaciji je pomagal zapornikom pa tudi aktivistom OF in ilegalcem. Ko se je dr. Bogdan Breclj odpravljal v partizane, je dr. Prevca predal dolžnosti v ZMO. Z dr. Brecljem sta bila tudi sicer iskrena tovariša, planinca in sošolca.

Pri Prevčevih doma so bili zaupni sestanki aktivistov OF. Pri njih se je zbiral sanitetni material. Med drugim ga je prenašal njihov sorodnik celo iz Trsta po naročilnicah Prevčeve žene Nevene, ki je bila farmacevtka. Dr. Slavko Prevec je bil povezan z dr. Mirkom Dergancem, dr. Francem Čelešnikom, dr. Robertom Neubauerjem in s Hugom Skalo ter drugimi. Hugo Skala se je skrival pri Prevčevih na Večni poti 37. Prek Skale je dr. Prevec dobival tudi ponarejene prepustnice za izhod iz Ljubljane za zdravnike, ki so odšli v partizane, tako za dr. Čelešnika, za dr. Neubauerja ter zase. Prek dr. Franca Debevca je verjetno poslal tudi prepustnico za partizana dr. Pavla Jamška.

V partizane je dr. Prevec odšel skupaj z dr. Francem Čelešnikom. Prek kurirske zveze na Vrhniki sta odšla v enote VII. korpusa prav v času, ko so te napadale in rušile Štampetov most 26. septembra 1944. Na poti v Belo Krajino so ju začasno priključili Ljubljanski brigadi, ki je bila vključena v boje. Med akcijo na most in potem so močne domobranske enote napadale partizanske enote v premikih. V Žilcah pri Sv. Vidu so ju v noči med 27. in 28. septembrom s skupino drugih partizanov ujeli. Dr. Franca Čelešnika so odgnali v gestapovske zapore v Begunje. Dr. Slavka Prevca so 27. septembra 1944 v Šv. Vidu, v današnjih Žilcah, ustrelili domobranci, ne da bi ga zaslišali ali mu sodili. Tako je partizanska saniteta ostala brez specialistične pomoči za očne in ustne bolezni in poškodbe.

Prof. dr. Mirko Derganc (1914-1981)

Dr. Mirko Derganc je bil ves čas vojne v Ljubljani. Sprva je bil volonter specialist na II. kirurgičnem oddelku Splošne bolnice, potem pa asistent na Kirurški kliniki Medicinske fakultete. V sanatoriju Dergančevih je bil hišni zdravnik. Že leta 1941 ga je v OF povezal dr. Peter Držaj, od ustanovitve OF je sodeloval s tedanjim ZMO. Med nemško okupacijo je bil član ZMO. Sodeloval je z dr. Francem Čelešnikom, dr. Slavkom Prevcom, dr. Francem Debevcom, dr. Francem Žvanutom in dr. Dragom Benedikom. Shajali so se v ordinacijah dr. Čelešnika in dr. Neubauerja.

Kot član ZMO je bil povezan z mnogimi člani drugih odborov OF (z VOS, NZ itd.), tako s Helo Skulj, Štefko Kump, Ivom Svetinom, Hugom Skalo, inž. Francem Scagnettijem, z Maro Dermastja in drugimi. Dr. Derganc je sodeloval tudi z zdravniki, ki so imeli ordinacije v sanatoriju Emona, npr. z dr. Božidarjem Lavričem, z dr. Rudolfom Del Cottom, dr. Ljudevitom Merčunom, na Kirurški kliniki pa z dr. Robertom Kukovcem, z dr. Milanom Žumrom, dr. Martinom Benedikom in drugimi aktivisti v bolnišnici ter z dr. Francem Čelešnikom, dr. Mavricijem Neubergerjem, dr. Boženo Merljak ter dr. Tatjano Zalokar. Doma v sanatoriju je vse do osvoboditve shranjeval zdravila in sanitetni material za OF.

Leta 1942 je bil dr. Mirko Derganc z dr. Božidarjem Lavričem in dr. Bogdanom Brecljem zaprt. Ponovno je bil zaprt konec 1944 ali januarja 1945.

Dr. Štefa Divjak (1906-1991)

Dr. Štefa Divjak je bila zdravnica specialistka v Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. V OF je bila povezana od začetka. Že pred poletjem 1941 je bil sestanek OF v njenem stanovanju na Holzaplovi 9, na katerem sta bila dr. Pavel Lunaček in dr. Ivan Pavšič. Dr. Divjakova je sodelovala z dr. Vladimirjem Trampužem, dr. Alfonzom Debeljakom ter z babicama Marijo Poš in Ivanko Sečnik. Sestanke je v glavnem vodil dr. Pavel Lunaček. Bili so tudi v njegovem stanovanju v bolnišnici ali v sobi dr. Ivana Pavšiča v bolnišnici ali doma pri dr. Divjakovi, kot smo že omenili.

Pri zbiranju sanitetnega materiala sta ji veliko pomagali instrumentarki sestri usmiljenki Almira Majer in Hema Barbara-Varl. Prevezal ga je dr. Lunaček, po njegovem odhodu v partizane maja 1942 pa babica Marija Cvikl. Naprej ga je oddajala po svoji zvezi.

Ker je bila dr. Divjakova hkrati tudi vodja lekarne v Državni bolnici za ženske bolezni, je lahko tudi od tod pošiljala zdravila za OF. Pogosto je na Ginekološkem oddelku zdravila ilegalke, aktivistke OF kot bolnice pod lažnimi imeni. Nobene od teh niso odkrili. Tovrstnih primerov je bilo med nemško okupacijo manj. V ambulantni bolnišnici je pregledovala tudi zapornice iz ljubljanskih zaporov in jim pomagala.

Profesor dr. Alojz Zalokar, predstojnik Državne bolnice za ženske bolezni, je vedel za njeno ilegalno delovanje, vendar se je vedel zelo korektno. Zunaj bolnišnice je bila dr. Divjakova povezana z dr. Ano Zalokar, predstojnikovo soprogo in prek svoje pacientke Andreje Skuljeve in njene sestre Hele. Ne spominja pa se, da bi bila v kakšnem mestnem odboru SPŽZ.

Oktobra 1942 je bila deset dni ilegalno v kamniškem okraju, kjer je pomagala pri zdravljenju partizanov. Spomladi 1945 je skupaj z dr. La-

dom Lenartom zdravila ilegalce v hiši za mestne delavce blizu barja, imenovani tudi Sibirija.

Prek dr. Lenarta, ki je bil zdravnik v sodnijskih zaporih v Ljubljani, je pomagala političnim pripornikom. Ilegalce je skrivala in jim dajala hrano tudi doma v svojem stanovanju.

Dr. Franc Debevec (1915)

Prof. dr. Franc Debevec je bil med okupacijo zdravnik, stažist, volonter v Splošni bolnici v Ljubljani.

Dr. Franc Debevec je bil član osrednjega zdravniškega aktiva OF od jeseni 1943 in v letu 1944. V aktivu so se družili dr. Drago Benedik, dr. Franc Čelešnik, dr. Mirko Derganc, dr. Slavko Prevec, dr. Franc Žvanut. Sklenili so, da je treba okrnjeni ZMO, posebno po kapitulaciji Italije, obnoviti. Ta skupina zdravnikov se je večkrat sestajala pri dr. Dragu Benediku doma v Frančiškanski ulici, posamezni sestanki so bili mimogrede v bolnišnici.

Naloge med navedenimi člani niso bile strogo razdeljene. Skrbeli so za zdravila, zbiranje inštrumentarija, denarja za OF, pridobivali kadre za partizane itd. Dr. Debevec je prenesel navodila za odhod v partizane dr. Pavlu Jamšku. Ko so bili obveščeni, da je ZMO izdan, so se zbrali v Tivoliju in razpravljali o nujnem odhodu v partizane. Septembra 1944 sta odšla dr. Čelešnik in dr. Prevec. Vest, da je dr. Slavko Prevec padel in da so dr. Čelesnika odpeljali v nemško taborišče, je zavrla odhod drugih v partizane.

Nemci so 17. januarja 1945 zaprli dr. Franca Žvanuta, dr. Draga Benedika in dr. Franca Debevca. V zaporu v Prisilnih delavnicah so bili zaprti še dr. Lev Milčinski, dr. Ivan Pavšič, dr. Ivan Pintar in Danilo Kante, brat dr. Vladimirja Kanteta. Razen Draga Benedika so jih 1. marca odpeljali v koncentracijsko taborišče Dachau.

Dr. Drago Benedik (1909-1974)

Dr. Drago Benedik je bil zdravnik stažist v Splošni bolnici v Ljubljani. Staž je večkrat prekinil zaradi kronične bolezni in aretacij, ki so mu grozile. V OF je začel delovati julija 1941. Bil je povezan z dr. Boženo Ravnihar. V stanovanju njegove matere v Frančiškanski ulici so imeli sestanke z dr. Marjanom Ahčinom, dr. Vladimirjem Vojsko, dr. Ružo Germ-Šegedin in drugimi. Razen z zdravniki je bil dr. Benedik povezan z dr. Marjanom Brecljem, Fedorjem Koširjem in dr. Danilom Douganom.

Zaradi revmatizma in da bi se izognil internaciji se je dr. Benedik začasno umaknil v Trst, kjer je pomagal OF. Po kapitulaciji Italije se je vrnil v Ljubljano. Jeseni 1944 je po smrti dr. Slavka Prevca postal član osrednjega zdravniškega aktiva OF, v katerem je delal do 13. januarja

1945, ko so ga aretirali. Popoldne tik pred aretacijami številnih aktivistov OF v Ljubljani so bili na sestanku pri njem doma dr. Franc Debevec, dr. Mirko Derganc in dr. Franc Žvanut. V zaporu je po mučenju zaigral blaznost, nakar je bil do konca vojne v šentpetrski kasarni.

Dr. Andrej Župančič-Mike (1916)

Prof. dr. Andrej Župančič je študiral medicino v Pragi, diplomiral pa na medicinski fakulteti v Beogradu leta 1940. Do maja 1942, ko je odšel v partizane, ni bil zaposlen, delal je kot zdravnik prostovoljec na Inštitutu za fiziologijo Medicinske fakultete v Ljubljani pri prof. Albinu Seliškarju.

V svojih spominih je zapisal:

“V OF sem aktivno sodeloval od maja 1941. Prvi sestanek skupine zdravnikov je potekal z dr. Alešem Beblerjem, ki se je očitno dogovoril s svojo sestro dr. Damjano, da je zbrala za sestanek nekaj svojih kolegic in kolegov. Kje smo imeli ta sestanek se ne spominjam. Dr. Bebler nam je razložil pomen OF in našo nalogo: za začetek organizirati odbore OF med zdravstvenimi delavci. Naloge smo si razdelili, v začetku pač po tem, kdo je koga poznal. Moja glavna naloga je bila pridobivanje zdravnikov za OF. Seveda smo za sodelovanje v OF sprejemali tudi druge zdravstvene delavce, vendar so ti imeli drugačne naloge in zato so se tudi sestajali večinoma posebej. Poleti 1941 smo imeli v ljubljanskih zdravstvenih ustanovah štiriintrideset odborov OF (če me spomin ne vara). Od začetka sem sodeloval z zdravniki, zlasti z Boženo Ravnihar, Bogdanom Brecljem, Damjano Bebler, Pavlom Lunačkom, Francem Novakom, Mavricijem Neubergerjem, Marjanom Južničem. Ni pa ta seznam popoln!

Pripravljali smo kovčke z opremo za laično pomoč ranjencem ter zdravniške torbe z opremo za strokovno pomoč. Kovčke je izdeloval Jože Prašnikar v Tavčarjevi ulici; nosili smo jih postopoma v bližnjo ortopedsko delavnico Lampič. Prek OF sem dobil zvezo s Petračem Škerlavajem, ki me je povezal z nekom, ki je iz cerad izdelal zdravniške torbe.

Po potrebi smo hodili “na teren” tudi zdravniki. Zadnji dan pred akcijo na Preserski most 4. decembra 1941 mi je Aleš Bebler po kurirki Vesni Stranič dal nalogo, da grem ob določeni uri iz Ljubljane, ker me bodo mogoče potrebovali kot zdravnika, opremo in druga navodila pa bom dobil pri kmetu nad potjo proti Polhovem Gradcu. Zveza pa je spodletela, ker kmet, pri katerem sem se javil, pomotoma ni bil pravočasno obveščen o geslu.

Nekoč mi je zveza OF na policiji sporočila, da me bodo okupatorske oblasti iskale doma in zato sem se za kakšen teden umaknil iz Ljubljane. Po vrnitvi sem mesec ali dva stanoval pri dr. Mavriciju Neubergerju kot

član družine v njegovi hiši na Vilharjevi ulici. Velikokrat sva pozno v noč kovala načrte o našem zdravstvu. Že prej smo imeli večkrat v kleti Neubergerjeve hiše sestanke OF ali pa za KP. Enkrat ali dvakrat je prišel z informacijami in navodili tudi Boris Kraigher.

Nekega jutra sem iz Neubergerjeve hiše opazil italijansko "racijo". Pravočasno sem se še uspel izmuzniti na bližnje pokopališče pri sv. Krištofu, sicer bi v hiši lahko kompromitiral dr. Neubergerja. Ob neki drugi priložnosti so me slučajno zajeli za Ljubljano in odpeljali z drugimi zajetimi v vojašnico za Cukrarno. Tam smo posamič defilirali pred nekaj zakrinkanimi možmi, ki so dajali znake 'pridržati' ali 'izpustiti', menda so bili to ovaduhi, ki so se bili vtihotapili v partizanske vrste in v OF. Tudi tu se je srečno končalo.

Nekajkrat sem se sestal z dr. Petrom Držajem v porodnišnici in v Mostah, vsakokrat za več ur. V glavnem sva se pogovarjala o nalogah v partizanskem zdravstvu. Spominjam se najinega zadnjega pogovora, ko je rekel: "Partizan mora biti pripravljen na vse". Največ nujnega dela je bilo z ranjenci, pripeljanimi s terena v Ljubljano oziroma z ranjenimi v Ljubljani. Pri oskrbi nekaterih so včasih samo čudna naključja rešila zdravnike, ki so jih obskrbovali, npr. Božidarja Lavriča, Bogdana Breclja, Mavricija Neubergerja.

Najbolj mi je ostala v spominu mreža OF: proti njej kot celoti so bili okupatorji brez moči."

_____ Dragica Krhljanko por. Bidovec-Mara (1911-1945)

Dragica Bidovec je bila med okupacijo medicinska sestra v službi v Dečjem domu v Ljubljani. Njeno delo v OF je bilo predvsem zaščita otrok staršev ilegalcev in partizanov, kar pove tudi seznam obskrbovancev Ane Ziherl, znane zaščitnice in skrbnice za te otroke. Članica KP je bila od 1941. Da je bila Dragica članica ZMO je potrdila članica tega odbora dr. Ruža Germ-Šegedin in članica okrožnega odbora OF in okrožnega komiteja KP prof. Štefa Kump-Sever. Sodelovanje Dragice-Mare s Splošno bolnico, saj je bila Dečjemu domu najbližja sosed, je potekala prek II. kirurškega oddelka. Bidovčevi so svoje stanovanje na Poljanski cesti dajali na razpolago za zaupne sestanke OF in nudili zavetje ilegalcem. Dragica je bila ob aretaciji članica rajonskega odbora OF Poljane. Soprog je bil partizan. V zaporu v Prisilni delavnici na Poljanskem nasipu je bila od januarja 1945. Ob zaslišanju so jo pretepali in mučili do skrajne izdržljivosti. 19. marca 1945 so jo odpeljali s transportom v Žlebič z drugimi zapornicami na delo v nemško domobransko taborišče. Ob osvoboditvi je bila premeščena v inženirsko brigado. Zelo izčrpana si ni opomogla in je umrla 19. maja 1945.

Dr. Božena Ravnihar-Nataša

Profesorica dr. Božena Ravnihar-Nataša je rojena v Ljubljani 18. marca 1914. Medicino je študirala v Ljubljani in potem v Pragi, kjer se je v semestru leta 1938/39, kot pravi, srečala z vojno. Hitlerjeva Nemčija je tedaj zasedla Čehoslovaško. Študij je zato nadaljevala v Beogradu in tam promovirala junija 1940.

Do odhoda v partizane maja 1942 je opravila obvezni zdravniški staž v Obči državni bolnici v Ljubljani in nato delala kot volonterka v Državni bolnici za ženske bolezni. Tako je spoznala mnoge zdravnice, zdravnike, osebje in vodje bolnišničnih oddekov. Zaradi svojega odprtega, živahnega značaja, zaradi športne dejavnosti in druženja v študentovskih letih in po svojih levičarskih prepričanjih, članica KP od septembra 1941, je že v začetku okupacije presodila kje in kako je mogoče in varno razpresti mrežo OF po zdravstvenih ustanovah v Ljubljani. Ni bilo samo naključje, da je prve stike za organizacijo OF navezala z dr. iur. Alešem Beblerjem, ali pa obratno, saj je Aleševa sestra dr. Damjana bila njena kolegica. V globokem spominu je dr. Ravniharjevi ostal sestanek in razgovor z Alešem o nujnosti odpora okupatorju, takrat še v prijetnem okolju njegovih sorodnikov - doma pri Prijateljelih.

Po ustanovljenem ZMO je še naprej in največ navodil za snovanje OF med zdravstvenimi delavci sprejemala od dr. Beblerja. Spominja se sestankov z njim, ko sta se na razne kraje s kolesi pripeljala in se dogovorila za nujne naloge in obvestila. Od njega je dobila naloge, da pošlje partizanskim enotam zunaj Ljubljane zdravniško pomoč ali zdravila in tudi najzahtevnejše predloge za odhod zdravnikov in medicincev v enote partizanskih odredov. Takrat je že imela vpeljane zveze za preskrbovanje ponarejenih osebnih izkaznic in dovoljenj za potovanje.

Za kurirska obveščanja in pota so ji bile v največjo pomoč kurirke Vilma Bebler, Štefa Lorbek in Vesna Stranič.

Da je Nataša uspešno izpeljala mnoge naloge OF, je morala biti izredno vztrajna, vestna in točna, saj je uspeh dostikrat zavisel od minute. Morala je biti izredno previdna, ko je izbirala za posamezne akcije sodelavce iz raznih odborov OF na terenu. In povrh še to, vse svoje delo za OF je opravljala ob rednih službenih dolžnostih. Sestanke in dogovore je načrtovala za popoldne ali zvečer. Njeno upornost in požrtvovalnost lahko samo delno občutimo, ko prebiramo njen prispevek Zdravniška organizacija v prvem letu osvobodilnega boja v Ljubljani. Ob večkratnih pismenih in ustmenih pogovorih, pa Nataša vedno poudarja požrtvovalnost in vestnost tovarišic in tovarišev, na katere je prenašala naloge. Njena modrost, da je znala izbrati prav, jo je seveda v naraščajočih zahtevah OF tudi razbremenila. Vendar pa lahko rečemo, da je Nataši vsakdo zaupal.

In še vprašanje: kako da Nataša ni padla v roke okupatorju? Nataša pravi, da se je pri prvi preiskavi doma srečno umaknila, potem pa je stanovala pri tajnici urada svojega očeta in pri Fleretovih. Z največjo prisebnostjo se je izmaknila tudi civilnim detektivom, ki so jo čakali na vhodu v Državni bolnici za ženske bolezni, ko je s posojenim dojenčkom v naročju mimo njih odšla na ulico v avto Reševalne postaje.

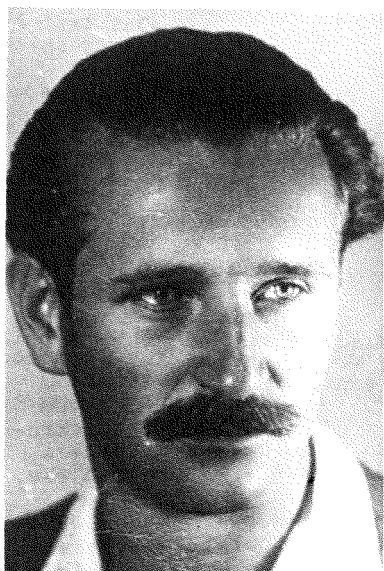
V partizanih je bila dr. Božena Ravnihar-Nataša v Rogu pomočnica upravnika Centralne vojaške partizanske bolnice, upravnica bolniške postojanke Pugled, potem postojanke Lesen kamen in zdravnica v mobilizacijski komisiji za Belo krajino.

Od marca leta 1943 do novembra leta 1944 je bila upravnica partizanske bolnice SVPB-S v Snežniku na Notranjskem in potem upravnica glavne uprave bolnišnic 7. korpusa NOV. Pred koncem vojne je bila članica Sanitetnega oddelka glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Po vojni je bila šefinja personalnega odseka sanitetnega oddelka 4. armije JA in potem personalnega oddelka za zdravstvo pri zveznem Ministrstvu za narodno obrambo v Beogradu. Na Onkološkem inštitutu v Ljubljani je bila zdravnica od aprila 1946 in direktorica tega inštituta od 1964 do 1983, redna profesorica Medicinske fakultete v Ljubljani od 1971 in upokojena leta 1984. Je zaslužna profesorica Medicinske fakultete. Častni doktorat Univerze v Ljubljani je prejela leta 1989.

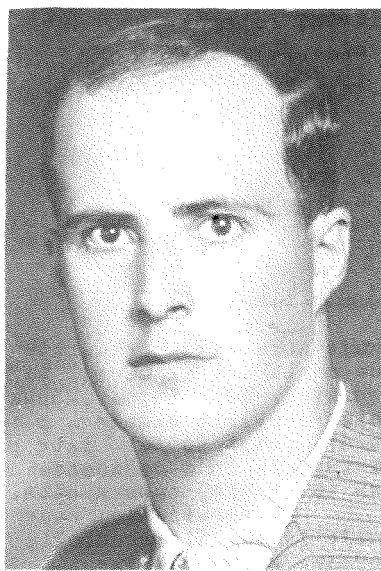

MAJA 1942 SO ODŠLI PO ZVEZI Z ZDRAVNIŠKIM MATIČNIM ODBOROM OF V PARTIZANSKO VOJSKO PRVI ZDRAVNIKI IZ LJUBLJANE: DR. ZDENKO BUDIČ (PADEL JUNIJA 1942), DR. ARNOLD BIDOVEC, DR. JOŽE GABROVŠEK (UMRL ZARADI PEGAVEGA TIFUSA LETA 1943 KOT ZDRAVNIK PARTIZANSKE BOLNICE), DR. MIRO GERBEC, DR. ALEKSANDER GALA, DR. MARJAN JUŽNIČ, DR. PAVEL LUNAČEK, DR. KAREL MILAVEC, DR. MARJAN MORELJ, DR. DUŠAN MRAVLJAK (PADEL JANUARJA 1943), DR. FRANC NOVAK, DR. EDVARD POHAR, DR. STANKO PIRC, DR. BOŽENA RAVNIHAR, DR. ANDREJ ŽUPANČIČ IN ZOBNI TEHNIK AVGUST ZUPET.

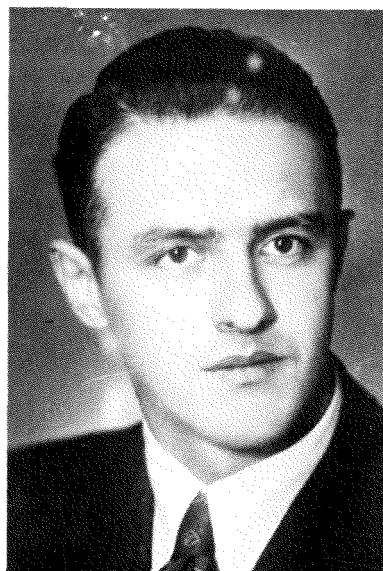
Dr. Dušan Mravljak

Dr. Edvard Pohar

Dr. Aleksander Gala-Peter

Dr. Karel Milavec

Sanitetni referat
Glavnega poveljstva
NOV in POJ Slovenije.

Ljubljana 6. maja 1943.

Ljubljani

Že večkrat smo vam pisali, da naša vojska nujno potrebuje zdravnikov in sanitetnega izveščevalnega osoblja. Če smo da omlanskega poletja ni prišel iz ljubljane niti en zdravnik in bolničar, napak doslej nismo mogli urgencij niste poslali nikakega poročila o ožjih starih novih rekrutacij. Istot ko smo niste poročali o zalozih sanitetnega materijala in o možnosti novih nabavk. Torej prosimo vas, da to hitreje nadoknadite.

Z naraščanjem naše vojske in vseh pokrajinskih Slovenije je nastala neodložljiva potreba izpolniti številna prazna zdravniška mesta. Zato je potrebno, da izvedete v Ljubljani mobilizacijo. Pričel smo vam že enkrat pet komandov pozivnic, ki jih izpolnite z imeni zdravnikov, ki pridejo v poštev. Mobilizirajte v prvi vrsti neželjene mladostnike. Običajnih izgovorov se ne smete upoštevati. Pozivnice uporabite proti kolektivcem in za tiste, ki to zant vajo že prijavljenih prostovoljcev, jih ni treba izročati. Istočasno izvedite močno akcijo za mobilizacijo sanitetnega pomožnega osoblja.

Va organizirajte odpravo mobiliziranih stopite v stik z našimi poverjenimi tvojci, ki jih prejeli od KOP za naša prevodila.

Part. fašizma - naša omočarost!

[Signature]
Sanitetni referat.

Poziv sanitetnega referenta glavnega poveljstva NOV in PO Slovenije, z dne 6. maja 1943, zdravnikom za odhod v partizane in dopis sanitetnega referenta glavnega poveljstva NOV in PO Slovenije Matičnemu odboru OF, z dne 17. maja 1943, s priloženimi poimenskimi pozivnicami. (Arhiv Muzeja novejšje zgodovine, Ljubljana)

Sanitetski referent
Glavnega poveljstva.

MATIČNEMU ODBORU ZDRAVNIKOV

V

LJUBLJANA.

Prilagam 22 komadov pozivnic v svrhu mobilizacije zdravnikov in pomožnega osebja. Prosim, da izvedete mobilizacijo čimprej in na način, ki je bil dogovorjen v osebnem kontaktu z delegatom vašega odbora.

Zadeva je zelo nujna!

• Smrt fašizmu - svoboda narodu!

Na položaju, dne 17. V. 1943.

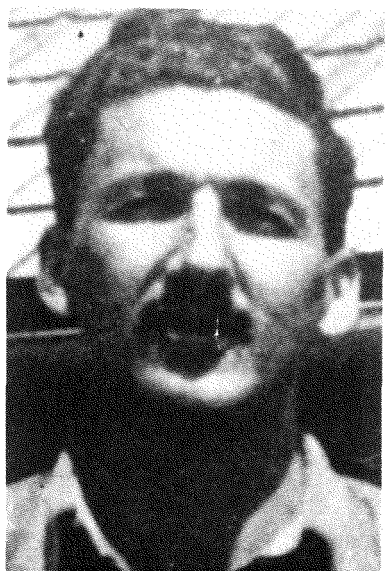
Poziv sanitetnega referenta glavnega poveljstva NOV in PO Slovenije, z dne 6. maja 1943, zdravnikom za odhod v partizane in dopis sanitetnega referenta glavnega poveljstva NOV in PO Slovenije Matičnemu odboru OF, z dne 17. maja 1943, s priloženimi poimenskimi pozivnicami. (Arhiv Muzeja novejše zgodovine, Ljubljana)

Dr. Miro Gerbec

Dr. Arnold Bidovec

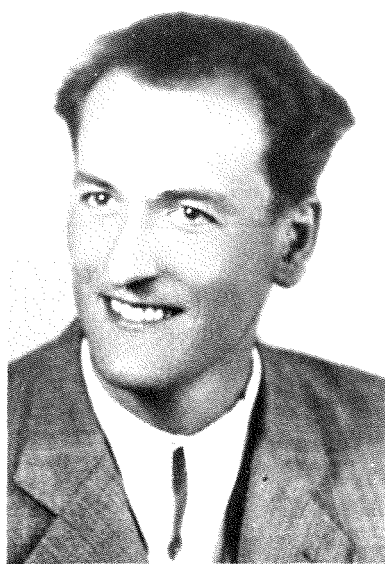
Dr. Marjan Morel

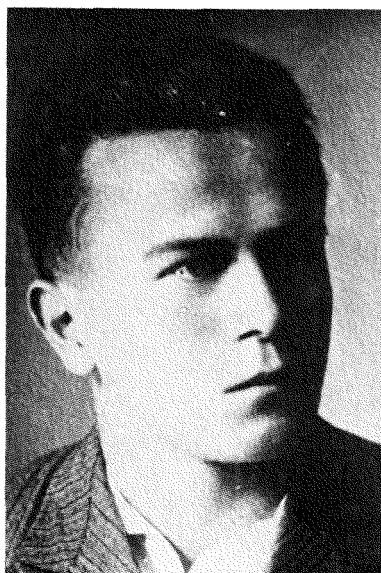
Dr. Stanko Pirc-Lojze

Avgust Zupet

Dr. Jože Gabrovšek

Dr. Zdenko Budič

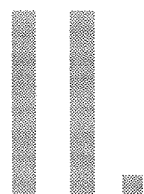
Dr. Andrej Župančič-Mike

Dr. Božena Ravnihar-Nataša

Dr. Marjan Južnič

Dr. Pavel Lunaček-Igor

Dr. Franc Novak-Luka

OBČA DRŽAVNA BOLNICA, IMENOVANA TUDI SPLOŠNA BOLNICA, IN KLINIKI MEDICINSKE FAKULTETE

- Aktiv OF v Splošni bolnici in na klinikah Medicinske fakultete
- Uprava in tehnične enote Obče državne bolnice
- *Lojzka in Vinko Varoga*: NZ v Obči državni bolnici
- Kirurgična oddelka Obče državne bolnice in Kirurška klinika
- Kirurška klinika Medicinske fakultete
- Sodelavci OF na I. in II. kirurgičnem oddelku in na Kirurški kliniki
- Oddelek za notranje bolezni ali Oddelek št. 2
- Sodelavci OF na Interni kliniki Medicinske fakultete
- Oddelek za bolezni ušes, nosa in grla ali Oddelek št. 3
- Oddelek za kožne in venerične bolezni, imenovan tudi Dermatološki oddelek ali Oddelek št. 4
- Oddelek za očne bolezni ali Oddelek št. 5
- Oddelek za nalezljive bolezni, imenovan tudi Infekcijski oddelek ali Oddelek št. 5
- Nevrološki oddelek ali Oddelek št. 7
- Zaporniški oddelek Splošne bolnice
- *Dr. Zvonimir Šušteršič*: Odsek za vojne poškodbe

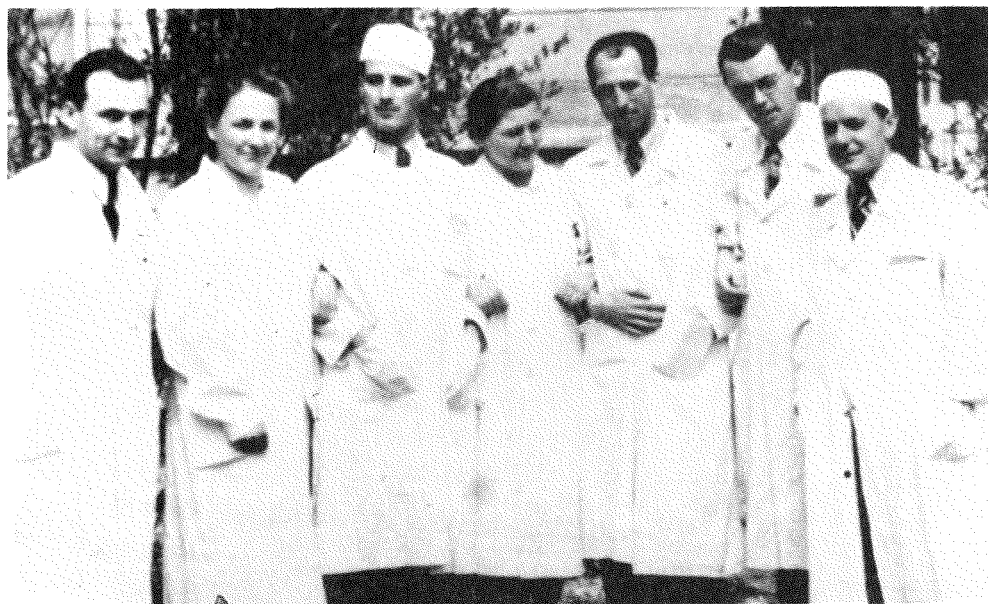
ZDRAVSTVO V LJUBLJANI 1941

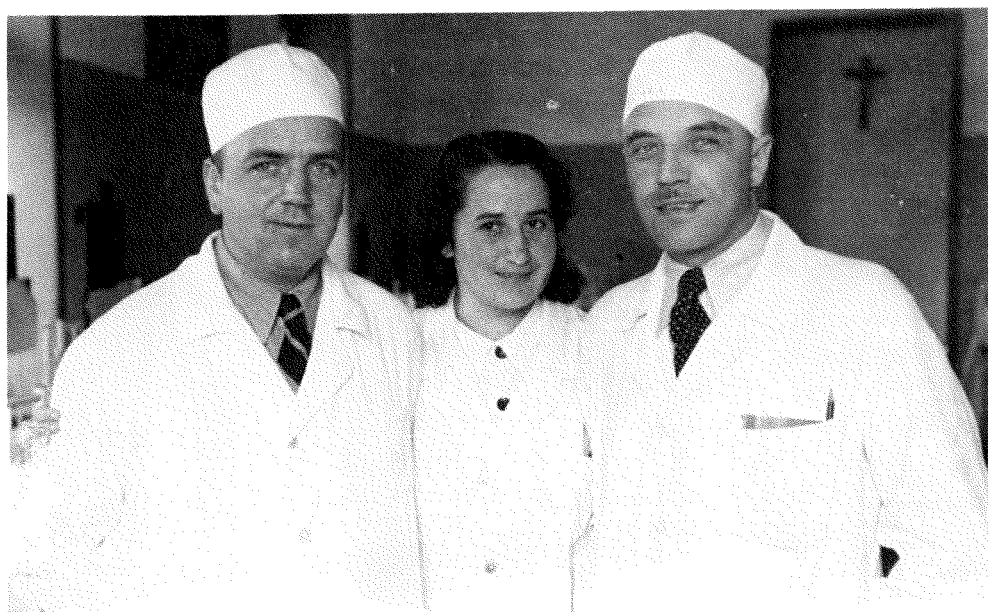
Upravna zgradba Obče državne bolnice na Zaloški cesti.

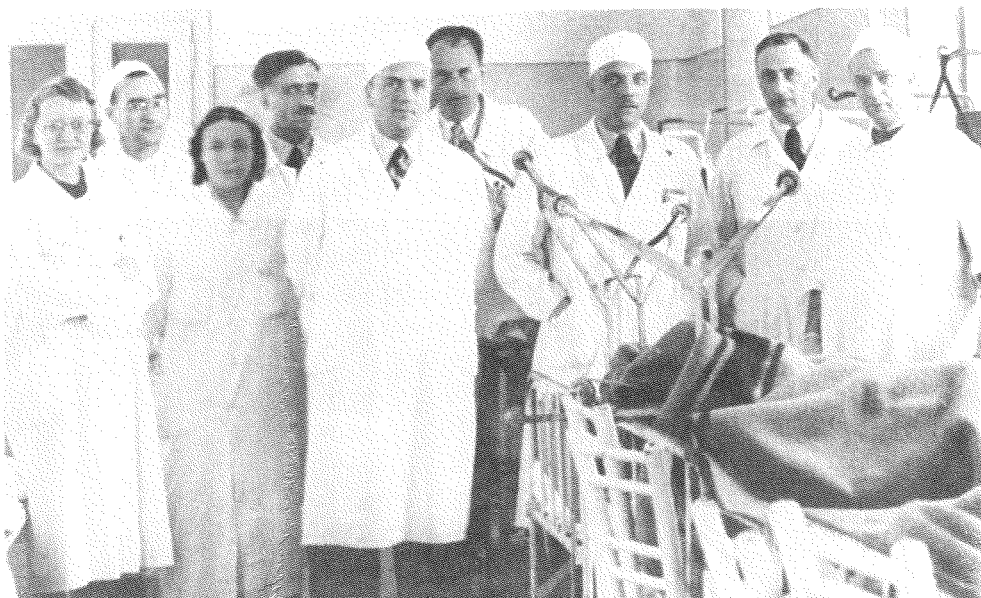
I. in II. kirurški oddelek Obče državne bolnice, imenovane tudi Splošna bolnica.

Zdravniki I. in II. kirurgičnega oddelka Obče državne bolnice. Od leve proti desni: dr. Mirko Derganc, dr. Zofija Prošek, dr. Edvard Pohar, dr. Ruža Germ-Šegedin, dr. Milan Žumer, dr. Boris Kunc, dr. Alfonz Debeljak.

II. kirurški odderek Obče državne bolnice, 1942. Od leve proti desni: asistent dr. Peršič, stažistka dr. Pavla Jerina in asistent dr. Venčeslav Arko.

II. kirurški oddelek Obče državne bolnice, 1939. Od leve proti desni: dr. Zlatka Hribar, dr. Rudolf Obračunč, dr. Cirila Maselj, dr. Zvonimir Švent, dr. Ivan Peršič, dr. Milan Žumer, dr. Venčeslav Arko, primarij dr. Vladimir Guzelj, prof. dr. Božidar Lavrič.

Franc Pezdevšek (z belim predpasnikom), znan kot ortopedski Francelj, bolničar Obče državne bolnice, fotografiran v partizanski bolnici Lesen kamen v Rogu poleti 1943, ob njem dr. Lojze Štrancer.

OBČA DRŽAVNA BOLNICA V LJUBLJANI, IMENOVANA TUDI SPLOŠNA BOLNICA, IN KLINIKI MEDICINSKE FAKULTETE

Obča državna bolnica je bila v zgradbah na Zaloški cesti št. 2. V paviljonu sta bili tudi Interna klinika in Kirurška klinika tedaj še ne-polne Medicinske fakultete.

Uprava je bila v sedanji upravni zgradbi Univerzitetnega kliničnega centra na Zaloški cesti št. 2. V isti zgradbi je bila v pritličju levo lekarna, desno pa sprejemna ambulanta na tako imenovani "porti" z vratarjevo ložo in telefonsko centralo. Tehnične enote in ekonomija so sodile k upravi. Delavnice tehničnih enot so bile v zgradbi ob Ljubljani: kuhinja, kotlarnica, dezinfekcijska postaja, šivalnica, ekonomat, pralnica, menza itd.

I. kirurški oddelek in II. kirurški oddelek, imenovana tudi Kirurgija I in Kirurgija II, sta delovala v isti zgradbi kot samostojna oddelka. Tu sta bila tudi Urološki ter Ortopedski odsek. Vse štiri enote so imele svoje ambulante. Kirurška klinika Medicinske fakultete, ki je bila odprta v novem kliničnem paviljonu leta 1941, je bila tesno povezana z II. kirurškim oddelkom.

Oddelek za notranje bolezni ali Oddelek št. 2. V zgradbi je bil samo Interni oddelek z ambulantami (sedaj je v njej oddelek C Onkološkega inštituta), v prizidku pa Oddelek za tuberkulozo. Interna klinika Medicinske fakultete je bila v prvem nadstropju omenjenega novega kliničnega paviljona.

Oddelek za bolezni ušes, grla in nosa ali Oddelek št. 3 je bil v zgradbi sedanje klinike. V pritličju je bila bolnišnična enota za rentgen.

Oddelek za kožne in venerične bolezni, imenovan tudi Dermatološki oddelek ali Oddelek št. 4 je bil v zgradbi sedanje Dermatološke klinike, ki je bila dograjena po vojni. V prvem nadstropju te zgradbe je bil do leta 1944 Oddelek za zapornike, ki je bil med vojno zelo pomemben.

Oddelek za očne bolezni ali Oddelek št. 5 je bil v zgradbi današnje Očne klinike, le da je bilo nekaj prostorov namenjenih Odseku za vojne poškodbe ter za ortopedsko telovadnico.

Oddelek za nalezljive bolezni, imenovan tudi Infekcijski oddelek ali Oddelek št. 6, je bil v paviljonu sedanjega Mikrobiološkega inštituta in delno v pritličju na Oddelku št. 7.

Nevrološki oddelek ali Oddelek št. 7 je bil v sedanji Nevrološki kliniki v prvem nadstropju.

Prosektura Splošne bolnice in od maja 1941 Inštitut za patološko morfologijo Medicinske fakultete sta bila na Zaloški cesti št. 4.

AKTIV OF V SPLOŠNI BOLNICI IN NA KLINIKAH MEDICINSKE FAKULTETE

Celotnega spiska tedanjega osebja Splošne bolnice, na podlagi katerega bi lahko ocenili, koliko jih je sodelovalo z OF, ni bilo mogoče sestaviti. Po približni oceni je bilo v bolnišnici, če prištejemo tudi Interno in Kirurško kliniko ter Prosekturo, okrog sedemsto zaposlenih. Zdravnikov je bilo okrog sto. V tem številu niso upoštevani stažisti in nekaj zdravnikov volonterjev. Sester usmiljenk je bilo okrog stotrideset. Število pomožnega bolničarskega osebja, strežnikov in strežnic, kot smo jih imenovali, lahko izračunamo le tako, da na vsako usmiljenko "štejemo" dva do tri strežnike oz. strežnice. Menimo, da jih je bilo nekaj čez dvesto. Medicinskih sester, imenovanih tudi zaščitnih sester, tedaj na bolniških oddelkih ni bilo, saj jih je bilo v vsej Sloveniji le okrog petdeset. Administrativnih in kvalificiranih delavcev v tehničnih enotah je bilo okrog devetdeset. Števila nekvalificiranih delavcev, ki so bili vpisani v kadrovski službi bolnišnice kot dninarji, ni mogoče oceniti, menimo pa, da jih je bilo od sto do stopetdeset. Vključevanja teh v OF v bolnišnici ni mogoče oceniti zaradi njihovega nestalnega delovnega razmerja.

Obča državna bolnica v Ljubljani je imela kot največja zdravstvena ustanova v Sloveniji in v Ljubljani posebno v prvih letih okupacije pri organizaciji partizanske sanitete veliko, če ne celo vodilno in odločilno vlogo. Mladi zdravniki, ki so bili napredno usmerjeni že med študijem, so se takoj organizirali v OF. V ZMO so zdravniki bolnišnice delovali do osvoboditve. V prvih aktivih OF smo kot mlade stažiste že omenili Damjano Bebler, Marjana Južniča, Boženo Ravnihar, Boženo Serneč, Andreja Župančiča in druge. Tudi bolničarsko, uradniško in pomožno osebje je bilo od vsega začetka trdno povezano z OF.

Naj je šlo za pomoč aktivistom, ranjencem ali ilegalcem, za pomoč v pošiljanju in zbiranju sanitetnega materiala ali za denarno pomoč, za vojaško in civilno zaščito ali za organiziranje pobegov obsojenih bolnikov in ilegalcev, vselej so se v bolnišnici znašli in pomagali. Čeprav je okupator zdravstvene delavce zapiral, preganjal, streljal in pošiljal v internacijo, ta pomoč OF ni prenehala.

Aktivi OF so bili na vseh oddelkih bolnišnice, na Kirurški in Interni kliniki ter na Prosekturi. Tako kot je osebje teh oddelkov povezovalo vsakdanje delo, tako je bilo povezano v svojih odborih z OF. Vendar pa je vsak aktivist vedel le za svoje dolžnosti in naloge.

Med zdravniki je bila mreža OF mogoče bolj razvejana kot jo navajamo, ker nismo vključili tistih zdravnikov, ki so občasno delali v bolnišnici in tistih, ki so jih Nemci pregnali s Štajerske oz. so se od tam umaknili v Ljubljano. Ti so bili najbrž povezani z OF tudi zunaj bolnišnice. Ne navajamo zdravnikov, somišljenikov OF, o delovanju katerih je malo znanega. Takih primerov je bilo veliko med bolničarskim osebjem, tudi

med sestrami usmiljenkami. Dokaj popolni so poimenski podatki o aktivu OF med uradniškim in tehničnim osebjem.

UPRAVA IN TEHNIČNE ENOTE OBČE DRŽAVNE BOLNICE

V tem poglavju opisujemo predvsem delovanje "nezdravstvenega" osebja Obče državne bolnice: nameščencev iz uprave, administracije, iz finančno-računskega sektorja, duhovnega urada, sprejemne pisarne bolnikov, iz lekarne in posebej ljudi iz tehničnih enot za vzdrževanje naprav in instalacij ter iz delavnic. Vseh je bilo okoli sedemdeset. Mednje ne štejemo nekaj desetih drugega osebja, recimo dninarjev v ekonomiji bolnišnice, v vrtnariji, v svinjakihi itd.

Okupatorji so posebej nadzorovali sprejemno ambulanto in še posebej upravo bolnišnice, ki je imela pomembno vlogo pri povezovanju oddelkov in njihovi preskrbi, ker so nadzorovali plačilne bilance, številčno stanje osebja in bolnikov itd.

Z upraviteljem bolnišnice okupator ni imel težav. Dr. Vladimir Ferlan je spoštoval vsako oblast, tudi okupatorsko. Vendar je imela OF pri večini uslužbencev uprave čvrsto oporo, saj je bilo že 1941 povezano v OF petindvajset njenih uslužbencev.

Prek uprave so obveščali bolnišnične oddelke o predvidenih okupatorjevih ukrepih, izdajali so ponarejene dokumente, odobravali tehničnim enotam naloge za posamezne konspirativne storitve, uslužbenci so lahko po oddelkih neupadljivo prenašali literaturo ter obvestila itd. Prikrivali so material z oddelkov za partizane, odhode uslužbencev bolnišnice v partizane ter imena bolnikov ilegalcev. Celó v duhovnem uradu na upravi je prišlo do "diferenciacije" uslužbencev, in tudi tam so bili, nepričakovano, nasprotniki okupatorja. Okupator je zelo zgodaj začel z represalijami nad delavci v raznih tehničnih enotah v bolnišnici.

Od tehničnega osebja je bilo odvisno, kako varno so lahko iz bolnišnice odhajali ljudje in zbrani material za partizane. Zelo nevarno je bilo prenašati material skozi vhode, ki so jih nadzorovali okupatorji in domači izdajalci.

Na glavnem vhodu, tako imenovani porti, so vratarji sodelovali z OF oz. so "zamižali", četudi so sumili, da se prenaša ilegalni material, ali da prihajajo ali odhajajo ilegalci in drugi "sumljivi" ljudje. Stalni in občasni vratarji Skubic, Požeš, Rožanc, Škerjanc, Štefančič, Pahernik, Kraševac so bili sodelavci OF ali ji vsaj niso nasprotovali. Veliko pošte, tiskovnega in posebno sanitetnega materiala, ki so ga aktivisti nosili na sterilizacijo in steriliziranega odnašali v skladišča ali velike količine prvih zavojev, ki so jih dnevno nosili, na sterilizacijo na Kirurško kliniko in II. kirurški oddelek, vse to so lahko prav zaradi sodelovanja vratarjev varno prenesli čez porto. Drugi vhod je bil za Ljublanico pri kuhinji oz. kotlarni. Cesta ob Ljublanici, ki je bila tedaj odprta, je bila zelo pripravna za ilegalno

delo. Vendar ta vhod pri kotlarni ni bil dolgo uporaben, ker so Italijani tam zgradili bunker.

Do konca vojne so po zaslugi Jožeta Bregarja, sodelavca OF, uporabljali izhod mimo in prek Prosekture. Na Prosekturi je bil v OF povezan tudi Jaka Zavašnik. Čez ta izhod so prenesli največ materiala, ker so ga tu lahko nalagali kar na vozila, ki so čakala na cesti za mrtvašnico. Kakšno stvar so lahko skrili in odpeljali tudi iz prostora za krste, ki ga Italijani niso pregledovali.

Sanitetni in drugi material so aktivisti dostavljali v zbirališča v hišah pod bivšo Polakovo tovarno ob Ljubljani, v Korytkovi ulici, na Streliški pri Kovačičevih, na Metelkovi ulici, v gostilni Majcen, na Dolenjski cesti itd. Od tam so ga odnašali kurirji.

Varen je bil tudi prehod skozi Dečji dom v Lipičevo ulico, ki pa je bil dostikrat zaklenjen.

Za nevarne akcije je bil zelo primeren tudi prehod med Higieniskim zavodom in bolnišnico, ki pa je bil le občasno odprt.

Na upravi bolnišnice so bili aktivisti OF Zdenka Smole-Tajda, Stane Vrečar, Greta Ložar, Jože Rupnik, Štefica Bonča-Kebe, Jože Burja, Lojze Kozin, Nada Žagar-Tominec, Milena Gorkič, kurat Ignac Slana, Peter Janežič, Jože Kranjc, Viktor Jelnikar, vratar Skubic, Ivan Markovič, Lojze Požes, Angelca Šušteršič (v zaporu je bila zelo mučena in je zbolela); Jože Kebe, Lojzka in Vinko Varoga so bili zaprti zaradi sodelovanja v OF. Vinko Piler je umrl v internaciji.

V lekarni so bili zaupni sodelavci farmacevtki magistra Meri Breščakova in Nikolaja Grasellijeva, Jože Škerjanc ter Minka in Tone Skuhala. Magistra farmacije Vida Fink, upravnica apoteke, je pasivno sodelovala z OF.

V trafiki (na vhodu v bolnišnico) sta bila zaupnika OF Janez in Marija Kramar.

Tehnične delavnice je vodil Tone Steklasa, ki je bil od vsega začetka organiziranja OF v bolnišnici eden od glavnih sodelavcev. Za OF so delali še pleskar Viktor Kozlevčar, kurjač Ivan Marjetič, razkuževalca Vid Podlogar in Alojz Štritih, Anton Podgoršek, Anton Košir, Janez Bukovec, Stanko Kotnik, Ivan Pahernik, Jože Vidic, kurjač Franc Blas, Polde Hrušovar, Tone Dolžan, Franc Vimperšek, Franc Jermančič, Jože Kranjc, Minka Jakopin. V internaciji so bili Viktor Rožanc, Luka Krašovec, Ana Somrak. V internaciji so umrli Albin Gamšek, Ana Godec, Karl Obaha, Tone Urbanc, Leon Hrovat. Kot talca sta padla Janez Dobovšek in Franc Bregar. V partizanih je padel Franc (Izidor) Mirtič. Partizan je bil tudi Anton Mastek.

Nasprotnike partizanskega gibanja je v bolnišnici in v zdravstvenih ustanovah šentpeterskega rajona vodil Franjo Dolenc, uslužbenec uprave bolnišnice, ki je bil tudi domobranec v enoti v Temenici na Dolenjskem.

Ob koncu vojne je emigriral. Potem se je vračal v Jugoslavijo in bil obsojen. Partizanskemu gibanju je vneto nasprotoval tudi kurat Stanko Terček, ki je usmerjal tudi sestre usmiljenke v bolnišnici. Omenili smo že, da je bil Ignac Slana drugi kurat somišljenik OF, tako da so zaupniki OF vseeno prišli do podatkov in tudi do vpliva. Tako so ilegalce zdravili v tistih sobah, kjer so bile sestre usmiljenke na strani OF.

Nasprotniki partizanskega gibanja med uslužbenci na upravi bolnišnice in v tehničnih službah so bili še Rudolf Kump, Ivan Žlender, Martin Štefančič, Mara Kelvišar, Sava Romanluk ter domobranca Jernej Božič in Mordej N.

Plavi gardi, ki je imela v zdravstvenih ustanovah šentpeterskega rajona le malenkosten vpliv, je bila naklonjena Jovanka Krištof.

Pavla De Comeli je bila uradna prevajalka za italijanščino. Do OF je imela pasiven odnos.

LOJZKA IN VINKO VAROGA:

NARODNA ZAŠČITA V OBČI DRŽAVNI BOLNICI

Najpomembnejša naloga uslužbencev in delavcev uprave, tehničnih enot in skupnih služb v Obči državni bolnici je bilo organiziranje polvojaške NZ. Delovanje le-te so opisali Vinko in Lojzka Varoga, Janez Bukovec in Kristl Ribnikar. Podatki o njenem delovanju zajemajo obdobje od leta 1941 do jeseni 1943. Ustanovljena je bila na sestanku OF na domu dr. Rudolfa Obračunča; navzoči so bili dr. Obračunč, njegova žena dr. Zofka Proškova, dr. Andrej Župančič ter usluženca uprave Jože Kebe in Vinko Varoga. Slednji je prevzel vodstvo NZ v Splošni bolnici. Zadolžen je bil tudi za povezavo preostalih zdravstvenih ustanov v šentpeterskem rajonu; in sicer za Higijenski zavod, sanatorij Leonišče, Državno bolnico za ženske bolezni, Šlajmerjev dom, Zavod za raziskavo in zdravljenje novotvorb, Dečji dom v Lipičevi ulici ter za oddelek Bolnice za duševne bolezni Ljubljana-Studenec na Poljanskem nasipu. Tudi Prosektura je bila kot bolnišnična enota povezana na tem terenu.

Naloga NZ je bila zavarovati bolnišnico in njeno premoženje v primeru, če bi prišlo do bojov v sami Ljubljani. Zato so njeni člani zbirali vojno opremo in orožje, ga vzdrževali; strokovno pomoč so imeli pri Prohinovi v puškarni Ševčik. Prav tako so varovali obveznike bivše jugoslovanske vojske, ki jim je pretila nevarnost, da bi jih Italijani internirali kot vojne ujetnike, varovali so tudi begunce iz nemškega okupacijskega ozemlja s Štajerske in z Gorenjske. Na upravi so izdajali ponarejene krstne liste ter domovnice. Zaradi takšnega delovanja zaupnikov na upravi, članov NZ in aktivistov OF državni tožilec ni dobil nobene prijave o strelni poškodbi. Nadaljnje naloge te polvojaške organizacije NZ so bile, da je zbirala in skrbela za transport sanitetnega materiala in opreme, da je imela stike z obveščevalno službo, varovala

je ilegalce, zbirala denar, urila svoje člane, širila propagandno literaturo OF, skrivala orožje, izdelovala sabotažni pribor itd.

V rajonu Šentpeter je NZ vodil Feliks Ribnikar-Kristl. Vodja vseh skupin NZ v zdravstvenih ustanovah rajona je bil Vinko Varoga-Ekovič. Njegovi namestniki sta bili Greta Ložar in Štefica Bonča. Politkomisarja sta bila Zvone Zupan in Ciril Rus. Lojzka Varoga je bila obveščevalka.

Enote in člani ter članice NZ v Splošni bolnici

a) Uprava in lekarna:

Vinko Varoga, vodja skupine, in člani grupe: Greta Ložar, Štefica Bonča, Lojzka Varoga, Jože Burja, Jože Kebe, Ivan Mlakar, Ivan Markovič, Peter Janežič, Jože Rupnik, Stane Vrečar, Angelca Šušteršič, Ignac Slana, Tone Skubic, Hinko Piler, mr.ph. Nikolaja Grasseli, mr. ph. Marija Breščak, Minka Skuhala, Jože Škerjanc.

b) Tehnične delavnice Splošne bolnice I. skupina:

Anton Šteklasa, vodja skupine, in člani: Polde Hrušovar, Tone Dolžan, Franc Cimperšek, Karol Obaha, Leon Hrovat, Viktor Kozlevčar, Viktor Rožanc.

c) Tehnične delavnice Splošne bolnice, II. skupina:

Janez Dobovšek, vodja skupine, in člani: Tone Mastek, Ivan Marjetič, Anton Podgoršek, Franc Urbanc, Anton Košir, Ciril Potočnik, Franc Regina, Jože Trkaj, Vid Podlogar, Luka Krašovec.

d) Delavci na ekonomiji in vrtnariji Splošne bolnice:

Janez Bukovec, vodja skupine, in člani: Jože Bregar, Stanko Kotnik-Uroš, Franc Bregar, Albin Gamšek, Ivan Pahernik, Franc Jermančič, Jože Kranjc, Francka Perpar, Jakob Zavašnik, Jože Vidic, Nande Slabanja, Franc Pezdevšek, Franc Blas, Franc Mirtič.

NZ v drugih zdravstvenih ustanovah v šentpeterskem rajonu

1. Dečji dom, Ljubljana, Lipičeva ulica:

Draga Bidovec-Mara, obveščevalka in organizatorica odhodov v partizane, Marija Košak, medicinska sestra.

2. Zavod za raziskovanje in zdravljenje novotvorb, Ljubljana, Lipičeva ulica:

Kristil Ribnikar-Feliks, vodja skupine, Franc Potokar, član.

3. Higijenski zavod, Ljubljana, Zaloška cesta:

Milan Fajdiga, vodja skupine, inž. Vinko Kregar, politkomisar skupine, član inž. Mirko Lindter in inž. Jože Hočevar.

4. Sanatorij Leonišče, Ljubljana, Zaloška cesta:

Za ta sanatorij sta bila zadolžena Milan Fajdiga in inž. Vinko Kregar.

5. Šlajmerjev dom, Ljubljana, Šlajmerjeva ulica:

OF je vodil neki moški, članica je bila neka ženska. Imena niso znana.

6. Državna bolnica za ženske bolezni, Ljubljana, Šlajmerjeva ulica:

Bogdan Domicelj, vodja skupine, in član Franc Bokavšek.

7. Bolnica za duševne bolezni Studenec Ljubljana, Poljanski nasip:

Petrič N., Tone Karun, Kos N., mizar

V NZ v rajonu Šentpeter je bilo povezanih triinsedemdeset ljudi iz zdravstvenih ustanov, in sicer: iz uprave in lekarne devetnajst oseb, med njimi sedem žensk, osemindvajset oseb iz tehničnih enot in ekonomije bolnišnice in šestindvajset oseb iz drugih zdravstvenih ustanov.

Vsak član NZ je moral priseči. Zaprisedgli so v pritlični stanovanjski stavbi za kotlarno Splošne bolnice, v kletnih prostorih Oddelka za otološke bolezni in v stanovanju Kovačič na Streliški ulici. Partizanske prisege so bile v navzočnosti juristov Zvoneta Zupana, Cirila Rusa, Kristla Ribnikarja ali pa Vinka Varoge. Vodja NZ šentpeterskega rajona v celoti je bil Kristl Ribnikar-Feliks z Zavoda za raziskovanje in zdravljenje novotvorb. Povezavo z NZ navzven so vzdrževali dr. Andrej Župančič, dr. Rudolf Obračunč in dr. Vladimir Vojska. Politična predavanja za člane NZ je imel tudi Jože Šegedin, sodnik sodišča v Ljubljani. Vsi člani NZ so opravili več poskusnih nujnih nalog, kot so prenos orožja in municije ter več poskusnih nalog za zaščito najpomembnejših zdravstvenih naprav (rentgene, operacijske mize, operacijske luči, instrumentarij, razne druge aparate itd.) za primer, če bi okupator ob umiku poskušal to uničiti.

Člani NZ so se učili rokovati z orožjem, ki je bilo skrito v Splošni bolnici (mitraljezi, puškomitraljezi, puške, bombe), tako da bi vsak član znal ravnati s slehernim od njih. Prav tako so sodelovali pri napisnih in trosilnih akcijah v šentpeterskem rajonu.

V bolnišnici je bilo prek sto različnih kosov orožja, dva tisoč nabojev, tisoč kilogramov raznih železnih predmetov itd. Orožje so popravljali Tone Steklasa, Polde Hrušovar, Tone Mastek in drugi.

Skladišča NZ v bolnišnicah in zdravstvenih ustanovah šentpeterskega rajona

Prvi mesec okupacije so posamezniki zbrano orožje in municijo skrivali po svoji presoji in na mestih, ki so se jim zdela najvarnejša.

Že junija 1941 je razvoj odporniškega gibanja zahteval, da se v bolnišnicah in zdravstvenih ustanovah zbrani vojni material skrije na takem mestu, da bi bil v čim krajšem času dosegljiv in bi ga kar najlažje spravili v partizane.

Ker je imela Splošna bolnica vhod in izhod za tovorni promet (premog, drva, hrana) pri vratih za Ljubljanico poleg kotlarne, so določili kletne prostore pod takratnim Oddelkom za notranje bolezni za glavno zbirno skladišče za orožje in municijo.

To skladišče pa ni obstajalo dolgo. Na oddelku so namreč začeli jeseni 1941 prezidovati kletne prostore in bi lahko delavci pri tem odkrili skladišče. Poleg tega so pri vratih za tovorni promet za Ljubljanico

sezidali bunker. Skrajno nevarno ali celo nemogoče bi bilo prenašati orožje in municijo mimo tega bunkerja.

Zato so tam skrito orožje in municijo prenesli v kletne prostore pod Oddelkom za bolezni ušes, nosa in grla. Tam so vse orožje in municijo očistili in premazali. Od tod pa so ga nekaj prenesli v novo skrivališče pod takratnim I. kirurgičnim oddelkom, nekaj pa v skladišče v kletnem hodniku med kotlarno in kuhinjo.

Pri prenosu tega orožja in municije se je ponesrečil Franc Bregar, ko je v skrivališče med kotlarno in kuhinjo prenašal mitraljez. V to skrivališče je bilo mogoče priti le skozi odprtino za prehod toplovodnih cevi. Ko je Franc Bregar lezel skozi in potiskal pred seboj mitraljez, se je s hrbtom pritisnil na neizolirane parne cevi in se močno opekel po hrbtu.

Druga nezgoda v zvezi s prenašanjem orožja in municije v drugo skrivališče pod I. kirurgičnim oddelkom se je pripetila nekaj dni pozneje, ko so prenašali orožje Janez Bukovec, Franc Bregar in Vinko Varoga. Na tej poti jih je presenetila neka sestra usmiljenka, ki je hotela v klet. Da bi se izognili srečanju, je v najbližjo odprtino v steni hodnika najprej zlezel Janez Bukovec z enim puškomitraljezom in enim zabojem municije za mitraljez zbrojevko. V popolni temi mu je po dveh korakih zmanjkalo tal in padel je v približno dva metra globok jašek. Pri padcu si je zlomil desno nogo. Zaradi ropota, ki ga je povzročil, se je sestra prestrašila in se vrnila. Prav ta dogodek je pokazal na najboljše skrivališče v bolnišnici. Od jaška, v katerega je padel Bukovec, je vodila še ena odprtina v zadnji prostor, in prav v tega so potem prenesli vse preostalo orožje in municijo.

Spomladi leta 1943 je OF izdala odlok, da je treba vse orožje in municijo oddati partizanom. Vse v Splošni bolnici skrito orožje in municijo (razen težkega mitraljeza zbrojevke) so prenesli v skrivališče poleg Prosekture, od tam pa so ga poslali naprej v partizane. To je bila na pol zidana baraka, namenjena za skladišče krst in žaganja, ki ga je rabila Prosektura. Tja sta orožje in municijo prenesla Janez Bukovec in Franc Bregar. Slednji, ki je bil v Prosekturi stalno zaposlen, je ves čas vojne tam tudi zasilno stanoval. Sicer je imel svoj dom in družino v Črni vasi pri Ljubljani. Ker pa bi moral, če bi stanoval doma, vsak dan dvakrat prek bloka na lžanski cesti, kjer je bila močna italijanska in domobranska postojanka z zloglasnim vojnim zločincem Fraklom na čelu, je raje zasilno stanoval kar v sobici nad Prosekturo.

Po kapitulaciji Italije, ko so ljudje množično odhajali v partizane, so člani bolnišnice dobili nalogo, da zberejo čim več obleke in obutve ter sanitetnega materiala za partizane. Najprej so pripravili obleko in obutev domobrancev, ki so se zdravili v Splošni bolnici in so jo shranjevali v kletnih prostorih Oddelka za očne bolezni. Tako so zbrali približno

trideset domobranskih uniform in obutve. Vse obleke je najprej razkužil razkuževalec bolnišnice Alojz Stritih, potem so jih očistili in oddali v zbirno bazo v gostilno na koncu Metelkove ulice nasproti kolodvora.

Po isti poti smo v partizane poslali tudi približno petiintrideset odev, ki smo jih dobili v Dečjem domu. Zbrala in oddala jih je Marija Brus, uslužbenka doma. Zdravila in sanitetni material so redno odnašali v partizane prek javk, ki so bile pri Ivanki in Francu Kovačič na Streliški ulici 29, pri Janezu Kramarju, trafikantu v Splošni bolnici, po kurirju, ki je prevzemal material ob Ljubljani pod bivšo Polakovo tovarno in še po mnogih drugih.

Vojaški material so prevzemale neznane osebe izključno prek dogovorjenih gesel. Tudi drug material so oddajali samo ljudem, ki so poznali geslo. Nihče ni spraševal, kdo je oddal oz. sprejel blago, kako so se pisali, od kod so prihajali, kam ga bodo odnesli itd.

KIRURGIČNA ODDELKA OBČE DRŽAVNE BOLNICE IN KIRURŠKA KLINIKA

Kirurgija ima v vojnih časih poseben pomen. V Ljubljani sta bila I. in II. kirurški oddelki, imenovana tudi Kirurgija I. in Kirurgija II. in Kirurška klinika Medicinske fakultete. Predstojnika kirurških oddelkov sta bila primarij dr. Robert Blumauer in primarij dr. Vladimir Guzelj. Predstojnik Kirurške klinike Medicinske fakultete je bil prof. dr. Božidar Lavrič.

Na obeh kirurških oddelkih in na Kirurški kliniki je bilo več mladih zdravnikov, ki so bili že pred vojno "levo" usmerjeni. Zaradi sodelovanja predstojnikov II. kirurškega oddelka in Kirurške klinike Medicinske fakultete primarija dr. Vladimira Guzelja in prof. dr. Božidarja Lavriča z OF so oba oddelka Splošne bolnice in Kirurška klinika izredno dobro sodelovali s partizanskim zdravstvom. Na obeh oddelkih sta somišljenike OF zbrala dr. Božena Ravnihar in dr. Andrej Župančič. Odbor OF sta ustanovila leta 1941 ter vzdrževala zvezo med njim in ZMO. Zveza z ZMO sta bila tudi dr. Ruža Germ-Šegedin in dr. Janez Milčinski iz Prosekture. Na kirurških oddelkih in na Kirurški kliniki Medicinske fakultete so med italijansko okupacijo zdravili ranjene partizane in ilegalce. Krili so jih zdravniki in dostikrat so zanje vedeli tudi predstojniki teh ustanov. Ponarejali so diagnoze in dokumentacijo. Marsikateri dokument o zdravljenju so prikrili pred okupatorjem. Ilegalcev, ki so jih zdravili ambulantno, niso zapisovali v ambulantne knjige.

Na I. kirurškem oddelku so bili povezani v OF vodja Ortopedskega odseka dr. Bogdan Breclj ter dr. Boris Kunc, dr. Karel Milavec, dr. Zvonimir Šušteršič, dr. Alfonz Debeljak in dr. Franc Žvanut. Dr. Ivan Janež in dr. Ivo Lavrič sta delala za domobranci in njihove simpatizerje. Oba sta po osvoboditvi odšla iz Jugoslavije. Dr. Zvonimirju Šušteršiču so zaupali Oddelek za vojne poškodbe, dr. Alfonzu Debeljaku pa Oddelek

za zapornike. Na obeh oddelkih je imela OF veliko podporo, čeprav je bilo delo prav tu zelo nadzorovano in skrajno tvegano. Iz Oddelka za zapornike so nosili na I. kirurški oddelki bolnice in bolnike na lažne operacije. Dr. Debeljaku sta pri operacijah navadno asistirali dr. Marina Masten in sestra usmiljenka Labore Kralj. Literaturo OF so dobivali prek II. kirurškega oddelka in medicinske sestre Dragica Bidovec iz Dečjega doma.

Na ortopedskem odseku I. kirurškega oddelka je bilo dragoceno sodelovanje bolničarja Franca Pezdevška, ki so ga Italijani za nekaj časa zaprli, po zaporu pa je 3. maja 1943 odšel v partizane.

Na Urološkem odseku I. kirurškega oddelka je bil zveza med bolničarji in NZ Ivan Frole, ki je pozneje tudi odšel v partizane.

Na II. kirurškem oddelku so bili člani OF dr. Arko Venčeslav, dr. Ivan Peršič, Franc Debevec, do odhoda v partizane dr. Edvard Pohar, dr. Pavla Jerina in dr. Lojze Rojc; izpolnjevali so vse naloge, ki so jih dobili od ZMO.

Predstojnika oddelka primarija dr. Vladimirja Guzelja so vključili le za tiste primere, ki jih ni bilo mogoče prikriti. Lažje primere je osebje samo reševalo. Primarij je vedno zaskrbljeno opozarjal na previdnost zaradi okupatorjevih represalij. Z nekaterimi partizanskimi akcijami se ni strinjal, vendar je, kolikor je bilo mogoče, pomagal OF.

Na II. kirurškem oddelku naj med zdravniki, tudi stažisti, ki so bili vedno pripravljeni pomagati, omenimo le dr. Zdenka Budiča in dr. Aleksandra Galo; po različna zdravila, podatke, medicinski pribor so prihajale tudi študentke medicine Juga Bregant, Ivica Tinta in Marta Šavelj. Sestra usmiljenka Jedert Kršmanc je veliko zdravil iz oddelčne lekarne dajala dr. Pavli Jerina, in je seveda vedela, kam so zdravila namenjena.

Na II. kirurškem oddelku so za partizansko saniteto pripravili veliko zavojnega materiala, povojev prve pomoči, operacijskega perila in kirurškega pribora za nujne posege. Od leta 1941 do 1943 so tako rekoč vsak dan sterilizirali povoje in pribor, vse to odnašali v zbirališča, od tam pa po skrivnih kanalih v partizane. To sta delali bolniški strežnici Minka Golob in Brigita Blatnik. Minka in Brigita ter Hedvika Boljka so preživele nemško internacijo. Za OF so delali bolniška strežnica Francka Perpar in bolniški strežniki Ciril Potočnik, Ignac Bravič, Martin Hostnik ter Lovro Gregorin. Ti so bili tudi v zaporih. Bolniški strežniki Nande Slabanja in Ivan Frole ter Jože Vidovič so bili kasneje partizani. Hedvika Boljka pa je bila zveza z Oddelkom za notranje bolezni.

Na II. kirurškem oddelku so se ilegalno zdravili partizanski ranjenci in ilegalci Ivo Kržič, Jaka Treven, Ferdo Kravanja, Alfred Grobler, Vojmir Ratkovč in še veliko drugih.

TRIBUNALE MILITARE DI GUERRA - 2^a ARMATA

SEZIONE DI LUBIANA

IN NOME DI SUA MAESTÀ

VITTORIO EMANUELE III

PER GRAZIA DI DIO E VOLONTÀ DELLA NAZIONE

RE D'ITALIA, E D'ALBANIA - IMPERATORE D'ETIOPIA

Il Tribunale Militare di Guerra della 2^a Armata Sez. di Lubiana composto dei Giudici elencati nel verbale di dibattimento, nella causa contro:

di
e di nato il
a *Libero detenuto dal 15-1-1941* libero.
Il. St. Skoblar e Iovina - italiani

-A-C-C-U-S-A-T-O-

dalla pubblica indicazione del giorno 2 Novebre 1941 - 1941 - in un giornale o pubblicato, mediante lettura del dispositivo, è stato

S E N T E N Z A

Visto l'Art. 370 - C. 44. M. di pace e Bandi del Duce del Fascismo - 20 giugno e 24 luglio 1940 - XVIII. nella causa contro

- 1) MARUSIO DRAGO fu Giovanni e fu Pashor G. Sc. nato il 10-1-1904 a Gracchiosella (Monte) residente a Lubiana, in esilio;
- 2) J. J. OT. BUSAN di Martines di S. G. nato il 10-1-1910 a Vienna residente a Lubiana, in esilio;
- 3) MARUSIO J. J. OT. fu Luca e di Svoboda, nato il 7-1-1905 a Devno, residente a Lubiana, Sora presso l'ospedale di 1901;
- 4) PIPAN GIUSEPPE di Giovanni e di Skobar Rocca nato il 10-1-1909 a Suta residente a Lubiana, nato.

Vin. g. n. 133, 210 C. 44. M. di pace; 465 C. 44. M. di pace; 10. d. 11/10/41

Dichiaro Stanca Susan colpevole del reato di associazione sovversiva prevista dall'art. 210 C. p. così modificata la sentenza, e come tale lo condanna ad anni due di reclusione, al pagamento delle spese processuali e di mantenimento dei carceri.

(1) millenovecento Anno

Il Presidente

Il Cancelliere

Il Giudice Relatore

AVVERTENZA - (1) Data in tutte lettere.

Il presente atto deve essere presentato al Sig. Presidente dal Giudice Relatore unitamente alla sentenza motivata, e rimarrà allegato al processo.

IMP. COMMERCIALE SOC. AN. FIDUC. 3030-1341

Dokument v zvezi z rešitvijo Ferda Kravanje s kirurgičnega oddelka Obče državne bolnice oziroma sodba, z dne 9. septembra 1942, s katero je bil inž. Dušan Štucin zaradi pomoči pri pobegu Ferda Kravanje obsojen na dve leti in pol zapora, dr. Drago Marušič, sestra usmiljenka Jedert Keršmanc in krojač Ivan Pipan pa oproščeni. (Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino, Ljubljana)

Dr. Milan Žumer

Prof. dr. Božidar Lavrič

Sestra usmiljenka Livija,
Alojzija Merljak iz Bistre pri Vrhniki.

Sentenza di rinvio a giudizio

COPIA

In nome di S. M. Vittorio Emanuele III.
per grazia di Dio e per volontà della Nazione
RE D'ITALIA E D'ALBANIA IMPERATORE D'ETIOPIA.

IL GIUDICE ISTRUTTORE MILITARE presso

IL TRIBUNALE MILITARE DI GUERRA DEL COMANDO SUPERIORE
FF. AA. - SLOVENIA-DALMAZIA - Sezione di LUBIANA -

Visti ed esaminati gli atti del processo e la richiesta del P.M.
in data odierna ha pronunciato la seguente.

SENTENZA

nella causa contro

i Dottori BENEDIK MARTINO - DERGAN FRANCESCO -
- ZUMER MILAN :

~~Il Tribunale in Lubiana, nel mese di aprile 1942, a seguito di giuristi presentanti secondo~~
in Lubiana, nel mese di aprile 1942, a seguito di giuristi presentanti secondo
con una bandiera armata, prestati assistenza e cure mediche - chirurgiche,
a Golob Rendovani, che aveva ripartito in conflitto coi CC. R.R. Cepjane
e Trento, ferito d'arma da fuoco, rilasciando poi al Golob certificato
falsamente attestante essere lo stesso stato operato semplicemente di
appendicite, allo scopo di sottrarlo alle ricerche dell'Autorità
inquirente:

b) concorso in associazione sovversiva (art. 110 C.P. e 4.B. X. 41) per
avere sempre nelle predette circostanze di tempo e di luogo, partecipato
ad associazione sovversiva tendente a sovvertire violentamente gli
ordinamenti politici economici e sociali costituiti nello Stato;

i Dr. LAVRIĆ BOŽIDAR ed DERGAN CASIMIRO:

a) favoreggiamento (art. 6.B. 24. X. 41) per aver in Lubiana, nel
sanatorio Emona, il primo in qualità di chirurgo et il secondo di
direttore, prestato assistenza e cure, verso la fine di settembre 1941
ad un partigiano, ferito da arma da fuoco alla mano sinistra
qualificandosi per Zupančič Drago, il 7 Ottobre 1941 ad altro
partigiano qualificandosi per Levstik Mirko, ferito da arma da fuoco
e non imputato, e sottrarsi alle ricerche della
Autorità ed a sottrarsi alle ricerche di questui

b) associazione sovversiva (art. 4.B. 3.X. 41) per avere, nelle predette
circostanze di tempo e di luogo, fatto parte ad associazione diretta
e sovvertire violentamente gli ordinamenti politici, economici e
sociali costituiti nello STATO;

Lubiana li 2. Ottobre 1942 XX

IL CANCELLIERE MILITARE

Poziv na razpravo na italijanskem vojaškem sodišču oktobra 1942 zoper dr. Martina Benedika, dr. Franca Derganca in dr. Milana Žumra, ki so bili obtoženi, da so 12. aprila 1942 operirali ranjenega Rada Goloba, ter dr. Božidarja Lavriča in dr. Mirka Derganca, ki sta bila obtožena, da sta v sanatoriju Emona zdravila Draga Zupančiča in Alojza Levstika. (Zasebni arhiv, Ljubljana)

Št. operacije	Ime bolnika	Bolezen	Operacija	Asistenti, narkotizirja	Št. krvnih slik
1/10/12	Vasel jre	Hernia ing. dukt	Operatio sec. Brenner - Hochbaur	Vandot Bergene L. Albertine	Wise
1	1	Hernia ing. dukt.	Operatio sec. Brenner Hochbaur	S. Bergene Vandot L. Albertine	6
1/10/10	Erpiš stutun	Ulcus duodeni	Resectio ventriculi sec. Billroth I - Hof- meister - Polge	Pilauer Bergene Vandot L. Bergene	4
10/10/10	Jafer jre	Hernia ing. dukt.	Operatio sec. Brenner Hochbaur	Bancold L. Bergene L. Albertine	11
4	Primorč stutun	Hernia ing. dukt	Operatio sec. Brenner Hochbaur	Pilauer Hochbaur L. Albertine	Wise
10/10	Golob Rado	Hernia duodeni st. duodenojejunalis	Resectio colonis st. transversae Brenner - Polge	Pilauer Bergene L. Albertine	ster Vandot

Stran iz operacijskega zapisnika Kirurške klinike, v katerem je vpisana operacija debelega črevesa zaradi ranitve Radovana Goloba. (Zasebni arhiv, Ljubljana)

L'Alto Commissariato per la Provincia di Lubiana.

Gab. Pers. 31091.

Visti gli atti relativi a B E N E D I K dott. Martino fu Francesco, nato il 11-XI-1910 a Kranj, assistente della Facoltà di Medicina a Lubiana, proveniente dalla cessata Amministrazione Jugoslava il quale si è reso indegno di appartenere all'Amministrazione essendo stato, con sentenza 19 ottobre 1942/XX del Tribunale Militare di Guerra condannato ad anni quattro di reclusione e ad anni cinque di interdizione dai pubblici uffici, per associazione sovversiva e partecipazione a banda armata.

Visto l'art. 3 del R.D.L. in data 3 maggio 1941/XIX, no 291.

Visto l'art. 12 dell'Ordinanza in data 14 novembre 1942/XXI no 210.

d e c r e t a

B e n e d i k dott. Martino fu Francesco, nato il 11-XI-1910 a Kranj, assistente della Facoltà di Medicina a Lubiana destituito dal servizio con effetto dal 31-12-1942/XXI, senza diritto a trattamento di quiescenza o di pensione.

Lubiana, 3 dicembre 1942/XXI.

L'Alto Commissario:
Emilio Grazioli

Alla Facoltà di Medicina - S e d e
per la notifica all'interessata e l'esecuzione.

L'Alto Commissario:
Emilio Grazioli

L. S.

Št. 342/42.

Rektoratu kr. univerze

v Ljubljani

v vednost.

L.S.

Dekan: Dr. Lavrič, l.r.

Ljubljana, 18. XII. 1942.

Dekret asistentu dr. Martinu Benediku, da je odpuščen iz službe. (Zasebni arhiv, Ljubljana)

FOLIO:

101

Ime:

Viktorin Ivan

Zaposlenost:

Klepar

Šolska izobrazba: 5-razr. osnovna šola v hostah, igračnik klepar

Rojstni in domovinski podatki:

7. VII. 1911. Bol'garije, okra Italija,
priob. v Ljubljano

Prejšnje službe: krmilna hišarica 1 let

Ime in stanovanje: Ivan, + Karolina Štefanovič

starišev /žene/: Prebenceva 42

Stanovanje:

L. redovnična 42

Stan/samski, ož, vd. /:

samski

Dan vstopa v službo:

16. julija 1940.

Dan izstopa iz službe:

30. VII. 1942. (odročen pri blodari)

Naznanila

Dan prijave

Dan odjave

Policijski direkciji

OUZD

16. VII. 1940.

30. VII. 1942

Predpis prejemkov:

16. VII. 1942

Dnevna merica 35-ov. Liana (pri stanovanjski) št. 11

V. M. 4.

Mesečna merica od 1. VII. 41. št. 465.- + Liana, št. 11

od 1. VII. 1941 oblj. št. 556. + Liana +

od 1. VII. 1941 mesečna merica št. 620.- + Liana: 1
(oporočena)

Folio:

168

1941

Ime:

Gregorin Lovro

Zaposlenost:

shizist na intern. kliniki

Šolska izobrazba:

šolske natelj. v Ljubljani

Rojstni in domovinski podatki:

28. IV. 1918. v Gorzici ob. Ivan, Kemist
prirod. tje

Prejšnje službe:

Loma.

Ime in stanovanje
starišev /žene/:+ Ludej, Anelija, roj. Ljubljana
gorzica st. 2

Stanovanje:

L. Stara c. 6

Stan/samski, ož. vd. /:

samski

Dan vstopa v službo:

16. VIII. 41.

Dan izstopa iz službe:

30. V. 1942. (odprava pri bolnici)

Naznanila

Dan prijave

Dan odjave

Policijski direkciji

OUZD

16. VIII. 41.

30. V. 1942

Iz evidenčne knjige osebja Obče državne bolnice oziroma primera uslužbencev bolnišnice Franca Vižintina, Lovra Gregorina, Jožeta Vidica in Jakoba Zavašnika, ki so jih italijanske oblasti aretirale v racijah po Ljubljani. (Arhiv Kliničnega centra, Ljubljana)

197

Folio:

Ime:

Žilic Jovica

Zaposlenost:

počni čuvaj

Dan izstopa iz službe:

30. VII. 1942. (odročen pri Rodadi)

Dan prijave

Dan odjave

18. XI. 1941

30. VII. 1942

Folio: 33

Ime:

Zavašnik Jakob

Zaposlenost:

težak, pomočnik v
prosekturi

Dan izstopa iz službe:

30. VII. 42. (bolnica pri bolnici)

Dan prijave

Dan odjave

19. junij 39

30. VII. 1942

Iz evidenčne knjige osebja Obče državne bolnice oziroma primera uslužbencev bolnišnice Franca Vižintina, Lovra Gregorina, Jožeta Vidica in Jakoba Zavašnika, ki so jih italijanske oblasti aretirale v racijah po Ljubljani. (Arhiv Kliničnega centra, Ljubljana)

Ferdo Kravanja

Mica Šlander

Pobeg Ferda Kravanje

Ferdo Kravanja je bil rojen leta 1912 v Čezsoči pri Bovcu. Bil je viden član organizacije TIGR, ki se je pred drugo svetovno vojno bojevala proti fašizmu na Primorskem.

Ranjen je bil 13. junija 1941, ko so domačini opozorili Italijane na skupino, ki se je zadrževala na Mali Gori pri Ribnici; v njej so bili trije člani organizacije TIGR Danilo Zelen, Anton Majnik in Ferdo Kravanja. V spopadu je bil Zelen ubit, Majnik je pobegnil, Kravanja pa so ranili v prsni koš in pljuča. Italijani so ga odpeljali v bolnišnico v Kočevje, kjer je ostal mesec dni, nato pa so ga premestili v Splošno bolnico v Ljubljani na II. kirurški oddelek. Bil je stalno pod stražo. Dr. Venčeslav Arko in sestra usmiljenka Jedert Kršmanc sta mu umetno inficirala rano na prsnem košu ter tako podaljševala njegovo zdravljenje.

V dobro organiziranem pobegu 6. oktobra 1941, v katerem sta sodelovala inženir kemije Dušan Štucin z Interne klinike in sestra usmiljenka Jedert Kršmanc so še vedno hudo oslabelega Kravanja prepeljali najprej v sanatorij Emona; ker je bilo bivanje tam zelo nevarno, so ga odpeljali k Hedi Derganc-Tomaževič na Resljevo cesto.

V bolnišnici je bil Ferdo Kravanja vpisan pod istim imenom, kot so ga vpisali že Italijani v Kočevju, t.j. kot Djuro Jovanović. V Emoni je bil 11. in 12. oktobra 1941 vpisan kot Franc Skalar. V Jožefinum, domu za ostarele in onemogle na Ilirski ulici, pa so ga sprejeli 28. oktobra 1942 z imenom Mirko Selan. Tu se je zdravil do 24. januarja 1942. Nato je stanoval privatno. Še vedno slaboten je 26. marca 1942 odšel v partizane v 3. grupo odredov na Dolenjsko. Bil je partizan, politični delavec na Primorskem in Kobariškem. Padel je v zaselku Paljevo pri Desklah blizu Anhovega 10. oktobra 1944.

Reševanje "Djura Jovanovića", v katerem je sodelovalo bolnišnično osebje in Dergančevi, je bil prvi organiziran pobeg ilegalca iz bolnišnice. Dokumente o njem najdemo v spisih italijanskega vojnega sodišča. Zaradi pomoči pri pobegu je bil tedaj obsojen inž. Dušan Štucin.

Iz dokumentov italijanskega vojnega sodišča (Akt 3163/368 pod imenom "Jedert femina" v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani) je moč razbrati, zakaj so se ljudje, ki so Kravanci omogočili pobeg, zagovarjali na italijanskem vojnem sodišču šele leto dni pozneje, to je 9. novembra 1942. V spisih se namreč nahaja list 5118 z biografijo Ferda Kravanje, ki jo je italijanska enota iz divizije Granatieri di Sardegna našla v svoji akciji. Dr. Drago Marušič, bivši ban Dravske banovine, je bil aretiran in zaslišan 30. septembra 1942. Iz dokumentov razberemo, da je bil 18. novembra 1942 premeščen iz Oddelka za zapornike v Splošni bolnici v zapore šentpeterske kasarne. Inž. Dušan Štucin je bil v zaporu od 1. septembra 1942, 4. septembra so zasliševali sestro usmil-

jenko Jedert Kršmanc in usmiljenko Tomšetovo, glavno sestro Jožefinuma. Dr. Jožeta Volavška, hišnega zdravnika v domu, so zaslišali 5. septembra 1942. Tega dne je bil zaslišan tudi Bulc, pri katerem je Kravanja stanoval pod imenom Pavel Peternel pred odhodom v partizane, ter Jože Pipan, pri katerem je Kravanja tudi stanoval. Iz poteka zaslišanj je moč sklepati, da se je reševanje Ferda Kravanje začelo pri Dragu Marušiču in prek OF do inž. Dušana Štucina in sestre usmiljenke Jedert ter odgovornih v Jožefinumu. Vojaško sodišče je sodbo izreklo 9. novembra 1942. Inž. Dušan Štucin je bil obsojen na dve leti zapora. Drugi so bili oproščeni. Zaprta je bila tudi sestra usmiljenka Jedert Kršmanc, saj dr. Franci Derganc piše v svojih spominih, da jo je obiskal v zaporu.

Sestra usmiljenka Jedert je resnično požrtvovalno negovala Kravanjo. Obiskovala ga je še v Jožefinumu. Pred sodiščem se je duhovito zagovarjala, češ da ga je skušala spreobrniti v krščansko vero in da ga je pri negi in obiskih pripravljala na sveto obhajilo. Njen zagovornik je bil advokat Josip Kamušič. Tudi Vladimir Guzelj, predstojnik II. kirurgičnega oddelka, je na sodišču izjavil, da so pogosto premeščali oslabele bolnike iz bolnice v Jožefinum, pa tudi, da sestra usmiljenka Jedert tisto noč, ko je Kravanja pobegnil, ni bila dežurna. Dr. Jože Volavšek je na zaslišanju trdil, da v Jožefinumu sploh ni poznal bolnika Mirka Selana, čeprav je bil tam hišni zdravnik. Vodilna sestra Jožefinuma usmiljenka Tomšetova je izjavila preiskovalcem, da sploh ni vedela, da bi bilo okrog pacienta Selana kaj sumljivega in da je sestra usmiljenka Jedert prihajala v Jožefinum tudi k drugim bolnikom. Predstojnik Interne klinike je za inž. Štucina izjavil, da je apolitičen človek. Po izjavi dr. Marušiča je Štucin, če je res reševal Kravanjo, to storil iz nacionalne zavesti in humanosti.

Vsekakor se je pri reševanju Kravanje vse začelo pri dr. Dragu Marušiču. Kravanjevi prijatelji so ga zaprosili za pomoč kot znanega primorskega rojaka. Inž. Dušan Štucin je na zaslišanju izjavil, da je bil dvakrat, trikrat v pisarni pri Marušiču in da je vedno prosila pomoč in posredovala za Kravanjo neka "signorina". Inž. Štucin je priznal, da je spremil Kravanjo do avtomobila, ki je čakal pred bolnišnico in ga odpeljal.

Februarja 1943 so inž. Dušana Štucina iz ljubljanskih sodnih zaporov poslali v zapore v Parmo. Tu je bil do konca leta 1943, ko so ga s političnimi obsojenci odpeljali na prisilno delo v Nemčijo. Od tam se je rešil avgusta 1944 v Slovenijo in takoj odšel v partizane. Zanimivo je, da niti v sodni razpravi niti drugače italijansko vojno tožilstvo ni omenjalo Štucinove dejavnosti v OF, v matičnem odboru tehnikov in v osrednjem odboru kemikov. Ti so med drugim izdelovali strelivo, eksplozivne materiale in podobno.

*Izjava Kravanja Ferda, delavca, roj. 10. avgusta 1912 v Bovcu, stanujočega v Ambrusu**

Leta 1937 sem zbiral prostovoljce za Španijo skupaj z Albinom Pibernikom, ki je imel tedaj mlekarno na Javorniku pri Jesenicah. Leta 1940 sem organiziral sabotažne akcije skupaj z Danilom Zelenom iz Senožet v Nemčiji (Judenburg na progi Beljak–Trbiž). Poslali smo jim eksploziv, detonatorje in zažigalne vrvice. Saboterje so izsledili in na podlagi njihove izjave so aretirali mene, Antona Ivančiča iz Kamna pri Tolminu, nakar še Alojzija Kneza, ki se je skrival.

Obsojen sem bil na štiri leta. Iz Zenice sem pobegnil iz nemških rok in sem prišel v Ljubljano.

Šel sem v Zvirče k Zelenu za štirinajst dni in nato v Malo goro, kjer so nas napadli Italijani. Ranjen sem bil v pljuča, Italijani so me ujeli in prenesli v Kočevje. To se je zgodilo 13. maja 1941. Mesec dni sem bil v bolnišnici v Kočevju, nato so me poslali v Ljubljano v Splošno bolnico, od koder sem odšel 6. oktobra 1941. Na Mali gori je bil tudi Zelen, ki je padel, pa tudi učitelj Majnik iz Volč pri Tolminu, ki je učiteljeval v Kočevju. Beg iz bolnišnice je organizirala OF s pomočjo kemika Štucina. Zvezo sem vzdrževal s pomočjo sestre Jedert. Nato sem bil v zatočišču Sv. Jožefa do januarja 1942. Potem sem bival pri krojaču Pipanu v Bolgarski ulici. Teden dni sem bil v Trnovem, v ulici Mali Kolnoske, nato pri družini Bulc na Celovski 32, 2. maja sem odšel iz Ljubljane, da bi dohitel bataljon Stijano, v katerega me je napotil Janez Krpan.

* prevod italijanskega besedila z lista št. 5118 z dne 24. avgusta 1942

Izjava Luke Kraševca o pobegu Ferda Kravanja

Luka Kraševac je bil doma iz Goričice pri Preserju, po domače se je reklo pri Jurjevih. V Splošni bolnici je bil v službi od leta 1939.

Ko je Ferdo Kravanja pobegnil, je bil vratar na glavnem vhodu v bolnišnico. Videl je, kako je neka sestra usmiljenka, ali je to bila Jedert ne ve, 6. oktobra 1941 odpeljala bolnika, ki je težko hodil, skozi vrata in se vračala brez njega. To je bilo pred deseto uro, ker je ob desetih vrata zaklenil. Ko so prišli karabinjerji pregledovat vrata na izhodu, je bilo na srečo vse zaklenjeno. Italijanskega karabinjerja, ki je v noči pobega stražil Kravano, so zaprli takoj po pobegu. Na dvorišču bolnišnice v parku je bil dežurni čuvaj Ivan Pahernik, ki je bil tudi nekaj dni zaprt. Nato je bilo nekaj dni mirno, Kraševca so zaprli 30. oktobra 1941. Odpeljali so ga na karabinjersko postajo na Ambroževem trgu. Po zaslišanju so ga odpeljali v sodnijske zapore. Tu je takoj začela delovati pomoč iz bolnišnice. Dobival je hrano in pošto, zasluga dr. Francija Derganca je, da so ga premestili v bolniške sobe. Razmere pa so se je občutno poslabšale, ko so v zapore pripeljali osumljene, za katere so menili, da so sodelovali v diverzantskem napadu na Preserski most 4. decembra 1941. Med njimi je videl celo svojega brata.

Kraševca so izpustili iz zaporu leta 1941 in je nato še delal v bolnišnici. Pri nedeljski raciji na praznik sv. Petra in Pavla leta 1942 je bil zajet, odpeljali so ga v Gonars, od tam v Renici, po razpadu Italije pa je bil v nemških taboriščih Nürnberg, Buchenwald in Laura. V Ljubljano se je vrnil 17. julija 1945.

KIRURŠKA KLINIKA MEDICINSKE FAKULTETE

Na Kirurško kliniko Medicinske fakultete so naloge OF posredovali člani ZMO. Povezanost s Kirurško kliniko opisujejo tudi dr. Vladimir Trampuž iz Državne bolnice za ženske bolezni, dr. Janez Milčinski iz Prosekture, študentki medicine Marija Jeras in Raja Neubauer ter asistenta iz Interne klinike dr. Božena Merljak in dr. Branko Volavšek.

Na Kirurški kliniki so dr. Franci Derganc ter dr. Milan Žumer s pomočjo sestre usmiljenke Livije Merlak že ob razpadu jugoslovanske vojske shranili in skrili kirurške komplete njene sanitete in jih potem uporabili za partizansko zdravstvo. Tudi tu se je zbiral zavojni in kirurški pribor, podobno kot na II. kirurgičnem oddelku.

Na kliniki so "zdravili" in s tem zavarovali pred aretacijami pesnika Otona Župančiča, Franeta Milčinskega, slikarja Ivana Čarga, pisatelja Frana Albrehta in veliko drugih.

Iz nje je bil organiziran pobeg Mice Šlander, tu so izvedli tudi zahtevno operacijo hudo ranjenega Radovana Goloba. O omenjenih dogodkih - zapletu pri pobegu Mice Šlandrove, o posledicah ovadbe o operaciji Radovana Goloba, o izdaji profesorja Božidarja Lavriča, češ da je zdravil ilegalce, pišemo v prispevku dr. Milana Žumra in v "sodnih epilogih" za osebje klinike. S Kirurške klinike so namreč konec leta 1942 odpeljali v zapor asistente dr. Milana Žumra, dr. Martina Benedika in dr. Franca Derganca. Od marca 1942, ko so odpeljali v konfinacijo predstojnika klinike dr. Božidarja Lavriča, je kliniko vodil tri mesece dr. Milan Žumer in nato do osvoboditve primarij dr. Vladimir Guzelj. Asistent dr. Robert Kukovec je odšel v partizane leta 1942, dr. Martin Benedik in dr. Franc Derganc pa sta odšla v partizane po vrnitvi iz zaporov. Na kliniki so torej leta 1944 delali dr. Milan Žumer, dr. Mirko Derganc, dr. Miroslav Pleterski, dr. Boris Vidmar-Roman, dr. Janez Rupreht in dr. Ladica Rupreht, dr. Miro Košak, dr. Bojan Vandot, vsi aktivisti oziroma so-mišljeniki OF. Seveda je bilo delo za OF zelo težko, vendar se do osvoboditve ni prekinilo.

Pobeg Mici Šlander

Izjava dr. Milana Žumra

Julija ali avgusta 1941, ko sem bil doma v Cerknici, sta me obiskala dr. Pavel Lunaček in dr. Franc Novak. Pogovarjali smo se, kdo od zdravnikov bi na Notranjskem lahko sodeloval v OF.

Na Kirurški kliniki v Ljubljani sem leta 1941 pregledal skupino petih lažje ranjenih partizanov. Po moje so bile velike skupine prenevarne za ambulantno v Ljubljani. Po partizanskem napadu na Lož oktobra 1941 sem sprejel v kirurški ambulanti v Ljubljani le partizane z ozeblinami, ki so mi jih poslali po zvezah OF. Tečaje prve pomoči sem imel v predavalnici na Kirurški kliniki. Organizirala sta jih dr. Vladimir Vojska in medicinec Rajko Nachtigal.

Moja zveza z OF na kliniki so bili dr. Franci Derganc, dr. Božena Ravnihar in dr. Ruža Germ-Šegedin. Pomagale so mi sestre usmiljenke Ana Vidmar, Bertila Jeraša in Livija Merlak.

Nekako februarja 1942 me je dr. Božena Merljak obvestila, da bodo iz zaporov poslali v bolnišnico Mico Šlander. Istočasno sta bila pod stražo na zdravljenju tudi zapornika dr. Božena Sernec in dr. Ladislav Klinc.

Mici smo operirali "vneti slepič" in jo potem zadrževali na kliniki tako, da smo ji povzročili vnetja na nogi.

Prvi poskus njenega pobega se je ponesrečil. Dogovorjeno je bilo, da bi pobegnila skozi straniščno okno v pritličju zgodaj zjutraj, preden bi strežnice dvignile rolete v dnevnem prostoru poleg stranišča. Ni znano, zakaj so vosovci prišli prepozno. Eden od njih je pogledal skozi okno dnevnega prostora, čeprav so bili obveščeni, da so tam karabinjeri. Ti so začeli streljati. "Reševalci" so zbežali, Mica pa nazaj v posteljo. Ko so prišli Italijani, je imela Šlandrova že umetno povzročeno visoko temperaturo. Pri tem sta pomagali sestra usmiljenka Livija in dr. Božena Merljak.

Ko je Šlandrova ležala na Kirurški kliniki, so jo nosili na prevezovanje v malo operacijsko sobo. Karabinjer je ostal na straži pred vrati, bolnica pa je po sobi hodila, da bi bila sposobna za beg, ker je bilo vnetje na nogi že kar hudo. Šlandrovo so nosili na telovadbo na Oddelek za očne bolezni, kjer je bila telovadnica. Drugi poskus pobega ni uspel, ker so odnesle strežnice bolnico v telovadnico nekaj pozneje, kot je bil dogovor z vosovci. Strežnice sploh niso vedele, za kaj gre in ker sem bil obveščen o akciji, sem opazil, da zamujajo, vendar je bilo prenevarno, da bi jih priganjal, naj pohitijo.

Ta čas pa je postala Kirurška klinika italijanski policiji že sumljiva in so zahtevali premestitev bolnice na Oddelek za notranje bolezni, kjer je ležala za zamreženimi okni. Zdravniki na Kirurški kliniki smo na to pristali, vendar pod pogojem, da jo prevezujemo sami in da jo nosijo na razgibavanje noge v telovadnico. Na ta oddelek jo je hodil prevezovat asistent dr. Martin Benedik, njen zdravnik na Kirurški kliniki. Tako ji je lahko tudi odnesel pisno obvestilo z načrtom pobega, ki mu ga je dal dr. Bojan Vandot, tudi zdravnik na tej kliniki. Dr. Benedik sploh ni vedel, kaj je bilo napisano v sporočilu. Tretjič je pobeg uspel, in sicer med pre-

nosom Šlandrove iz Oddelka za notranje bolezni v telovadnico. Pobegnila je, ko se je stražar za trenutek odstranil, češ da gre mimogrede v trafiko kupit cigarete. Reševalci so Mico odpeljali skozi vrata pri mrtvašnici.

Izjava Pepce Knez-Kostanjšek

Leta 1942, nekako v začetku marca, je bila dva meseca pri meni na Frankopanski skrita Mica Šlander. Konec aprila je šla v partizane. K meni jo je pripeljala Marjana Draksler. Ker se je Mici rana gnojila, jo je prihajal prevezovat neki tovariš, bolj velik, suh. Prihajal je pod geslom. To je bil dr. Milan Žumer.

OPOMBA

Mica Šlander je bila 25. avgusta 1942 v odsotnosti obsojena na trideset let ječe.

Operacija Radovana Goloba

Po spopadu z Italijani v mestu je bil 12. aprila 1942 ranjen Radovan Golob. Bežal je proti Rožni dolini in se zatekel v hišo Kandarevih. Ti so obvestili o ranjencu dr. Jožeta Volavška, on pa svojega sina dr. Branka. (Volavškovi so stanovali v Rožni dolini.) Dr. Branko Volavšek je bil takrat asistent na Interni kliniki Medicinske fakultete.

Njegova zveza na Kirurški kliniki je bil dr. Milan Žumer, ki je pregledal ranjenca pri Kandarevih (takrat je bila pri ranjencu že njegova mati) in se dogovoril z dežurnim zdravnikom dr. Lojzom Grzetičem na glavni sprejemni ambulantni bolnišnici, da so bolnika "z akutnim vnetjem slepiča" poslali na Kirurško kliniko.

Operirali so dolgo, kajti strelna rana je bila huda, poškodovano je bilo debelo črevo. Operacija je bila vpisana v zapisnik operacij kot odstranjenje vnetega slepiča. Zmečkan slepič so res pokazali, ko se je zanj pozanimal dežurni dr. Grzetič. Kot operaterji so v zapisniku navedeni dr. Milan Žumer, dr. Franc Derganc, dr. Bojan Vandot in instrumentarka sestra usmiljenka Ana Vidmar. Pri operaciji je bila sestra usmiljenka Livija Merlak kot glavna instrumentarka na Kirurški kliniki. Ta je tudi pozneje skrbela, da bi operacija ostala tajna in za to, da Goloba ne bi prepoznali.

Italijani so 7. julija 1942 prišli na Kirurško kliniko in odpeljali v zapor dr. Milana Žumra in dr. Francija Derganca. Italijanske oblasti so zvedele za operacijo, pa tudi Golob je sporočil iz zapora, da je pri zaslišanju povedal, kje je bil operiran. Sestra usmiljenka Livija in uradnica Jelka Frančeškin sta prepisovali operacijski zapisnik od dneva operacije do takrat, ko so zvedeli za izdajo. Vpisali sta pravo diagnozo operativnega posega in tako prikrili sledi. Zaradi primera Golob so pred italijansko vojaško sodišče prišli dr. Milan Žumer, dr. Franci Derganc in dr. Martin Benedik.

Istočasno so sodili predstojniku Kirurške klinike prof.dr. Božidarju Lavriču in asistentu dr. Mirku Dergancu, ki je bil tudi solastnik in zdravnik v sanatoriju Emona. Izdal ju je partizan Bone, ranjen na Krimu, ki je bil pod lažnim priimkom Levstik operiran v tem sanatoriju.

Proces je bil 19. oktobra 1942. Prof. dr. Božidar Lavrič in dr. Mirko Derganc sta se branila s prostosti. Dr. Božidar Lavrič je bil izgnan v Italijo v konfinacijo, dr. Mirka Derganca pa so oprostili. Dr. Milan Žumer in dr. Franci Derganc sta dobila po štiri leta in pol zapora, dr. Martin Benedik pa štiri leta. Do konca leta 1942 so dr. Žumru podaljševali zapor v Ljubljani zaradi "bolezni" in nekih posredovanj, nato pa so ga odpeljali v zapore Roveretto, od koder se je vrnil za novo leto 1944. Dr. Francija Derganca in dr. Martina Benedika so premestili v zapore v Trento, od koder sta se vrnila proti koncu leta 1943.

Dr. Martina Benedika so slučajno zajeli med racijo na ulici in odpeljali v taborišče Gonars. Od tod so ga Italijani vrnili v Ljubljano. Dr. Benedik je domneval, da so ga tako hitro izpustili iz Gonarsa zaradi posredovanja dr. Božidarja Lavriča, ki je bil tudi dekan Medicinske fakultete. Dr. Lavrič je imel občasne stike z dr. Luigijem Elettom, italijanskim zdravnikom v zaporih, ki je bil naklonjen Medicinski fakulteti.

Mimogrede naj povemo, da sta bila v Gonarsu z dr. Benedikom tudi profesor Medicinske fakultete dr. Alija Košir in bolničar iz Kirurške klinike Lovro Gregorin. Košir bi se moral vrniti hkrati z dr. Benedikom, pa je bil silno izčrpan zaradi črevesne infekcije in se je vrnil pozneje.

Po vrnitvi iz Gonarsa so dr. Benedika pustili domov in je nekaj dni hodil na delo na Kirurško kliniko. Že po nekaj dneh so ga ponovno aretirali in je bil v zaporu do konca leta 1943. Domov se je vrnil prek Trsta 1. decembra 1943. V partizane je odšel 15. septembra 1944. Zvezo za odhod iz Ljubljane prek Postojne mu je priskrbel Franc Drobeš-Darko. Preoblečenega v železničarja ga je na ljubljanskem kolodvoru med zavirače pripeljala nepoznana kurirka. Po naporni poti je prispel v Črnomelj in na Rog. Dr. Franc Derganc je avgusta 1944 odpotoval na Gorenjsko, od koder je odšel v IX. korpus na Primorsko. Dr. Franci Derganc in dr. Martin Benedik sta bila do konca vojne šefa kirurških ekip, dr. Benedik v VII. korpusu in dr. Derganc v IX. korpusu.

SODELAVCI OF NA I. IN II. KIRURGIČNEM ODDELKU IN NA KIRURŠKI KLINIKI

Dr. Božidar Lavrič (1899-1961)
Prof. dr. Božidar Lavrič je bil od leta 1940 redni profesor Medicinske fakultete v Ljubljani in predstojnik njene Kirurške klinike. Že od začetka delovanja OF je zdravil in operiral ilegalce, aktiviste in partizane na Kirurški kliniki ali v sanatoriju Emona. Marca in aprila 1942 je bil zaprt v belgijski vojašnici, vendar pa je iz zapora lahko prihajal prevezovat in pregledovat hčerko dr. Gregorja Žerjava, ki je bila ranjena 20. februarja 1942, ko so vosovci usmrtili Avgusta Praprotnika. Medtem ko je bil dr. Lavrič v zaporu je vodstvo klinike prevzel asistent dr. Milan Žumer.

Dr. Lavrič je bil na sodnem procesu jeseni 1942 obtožen zdravljenja partizanov in ilegalcev. Branil se je s prostosti. Bil je obsojen in poslan v

Italijo. Iz internacije je skupaj s svojo soprogo odšel v Rim in tam nekaj časa živel ilegalno, junija 1944 pa se je v Bariju pridružil Jugoslovanski vojni bazi pri anglo-ameriških zaveznikih, kjer je vodil bolnišnico in kirurški oddelek v Andrii v južni Italiji. V Bariju je bil tudi pomočnik načelnika sanitetnega oddelka pri Jugoslovanski vojni bazi. Leta 1944 je dr. Božidar Lavrič odšel v Beograd in bil imenovan za glavnega kirurga Jugoslovanske armade. Po vojni je bil profesor kirurgije in dekan Medicinske fakultete, v letih od 1956 do 1958 pa tudi rektor ljubljanske univerze.

Dr. Franc Žvanut-Franček (1912-1966)

Dr. Franc Žvanut je bil kirurg na I. kirurgičnem oddelku. V OF je sodeloval do aretacije v začetku 1945. Da je bil v ožjem aktivu zdravnikov še v letu 1944, dokazuje izjava dr. Kriste Kocijančič:

“Konec leta 1943 ali v začetku leta 1944 je prišel dr. Franc Žvanut-Franček k meni z vprašanjem ZMO, če potrebujem denar. Ker sem bila zdravnica volonterka, mož pa v partizanih, sem z dvema otrokoma živela od podpore sorodstva. Ker nisem imela denarja za nabavo očal za sina, mi je dr. Žvanut od ZMO prinesel še nekaj denarja več, kot sem ga za to potrebovala.”

Dr. Franc Debevc, ki je bil aretiran skupaj z dr. Žvanutom, se spominja, kako zelo je bil dr. Franc Žvanut na zaslišanju pretepen, s potplutbami po telesu in zelo onemogel. Po enem tednu zapora v Ljubljani so ga 3. marca 1945 odpeljali z zadnjim transportom prek Jesenic v Dachau. Medtem ko se je transport ustavil na Jesenicah, so bile Jesenice bombardirane.

Po enem mesecu dela v ambulanti v taborišču Dachau, je bil nato odposlan v München. Junija 1945 se je vrnil domov. Od 1945 do 1947 je bil kirurg v bolnišnici v Vipavi, potem pa na Kirurški kliniki v Ljubljani.

Dr. Karel Milavec-Tine (1911-1991)

Karel Milavec je bil zdravnik prostovoljec na I. kirurgičnem oddelku do odhoda v partizane maja 1942. V OF je bil povezan že avgusta 1941 in je sodeloval z aktivisti OF v Splošni bolnici, npr. z Marjanom Južničem, Vladimirjem Vojsko, Edvardom Poharjem in drugimi. Literaturo OF je prejemal od medicinske sestre Dragice Bidovec iz Dečjega doma. Različne sanitetne potrebščine, ki jih je zbiral za OF, je predajal bolničarju Francu Pezdevšku na Ortopedskem odseku I. kirurgičnega oddelka. Sprejemal je razne naloge in sodeloval s članico ZMO dr. Boženo Ravnihar. Zdravil je ilegalce, predaval je na tečajih nujne medicinske pomoči za medicince in laike.

Dr. Miroslav Pleterski (1916)

Že pred vojno je bil dr. Miroslav Pleterski znan levo usmerjeni študent. S sošolcem Cenetom Vipotnikom sta bila pobudnika debatnega krožka na II. državni realni gimnaziji na Poljanah. Obravnavali so kulturna, filozofska in socialna vprašanja. Njegovo delovanje v krožku so proglasili za komunistično propagando, kar je v času Živkovićeve diktature zadoščalo za trajno izključitev iz vseh jugoslovanskih gimnazij. Pogumni nastop njegovih profesorjev je omilil kazen na izključitev za dve leti iz vseh ljubljanskih gimnazij. Šesti in sedmi razred je končal v Mariboru, nakar se je vrnil v Ljubljano in maturiral. Pred vojno je bil večkrat aretiran, prvič, ko je bil star šestnajst let. Med drugim so ga osumili za požig tribune na sokolskem telovadišču v Ljubljani v Tivoliju, za sodelovanje pri organizaciji demonstracij proti priključitvi Sudetov k nemškemu rajhu. Leta 1937 je bil zaslišan pred preiskovalnim sodnikom za zaščito države zaradi obdolžitve, da je pripravljal atentat na predsednika vlade dr. Milana Stojadinovića.

V drugem letniku medicine so ga levičarsko usmerjeni medicinci izvolili za predsednika Društva medicincev. Deloval je tudi v medstrokovnem odboru univerze, v akcijah za popolno medicinsko fakulteto, za zgraditev univerzitetne knjižnice itd. Proti sprejetju nove fakultetne uredbe, ki je omogočala Slovencem samo pet semestrov medicinskega študija, je organiziral protestni štrajk in tudi solidarnostni štrajk medicincev v Beogradu in Zagrebu, kjer se je sestajal z dr. Ivanko Moačević, dr. Petrom Držajem, inž. Vinkom Cerjakom in drugimi, ki so vsi padli v narodnoosvobodilnem boju. Po promociji na medicinski fakulteti v Zagrebu junija 1941 se je v Ljubljani takoj vključil v delovanje OF v zdravniški organizaciji in na terenu. Pomagal je pri zbiranju sanitetnega materiala in učil prvo pomoč na kratkih tečajih za dekleta, ki so se pripravljala za odhod v partizane. Tečaji in sestanki OF so bili premalo tajni. To se je kmalu začelo maščevati, saj so bili z marsičem seznanjeni ljudje, ki so pozneje delali za okupatorja. Dr. Miroslav Pleterski se spominja prvih sestankov, na katerih je mladim zdravnikom, še stazistom, razlagal razmere dr. Aleš Bebler. Na sestankih sta bila tudi dr. Mavricij Neuberger in dr. Venčeslav Arko. Navzoča sta bila tudi dr. Zdenko Budič in dr. Marjan Južnič, s katerima se je dr. Pleterski veliko družil že med študijem. V Zagrebu je stanoval z dr. Budičem. Ko je slednji maja 1942 odhajal v partizane, se je prišel od Pleterskega posloviti. Ta mu je za popotnico dal koncentrirano glukozo.

Že julija 1941 je odšel v partizane dr. Jože Gabrovšek. Na Gorenjsko je prišel 17. julija 1941 skupaj s Stanetom Žagarjem, članom glavnega poveljstva. 4. avgusta 1941 je bil ustanovljen Cankarjev bataljon in Gabrovšek je bil postavljen v štab za bataljonskega zdravnika. 8. avgusta so Nemci napadli bataljon. Po tem spopadu se je tretjina neoboroženih

borcev novincev razbežala na več krajev, nekateri so se umaknili v Ljubljansko pokrajino, med njimi tudi dr. Gabrovšek. Oglasil se je pri dr. Miroslavu Pleterskem, da bi ga ta zaščitil pred očitki dezerterstva. Dr. Pleterski je sklical sestanek zdravnikov vodilnih aktivistov OF, ki so natančno po specialkah potrdili pričevanje dr. Gabrovška. Zaradi te svoje pobude se je moral zagovarjati na posebnem sestanku, ki je bil v stanovanju Otona Župančiča. Vzdušje je bilo strupeno obtoževalno. Dr. Mavricij Neuberger je zahteval eksemplarično kazen za dr. Gabrovška in ukor za dr. Pleterskega. Vendar je argumentom slednjega pritegnil dr. Aleš Bebler in kazen za dezerterstvo dr. Gabrovška ni zadela z ob-razložitvijo, da tako majhnim skupinam partizanov pač ni bil potreben sanitetni referent in stalni zdravnik. Dr. Jože Gabrovšek je odšel leta 1942 v Gerovo za zdravnika. Bil je znan aktivist narodnoosvobodilnega boja, potem partizanski zdravnik. Umrli je zaradi pegavega tifusa: okužil se je od ranjencev, ki jih je zdravil v partizanski bolnici v Mošunjah.

V aprilu 1942 so dr. Miroslava Pleterskega skupaj s profesorjem dr. Alojzem Zalokarjem aretirali v Državni bolnici za ženske bolezni zaradi pobega bolnice Zdenke Kidričeve. Spričo stokajočega na tleh ležečega ranjenega karabinerja, ki je stražil Kidričevo, je bilo razpo-loženje sodelujočih vojakov pri aretacijah pravi pandemonium. Po nekaj tednih v sodniškem zaporu – sodišče je takrat delovalo še skoraj nor-malno – je bil dr. Pleterski izpuščen. Zaradi oslabelosti so takrat odložili njegov odhod v partizane. Enako se je zgodilo v juliju 1942, ko je bila Ljubljana tisto jutro prvič popolnoma blokirana. Le njegovo in ženino prtljago so prejšnji dan odposlali iz Ljubljane.

Septembra 1942 se je dr. Pleterski spet znašel v zaporu fašistične enote, nameščene v Srednji tehnični šoli v Ljubljani. Pred zaslišanjem so ga psihološko pripravili, saj so ga v tovarnjaku s četo vojakov najprej odpeljali do gramozne jame pri pokopališču in nato še do gramozne jame pri Štepanji vasi. Zasliševanje ni bilo naporno, ker je zahteval tolmača in je imel dovolj časa za premišljene odgovore. Teles-nega nasilja ni bilo. Brž se je izkazalo, da niso imeli nobenih konkretnih podatkov in da je bil aretiran le na podlagi ovadbe, da je komunist in aktivist OF v Ljubljani. Med zaporniki je bilo več zdravnikov, primarij dr. Slavo Vrbnjak, dr. Lev Milčinski, dr. Vladimir Vojska, oče dr. Janeza Kanonija in oče dr. Stanislava Mahkote ter še več ljubljanskih inte-lektualcev. Videlo se je, da preiskovalci iščejo jedro OF.

Dr. Pleterskega so iz zapora izpustili kaj patetično. Z brzostrelkama oborožena stražarja sta ga privedla pred veličastnega lepotca, adjutanta generala Montagne. Adjutant je vstal, da je prišla do izraza vsa lepota njegove postave in uniforme. Pokazal je z roko na konec mize, kjer je sedel docent dr. Ivan Matko v fraku s cilindrom in z orokovičenimi rokami na mizi, ter v najlepši italijanščini rekel, da je prišel ta plemeniti

in učeni gospod zastavit glavo za njegovo izpustitev na svobodo in dodal: "Noi sappiamo che voi siete comunista, signor dottore" (ta naziv se ni nikdar uporabljal v zaporu).

Tedaj sem hotel ugovarjati, pravi dr. Pleterski. Saj bi z molkom priznal prav tisto, kar sem zanikal na zaslišanju. Toda v tem trenutku me je zadela strela iz jeznega pogleda docenta Matka, ki mi je skozi zobe zapovedal: Molčite mi! Zaprl sem že odprta usta, govornik pa je medtem nadaljeval: Toda mi vam bomo odprli vrata zavora in vas vrnili vaši družini in delu. Prepričani smo, da v tem ne boste videli naše slabosti, temveč moč Rima. Predstava je bila končana in pomignil je stražarjema, ki sta me po tej burki (tako sem mislil) nekoliko zmedenega odpeljala na hodnik. Takoj za tem je bil ob meni docent Matko - slovo od adjutanta in zahvala sta bila zelo kratka, - ki sem mu očital, da mi ni dopustil ugovarjati in da imajo sedaj tako rekoč moje priznanje, da sem komunist. Strašno se je razburil, in potem zaripel v obraz popolnoma pozabil, da smo v fašističnem zaporu, in impulzivno zavpil, ne da bi se menil za stražarja, ki bi lahko razumela slovensko: Čujte, vete, molčite mi! Vsi vemo, da ste star komunist in prevratnik! Bil sem hvaležen stražarjema, da nista pokazala zanimanja za to sceno in me naglo odvedla. Pokazalo se je, da burka vendarle ni bila burka in da se je adjutant odločil za imponirajoči slog, ki ga je docent Matko intoniral s svojim prihodom s kočijo, frakom in cilindrom itd. Čez eno uro so me izpustili. Bil sem na omejeni svobodi, ki je bila skržena na dom, na najkrajšo pot do Kirurške klinike in nazaj domov. Od te začrtane poti sem stopil, ne da bi me za to moji nadzorniki opomnili, ko sem se šel zahvalit dr. Ivanu Matku na Interni oddelek za njegov pogum, osebno tveganje in zaupanje vame. Za intervencijo se je odločil na rotečo prošnjo njegove sestre, plemenite gospe Anice Vidmarjeve, matere mojega prijatelja dr. Borisa Vidmarja. Žal sem šele poldrugo leto po osvoboditvi zvedel za tragično smrt dr. Ivana Matka in za primitivni očitek kolaboracionizma, ki je temeljil na tem, da ni zavračal italijanskih bolnikov.

Dr. Pleterski meni, da bi morda, če bi bil takrat v Ljubljani, s prikazom pogumne intervencije docenta Matka pripomogel k drugačnemu gledanju nove oblasti nanj.

Tik pred Božičem leta 1942 sta dr. Miroslava Pleterskega v operacijski dvorani v prisotnosti prof. Lavriča in sestre usmiljenke Livije aretirala dva vaška stražarja. Uprla sta puškini cevi v njegov trebuh in izjavila, da je aretiran "v imenu Kristusa kralja". Zaprli so ga v nekdanjem garnizijskem zaporu v belgijski kasarni – ta ječa je bila znana pod imenom "farovž". Stražili so ga vaški stražarji; med poveljujočimi in zasliševalci je prepoznal tudi bivše bogoslovce. To je bil najhujši zapor, ki ga je doživel: lakota, mraz, ležanje na lesenih pogradih brez odeje, sadistično

šikaniranje, kričanje jetnikov, ki so jih pretepali na hodniku v opozorilo vsem jetnikom, in najhujše: nočno odbiranje talcev. Nekoč je dr. Pleterski med zasliševanjem, ko sta se zasliševalca odmaknila in se šepetaje posvetovala, posegel po knjigi, ki je imela na platnicah etiketo z napisom Seznam talcev.

Med zaporniki je srečal inž. Severja, dr. Jožeta Tivadarja, Zlato Vidmarjevo in še mnoge znane obraze. Obiskala ga je sestra usmiljenka Livija, za kar je bilo potrebno hudo prizadevanje, saj obiski niso bili dovoljeni. Prinesla mu je spodbudne novice. Strahote tega zavora so prodrle v javnost in Italijani so bili prisiljeni zamenjati vaške stražarje s karabinjerji. Stanje se je izboljšalo. Sadistični izpadi so prenehali, jetniki so lahko dobivali pakete s hrano. Po padcu Stalingrada so se karabinjerji omehčali in pričeli "prijateljevati" z jetniki. Na intervencijo rektorja univerze prof. dr. Marka Kosa je bil dr. Pleterski izpuščen iz zavora. Telesno je bil zelo izčrpan.

Leta 1944 je dr. Miroslava Pleterskega poklical v svojo ordinacijo dr. Robert Neubauer in mu sporočil sklep, da mora prevzeti od njega vodenje zdravniške organizacije OF v Ljubljani. Nekaj dni pozneje mu je dr. Mirko Derganc sporočil, da je razrešen omenjene dolžnosti in sicer zato, ker je že iz predvojnega časa "kompromitiran levičar" in preveč znan v odporniškem gibanju. Kmalu zatem so mu sporočili, da bo moral v Bari, kjer so bile tedaj že zavezniške bolnišnice in partizanski ranjenci. Z njim bi šla, tako je bilo dogovorjeno, tudi njegova žena, ker bi bila sicer z njegovim odhodom v partizane še bolj ogrožena, kot je že bila. Njeni domači so že bili v zaporih in taboriščih. Ker ji tega niso omogočili se je odločil ostati v Ljubljani na kliniki. Še naprej je delal kot aktivist OF. Kirurška klinika je veliko tvegala in bila popolnoma izpostavljena Nemcem.

Znano je, da so se aktivisti OF in drugi preganjani "pustili operirati" zaradi manj nevarnih ali navideznih bolezni. Dr. Pleterski navaja primer, da je asistent dr. Mirko Derganc po neki operaciji s profesorjem dr. Vladimirjem Guzeljem rekel: Zdaj boste operirali še mene. In res so mu takoj operirali slepič. S tem se je dr. Derganc vsaj tistikrat verjetno obvaroval pred aretacijo. Dr. Pleterski se spominja take operacije pri dr. Boženi Sernečevi, da so ji vsaj za nekaj časa po sodbi vojnega italijanskega sodišča odložili deportacijo v Italijo.

Dr. Miroslav Pleterski je vso okupacijo sodeloval v mreži OF na Kirurški kliniki. Neposredno ali posredno je bil seznanjen s tem, kako nesebično so vsi zdravniki in predstojniki pomagali OF, kako so sodelovale sestre usmiljenke, npr. Livija, Ida in druge. Pritisk nemškega in domobranskega stroja se je večal v mesecih pred osvoboditvijo, tako je npr. dr. Pleterski v svojem stanovanju skrival kolega dr. Vladimirja Žaklja, ki je pobegnil iz prisiljenega domobranstva.

Robert Hlavaty, doktor medicine: **Racije v Ljubljani**; olje, platno;
zasebna lastnina, Ljubljana

_____ Alojzija Merlak – sestra usmiljenka Livija (1903-1993)
Sestra usmiljenka Livija je bila pred vojno glavna instrumentarka na II. kirurški oddelku. Ko so 19. maja 1941, že pod italijansko okupacijo, odprli Kirurško kliniko na Medicinski fakulteti v Ljubljani, je postala glavna instrumentarka klinike.

Že ob razpadu stare Jugoslavije ji je dr. Franc Derganc prinesel šest kirurških kompletov za oskrbo poškodb, ni ji pa povedal, zakaj ji je te komplete izročil. Že čez nekaj dni, takoj po vkorakanju Italijanov v Ljubljano, so jih vse skrili na podstrešju novega paviljona za kliniko.

Prvo zaupnejšo povezavo z OF je začutila, ko je pomladi 1942 dr. Pavel Lunaček odnesel enega teh kompletov. Prof. dr. Božidarja Lavriča, dekana Medicinske fakultete, dr. Mirka Derganca in dr. Bogdana Breclja so namreč 1. ali 2. marca 1942 zaprli. Dr. Lavriča so aretirali doma in je na Kirurško kliniko prišel skozi zadnja vrata, da je lahko vzel še nekatere stvari s seboj. Zaprti so bili kakih štirinajst dni, okupatorju jih je izdal že omenjeni Bone, ki so ga v sanatoriju Emona zdravili pod izmišljenim imenom Levstik.

Stanje na kliniki se je po teh dogodkih precej spremenilo, delo za OF je postajalo vse težje, vendar je Kirurška klinika ostala do konca vojne pomembna oporna točka osvobodilnega gibanja. Na njej so bili med okupacijo poleg aktivnih članov OF dr. Milana Žumra, dr. Roberta Kukovca, dr. Mirka Derganca, dr. Franca Derganca, dr. Martina Benedika in dr. Miroslava Pleterskega, zelo aktivni tudi zakonca Janez in Ladica Ruprecht ter mlajši zdravniki dr. Miro Košak, dr. Vladimir Žakelj, dr. Vandot in še nekateri.

Sestra usmiljenka Livija je bila povezana z omenjenimi zdravniki na kliniki neposredno, z zdravniki zunaj klinike, med njimi z dr. Vladimirjem Trampužem, dr. Marjanom Ahčinom in dr. Pavlom Lunačkom, medicinko Rajo Neubauer, z uradnico Splošne bolnice Greto Ložar pa le posredno, ko so prihajali na kliniko po posebnih nalogah, zlasti v zvezi s sanitetnim materialom.

Platno za komprese je sestra usmiljenka Livija dobivala "redno" na dobavnico v bolnišničnem ekonomatu. Zgodilo se je, da ji je uslužbenec ob dobavi izzivajoče dejal: Livija, toliko platna za tebe in prav toliko za mene. Za šivanje kompres je nabavila celo šivalni stroj. Pripravljeni material so odnašali že omenjeni zdravniki in delavci, med njimi tudi medicinka Marija Jeras in dr. Janez Milčinski. Veliko materiala so s klinike odnesli prek Prosekture na pokritih nosilih, kot da neso mrliča.

Livija je vedela in potrdila, da je bila sestra usmiljenka Festina na Oddelku za živčne bolezni požrtvovalna aktivistka OF. Za neko akcijo je celo posodila svojo redovniško obleko.

Vratar Adolf Depoli na Kirurški kliniki je simpatiziral z duhovščino in je bil do tistih, ki so mislili drugače, zelo zajedljiv. O sestri usmiljenki

Liviji je javno govoril, da je za OF, če ni celo komunistka. Ni bilo prijetno, ko se je nekoč medicinki Mariji Jeras, ki je nesla platno, ovito okrog telesa, le-to skoraj odvilo prav pred Depolijem. Prav tako je bilo neprijetno in težko, če so nepoklicani opazili, kako je sestra usmiljenka Livija pred operacijsko dvorano dajala sanitetni material medicinki Raji Neubauerjevi. Po dogovoru so sanitetni material odnašali tudi v gostilno pri Nacetu.

Seveda je tudi za sestro usmiljenko Livijo prišel čas, da so jo nadrejeni umaknili s "te grešne dejavnosti". Odpeljati so jo nameravali oktobra ali novembra 1943, o čemer jo je obvestila tajnica klinike Jelka Vardjanova. Dr. Roman Vidmar ji je hitro dal injekcijo za vročino in kot bolnico so jo potem prenesli v Leonišče, kjer so jo operirali na nogi. Zdravil jo je dr. Vladimir Guzelj, takratni predstojnik klinike, ki je potem načrtno zavláčeval njeno aretacijo in konfinacijo v zaprti samostanski red. Pri tem mu je pomagal dr. Ljudevit Merčun z različnimi diagnozami, tudi z vnetjem ledvičnih čašic. Kljub vsemu so jo 19. januarja 1944 odpeljali v "izolacijo" v samostan na Pokopališki ulici, kjer je morala opravljati tudi hišna dela. Kot kakšna kaznjenka je morala ribati pod, pomagati v kuhinji ipd.

Po njenem je bil kurat Slana v Splošni bolnici naklonjen gibanju OF, medtem ko je duhovnik Sedej iz urada pri cerkvi Srca Jezusovega in hkrati vizitator reda usmiljenk gibanju zelo nasprotoval. Spovedne odveze ni dobila že od aprila 1942 in od takrat naprej so jo nadrejene sestre na vse mogoče načine ustrahovale. Škof Gregor Rožman jo je dvakrat poklical na pogovor. Prvič je hotel od nje imena zdravnikov, ki delajo za OF, drugič pa ključke od nekaterih "sumljivih" prostorov na kliniki. Odklonila je oboje, ni povedala ne imen in ni prinesla ključev.

Po končani vojni jo je poklical k sebi umirajoči duhovnik dr. Jakob Žagar, med vojno vnet nasprotnik OF in narodnoosvobodilnega boja, ter se ji opravičil za vse trpljenje, ki ji ga je povzročil med vojno. Prav tako se je spominjala, da ji je dr. Franc Derganc dejal, naj nikar ne sleče redovniške obleke in se preobleče v civilno, kajti v njej je ne bodo ubili črnorokci, tako kot so ubili dr. Franca Gerloviča.

Jakob Kompan-Kladvo

Jakob Kompan se je v odporniško gibanje vključil junija 1941, ko je začel na prošnjo sestre Hilde in brata Jožeta Novaka, ki sta oba padla, za partizane zbirati sanitetni material in jim ga prek njiju pošiljati. Kot bolničarju na kirurgičnem oddelku mu to ni bilo težko. Zbiral in dajal je tudi denarne prispevke. Sodeloval je z zdravniki, npr. z dr. Robertom Kukovcem na Kirurški kliniki. Pomagal je pri zdravljenju partizanov in aktivistov, ki so se ilegalno zdravili na kirurgiji. Podpiral je pobege zastraženih ilegalcev iz bolnišnice. V partizane je odšel 20. junija 1942.

Nemci so ga ujeli 8. januarja 1945 in je bil potem zaprt v taborišču Dachau. Zaradi pegavega tifusa se je po osvoboditvi zdravil šest tednov.

Ciril Potočnik

Ciril Potočnik je bil bolničar na kirurgičnem oddelku Splošne bolnice v Ljubljani. Bil je aktivist OF od leta 1941. Pomagal je pri skrivanju in ilegalnem zdravljenju bolnih ali ranjenih aktivistov, skratka, zdravnikom je bil zanesljiva opora pri izvrševanju nalog OF. Nanj so se vedno lahko zanesli pri poverjenih nalogah. Leta 1942 so ga Italijani dvakrat aretirali, na zaslišanjih so ga mučili, vendar ni ničesar izdal.

Brigita Blatnik-Milovanovič

Brigita Blatnik je bila aktivistka v terenski organizaciji OF v Splošni bolnici v Ljubljani, posebej na kirurgičnem oddelku. Bila je v nemških policijskih zaporih. Januarja 1944 so jo Nemci odpeljali v taborišče Rawensbrück.

Julka Rogač – sestra usmiljenka Ida Šantelj

Ves čas med vojno je bila sestra usmiljenka Ida na kirurgičnem oddelku in na Kirurški kliniki Medicinske fakultete v Ljubljani. Kljub redovniški zaobljubi, hudimi kritikami ter ustrahovanju drugih redovnic je bila za cilje in ideje OF. Domobranci so menda izvajali represalije na njene sorodnike. Na kliniki je največ sodelovala s sestro usmiljenko Livijo. Sodelovanja s sestro usmiljenko Ido se spominjajo aktivisti OF vse do konca vojne.

ODDELEK ZA NOTRANJE BOLEZNI ALI ODDELEK ŠT. 2

Tudi na Oddelku za notranje bolezni Obče državne bolnice je bila OF organizirana že od leta 1941. Dr. Cirila Maselj je imela zveze z nekaterimi aktivisti II. kirurgičnega oddelka. Masljeva je 15. julija 1943 odšla v partizane.

Delo na Oddelku za notranje bolezni je bilo precej okrnjeno, ker se v gibanje OF ni vključil njegov šef dr. Ivan Matko. Tudi dr. Henrik Heferle ni bil naklonjen OF. Kljub temu so na oddelku delali za OF, kajti drugi zdravniki so simpatizirali z organizacijo, npr. dr. Vladislav Kajzelj, dr. Lado Wiesinger, dr. Maks Adrian, dr. Anton Sonc, dr. Franc Brandstätter, dr. Ljudevit Merčun, dr. Vladimir Pečenko; dr. Božena Lavrič-Zajc ni bila blizu OF, vendar dela ni ovirala. Na Oddelku za TBC ni bil vključen v OF dr. Franc Debevec, zato pa je dr. Peter Kruh podpiral delovanje OF. Oddelek za notranje bolezni je stanovsko pomagal dr. Stanetu Kolarju in dr. Vekoslavu Valentinčiču, pozneje partizanskima zdravnikoma, ki sta bila zdravnika v bivši jugoslovanski vojski in jima je zaposlitev na oddelku prav prišla.

V OF so bile povezane bolniške strežnice Nežka Masnoglav, sestra usmiljenka Agripina Kuhar, Viktor Rožanc (odšel v partizane), Jože Zajc (aretiran in poslan v nemško taborišče) ter Hedvika Bolka. Bolniška strežnika Franc Franko in Franc Kastner, ki sta sodila med pomožno osebje, sta padla v partizanih.

Aktivisti OF so se izogibali bolničarja Gustla Kovača, ki je sodeloval z domobranci.

V letu 1942 sta različne sestanke vodila dr. Andrej Župančič in dr. Ruža Germ-Šegedin, poleg že navedenih bolničark pa so se jih udeleževali tudi Minka Skuhala, Julka Mikuš, Ana Godec ter Ani in Pavla Pavliha, ki sta delali v pralnici. Sestanki so bili v bolnišničnem stanovanju Brigite Blatnik in Nežke Masnoglav na Poljanskem nasipu za Ljubljano.

Iz Oddelka za notranje bolezni je pobegnila Mica Šlander, ko sta jo nesli bolniški strežnici Nežka Masnoglav in Angelca Peternel v telovadnico na Oddelek za očne bolezni. Brigita Blatnik je prej odnesla obleko za Šlandrovo k Francu Pezdevšku na Ortopedski odsek. Nežka Masnoglav je bila zaradi tega zaprta več tednov, Angelca Peternel pa kak teden.

Zdravila, ki so jih zbiral, so bila zelo pomembna za partizansko zdravstvo, predvsem analgetiki za peroralno in parenteralno uporabo. Sanitetni material so z oddelka odnašali na II. kirurški oddelek, večkrat pa tudi Kristlu Ribnikarju na Zavod za raziskave in zdravljenje novotvorb.

SODELAVCI OF NA INTERNI KLINIKI MEDICINSKE FAKULTETE

Interna klinika Medicinske fakultete je bila tako kot Kirurška klinika ustanovljena maja 1941. Obe sta bili v novi stavbi paviljona. Njen predstojnik je bil prof. dr. Karel Lušicky, asistenta dr. Božena Merljak in dr. Branko Volavšek ter zdravniki dr. Drago Sterle in dr. Franc Smerdu ter kemika inž. Ludvik Michieli in inž. Dušan Štucin v biokemičnem laboratoriju. Dr. Kristjan Derganc je bil asistent od 1940 do avgusta 1942, ko so ga zaprli zaradi povezanosti sanatorija Emona z OF. V taborišču v Padovi je bil do marca 1943. Vsi ti mladi asistenti, zdravniki in kemika so bili takoj v začetku povezani v OF. Interno kliniko je z organizacijo povezala dr. Božena Ravnihar, pozneje pa so sodelovali predvsem z aktivom na Kirurški kliniki in z nekaterimi člani ZMO dr. Ružo Germ-Šegedin, dr. Robertom Neubauerjem in dr. Bogdanom Brecljem. Januarja 1945 je delo za OF skorajda povsem zamrlo, ker je bila dr. Božena Merljak v zaporu in dr. Branko Volavšek v partizanih.

Dr. Božena Merljak-Lušicky (1904)

Kmalu po ustanovitvi OF je primarij dr. Božena Ravnihar vključila dr. Boženo Merljak v organizacijo. Sodelovala je z dr. Ružo Germ-Šegedin, dr. Robertom Neubauerjem, dr. Bogdanom Brecljem, dr. Mirkom

Dergancem in ginekologom dr. Ivanom Pintarjem. Vse te povezave je vzdrževala nekako do januarja 1945, ko so jo z dr. Ivanom Pintarjem aretirali in zaprli.

Vodila je terenski odbor OF na Interni kliniki. Naloge je dobivala ob "slučajnih" srečanjih na kliniki ali pa na sestankih v univerzitetni knjižnici, v ordinaciji dr. Franca Čelešnika, z dr. Ivanom Pintarjem pa sta se največkrat "srečala" na konsultacijah v njegovi ali njeni ordinaciji. Od dr. Roberta Neubauerja ji je obvestila in naloge prinašala kar njegova hčerka, medicinka Raja. Tesno so bili povezani z aktivisti Kirurške klinike.

Dr. Merljakova je dvakrat potovala v Trst, kjer je advokatu dr. Josipu Ferfolji posredovala nekatere podatke o organizacijskih oblikah in načinu dela OF v Sloveniji. S tržaškimi zdravniki stikov ni imela. Ko je dr. Ferfolja moral zbežati na osvobojeno ozemlje v Metliko, je bila njena zveza s Trstom pretrgana.

Njena glavna skrb je bilo zbiranje zdravil in sanitetnega materiala, zbiranje denarja, zveze s priporniki na Zaporniškem oddelku v Splošni bolnici in pa seveda skrb za "bolnike", ki so se na Interni kliniki zdravili oz. skrivali pred preganjanji in aretacijo.

Ker je bila dr. Božena Merljak po službeni dolžnosti odgovorna za oddelčno lekarno je potekalo zbiranje zdravil dokaj mirno in brez težav. Zbrana zdravila in sanitetni material so skrivali v laboratoriju in v sobi inž. Dušana Štucina, eter in obveze pa tudi na podstrešju hiše, v kateri je sama stanovala. Zbranega materiala praviloma niso dolgo zadrževali v skladiščih oz. skrivališčih, ampak so ga čim hitreje odpravili naprej, med drugim tudi dr. Milici Petrovič na Higienškem zavodu. Prenose je organiziral inž. Štucin. Pomagala mu je tedanja tajnica Interne klinike Jolanda Derganc.

Denar, ki ga je dr. Merljakova zbrala, je oddajala posebni zvezi, ki je brežhibno delovala vse do aretacije. Prav tako je po taki zvezi dobivala Slovenski poročevalec, če ga ni dobila že kar na Kirurški kliniki.

Ker je znala italijansko, Italijani pa so večkrat potrebovali tolmača zdravnika, je prihajala v stik z zaporniki na Zaporniškem oddelku. Ob takšnih priložnostih jim je posredovala sporočila domačih in obratno. Pod nemško okupacijo je bilo teh možnosti manj in so bile redkejšje, saj so zvečine zdravniki sami znali nemško.

Ob vsem tem delu je bila njena naloga tudi zdravljenje družin in svojcev nekaterih borcev in sodelavcev OF. Tako je skrbela za Kraigherjevo družino, za družino dr. Vladimirja Milavca, ki je bil takrat že v partizanih, njegov otrok pa je zbolel za meningitisom, ter za družino Jožeta Prašnikarja. Ker je zdravila tudi mater dr. Vladimirja Kanteta, visokega funkcionarja v okupatorjevi policiji, je nekajkrat pravočasna dobila obvestila o tem, kdaj bodo preiskave na kliniki. Tako so lahko

pravočasno skrili vse, kar bi obremenjevalo aktiviste in odpustili "bolnike", ki jim je pretila neposredna nevarnost. Enkrat samkrat se je zgodilo, da je bilo takšno obvestilo prepozno in so Italijani odpeljali nekega bolnika, verjetno aktivista iz Ribnice, ki je ležal na kliniki zaradi sladkorne bolezni in amputirane noge. Kot pripornik je več mesecev ležal na kliniki dr. Fran Petre. Na kliniki so "zdravili" tudi Bojana Stupico.

Ko pri organiziranem pobegu Mice Šlandrove ni šlo vse po načrtih, ji je dr. Merljakova hitro dala intravenozno injekcijo, tako da je komisija našla "bolnico" z visoko temperaturo v nezavesti in je zato niso odpeljali nazaj v zapore.

Delo za OF je bilo med nemško okupacijo bistveno težje. Ljudi na kliniki je bilo manj, mnogi so odšli v partizane, predvsem so pa domobranci že veliko vedeli o posameznih aktivistih OF.

Dr. Boženo Merljak so 11. januarja 1945 aretirali. Deset dni je bila zaprta v bunkerju v zaporih v Prisilni delavnici. Zasliševali so jo in hoteli od nje podatke o zdravnikih in drugih, ki so iz bolnišnice odšli v partizane, podatke o ljudeh, ki jih je zdravila, in imena tistih, ki jim je pošiljala zdravila ter sanitetni material. Vedeli so, da je pomagala družini dr. Vladimirja Milavca. Med zasliševanjem je niso topli, dobila je samo udarec s pendrekom, ker ni stala v pozoru. Kmalu potem, ko so jo preselili iz samice v skupno sobo, je zbolela za zlatenico z visoko temperaturo, zato so jo premestili v bolnišnični zaporniški oddelek. Dr. Rudolf Del Cott jo je pregledal ter rentgeniziral in lažno ugotovil obojestransko pljučnico. Ko je dr. Ljudevit Merčun bolezen označil kot "galopirajočo tuberkulozo" so jo izpustili iz zapora in se je potem zdravila v sanatoriju Emona. Sredi marca 1945 je okrevala, vendar je od OF dobila naročilo, naj nekaj časa miruje in je tako dočkala svoboditev.

Inž. Dušan Štucin (1912-1976)

Inž. Dušan Štucin se je takoj po okupaciji povezal z aktivisti OF na Interni kliniki, hkrati pa je bil z OF povezan tudi na terenu v Mostah. Stanoval je kar na kliniki. Dr. Božena Merljak se ga spominja takole:

"V OF je bil zadolžen za propagando, pisanje in risanje plakatov, razdeljevanje Slovenskega poročevalca in tudi za pisanje parol na javnih mestih. Velikokrat sem ga povezala z moščanskimi mladinci, vendar na njihovem sestankom nisem bila navzoča.

Že zelo kmalu so prihajali povpraševati po njem različni moški. Zaradi tega se po cele tedne ni premaknil s klinike. Prepričan je bil, da ga iščejo zaradi matere, ki je bila po rodu Židinja. Ko sva se nekega dne peljala s tramvajem s klinike v mesto, so na Poljanski cesti pred rdečo hišo tramvaj ustavili. Štucin je moral izstopiti. Preiskali so ga kar na cesti, še posebej pa so jih zanimali njegovi lasje. Na vsak način so trdili,

da si jih barva. Z izgovorom "non e il giusto" – ni pravi – so ga pustili vstopiti v tramvaj.

Prav kmalu po tem dogodku sem dobila obvestilo od dr. Vladimirja Kanteta, da se za Štucina policija resno zanima. Preselil se je v hišo, v kateri sem tudi sama stanovala, toda mir je trajal le dober teden dni. Medicinska sestra, ki je delala z njim v laboratoriju, je povedala, da je bil na kliniki neki italijanski "tenente", ki je spraševal po Štucinu. Dejal je, da je slišal, da pripravlja parfume, pa bi rad dobil kak dober parfum za mater, ker odhaja na dopust. Pozno zvečer je Štucin šel na kliniko, da bi pospravil nekatere stvari v laboratoriju. Šla sem z njim in poskušala sva priti na kliniko z zadnje strani. Blizu klinike so naju ustavili in odpeljali na policijsko postajo v Mostah. Čakala sem ga v predsobi, toda ko je prišel iz sobe, mi je dal znamenje, da so ga priprli. Odpeljali so ga v Grobelnikovo vilo na takratni Bleiweisovi cesti.

Če se prav spominjam, sem vse to sporočila dr. Ruži Germ-Šegedin in dobila sem nalogo, naj se, če le morem, povežem z njim in poskušam zvedeti, česa ga dolžijo. Res sem naslednje jutro šla v vilo. Po dolgem pogovoru z marešalom in ob potokih solz, ker so mi zaprli "bodočega moža", me je naročil za naslednji dan. Ko je marešalo odšel, je stopil k meni vojak v italijanski uniformi in mi po slovensko dejal, da je zvečer dežurni, naj takrat pridem, pa me bo spustil k zaporniku. Posrečilo se je. Inž. Štucin mi je hitro povedal, da so se zanimali, kaj delamo na kliniki, kdo vodi delo in hoteli so predvsem vedeti, kako je organizirana povezava s partizani. Naročil je tudi, kaj vse moramo v njegovem laboratoriju uničiti, da ne bi prišlo v roke preiskovalcem. Vse to sem povedala Germovi. Inž. Štucina so potem prepeljali na sodišče, kjer je bil obsojen in potem zaprt v zaporih Santa Margarita v Benetkah. Po vsem tem nisem imela z njim nobenih zvez več."

Dr. Branko Volavšek (1913)

Dr. Branka Volavška je z OF septembra 1941 povezala dr. Božena Merljak. Takrat je tudi nastala OF na Interni kliniki. Aktivni člani so bili še inž. Dušan Štucin, dr. Drago Sterle, administratorka Jolanda Derganc in strežnica Julka Mikuš. Inž. Štucin je pripravljaval ampule morfija in novocaina za potrebe partizanskega zdravstva. Na kliniki so "zdravili" nekatere vidnejše kulturne in družbene delavce, ki jih je ogrožal okupator. Omenimo naj Otona Župančiča, Toneta Seliškarja, Alojza Gradnika, Franceta Miheliča, Draga Stepišnika in še nekatere. Razen tega pa so sprejeli v službo in tako zaščitili nekatere zdravnike begunce s Štajerske, med njimi dr. Frana Mariniča in dr. Slava Vrbnjaka.

Člani odbora OF na Interni kliniki Medicinske fakultete so po potrebi pomagali tudi partizanom in ilegalcem na terenu. Npr., k dr. Branku

Volavšku je spomladi 1942 iz Iškega Vintgarja prihajal Stane Semič-Daki na prevezovanje strelne rane na nadlahti.

Asistent dr. Volavšek je odšel v partizane 1944.

ODDELEK ZA BOLEZNI UŠES, NOSA IN GRILA ALI ODDELEK ŠT. 3

Dr. Božena Ravnihar, članica ZMO, je že v letu 1941 pridobila nekatere zdravnike z Oddelka za bolezni ušes, nosa in grla za sodelovanje v OF. Dr. Zlata Hribar in dr. Pavle Kanc sta bila povezana predvsem z aktivisti na II. kirurški oddelku. Po aretaciji dr. Zlate Hribarjeve je do svojega odhoda v partizane leta 1944 za zvezo skrbel dr. Pavle Kanc.

Na oddelku sta dajala pomoč za OF tudi dr. Janko Pompe in dr. Jože Pogačnik. Dr. Gvido Čadež je lahko s pomočjo dr. Janka Pompeta izpolnil naloge za OF v sanatoriju Leonišče.

Obvestila in denarno pomoč je iz Oddelka št. 3 nosila bolniška strežnica Barica (Barica Turk-Slankovič, 1915, ali Barica Petrič, 1921) do dr. Jerinove na II. kirurški oddelku.

Dr. Zlata Hribar

Do aretacije septembra 1942 je bila dr. Zlata Hribar zdravnica volonterka na Oddelku za bolezni ušes, nosa in grla. O delovanju v OF pripoveduje:

“V začetku leta 1941 sem zbolela in sem bila na šestmesečnem bolniškem dopustu. Za ustanovitev OF sem izvedela šele septembra od dr. Venčeslava Arka. V OF v bolnišnici me je povezala dr. Božena Ravnihar. Sestanek je bil pri meni doma, na Cesti na Rožnik 41. Na sestanku sta bila še dr. Pavel Kanc in dr. Gvido Čadež, ki mi je o OF tudi povedal. Nato sem bila povezana z dr. Pavlo Jerina, h kateri sem hodila na II. kirurški oddelku po Poročevalca in ga razširjala na našem oddelku med kolege.

Zdravstveni material sem dostavljala dr. Lei Ozimič-Trampuž, sprva pa tudi primariju dr. Pavlu Lunačku. Več v bolnišnični organizaciji OF nisem delala.

Na otološkem oddelku je v glavnem za bolnike, ki so jih nekako konspirativno zdravili, skrbel dr. Pavle Kanc. Dr. Gvido Čadež in jaz sva bila seveda s tem seznanjena in sva tudi pomagala. Dr. Pavle Kanc je bil povezan tudi z zobnimi zdravniki in mislim, da je bil pri njih bolj aktiven. Vem, da je zbiral denar pri kolegih, ki so imeli privatno prakso in da je dobil za OF dosti pomoči. Dr. Čadež pozneje ni bil več povezan z menoj in dr. Kancem in nama ni dajal več denarnih prispevkov za OF, vendar so se pri skrivanju ali oskrbovanju bolnikov obračali nanj v Leonišču, kjer je bil hišni zdravnik.

V začetku je bil povezan z nami tudi dr. Janko Pompe, ki ga je pritegnil dr. Pavle Kanc. Nekaj časa je plačeval članarino za OF, kdaj pa je prenehal, ne vem. V začetku okupacije je pri naju z mamo tri mesece

stanovala Mira Ružič, ki jo je k nam poslala dr. Božena Ravnihar. Potem so nam poslali na stanovanje italijanske oficirje in seveda aktivistov ni bilo več varno imeti v hiši.

Doma sem sodelovala z Mileno Mohorič, ki se je pred nemško okupacijo tri mesece skrivala v naši hiši. Z njo sva ustanovili ulični aktiv OF. Milena je organizirala tečaje prve pomoči za laike in za bolničarke, ki so bile namenjene v partizane.

Italijanski fašisti Ragarupamento Montagna so me 9. septembra 1942 zaprli, najprej v Obrtno šolo v Ljubljani. Moja mati je prek uglednih znancev (Jurij Jan) prosila okupatorjevega policijskega funkcionarja Hacina in škofa Rožmana, naj intervenirata pri fašistični oblasti, da bi spustili iz zapore mene in sedem zdravnic iz bolnišnice, ki so bile aretirane 8. septembra 1942. Škof je odgovoril, da ni pooblaščen intervenirati še za druge zaprte zdravnice, zato je mati odklonila tudi pomoč zame. Po desetih dneh sem bila premeščena v koprskie zapore. Po treh mesecih so me odpeljali v konfinacijo v provinco Pescara, Loreto Aprutino."

ODDELEK ZA KOŽNE IN VENERIČNE BOLEZNI, IMENOVAN TUDI DERMATOLOŠKI ODDELEK ALI ODDELEK ŠT. 4

Oddelek za kožne in venerične bolezni, ki ga je vodil dr. Jernej Demšar, je bil pomembno oporišče OF. Dr. Rudolf Obračunč-Cedrik je bil eden od ustanoviteljev organizacije OF v Splošni bolnici, prav tako je ustanovil NZ. Leta 1943 je bil sanitetni referent glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Na oddelku so delali še njegova žena dr. Zofija Prošek-Obračunč, ki so jo zaprli in odpeljali v konfinacijo septembra 1942, dr. Lelja Novak-Rejec ter dr. Janez Ruprecht in dr. Vladimir Milavec, ki so ju Nemci izgnali s Štajerske. Med bolničarji in bolniškimi strežniki sta bila aktivista OF Jože Trkaj, ki je umrl v internaciji in Franc Regina, ki je odšel v partizane. Čeprav so aretacije in odhodi v partizane omejili delovanje OF, so na Oddelku za kožne bolezni delovali do osvoboditve, predvsem zato, ker je bila organizacija trdna že od začetka okupacije.

Oddelek je bil zelo pomemben za OF tudi zaradi obveščevalne dejavnosti, ker je bil v prvem nadstropju te zgradbe Zaporniški oddelek, ki je bil pod stalno stražo tako med italijansko kot tudi nemško okupacijo.

ODDELEK ZA OČESNE BOLEZNI ALI ODDELEK ŠT. 5

Oddelek za očne bolezni je vodil primarij dr. Leopold Ješe. Bil je v isti zgradbi kot je sedanja Klinika za očne bolezni. Desni del pritličja je bil takrat preurejen za Odsek za vojne poškodbe, v kleti je bila telovadnica Ortopedskega odseka. Z odsekom in telovadnico Oddelek za očne bolezni ni imel nobene zveze, saj sta imela tudi posebne vhode.

Oddelčni zdravniki dr. Karmen Dereani, dr. Blaženka Klepec-Kambič in asistent dr. Slavko Prevec so bili že zgodaj povezani v OF. Na oddelek

so pošiljali na ambulantne preglede mnoge jetnike iz zaporov in iz Zaporniškega oddelka Splošne bolnice. Zdravniki so jim veliko pomagali, ko so jim podaljševali zdravljenje in s tem večkrat odložili odhod v internacijo. Ponarejali so diagnoze: vnetje mrežnice, razna dolgotrajna vnetja veznice in druge. Tako so zdravili Borivoja Laha, inž. Vinka Kregarja, dr. Milana Hodaliča, Karla Rupla in druge. Zdravniki so od zapornikov prevzemali ali jim predajali pošto, obveščevalna sporočila itd.

Dr. Karmen Dereani-Bežek (1911)

“Med okupacijo sem bila zdravnica specialistka na Oddelku za očne bolezni. Predstojnik dr. Leopold Ješe je pasivno podpiral OF, saj je vedel marsikaj, kar se je dogajalo na oddelku, a se je delal nevednega. Z menoj in dr. Slavkom Prevcem je dosti odprto razpravljal o nekaterih problemih odporiškega gibanja. Vedel je, da sva oba aktivista OF. Dr. Blaženka Klepec je sprva sodelovala z OF, ko pa je njen mož postal domobranski zdravnik, je bila pasivna do konca vojne.

Dr. Slavko Prevec je imel direktno zvezo z ZMO in sicer z dr. Bogdanom Brecljem. Z njim in z docentko dr. Tinco Kobetovo ga je vezala zaupnost prejšnjega planinskega tovarištva.

Zvezo z OF sem vzdrževala največ prek II. kirurškega oddelka in prek svojega soproga inž. Nika Bežka. Dr. Prevec se je v ordinaciji sestajal z dr. Francem Čelešnikom.

Naj naštejemo nekaj primerov zdravljenja zapornikov. Podaljševali smo zdravljenje violinista Karla Rupla. Dr. Milana Hodaliča smo zdravili, kot bi imel vnetje očesnega živca. Inž. Vinka Kregarja je zdravil dr. Prevec. Inž. Sonjo Lapajne smo operirali zaradi domnevnega škiljenja. Zaporniki, ki smo jih zdravili, so si sami povzročali vnetje očesne veznice z ometom, tobakom in podobno. Jože Koželj, ranocelnik z Doba, sicer pa tudi zapornik, je znal s posebno mastjo sebi in drugim povzročiti vnetja na koži in očesnih veznicah. Tega je naučil tudi druge.

Na oddelku je včasih prihajal dr. N. Rosseger, zdravnik za očne bolezni v nemški vojni bolnišnici. Po rodu je bil Avstrijec. On nam je prvi prinesel novico, da je dr. Slavko Prevec padel. Vest je našega šefa in nas vse zelo prizadela.”

ODDELEK ZA NALEZLJIVE BOLEZNI, IMENOVAN TUDI INFEKCIJSKI ODDELEK ALI ODDELEK ŠT. 6

Na Oddelku za nalezljive bolezni se je OF lahko oprla le na dr. Sabino Praprotnik, ki pa so jo fašisti zaprli že septembra 1942 in jo decembra 1942 odpeljali v konfinacijo v Italijo. Leta 1944 je bila zdravnica v anglo-ameriških bolnišničnih bazah v južni Italiji. Dr. Praprotnikova je delala za OF osamljena, ker šef dr. Valentin Meršol ni bil somišljenik OF in je po osvoboditvi emigriral iz Jugoslavije. Negativno razpoložena do

OF sta bila tudi dr. Elizabeta Geršelmanova in dr. Marija Kolar. Dr. Angel Kralj je bil aktivni somišljenik OF. Pred Nemci se je umaknil s Štajerske. Leta 1941 so ga Italijani v Ljubljani začasno zaprli, ker je bil zanje vojaški dezertar. Pred vojno je namreč živel na Primorskem pod Italijo in se je z begom v Jugoslavijo izognil vpoklicu v italijansko vojsko.

Dr. Cirila Maselj je na Oddelku za nalezljive bolezni delala od konca 1942 do 15. julija 1943. Tedaj je bil na oddelku tudi dr. Janez Podboj, sprva kot stažist, pozneje pa kot bolnik. Julija 1943 je odšel v partizane. Padel je novembra 1943.

NEVROLOŠKI ODDELEK ALI ODDELEK ŠT. 7

Navadno je bilo na Nevrološkem oddelku hospitaliziranih približno sedemdeset bolnikov. OF je imela tu močno oporišče, kajti z njo je neustrašeno sodeloval šef oddelka dr. Ivan Marinčič, ki je jeseni 1944 odšel v partizane. Potem je vodil oddelk dr. Stanko Žvokelj. Na oddelku so bili zdravniki oz. zdravniki praktikanti dr. Miroslav Hribar, dr. Lea Fajdiga, dr. Alojzij Boh, dr. Lev Milčinski in drugi. Občasno je prihajal na oddelk dr. Anton Sonc. Na oddelku so zdravili aktiviste in ilegalce, ki jim je pretila aretacija; "zadrževali" so jih zaradi izmišljenih bolezni, "bolnike" pa poučili, kako naj jih simulirajo. Domobrancev med člani kolektiva ni bilo, pa tudi na oddelk niso nikoli prišli, prav tako ne Nemci. Tudi med bolniki in osebjem ni bilo ovaduhov.

Marta Gostič je bila na oddelku študentka medicine, Jože Pogačar pa bolničar. Bolničar Leopold Kos je zelo zavzeto vodil aktiv OF. Kos je imel zvezo z Jožetom Trkajem, bolničarjem na Oddelku št. 4, ki mu je prinašal literaturo OF. Aktivist OF, bolniški strežnik Dore Mirtič je bil interniran v Gonarsu in Dachauu, kjer je tudi umrl. Bolniške strežnice so bile Pepca Pevc, Štefka Livk in Malka Godler, sestre usmiljenke pa Festina, Angela Pestotnik, Bonfilija, Marija Sečnik in Roperta Uлага. Sestra usmiljenka Festina, Angela Pestotnik je ves čas vojne stanovala na oddelku, kar je mnogo pomenilo za varnost in obveščanje.

Na oddelku so se "zdravili" Aleš Bebler, Vlastja Simončič, Jože Koželj, Fran Albreht, Tone Seliškar, Majda Strojman, Vida in Slavko Cotman, Stane Kumar, Joško Dolenc, Maks Šnuderl, Vinko Varoga, njegov nečak Kotnik, Zdešar, Korbar, Ladislav Kiauta, Ladislav Kiauta, Jože Mazovec, Oršina, Lojze Mikenauer, Marjan Mayer, Vlado Lamut, Bojan Stupica in še nekateri. Rad Pribičevića, odvetnika iz Zagreba, so zdravili pod imenom Petrič. V začetku leta 1945 je bil z dekretom pokrajinske vlade postavljen za predstojnika oddelka dr. Miroslav Hribar. Aktiviste OF so razmestili po drugih oddelkih bolnišnice. S tem je aktivistično delo na nevrološkem oddelku precej zavrlo.

Ladislav Kiauta piše, da je bil na spisku protifašistov, ki so ga skrbno sestavili naši kolegi, vdani Italijanom. "Dobil sem namig, da me išče italijanska policija. Odšel sem v bolnišnico na 7. oddelek k sestri Festini in k dr. Ivanu Marinčiču, kjer sem bil že pred vojno zaradi išijasa. Sestra Festina je vodila vse delo za OF. Zaupali so ji skrivanje ilegalcev na oddelku. Bilo jih je kar precej, med njimi tudi kulturniki France Mihelič, Maks Pirnik, skratka oddelek je bil poln ilegalcev. Tudi ko sem bil zaprt na bolniškem oddelku je na priporočilo sestre Festine skrbela za mene neka sestra ... Sestra Festina je šla h generalu Gambari prosit, da spustijo na svobodo dr. Bogdana Breclja, Maksa Pirnika in mene. Priporočilo sestre so upoštevali in tako smo se vsi trije znašli na svobodi. Po stari zvezi sem se vrnil kar na sedmi oddelek bolnišnice ..."

ZAPORNIŠKI ODDELEK SPLOŠNE BOLNICE

Na Oddelku št. 4 v Splošni bolnici so jeseni 1941 odprli dve sobi, poseben zaporniški oddelek. Dogajalo se je namreč, da je OF bolnikom zapornikom med zdravljenjem na raznih bolnišničnih oddelkih, čeprav so bili zastraženi, večkrat omogočila pobeg. V Zaporniškem oddelku pa so Italijani in za njimi Nemci imeli vse bolnike zapornike pod skupno stražo.

Aktivisti OF, od zdravnikov in osebja oddelka do predstojnikov, so bili v nenehni nevarnosti zaradi zaščite zapornikov. Ponarejali so zdravniške izvide, postavljali lažne diagnoze, vpisovali lažne osebne podatke bolnikov, zavlačevali zdravljenje in pomagali pri pobegih. "Bolniki" so prihajali na oddelek primerno poučeni o svoji bolezni.

Prvi predstojnik tega oddelka je bil od februarja do začetka maja 1942 dr. Rudolf Obračunč. Vodstvo Zaporniškega oddelka je prevzel na posebno željo OF, ko je dobil naročilo, da se mora "prijaviti" na to razpisano mesto. Ogrožen je bil z obeh strani. Na eni strani z okupatorjeve, ker je ščitil zapornike, na drugi strani pa so "naši" ljudje od njega zahtevali preveč in ga potem obsojali, če jim ni mogel ustreči. Dr. Obračunč je imel določen datum odhoda v partizane, kjer naj bi delal kot zdravnik II. grupe odredov. Ko pa je dva dni pred tem z oddelka pobegnil "bolnik" Pepe Zornada, je moral tudi sam zapustiti Ljubljano dva dni pred rokom.

Oddelek je prav tako na željo OF nato prevzel dr. Alfonz Debeljak. To sta mu naročila dr. Vladimir Vojska in dr. Božena Ravnihar-Nataša.

Dr. Alfonz Debeljak (1909-1979)

"Za vsakega bolnika, ki so ga pripeljali na ta oddelek, sem takoj dobil prek dr. Vladimirja Vojske ali prek dr. Božene Ravniharjeve točno navodilo, ali je jetnik v nevarnosti ali ne. Če je bil, sem si pač moral izmisliti kakšno diagnozo, čeprav je bil sicer zdrav. Tako sem v tem

času naredil triindvajset vprašljivih operacij. Operiral sem na I. kirurgičnem oddelku, bil sem že specialist ginekolog. V začetku mi je vedno asistiral dr. Stane Mahkota, instrumentarka je bila sestra usmiljenka Labore Kralj, ki je zvesto in zavedno delala "za nas". Razen operacij slepiča sem napravil še petintrideset vprašljivih operacij zaradi obolenja trebušnih organov, in to pod raznimi diagnozami (vnetje trebušne mreže, rana na dvanajstniku, komplicirane kile) pri ženskah, če je bilo zelo nujno, sem "operiral" zunajmaternično nosečnost, ciste na jajčnikih in drugo. Če ni bilo "nevarno", so bile operacije benignih tumorjev maternice ali ovarijev. Pri ženskah sem tudi pogosto delal abrazije maternice tako, da sem zavlekel njihovo bivanje v bolnišnici.

Konec leta 1942, ko je bil aretiran dr. Stane Mahkota, je prišel k meni na oddelek dr. Mirko Vrtačnik, ki je tudi delal za OF. Od takrat sem ga imel za stalnega asistenta pri manjših operacijah, pri večjih pa dr. Franca Žvanuta iz II. kirurgičnega oddelka.

Razen teh fiktivnih operacij sem izkoristil tudi različne diagnoze: pnevmonio, bronhiektazijo, tuberkulozo pljuč, hepatitis in tudi težka psihiatrična obolenja, tudi shizofrenijo in podobno. Za potrditev diagnoze so mi pomagali dr. Milica Petrovič-Valentinčič na bakteriološkem oddelku, na rentgenološkem pa dr. Rudolf Del Cott. Na oddelku sem imel za najzvestejšega sodelavca sestro usmiljenko Lucijano, Jožico Sešek. Ta sestra je izvajala vsako naročilo, ki sem ji ga naložil, čeprav je vedela, da je lažno, vendar v korist našim ljudem. Brez te sestre bi res težko delal.

Dr. Božena Ravnihar-Nataša nas je oskrbovala tudi z literaturo OF, pesmaricami in v majhnih izvodih z Ljudsko pravico, Titovimi slikami in drugim materialom OF. Vse, tudi kar sem sam prinašal na oddelek, sem na najbolj zviti način izročil najbolj potrebnim in zavednim bolnikom.

Ker je bila v Ljubljani policijska ura, sem dobil s posredovanjem dr. Vladimirja Kanteta, namestnika zloglasnega šefa policije v Ljubljani Hacina, dovoljenje za izhod tudi med policijsko uro. Na ta način sem ves čas lahko zdravil tudi druge ilegalce v stanovanjih in tam tudi izvedel manjše operative posege.

Nekega jutra v novembru 1942 je bil dežurni na oddelku dr. Kazimir (Miro) Vrtačnik. Ko sem prišel pred oddelek, sem videl šest velikih tovrnjakov italijanskih vojakov. Okrog oddelka in pred vhodom ter na vseh stopnicah in hodnikih oddelka so bili sami fašistični vojaki v čeladah in z brzostrelkami ter nekaj fašističnih oficirjev. Pri vhodu na oddelek sem se legitimiral, kot šefa oddelka so me nato spustili v zgradbo. Ko sem prišel v svojo pisarno, me je tam že čakal čisto bled in preplašen kolega dr. Mirko Vrtačnik, zraven njega je stalo pet oficirjev, od katerih sta bila dva vojaška zdravnika. Ker sem znal precej italijansko, sem se lahko z njimi sporazumel. Povedali so mi, da so prišli pregledat

bolne bandite, tako so jih imenovali, in tiste, ki ne bodo resno bolni, bodo takoj odpeljali. Eden od teh oficirjev mi je osorno povedal, da imajo italijanske oblasti občutek, da dobivajo vsi banditi na našem oddelku podporo. V hipu sem premislil in izjavil: "Imam za vse bolnike točno dokumentirane diagnoze, vendar jih je nekaj vmes zdravih, ki nimajo nobene diagnoze niti dokumentacije: te je poslala na oddelek slovenska policija in so mi zaupali, da to niso banditi, ampak zvesti beli gardi in Italiji in so jih poslali kot vohune in izzivalce. Tako da veste gospodje, zdravi so vaši ljudje, jetniki so pa resnično bolniki." Led je bil s tem prebit in tisti dan Italijani niso odpeljali niti enega našega bolnika z oddelka, ker so bile vse diagnoze točno dokumentirane.

Marca 1942 so prepeljali na naš oddelek ranjenega Ludvika Pezdirca. Imenovani je sodeloval pri veliki diverzantski akciji, ko so razstrelili borovniški viadukt. Pri tej akciji je dobil strel v pljuča in je bil še isto noč operiran na I. kirurgičnem oddelku, nato so ga premestili na moj oddelek. Pri nas je ležal trinajst mesecev. Po trinajstih mesecih njegovega bivanja je prišla neki dan k meni italijanska vojaška zdravniška komisija, sestavljena iz profesorjev medicine iz Milana in Rima, eden med njimi je bil prof. dr. Luigi Eletto, eden pa je bil tudi rentgenolog. Vodja komisije mi je povedal, da so prišli pregledat bandita Pezdirca, ker ga jaz nisem odpustil na zahtevo italijanske policije, to je bilo nekaj dni po likvidaciji bivšega bana dr. Marka Natlačena. Po tej likvidaciji so namreč določili dvajset naših ljudi za talce. Med njimi naj bi bil tudi Ludvik Pezdirc. Nisem ga odpustil z izgovorom, da je hudo bolan. Imel je dolgotrajni gnojno vnetje pljuč. Gnojilo se mu res ni več, zato smo pustili v votlini cevko, da se votlina ni mogla zarasti. Za imitacijo gnoja smo imeli tekočino Rivanol. Zaradi primera Pezdirca je prišla komisija in ga odpeljala na naš rentgenološki oddelek v bolnišnici v Ljubljani. Tam so ga slikali. Filme so imeli svoje in so jih tudi vzeli s seboj. Po štirih dneh je prišel profesor rentgenologije iz Rima, po činu general, in zmagovito izjavil, da se na sliki ne vidi nobena votlina. Nato sem mu odgovoril: "Oprostite gospod general, jaz sem prisostvoval vašemu slikanju na našem rentgenološkem oddelku, toda vi ste slikali brez kontrasta in tako votline ne morete videti." Jaz sem mu pokazal novi posnetek s kontrastom, kjer je bila točno vidna votlina. Z jeznim obrazom je rekel na svidenje in odšel. Po štirinajstih dneh sem dobil pismo armadnega poveljstva z Graziolijevim podpisom. V tem dopisu so mi naročili, da moram Pezdirca v desetih dneh usposobiti, da bo lahko hodil in da ga bodo lahko italijanske oblasti odpeljale. Pri Pezdircu je bila seveda popolna atrofija mišičevja spodnjih okončin, kar je razumljivo, ker je trinajst mesecev stalno ležal, nikoli ni vstajal po mojem naročilu. Čez dva dni sem se sestal z dr. Ravniharjevo in jo prosil, naj najde zanesljivega človeka med Italijani v italijanski vojaški bolnišnici v Ljubljani.

Čez štirinajst dni je res prišel k meni z njenim pismom mlad italijanski zdravnik iz bolnišnice. Imenovan je bil italijanski komunist, vendar od Italijanov tega ni nihče vedel. Naročil sem mu, kaj mora od naslednjega dne naprej delati.

Odločil sem se, da bom Pezdirca premestil v vojaško bolnišnico. Tam naj mu pa on daje vsak drug večer injekcijo pyrifera, ki povzroča vročino. Ampule sem mu izročil, seveda z drugo lažno signifikacijo na ampuli.

Naslednji dan sem poslal dopis na "Corpo armata" maršalu Grazioliju z izjavo, da nisem v stanju imenovanega Pezdirca v tem kratkem času ozdraviti, zato predlagam njegovo premestitev v italijansko vojaško bolnišnico. Oni so ga premestili. V bolnišnici je bil dva meseca, vendar ga niso mogli ozdraviti, ker je bil stalno vročičen. S pomočjo tega italijanskega zdravnika sem dobil tudi pismo od Pezdirca, v katerem je pisal, da tako dobro kot sedaj še nikoli ni živel, ker dobiva hrano kot v prvorazrednem hotelu, vendar brez uspeha. Nato so ga premestili v Italijo v neki jetniški sanatorij, iz katerega je že po enem tednu pobegnil. Po osvoboditvi sem ga srečal v Ljubljani kot majorja KNOJ-a.

Opisal bom samo še nekaj zanimivih primerov in intervencij na oddelku. Tako smo imeli na oddelku Marijo Leskovšek, ženo Luke Leskovška, ki je ležala deset mesecev pri nas pod diagnozo tuberkuloza pljuč. Po dogovoru s tov. Natašo smo jo poslali na Očesni oddelek na pregled levega očesa. Na poti do Očesnega oddelka so prišli "naši" in jo odpeljali na svobodo. Na oddelek jo je spremljal namreč samo en italijanski policaj. Dr. Bratka Krefta smo po treh mesecih bivanja na oddelku proglasili za umobolnega in ga premestili v umobolnico Ljubljana-Polje, kjer je bil do osvoboditve pod varstvom dr. Janeza Kanonija in drugih zdravnikov. Tudi Kristina Brenk je pod lažnimi diagnozami preležala na oddelku pol leta, nato pa so jo kot hudo bolno odpustili. Znano igralko Savo Sever je pripeljal k nam posebni oddelek gvardistov, ki so jo tudi sami stražili pred njeno sobo, v kateri je morala biti sama. Pri njej sem opazil, da ima prirojeno luksacijo desnega kolka, katerega je pa ona lahko s posebnim gibom reponirala ali zopet izpahnila. Zato sem jo odpeljal na slikanje in ugotovil, da ima izpah kolka zaradi kostne tuberkuloze, ki ima tudi odtenke na pljučih. Dobivala je Pyrifer, tako da je bila stalno vročična, zelo malo je jedla in je seveda kot igralka še bolj prepričljivo prikazala na smrt bolno ženo. In ko so me vprašali gvardisti in njihov zdravnik, kaj je z njo, sem rekel: "A speta la morte". In res, po treh tednih so prišli in prenesli obvestilo, da lahko umira doma. Po štirinajstih dneh je bila že v partizanih in se je pridružila našemu partizanskemu gledališču.

Lahko bi še našteval primere, kako smo reševali naše ljudi iz krempljev okupatorja, vendar tega dela ne bi mogel opraviti brez izrednega

sodelovanja z dr. Stankom Mahkotom, dr. Francem Žvanutom, dr. Vladimirjem Vojsko, dr. Mirom Vrtačnikom, s tovarišico Natašo, dr. Bogdanom Brecljem, brez sestre usmiljenke Lucijane, Jožice Sešek, bakteriologije dr. Milice Valentinčič, brez dr. Rudolfa Del Cotta, sestre usmiljenke Laboure in dr. Vladimirja Kanteta.

Ta oddelek sem vodil do 29. decembra 1943. Ta dan zjutraj je prišel gestapo, vodil ga je Simon. Gestapo me je zaklenil v moji pisarni in šele zvečer ob 19. uri so me izpustili. Obenem so mi dali dekret, da sem odstavljen s tega službenega mesta in sem se moral vrniti na delo v porodnišnico. Po mojem odhodu je še petnajst dni vodil oddelek dr. Miro Vrtačnik, nato so oddelek premestili na Poljanski nasip v tako imenovano Prisilno delavnico.”

Dr. Stanislav Mahkota (1913)

Sredi aprila 1942 je dr. Božena Ravnihar obvestila dr. Staneta Mahkoto, ki je bil tedaj na stažu v Državni bolnici za ženske bolezni, naj konkurira na razpisano mesto oddelčnega zdravnika na Zaporniškem oddelku. To mesto je tudi dobil. Ob bolnikih, ki jih omenja tudi dr. Debeljak, se dr. Mahkota spominja Ivana Kržiča, ki je bil ranjen v partizanih in so mu prav nevarno okrepili bolezen na pljučih. Dr. Jože Tivadar je uspešno imitiral preganjavico. Sestra usmiljenka Bonifilija Sečnik je veliko pomagala pri zaščiti bolnikov.

Dr. Stanislava Mahkoto so Italijani aretirali 7. novembra 1942. Zaradi obolenja dihalnih organov, bolezen se mu je resnično večkrat ponavljala, je bil “premeščen” na Zaporniški oddelek in tam so ga celo s pomočjo italijanskega zdravnika, ki je prihajal na oddelek, zadrževali več mesecev, potem pa je bil premeščen v zapore v šentpetrsko kasarno. Od tod pa so ga Nemci odpeljali 2. oktobra 1943 v zapore v Begunje, od tam pa 1. novembra v Dachau in dalje v Buchenwald. V taboriščih je ob lastnem trpljenju pomagal drugim zapornikom in dočakal konec vojne.

Dr. Franc Brandstätter (1905-1991)

Dr. Franc Brandstätter je vodstvo Zaporniškega oddelka prevzel po dr. Alfonzu Debeljaku. Njegovo službeno mesto je bilo sicer na Oddelku za notranje bolezni, kjer je vodil ambulanto, je pa vsak dan vse do konca vojne prihajal na vizito na Zaporniški oddelek. Nemci delovanja oddelka niso nadzorovali, na oddelku ni delal noben nemški zdravnik, vendar za bolnike ni bilo več mogoče narediti toliko kot pod italijansko okupacijo.

Zaporniški oddelek je imel pet ali šest sob in vse so bile dobro zastražene. V oddelku je bilo povprečno od petindvajset do trideset zapornikov. Za Lojza Kraigherja, ki je ležal v manjši sobi, in Lizo Levvarjevo so Nemci zahtevali, da ju odpusti, vendar jih je dr. Franc

Brandstätter prepričal, da zaradi "resnosti obolenja" še nista sposobna za transport. Na oddelek so pripeljali tudi ranjenega Vitomila Zupana. Dali so mu "interno injekcijo" in ga odpustili dan prej, preden so prišli Italijani in "odgrnili" vse bolnike, da bi med njimi našli ranjence.

V zapore v Prisilni delavnici dr. Brandstätter ni hodil. Enkrat samkrat je poslal ponj vodja zaporov Simon, da je pregledal zapornico, ki je neprepričljivo simulirala epilepsijo. Dr. Brandstätterju je vseeno uspelo prepričati Simona, da bolnica ni sposobna za transport, ker je preveč živčna in nagnjena k epilepsiji. Simon je nad to ugotovitvijo silno rohnal in vpil na Brandstätterja, vendar se je umiril, ko mu je ta odločno dejal, da je on zdravnik in da si ne dovoli, da bi kdor koli vpil nanj. To se je zgodilo nekje proti koncu leta 1944 ali v začetku 1945.

V ambulanto, ki jo je na Oddelku za notranje bolezni vodil dr. Brandstätter, so Italijani pošiljali zapornike na preglede, Nemci pa ne več. Ambulanta je bila v nekdanji predavalnici. Bolniki zaporniki so prinašali s seboj listke in pošto in jo oddajali dr. Brandstätterju. Pošto je oddajal v Severjevi trafiki, kjer je imel znance, menda taščo Alenke Mačkove, ki jih je zdravil. V Rdečo pomoč ali OF ni bil vključen, čeprav je delal v njunem duhu. V svoji ordinaciji v Šubičevi ulici je marsikomu pomagal brezplačno, pogosto pa je tudi vedel, da "pacient" potrebuje potrdilo o bolezni le za prehod prek bloka. Taka potrdila je izdajal tudi medicinkam aktivistkam OF, ki so prek bloka hodile po hrano. Med njimi so bile Ivica Tinta, Juga Bregant, Marta Šavelj in še nekatere.

Pred dr. Ivanom Matkom st. so sicer skrivali delo v dobro zapornikov, vendar je dr. Matko bolj govoril, kot pa delal proti OF.

O privatnih ordinacijah sodi, da so z OF sodelovali v ordinacijah dr. Lea Šavnika, dr. Vladimirja Guzolja, dr. Rakuljič-Zelove, dr. Venčeslava Arka, zobozdravnika dr. Milana Perka, dr. Vita Lavriča, dr. Riharda Gregorčiča, dr. Mira Jamška in še v nekaterih drugih.

Prisilna delavnica

Leta 1944 so ambulanto Zaporniškega oddelka premestili iz Splošne bolnice v izpraznjeni Oddelek Bolnice za duševne bolezni na Poljanskem nasipu, ki je bil imenovan tudi Prisilna delavnica. Ime Prisilna delavnica zato, ker so bili v delavnicah v teh zgradbah svojčas na prisilnem delu obsojenci, ki so jih na zaporne kazni obsodila redna sodišča. Zaporniški oddelek je spadal pod skupno upravo Bolnice za duševne bolezni Ljubljana-Studenec. V ambulanti Zaporniškega oddelka na Poljanskem nasipu sta v letih 1944 in 1945 delala dr. Dušan Engelman Bidovec ter dr. Franc Krašovec.

Je pa Zaporniški oddelek v Splošni bolnici obstajal tudi leta 1944. Dr. Vladimirja Ravniharja, pravnika v Ljubljani, so prišli Nemci aretirat na dom 11. septembra 1944. Tedaj je bil zelo bolan, imel je napad žolčnih kamnov. Aretacije ga je rešila sosedka dr. Božena Merljak, asi-

stentka na Interni kliniki. Bolnika so operirali na Kirurški kliniki. Od 20. oktobra 1944 do 22. marca 1945 je bil zaprt na bolnišničnem Oddelku za zapornike. Sem so ga hodili obiskovat zdravniki iz Kirurške klinike in drugih oddelkov, npr. dr. Boris Kunc, dr. Zvonimir Šušteršič in drugi. V ambulantno v zaporih na Poljanskem nasipu, v Prisilno delavnico so ga premestili 22. marca. Zdravnik je bil dr. Mirko Vrtačnik, ki je delal leta 1944 tudi na Zaporniškem oddelku.

Pobegi

Najtežje ure in dneve so bolnišnični oddelki preživljali, kadar je pobegnil kak bolnik zapornik. Okupatorji so iz okoliščin vedno sklepali, kdo je sodeloval pri organizaciji pobega.

Drugje v besedilu so opisani nekateri dramatični trenutki, ko so iz bolnišnice pobegnili Zdenka Kidrič in Angelca Ocepek (pobega sta opisana v poglavju o Državni bolnici za ženske bolezni), Mica Šlandrova (pobeg opisuje dr. Milan Žumer s Kirurške klinike), Ferdo Kravanja-Skala (glej poglavje o II. kirurgičnem oddelku). Svoje zdravljenje in pobeg iz Zaporniškega oddelka je Franček Majcen opisal v knjigi Tudi beseda je bila orožje, ki je izšla v založbi Borec leta 1968.

Avtor opisuje v tej knjigi tudi drzen, a žal ponesrečen poskus, ko je na videz oborožen vdrl na oddelek Franc Jeza, da bi rešil politične jetnike, pa so ga Italijani tako pretepli, da je sam postal bolnik na Zaporniškem oddelku.

V dnevniku Delo je 16. novembra 1981 opisan pobeg Pepeta Zornade iz Zaporniškega oddelka. Iz tega oddelka sta pobegnili tudi Marija Leskošek in aktivist Jože Mazovec.

Oblike pomoči zapornikom

Veliko koristnega za zapornike so naredili zdravniki, ki so delali v ambulantah v zaporih ali pa so se sami znašli med zaporniki. Poučevali so jih, kako simulirati posamezne bolezni, prenašali so pošto in sporočila ter jim pomagali še na druge načine.

Dr. Josip Luzar, ki je bil zdravnik v šentpetrskih zaporih, je pošiljal zapornike na zdravniške preglede in zdravljenje.

Dr. Ladislav Lenart je kot zdravnik v zaporih pomagal številnim zapornikom. V Državno bolnico za ženske bolezni je npr. poslal Zdenko Kidrič, kjer jo je zdravil dr. Vito Lavrič. Dr. Štefa Divjak je pomagala zapornicam in ilegalkam v ambulantni te bolnišnici.

Dr. Boža Sernec je med prestajanjem kazni poučila Mico Šlandrovo, kako boli vnetje slepiča, da jo je zdravnik v zaporih na podlagi te "diagnoze" lahko poslal v bolnišnico, od kjer je pobegnila. Sernečeva si je sama dala operirati slepič, da bi tako čim dlje odmaknila prestajanje zaporne kazni v Italiji.

Dr. Milan Žumer, dr. Franc Derganc in dr. Stane Mahkota so prav tako med prestajanjem kazni zdravili sozapornike in jim svetovali.

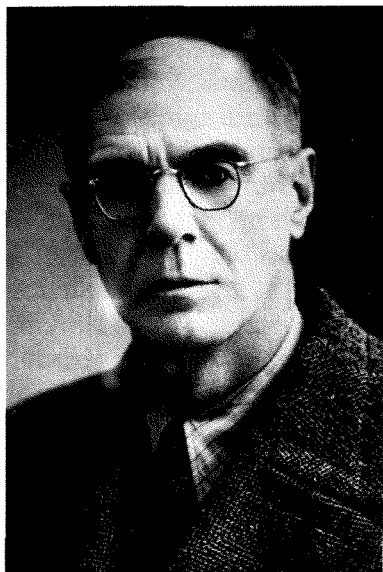
Dr. Jože Tivadar, dr. Drago Benedik in študent medicine Ludvik Kovač so si ob pomoči zdravnikov na bolnišničnih oddelkih, kjer so bili pod stražo, rešili življenja z vztrajnim posnemanjem duševnih bolezni.

Naj navedemo še nekaj primerov, kako so zdravniki in zdravstveni delavci na vse mogoče načine pomagali zapornikom in obsojencem. V knjigi Sv. Urh piše Štefanija Podbevšek o Francki Župančič, ki se je zdravila na Oddelku za vojne poškodbe v Obči državni bolnici od 12. oktobra 1943. Ob skrbni negi zdravnikov, ki so bili povezani v OF, si je kmalu opomogla. Zdravniki so jo tolažili, naj se ne boji zasledovalcev, ker je pod zdravniškim varstvom.

Pleterski prior dr. Josip Edgar piše o naklonjenosti zdravnika v zaporu in o uslugah, ki mu jih je le-ta ponudil.

Alfredu Groblerju, ki so ga Italijani ranjenega ujeli in pripeljali na II. kirurški oddelek, so zdravniki namignili, da jim lahko povsem zaupa in so z "zavlačevanjem" zdravljenja zavlačevali tudi njegovo sposobnost za sodno razpravo.

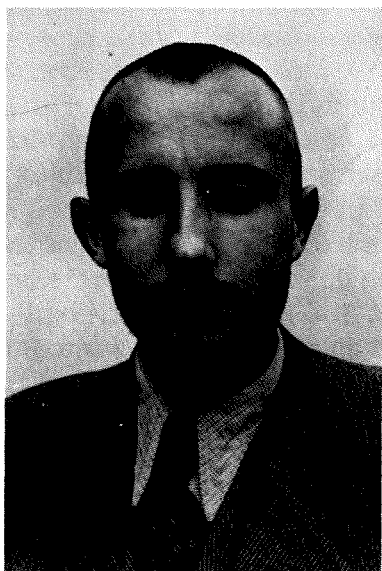
Tudi med stražarji in policisti so bili "aktivisti", ki so pomagali zapornikom. Stražar Oven je npr. "padel" v nezavest, ko je vodil na pregled zapornika Jožeta Mazovca, da je le-ta lahko pobegnil, Vrečar pa je na oddelek prinesel listek z navodili za organizacijo bega Frančka Jeze.

Dr. Josip Luzar

Dr. Alfonz Debeljak

Dr. Martin Benedik
v ljubljanskih zaporih, 1942.

Seznam zdravljenih na Zaporniškem oddelku Obče državne bolnice

Op. s 41 26. IX. 41

MATKO IVAN, Gledališka 4
 SIMČIČ MIRKO, Vrtojba pri Gorici
 BONE DUŠAN, Cigaletova 2
 BLAŽIČ ALOJZ, Podpeč 21
 KOCJAN JOSIP, Zalog 23
 Dr. BUCHWAGER AVRAM, Nunska 21
 KLEMENČIČ JOŽE, Slape 27, Polje
 ŠPRANGER VLADIMIR, Hrenova 12
 ARLUŽA RUDOLF, Ruštvena 25
 IVANIŠEVIČ SRETAN, Idrijska 10
 BABNIK FRANC, Slomškova 23
 KLANJŠEK VLADIMIR, Trdinova 8
 VELEPIČ LUDVIK, Vevče 58
 JAŠTER VOJMIL, Gosposvetska 13
 EISENSTADTER LEOPOLD, Ilirska 12, Šoštanj
 ZADNIK ČRTOMIR, Tavčarjeva 3
 LAH BORIVOJ, Hotimirova 12
 FULER ŠTEFAN, Kotnikova 19
 VIDENIČ ALBIN, Želine 26, Kočevje
 BAKIČ VOJISLAV, Stari trg 24, občina Logatec
 POLAK FRANJO, Stari trg pri Ložu

1941

ALBREHT FRANC, Poljanski nasip 12
 AHLIN NEŽKA, Šmarje Sap 20
 ALEŠ JULKA, Šibeniška 12
 AMON MILOJKA, Puccinijeva 5
 AVSEC NEŽA, Podlož 12, Stari trg, Logatec
 BREC dr. BRUNO, Ciril Metodova 19
 BAKŠE JOŽE, Cerov Log 38, Orehovica, Novo mesto
 BERNIK FRANČIŠKA, Obrtniška 12
 BEVC ANTON, Sv. Petra c, 74
 BRAJKOVIČ ŽIVKO, Rožna dolina c. XV/30
 BRECELJ ANTON, Rimska 5
 BUŠKI JOSIPINA, Iševnica 17, Brod na Kolpi
 BAHOR JANEZ, Grič 13, Črnomelj
 CUNDER STANE, Mala vas 16, Ježica
 CVETANOVIČ ANASTAZIJ, Mestni trg 6, Črnomelj
 ČERNIVEC MIRO, Blaiweisova 53
 ČARMAN JOŽEF, Koroščeva 17

DOLENC ANICA, Knafljeva 3
DELAKOVIČ DANIJEL, Draga 2, Radatoviči
DUBROSIČ DANICA, Križna 29
ELKASOVIČ SLAVICA, Laverca 8, Rudnik
FINK ANTON, Žalna 13
GRAMC IVAN, Kolče 1, Kostanjevica
GAŠPERŠIČ ALOJZIJA, Jamova 1
GAŠPERŠIČ JOŽE, Predovičeva 21
GALE JOŽE, Ulica na Grad 1
GERŽINIČ NEDA, Stiška 1
GERŽINIČ dr. LEO, Stiška 1
GRUBIČ MIRKO, Pred Škofijo 15
HITI DRAGA, Novo mesto, Glavni trg 1
HACE ANA, Tesarska 3
HRIBAR ANTON, Žigmarice, Sodražica
HOJE VILJEM, Puccinjeva 7
ILENIČ KATARINA Z OTROKOM, Kvaseča 1, Dragatuš
ILENIČ KATARINA, Kvaseča 1, Dragatuš
ILENIČ JOSIPINA, Kvaseča 1, Dragatuš
JANČAR IVAN, Vevče 88
JERMAN ANTON, Mestni trg 6
JEŽEK MILENA, Lunder-Adamičevo nabrežje
JANŠA BARICA, Jegličeva 3
JESENKO MARJANA, Hotederščica 87
JEZA FRANC, Novi trg 4
KERAMOVIČ AMIDE, Črnomelj 7
KORENČAN KAROL, Pot na Rakovo jelšo
KOMPION DANILO, Marenčičeva 3
KRIŠPER ANTON, Rožna ulica 19
KLANČAR IVAN, Florjanska 16
KOMAN STANE, Mala vas 46, Ježica
KLINC dr. VLADIMIR, Korytkova 22
KOŽELJ JOŽE (Dob), Hotimirova 14
KOŠUTA ZORA, Na peči 23, Ljubljana
KNAUS JANEZ, Goriča vas 14, Ribnica
KAVČIČ JANKO, Vodovodna 35
KRAMAR IVANA, Pokopališka 46
KOPAK JOŽEF, Poljanski nasip 14
KUNC IVANKA, Uvec 37
KNEZ SILVIJA, Pavšičeva 8
KASTELIC LEA, Ilirska 23
KLUN MARIJA, Gorenja vas 16, Ribnica
KLOJČNIK FRANJO, Križevniška 4

KOŠIR AMALIJA, Obrtniška 3, Vič
 KLINAR ANTON, Loška 5
 KRAŠEVIČ JOŽE, Štefanova 12, Ljubljana
 KLANČAR MARIJA, Velike Lašče 25
 LAVRIČ FRANČIŠKA, Kralja Emanuela 17/a
 LOVŠIN VILKO, Goriča vas 70, Ribnica
 LUZNAR inž. RADO, Dravska 1
 LJUBIČ VINKO, Žabjek 7
 LESKOVŠEK MARIJA, Ciglarjeva 41
 MARKOVIČ ANDREJ, Štepanja vas 9
 MOLE VLADO, Mokronog 119
 MAJCEN FRANC, Dvorni trg 4
 MAJNIM JOŽEF, Vimol, Stari trg ob Kolpi
 MILANOVIČ STANA s sinom MATJAŽEM, Emonska cesta 2
 MÖDERNDORFER VINKO, Galjevica 9
 MEDVED DANICA, Ciglarjeva 19
 MARINŠEK JANEZ, Grosuplje 23
 MAGDIČ META, Ulica 3. maja
 MALVAR LUDVIG, Cesta v Mestni log 53
 MIKLAVČIČ STANE, Mariborska 16
 MIHEVC MARIJA, Gajeva 5
 MERLAK FRANC, Verd 45
 NEUBERGER dr. VISEJE 18, Hinja
 NOSAN STANE, Goriča vas 65, Ribnica
 OREL STANE, Sap 18
 OVEN IVAN (stražnik), Lipičeva 2
 PAVČIČ ANA, Zaloška 86
 PIRC MARIJA, Rakek 170
 PERC FRANČIŠKA, Koroščevo 11
 PRAŠNIKAR JOSIP, Tavčarjeva 4
 PELC BOŽIDAR, Gerbičeva 23
 PINTAR PAVLA, Lipovšica 18, Sodražica
 POSKULIN TATJANA, Brdo 51, Ljubljana
 PETERNEL LEOPOLD, Zaloška 77
 PRETNER JOŽICA, Vodnikova 69
 PEGAN BRANKO, Rožna ulica 31
 PRETNER HEDVIGA, Poljanska 34
 PELAN MARIJA, Podlesk 4, Stari trg
 PRETNER JOŽICA z otroki, Vodnikova 69
 PANTAR SLAVA, Kočevje 97
 PUBEK JURIJ, Tančna gora 27
 RUSTJA VLADISLAVA, Kočevje 189
 RUPAR FRANC, Krvava peč 15

RUPNIK inž. ZDENKO, Peričeva 8
 RIHAR Marija z otrokom, Gaberje 11, Sneberje
 RADUHOVIČ LAZAR, Plevlje, Manastirska 5
 REMS MILOŠ, Milčinskega 24
 REJA dr. DUŠAN, Šentjernej 12
 ROJC VIDA, Miklošičeva 17
 RAVBAR ALOJZ, Jurka vas 6, Šmihel, Stopiče
 SELMAN MOHAMED, Hotel "Slon" (Kotar)
 STANKO LUDVIG, Gregorčičeva 15
 SLAPNIČAR FRANC, Dol.Straža 9, Prečna
 SMOLE Marija, Migovce, Mirna
 STRLE MATIJA, Markovec 5, Stari trg, Logatec
 STANOVNIK PETER, Govejek 9, Medvode
 SIREC AMALIJA, Podjamska 26
 ZAJC SLAVA, Gradišče 12
 SEGEDIN RUŽA, Jegličeva 11
 STRAUS DRAGA, Kotnikova 21
 SCHWEIGER dr. DRAGO, Ulica 3. maja 10
 ŠUŠTARŠIČ VIKTOR, Bleiweisova 1
 ŠINKOVEC ALOJZ, Tržaška 18
 ŠVENT DRAGA, Karlovška 24
 ŠUŠKOVIČ inž. VIKTOR, Tyrševa 1
 TAVZES RAFAEL, Krekov trg 5
 TRUNTIČ ANTON, Zagreb, Vinogradska c. 120
 TIVADAR dr. JOŽE, Wolfova 12
 TRONTELJ-VOLK ANGELA, Repče 7, Ponova vas pri Ljubljani
 VIDMAR STANE, Muzejska 5
 VANDOT dr. BOJAN, Škofja 8
 VAGNER BOŽO, Jenkova 6
 VIDEMŠEK ALOJZ, Vidovdanska 16
 VRHOVEC NADA, Hotimirova 11
 VLAHOVIČ JOŽE, Grosuplje 19
 VELKAVRH JOŽE, Vrzdenec 27, Horjul
 VESEL PAVLA, Neredi 9, Velike Lašče
 ZUPANEC JOŽEFA, Marmontova 27
 ZUPANČIČ SREČKO, Medvedova 5/a
 ZDEŠAR IVAN, Zaklanec 8, Horjul
 ŽARGI ANICA, V.Emanuela 20
 ŽIVIĆ VILJEM, Sv. Petra 45

1942

ASELIN IDA, Rimska 19
 ARKO STANISLAV, Dobrova 72

ANZLJ IVAN (stražnik), Rožna dolina c. III/
 BELEC MIHAEL, Tyrševa 1
 BURGER LADISLAV, Cesta dveh cesarjev 150
 BREJER ELIZABETA, Križevci, Zagreb
 BELIN FRANC, Drenov grič
 BARBIČ BOŽIDAR, Metlika 31
 BENEDIK dr. MARTIN, Parmova 41/II
 BIZJAN FRANC, Zaklanec 11, Horjul
 BANIČ BORISLAV, Sušak, Acvileia 69
 BRUNSKOLE MATIJA, Hrast 36, Metlika
 BENEDIČIČ VIKTORIJA, Vrhnika, Švabičeva 13
 BRGLEZ IGNAC, Zrinjskega 9
 BOŽIČ BRANKO, Aljaževa 17
 BRUČAN FRANC, Planina 93, Logatec
 BOŽIČ JOŽEFA, Sv. Petra 7
 BREC dr. BRUNO, Ciril Metodova 19
 BARCE MARKO, Nunska 17
 BERNIK LUDVIK-JANEZ, Šibeniška 17
 CRENKOVIČ IVAN, Podreber 10, Semič
 CERAR PETER, Cerkevna ulica, Domžale
 ČIŽMAN ANTON, Albanska 23
 ČERNIGOJ EVGEN, Puharjeva 3
 ČUK JAKOB, Rakek 158
 ČIBEJ PAVEL, Poljanski nasip 40
 ČARGO IVO, Sv. Jakoba trg 5
 DREVENŠEK TEREZIJA, Podlehnik, Ptuj
 DERGLIN JOSIP, Brezje, Grosuplje
 DULAR JOŽE, Bled 82
 DREVENŠEK TEREZIJA, Poljanski nasip 40
 DOLINAR Marija, Samotorica 8, Horjul
 DEBELJAK IVANA, Ribnica 51
 DOVČ IVANA, Šmartno pod Šmarno goro
 DEMŠAR ALOJZ, Bežigrad 18
 DJERDJA STANISLAV, Zemunik, Biograd na moru
 FAJT NEVENKA, Bleiweisova 48
 FLIS dr. DAVORIN, Vodovodna 1
 FEFER LEOPOLD, Kamnik 4
 FORTUNA JOŽE, Borovnica 107
 GRUM DUŠAN, Celovška 28
 GRUBIČ MIRKO, Pred škofijo 15
 GOSTIŠA FRANC, Plešivica, Brezovica
 GARTNER TEREZIJA, Kozarje 90
 GOPAN ALFONZ, Medvedova 10
 GROBELNIK IVAN, Škocjan 36

HACE KAROL, Studenec (umobolnica)
IRT ANTON, Hruševska 4
ILJAŠ FRANC, Ulica 3. maja 1
JERIČ LJUDMILA, Tyrševa 39
JERAS MARIJA, Ribnica 148
JANEŽIČ PETER, Aleševčeva (otroška klinika)
JEKŠE MIROSLAV, Novo mesto, Ljubljanska 19
KNAFELC ALOJZ, Bircna vas 14, Šmihel
KRANJC BRANKO, Malenškova 11
KREFT dr. BRATKO, Tavčarjeva 4
KUŠLON MARIJA, Ljubljana, Hermes
KAMNIKAR LUDVIK, Blagovica 7 (Št.Vid pri Stični)
KLEMENŠEK FRANC, Frančiškanska 10
KRALJ FRANC, Pokopališka 5
KOVAČ IDA, Karlovška 2
KUNC KAROL, Marenčičeva 3
KRESOVIČ, Štefanova 12
KLANČAR MARIJA, Velike Lašče
KOB dr. BOŽIDAR, Gajeva 2
KOBLEFRANC, Vrtača 5 (Ob Ljubljani 6)
KUPELIŠKI MARIJA, Grivec 1, Kočevje
KREMENŠEK FRANC, Škoflje 11, Št.Vid pri Stični
KONČAR REGINA, Bleiweisova 6/II
KLOJČNIK FRANJO, Križevniška 4
KLEMENC FRANC, Dolenjska cesta 2
KRETIČ IVAN, Cankarjeva 3
KAPLAN MARJETA, Velike Lašče 5
KUKOVEC dr. SONJA, Kogejeva 8
KRUŠNIK JOŽE, Loka pri Mengšu
KRAŠOVEC MARIJA, Vrhnika, Podlipska 4
KLEMENČIČ JOŽE, Janežičeva 12/II
KRMEC SLAVKO, Zalog 5
LOKAR RUDOLF, Levstikova 4
LETNIKAR JOŽE, Škofja 3
LEVEK IVANA, Masarykova 59
LENIČ JOŽE, Vrhnika
LUZAR SAŠA, Cigaletova 1
LIPKO FRANJO, Škrabčeva 5
LIVK IVANKA z otrokom, Žalostna gora 122, Mokronog
LANGOF IVAN, Kamniška 40
LAVRENČIČ BORIS, Sodražica 55
LAH GIZELA, Novi trg 5
LAVRIČ IVANA, Sv. Petra c. 33
MAHKOTA dr. STANE, Zelena pot 7

MARTINČIČ ALOJZ (stražnik), Celovška 95
 MARUŠIČ dr. DRAGO, Miklošičeva 13
 MIHELIČ BOGDAN, Streliška 29/a
 MARINKO VALENTIN, Zg. Zadobrova 9
 MAVEC FRANC, Srednja vas 21, Rudnik
 MEHLE ANTON, Velika Račna
 MAJER JOŽE, Privoz 4
 MIHELIČ IVAN, Sodražica 108
 MIKLIČ MARIJA, Herbersteinova 4
 MURN FRANC, Škocjan 51
 MARINČEK MARTINA, Zaloška 15
 MARN ALOJZ, Hudije, Trebnje
 MÖDERNDORFER VINKO, Gajevo 9
 MOLK FRANJO, Lipičeva ulica
 MAHKOTA RUDOLF, Apihova 22
 MAVER ANTON, Medvedova 7
 MIHELČIČ MILAN, Vavpča vas 3, Semič
 MIHELČIČ JOŽEF, Zabočeno 26, Borovnica
 NOVAK ŠTEFAN, Kočevje 72
 NIDER BORIS, Javornikova 3
 NOVAK JOŽE, Resljeva 30
 VIRENS LADO, Resljeva 25
 PERNE HEDVIKA, Ižanska cesta 18
 OMAHEN PAVEL, Zg. Zadobrova 13
 ORLIČ SLAVKO, Metlika 160
 PESTOTNIK FRANC, Verovškova 22
 POTNIK IVICA, Slomškova 15
 POLJUTNIK SLAVKA, Kladežna 8
 PERŠIČ FRIDERIK, Frankopanska 29
 PENCOL KAROL, Parmova 48
 POTOČNIK VLADO, Glinška 52
 PETRIN inž. ANTON, Poljanska 40
 PERVANJE MARIJA, Brezovica 74
 PFEIFER VLADIMIR, Leskovec pri Krškem
 PRIMIC MIRKO, Gerbičeva 12
 PIŠEK ANTON, Milčinskega 7
 PUSTOVRH IVAN, Pržanj 1
 PRUSNIK FRANC, Hrenova 16
 PUH EVSTABIJ, Rob 20, Velike Lašče
 RAVNIKAR inž. EDVARD, Aškerčeva 5
 RAKOVEC FRANC, Notranje Gorice 8
 RUGELJ JOŽE, Podklanec 4, Vinica
 RUS LUDVIG, Breg 24, Ribnica
 RIPELJ JANEZ, Bršlin 23, Prečna

RAKAR ANTON, Pokopališka 5
STEPIŠNIK VLADIMIR, Dolenjska cesta 105
SOKLIČ VLADO (akademski slikar), Poljane, Škofja Loka
SELAN RUDOLF, Ciglarjeva 31
STEGENŠEK MARTIN, Celovška 54
STEPIŠČNIK VIDA, Dolenjska cesta 105
SKENDER IVANKA, Brod na Kolpi 17
SOMRAK FRANČ, Poljanski nasip 8
ŠTUCIN inž. DUŠAN, Zaloška 2
SUŠIN IVAN, Setnik 3, Polhov Gradec
STEINER RINALDO, Malgajeva 8
STRNAD FRIDERIK, Zdenska vas 55, Videm-Dobropolje
STUPICA SAVA, Puharjeva 3
STOJANOVIČ MILICA, Malgajeva 2
SIMONČIČ ANTON, Planina pri Rakeku
SPARENBLEK FRANCKA, Cerknica 68
SAVIČ JELENA, Sv. Petra cesta 1
ŠAŠEK JOŽE, Metlika 174
ŠTEFANČIČ MIHAELA, Bizovik 64
ŠMID ANDREJ, Puharjeva 3/III
ŠPORN ALOJZ, Bezenškova 4
ŠUBIC STOJAN, Koroška 12
ŠINKOVEC PETER, Verstovškova 6
ŠTERMAN TEREZIJA, Sv. Petra 85
ŠVIGELJ TEREZIJA, Šentjernej 59
ŠKET ADA, Prijateljjeva 1/a
ŠMELCER MARJANA, Via Rea 13
TROBEC SILVA, Milčinskega 12
TOMAŽIČ ALOJZ, Primskovo, Kranj
TROKAR RUDOLF, Levstikova 4
TOMKIJEVIČ IVAN, Ljubljana
TROST SLAVKO, Rožna dolina cesta II/6
TOMC JANEZ, Krivoglaviča, Gradec
TOMINŠEK dr. TEODOR, Černetova 28
TRŽAN MIRKO, Zaloška 131
TAVŽELJ ALOJZ, Bohoričeva 31
ULMAN VLADIMIR, Zagreb
VELEPIČ FLORJAN, Predovičeva 19
VERBIČ VALENTIN, Mala vas, Ježica
VIDMAR JOŽEF (stražnik), Predjamska 18
VAMPELJ IVAN, Dobrova, Ljubljana
VAMBERGER IVAN, Nove Jarše 75
VRŠČAJ KLEMENTINA, Staničeva 3
ZABUKOVŠEK MILUTIN, Svetožarska 6

ZALOKAR dr. ANA, Maistrova 6
 ZUPAN FRANC
 ZUPANČIČ inž. BORKO, Ambrožev trg 10
 ZUPANČIČ JOŽEFA, Celovška 144
 ZALAR ELIZABETA, Cerkevna 11
 ZUPAN BOGDAN, Cesta 29. oktobra 10
 ZRIMŠEK JOŽE, Rudnik 2
 ZUPANČIČ STANKO, Kamenica 4
 ZORNADA ALBERT, Rožna dolina cesta V/31
 ZDEŠAR ANTON, Horjul 108
 ŽITNIK JANEZ, Gatina 8, Grosuplje
 ŽELEZNIK JOŽE, Vodovodna 66

1943

AHČAN BOGOSLAVA, Viška 29
 ALJANČIČ dr. STANISLAV (JOŽE), Marijin trg 4
 ALEŠ JULKA, Šibeniška 12
 ARHAR VINKO, Trata 3
 BRILJ STANKO, Pod hruško 4, Ljubljana
 BENČINA FANI, Rožna ulica 27
 BAVDEK JELISAVA, Groharjeva 15
 BARTOL DANA, DRAGA (sestri), Kočevska Reka 16
 BELIČ DRAGA, Trstenjakova
 BARAGA LUDVIK, Cigaletova 5
 COLIK DRAGOTIN, Gerbičeva 15
 CERAR FELIKS, Vošnjakova 7
 ČERNE VLADIMIR, Groharjeva 27
 DOLANC ANA, Cesta v Mestni log 33
 DEBELJAK FRANJA, Kočevska Reka, Hendlem 15
 DOLENC IVAN, Pijava gorica 13
 DOBOVŠEK MARTIN, Stožice 20
 ERLIH EMIL, Frankopanska 23
 FRANCO ALBERT, Bernekerjeva 9
 FRAMC IVAN, Cerklje ob Krki
 GRUDEN IVAN, Postojnska 31
 HERNI ANDREJ, Dolenjska cesta 23
 JURMAN FRANC, Rožna dolina cesta VI/48
 JERMAN JANEZ, Dolenje Jezero 31
 KOŠUTA ZORA, Na peči 23, Ljubljana
 KOVAČIČ ANGELA, Jurjevica 1, Ribnica
 KOCJAN IVAN, Bavdkova 22
 KOVAČIČ EMILIJA, Tržaška 2
 KRAGELJ MIRO, Ilirska 18
 KOVAČEVIČ MILAN, Gosposvetska 13

KERŠIČ IVAN, Muhovec 15, Prečna
 LUŠIN KLAROLINA, Hrib 63, Loški potok
 MATELIČ ALOJZIJ, Miklošičeva 18
 MALNAR LUDVIK, Cesta v Mestni log 5
 MEDVED TEREZIJA, Ciglarjeva 19
 MERLJAK FRANC, Verd 45
 MARINŠEK IVAN, Grosuplje 33
 MRAVLJE ELIZABETA, Drenov grič 18
 MOČNIK ZORA z otrokom, Gosposka 9
 NOVAK JAKOB, Celovška 22
 NOGRAŠEK MIMI, Na gmajni 11
 OBLAK inž. SONJA, Prijateljjeva 10
 PEZDIR LUDVIK, Vnanje gorice 23
 POČIVAVŠEK JOSIP, Vošnjakova 4
 PUČ KAROL, Brezovica 18
 PIRNAN Marija, Rupe 5, Velike Lašče
 POLAK KAROL, Zalog 10
 PONIČVAR SILVA, Vošnjakova 12
 PIHLER JOŽEFA, Milčinskega 87
 POHLEVEN PETER, Vrzenec 37, Horjul
 RENKO FRIDERIK, Galetova 10
 SLAPŠAK STANKO, Ogrinčeva 5
 SLAPNIČAR FRANC, Dolenja Straža 9, Prečna
 SMREKAR LUDVIK, Podlipoglav 2
 STIHOVIČ LUDVIK, Predjamska 35
 SEŠEK EVGEN, Pred škofijo 18
 ŠTRUKELJ ANTON, Cesta na Rožnik 35
 ŠENICA Marija, Knezova 18
 ŠVENT DRAGA, Karlovška 24
 TOMAŽIN LEOPOLDINA, Ribnica 48
 TOMINEC dr.ROMAN, Marijin trg 4
 UMEK JANEZ, Dolenja Brezovica 16
 VIRNIK FRANC, Poljanska cesta 7
 VAROGA LOJZKA, Povšetova 31
 VEHOVC FRANCKA, Horjul 15
 ZALESJAK DANE, Slomškova 7
 ŽERTOŽ BOŽIDARA, Tržaška 41
 ŽEKŠ dr. ZOLTAN, Švabičeva 22

1943

BARTOL DANA, Kočevska reka 16
 BUTINAR IVAN, Šibeniška 10
 CENTA JOŽE, Želimlje 31
 DULAR inž. METOD, Stranska vas 12, Grosuplje

ERLIH EMIL, Frankopanska 23
 JURCA VLADIMIR, Tovarniška 1
 MIKLIČ inž. JOSIP, Peruškova 33
 NOGRAŠEK OLGA, Wolfova 3
 PIRMAN MARIJA, Rupe 5, Velike Lašče
 ROKAVEC MARIJA, Gornje Ravne 7, Mirna
 RAJER BORIS, Dolenji Logatec 162
 STUBELJ MARJAN, Gradišče 46, Renče, Gorica
 TROJAR FRANC, Streliška 24

1943

BABNIK PINA, Tyrševa cesta
 BABŠEK KARL, Štepanjska 26
 DOBIDA JOSIP, Kraljevica 100, Hrvatska
 DEBELJAK FRANČIŠKA, Handlerje 15
 GERTELJ VLADIMIR, Gosposvetska 5
 HRIBAR IVANA, Polje 180 pri Ljubljani
 IVKOVIČ IVAN, Labin 66
 JERMAN IVAN, Vilharjeva 21
 JEŽEK MILENA, Adamič Lundrovo nabrežje
 KISOVEC ALBERT, Vilharjeva 21
 LAPIČ MARKO, Beethovnova 4
 RIS FRANC, Cerknica 263 (grobar)
 + RUPNIK FRANJO, Domobranska 9
 VEMGERHOLZ MILKA, Predjamska 53
 ZALETEL MARIJA, Tržaška 27

1943

ARHAR MATILDA, Vodovodna 22
 BAUMGARTNER JURE, Ribnica 61
 BERNOT CIRIL, Jesenkova 4
 BENKO FRANC, Bohoričeva 3
 BRINAR ANTON, Frankopanska 24
 BEVČIČ MATEVŽ, Planina 46
 BRILAJ STANKO, Pod hruško 4, Ljubljana
 CERAR ANTON, Ciril Metodova 52
 CVETKOVIČ ANASTAZIJ, Bitolj
 ČOPIČ VENČESLAV, Čopova 21
 FERČNIK MARIJA, Slape 33, Polje
 FRELIH MIHA, Zgornja Sorica 40, Železniki
 GERKMAN SONJA, Cankarjevo nabrežje 3
 GRABOR IVAN, Miklošičeva 6/III
 GOJKOVIČ MILAN, Kapiteljska 7
 GABURO FERUCIO, Italija, Makaria

GORENC KATARINA, Florjanska 24
GROS JANEZ, Velika Dobrova 5
HROVATIN MARIJA, Zvezna ulica 1
JURČIČ IVO, Labin (sodnijski zapori Ljubljana)
JESENOVEC ANTON, Vrhnika, Idrijska 24
JELIČ UROŠ, Butarjeva 4
KRIŠTOF SLAVKO, Velika Čolnarska 6
KAMBIČ JOŽE, Cerovec 4, Semič
KORSIKA ALOJZ, Vrtača 3
KOVAČIČ ANTON, Selo 2, Rudnik
KOSI SLAVKO, Šišenska 63
KONOPA DRAGA, Rožna dolina XI/28
KRONEGAR SONJA, Gerdišičeva 4, Novo mesto
KOPORC IVAN, Šmavec, Dobrnič, Novo mesto
KIPAČ VLASTIMIR, Malgajeva 4
KOREN ALFONZ, Gerbičeva 19
KENIČ KATARINA z otrokom, Dragatuš, Črnomelj
KUCHAR MIHAELA, Ilirska 21
KOŠNIK MARIJA, Krekova 7 (Križe)
KRAŠKOVIČ VINKO, Škofljica 4
LAP STANKO, Gerbičeva 7
LAVRIČ DUŠAN, Travniki, Loški potok
LEVAR IVAN, Tržaška 1
MIHELČIČ MILOŠ, Vidovdanska 24
MIHELČIČ JOŽEF, Kavškova 18
MODIČ GREGOR, Brinovšica 3, Sodražica
MLAKAR DRAGOTIN, Pod hribom 26, Ljubljana
MUŠIČ ALOJZ, Predjamska 35
MALIČ MARIJA, Kopališka 5
NADRAH FERDO, Parmova 18
NOVAKOVIČ DIMITRIJ, Šmartinska 62 (g.Milanovec)
OTRIN IVO, Herbersteinova 3
PUČ KAROL, Brezovica 18
PEKLAJ FRANC, Artmana 6, Dobrnič, Novo mesto
PETRE dr. FRANC, Gradišče 4
PLANTARIČ CVETKA, Galetova 10
PESKAR ANTON, Lipičeva 2
PERUZZI DANICA, Celovška 101
PUČ dr. DINKO, Muzejska 3
PUČ MIRA, Aškerčeva 15
PLEŠKO VILJEM, Gerbičeva 20
REMIČ JOŽE, Tyrševa 99
REBOLJ CIRIL, Bičje 5, Šentjernej
RUS ANTON, Galjevica 102

STRLE ZINKA, Stari trg 3, Logatec
 SELAN FRIDA, Tržaška 14
 SKALJA STANKO, Kopusova 3
 SEDEJ FRANC, Polje 76
 SOTLER JOŽE, Kolezijska 24
 STARE BORIS, Huje 47, Kranj
 ŠTRUMBELJ MILAN, Kočevje 210
 ŠUBERT ANTON, Valjavčeva 20
 ŠUŠTAR FRANC, Celovška 84
 ŠENTA FRANC, Videm 39, Dobropolje
 ŠEBENIK RADO, Šmartinska 24
 TOMŠE FRANC, Kavškova 17
 TURK FRANC, Ciril Metodova 187
 TURK ZVONKO, Streliška 22
 TAVERINK ANA, Brezje 6, Dobrunje
 TEPINA PAVLA, Vrstovškova 9
 VAGNER BOŽO, Jenkova 6
 VODNIK DORA, Poljanska 15
 VERNIČ MAGDA, Verdijeva 2
 VEPER ALOJZ, Žalna 60
 VERNIK MILAN, Tržna 5, Ljubljana
 VRHUNC BOŠA, Nunska 4
 VIDMAR METODA, Gajeva 9
 ZAKOVŠEK RUDOLF, Hradeckega 41
 ZAVIRŠEK NIKO, Napoleonov trg 7
 ZUPANČIČ JOŽE, Kersnikova 8
 ZAKOLA MILAN, Vrhpolje 15
 ZUPANČIČ JOSIP, Gor.pol.13, Novo mesto
 ZALETEL VINKO, Predjamska 38
 ZAKRAJŠEK JANEZ, Sajovec 20, Ribnica
 ŽAGAR JANEZ, Podplanina 9

OPOMBA

Lojzka Varoga, upokojena uradnica uprave Splošne bolnice, je leta 1976 iz bolnišnične sprejemne knjige izpisala tiste bolnice in bolnike, ki so jih ali hospitalno ali ambulantno zdravili na Zaporniškem oddelku. Na seznamu je 568 imen. Samo v letih 1941 in 1942 se je na oddelku zdravilo 129 zapornikov, med njimi veliko vidnejših sodelavcev OF. Zakaj ni spiska o zdravljenih zapornikih za leto 1944? Mogoče je uslužbenkam, ki so poznale administracijo pri sprejemu bolnikov v bolnišnico, zmanjkalo časa za izpisovanje podatkov za leto 1944? So morda pod nemško oblastjo tako spremenili način beleženja sprejemov, da seznama ni bilo mogoče izluščiti?

DR. ZVONIMIR ŠUŠTERŠIČ:

ODSEK ZA VOJNE POŠKODBE

Odsek za vojne poškodbe je deloval od junija 1942 do konca vojne. V prvih mesecih okupacije, ko še ni prišlo do ustanavljanja kvizlinških organizacij, je vse bolniško osebje, vključno s sestrami usmiljankami, prikrivalo ranjene borce. Takrat niso izdajali niti tisti, ki so pozneje simpatizirali ali tudi sodelovali z izdajalskimi organizacijami.

Spominjam se, da je neki ranjenec ležal na II. kirurgičnem oddelku menda pod diagnozo "appendicitis". Zaradi strelne poškodbe so ga večkrat operirali. Takrat smo izmenoma dežurali zdravniki I. in II. kirurgičnega oddelka. V nujnih primerih je dežurni zdravnik oskrboval bolnike obeh oddelkov. Klicali so me, ker se je stanje omenjenemu ranjencu na Kirurgiji II poslabšalo. Sestra usmiljenka Jedert Kršmanc, ki me je poklicala, me je opozorila, da gre za ranjenca z napačno diagnozo.

Končno so tudi Italijani izvedeli, kaj se dogaja. Zahtevali so natančno evidenco vseh ranjencev z vojnimi poškodbami (strelne rane, poškodbe od drobcev granat in podobno). Zato so zahtevali, da uprava bolnišnice ustanovi posebno enoto, na kateri so hospitalizirali vse ranjence z vojnimi poškodbami. Vse te ranjence smo morali vpisati v posebno knjigo, kjer je bilo poleg osebnih podatkov vpisano kje, kdaj in ob kakšni priložnosti je bil pacient ranjen. Bolnike je v bolnišnico za vse oddelke sprejemal dežurni zdravnik, ki je imel ordinacijo ob sprejemni pisarni v upravnem poslopiju. Dežurali so izmenoma vsi sekundarni zdravniki bolnišnice, razen kirurgov, ki so imeli svojo dežurno ekipo na kirurškem oddelku.

Tako so okupatorji uvedli posebni Odsek za ranjence z vojnimi poškodbami. Ti so morali biti vsi le na tem bolnišničnem mestu. Na odseku so se zdravili tudi domobranci.

Odsek sva izmenoma vodila z dr. Francem Žvanutom. Menjavala sva se vsake tri mesece. Prvi sem vodstvo in organizacijo oddelka prevzel jaz. Bolnike so negovale sestre usmiljenke. Za administracijo sem dobil Dušana Šlegla, ki je delal pred vojno na kirurgičnem oddelku vojaške bolnišnice v Ljubljani. Poznal sem ga še od takrat, ko sem bil tam na orožnih vajah, in vedel sem, da je večš kirurški pomočnik. V vojaški bolnišnici je stalno asistiral pri operacijah, previjal rane in podobno. Bil je tudi dober administrativni delavec. Vedel sem, da je zaveden Slovenec in da se nanj vedno lahko zanesem. Ves čas delovanja Odseka za vojne poškodbe je vedel za številne ilegalne akcije, ki sva jih po direktivah vodstva OF v bolnišnici izvajala dr. Franc Žvanut in jaz. Tudi sam je velikokrat borce, ki smo jih sprejeli na odsek, prikril z napačnimi podatki. Sam je pisal anamneze o poškodbah. Nerodno je bilo, da so

poškodovance najprej sprejeli v sprejemni ambulantni na upravi, kjer so tudi zabeležili prve podatke o poškodbi. Zato je bilo ponarejanje težavno in nevarno. Na Šleglov predlog sem dosegel, da smo že v prvih mesecih sprejemno knjigo iz ambulante na upravo prenesli v pisarno Odseka za vojne poškodbe. Potem smo lahko sami usklajevali podatke o poškodbi v evidenčni knjigi in v popisu bolezni in tako lahko rešili marsikaterega ranjenca. To smo velikokrat naredili na svojo roko, sicer pa smo dobivali navodila od vodstva OF. Mene so običajno obveščali dr. Slavko Prevec, dr. Mirko Derganc, nekajkrat dr. Božena Ravnihar, dokler ni odšla v partizane, pa tudi z dr. Francem Žvanutom sva se medsebojno obveščala. Od kod je on dobival navodila, se ne spominjam.

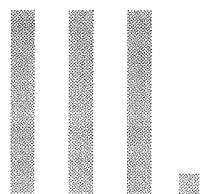
Zdravniki v bolnišnici smo kar natančno vedeli, na katerega uslužbenca se lahko zanesemo, pri kom pa moramo biti oprezní. Tako smo lahko kar precej pomagali borcem in aktivistom.

Ko se je organizirala in razvila "bela garda", ki je imela kar močno mrežo obveščevalcev in izdajalcev, je bilo ilegalno delo tudi v bolnišnici nasploh, in še posebej na Odseku za vojne poškodbe, vse nevarnejše. "Beli" so pošiljali na odsek tudi svoje provokatorje, ranjence. Vendar smo kmalu izvedeli zanje. Večkrat nas je nanje opozoril dr. Mirko Vrtačnik, ki je bil zaposlen kot pomočnik dr. Alfonza Debeljaka na Oddelku za zapornike Splošne bolnice, razen tega pa je delal tudi kot zdravnik v zaporih in je tako lahko marsikaj izvedel.

Evidenco ranjencev je dnevno nadzoroval neki italijanski marešalo. Temu smo prevajali podatke in anamneze ranjencev in če je bilo kaj sumljivega, je poklical na pomoč še nekega Italijana v civilu in če se mu je zdelo potrebno, še italijanskega zdravnika.

Pod Italijani je bilo več prikrivanja poškodovancev, saj smo jih lažje prelisičili kot bele in Nemce. Med nemško okupacijo je zloglasni Simon vodil nadzor. Ta je ranjence, ki so se mu zdeli sumljivi, dal takoj premestiti na Zaporniški oddelek, ki ga je vodil dr. Alfonz Debeljak. On in prav tako dr. Mirko Vrtačnik sta me opozarjala na razne nevarnosti. Z njima smo bili dogovorjeni, da smo naše ranjence, to je tiste, ki smo jih morali premestiti iz Odseka za vojne poškodbe, ob Šleglovi pomoči še naprej oskrbovala midva z dr. Francem Žvanutom. Tako smo imeli možnost vzpostaviti zvezo med zaporniki in njihovimi svojci pa tudi z organizacijo OF. Tudi zadrževanje poškodovancev v bolnišnici ter javljanje, kdaj bodo odpuščeni in podobno, je bilo s tem olajšano.

Z Odseka za poškodbe smo odpuščali po svojem preudarku. Ker je bila večina ranjencev s terena zunaj Ljubljane, je prepustnico za odhod iz mesta izdajala uprava bolnišnice. To je delala uslužbenka Pavla Decomeli, ki je brez nadaljnega izdajala prepustnice. Tako smo oskrbeli s prepustnico marsikoga, ki je bil v nevarnosti, da ga aretirajo.

Prof. dr. Vladimir Trampuž

DRŽAVNA BOLNICA ZA ŽENSKÉ BOLEZNI

- Spomini sodelavcev OF

USTANOVE ZA ZDRAVLJENJE IN VARSTVO OTROK

- *Dr. Božena Grosman:* Oddelek za otroške bolezni Obče državne bolnice
- Šolska poliklinika
- Dečji dom

BOLNICA ZA DUŠEVNE BOLEZNI LJUBLJANA-STUDENEC

- Nekaj podatkov o osebu in dogodkih v bolnišnici

ZAVOD ZA RAZISKAVO IN ZDRAVLJENJE NOVOTVORB

Dr. Marija Jeras

INŠTITUTI MEDICINSKE FAKULTETE

- Fiziološki inštitut
- Inštitut fiziološke kemije
- Histološki in embriološki inštitut ter Epidemiološki inštitut
- Anatomiški inštitut
- Inštitut za patologijo, imenovan tudi Prosektura Obče državne bolnice

Dr. Zora Stritar-Konjajev, dr. Nada Straki, prof. Sonja Gomzi

MEDICINCI V NARODNOOSVOBODILNEM BOJU

Milica Salberger

OKROŽNI URAD ZA ZAVAROVANJE DELAVCEV

Jule Sočan: Okvirni pregled delovanja OF pri OUZD od 1940 do 1945

HIGIENSKI ZAVOD

MESTNI FIZIKAT

- Reševalna postaja

SANATORIJI

- Sanatorij Emona
- Sanatorij Šljamerjev dom
- Sanatorij Leonišče

Prof. dr. Vladimir Trampuž

DRŽAVNA BOLNICA ZA ŽENSKÉ BOLEZNI

Terenski odbor OF je bil v ljubljanski ženski bolnišnici ustanovljen v drugi polovici maja 1941. Prve stike in iniciative je prof.dr. Vladimir Trampuž dobil od Aleša Beblerja, od dr. Božene Ravnihar ter od dr. Pavla Lunačka.

V organizacijo so se že v prvih mesecih delovanja OF vključile zdravnice in zdravniki Ruža Germ-Šegedin, Alfonz Debeljak, Štefa Divjak, Vito Lavrič, Ladislav Lenart, Pavel Lunaček, Lea Ozimič, Ivan Pavšič, Tatjana Zalokar, babice Marija Cvikelj, Pavla Kolenc, Ivanka Pakiž in Marija Vičič, bolničarka Emica Ahčin, sestre usmiljenki Svetislava, Cvetka in Hema, Barbara Varl ter uradniki in pomožno zdravstveno osebje Bogdan Domicelj, Jože Poš in inž. kem.prof. dr. Marija Perpar.

Uspešno delo OF v tej bolnišnici je omogočal njen ravnatelj dr. Alojz Zalokar, po njegovi smrti pa njegov naslednik dr. Vito Lavrič, ki je bolnišnico vodil do konca vojne.

Od aprila 1941 pa vse do 9. maja 1945 je v bolnišnici stažiralo skupno sedeminsedemdeset mladih zdravnikov, med njimi štirideset aktivistov OF in pozneje dvajset partizanov. Med njimi omenimo dr. Boženo Ravnihar, dr. Andreja Župančiča, dr. Emico Kraigher, dr. Boženo Sernec, dr. Rudolfa Obračunča, dr. Damjano Bebler, dr. Marijo Bole, dr. Vladimirja Vojska in druge.

V bolnišnici je v tem času delalo devetnajst zdravnikov (od njih je bilo enajst aktivistov OF), enaindvajset redovnic in devetnajst članov pomožnega osebja.

Glavno delo aktivistov v bolnišnici je bilo zbiranje sanitetnega materiala za potrebe partizanskega zdravstva. Predvsem je šlo za obvezilni material, instrumentarij za manjše ambulantne posege in za operacijske komplete za večje operacije ter celotno medicinsko opremo za premično vojaško bolnišnico. Vse to smo delali večinoma ponoči, največkrat v predavalnici, kjer je bil material skrit v skrivališčih pod klopmi in pa v maskiranih luknjah v zidovih. Nekaj materiala so doma pripravili tudi sorodniki zdravnikov in ga pošiljali v bolnišnico.

Italijani so leta 1942 dvakrat pregledali celotno bolnišnico, vendar obakrat brez pravega uspeha. Glavna babica Marija Cvikelj je ob enem takšnih pregledov preprosto zaklenila predavalnico in zatrjevala, da je ključ pri odsotni usmiljenki Glosindi Rupar. Naslednji dan so enajst

zabojev materiala odpeljali v zbirališče v gostilno Majcen in v neko zbirališče na Ižanski cesti. Ta prevoz je, kot tudi mnoge druge, opravil Franc Potokar kar pri belem dnevu.

Zgradba Državne bolnice za ženske bolezni v Šlajmerjevi ulici (sedanja porodnišnica) je imela dva izhoda: enega v Šlajmerjevo ulico, glavni vhod, in drugega na vrt v zadnjem delu zgradbe. Prav ta zadnji izhod je bil zelo pripraven za pogosto in množično iznašanje sanitetnega materiala in izogibanje pred eventualno kontrolo pri glavnem vhodu. Vratar Miha Kristan je bil sicer zanesljiv, medtem ko so se aktivisti OF v Državni bolnici za ženske bolezni izogibali organizaciji "nenaklonjenega" kurjača Trtnika. Administrativna uradnika Bogdan Domicelj in Jože Pošta bila vključena v OF tudi kot člana NZ.

Zdravniki in babice so razen medicinskega dela in zdravljenja ilegalcev na domovih opravljali tudi propagandne naloge, zbirali so denarne prispevke in imeli zvezo z NZ na terenu.

Bolničarka Emica Ahčin je izredno drzno in aktivno sodelovala v Slovenski narodni pomoči.

Pri nabavah in pripravljanju sanitetnega materiala so sodelovali tudi ortopedski tehnik Marko Lampič, Jože Prašnikar v Tavčarjevi ulici in drogerist Mirko Jančigaj.

Vse to delo je brezhibno potekalo do 9. septembra 1942, ko so aretirali dr. Ružo Germ-Šegedin, dr. Leo Ozimič in dr. Vladimirja Trampuža.

Zaradi aretacij delo za OF od tedaj ni več moglo potekati tako hitro in v tolikšni meri kot prej.

Zdravniki so poleg obveznosti v bolnišnici imeli dolžnosti tudi zunaj svoje ustanove, posebej v ZMO in v osrednjem zdravniškem aktivu OF v Ljubljani. To velja zlasti za dr. Boženo Sernečevo, dr. Ružo Germ-Šegedin, dr. Tatjano Zalokarjevo in dr. Vladimirja Trampuža. Dr. Divjakova je leta 1944 sodelovala v raznih zdravstvenih in socialnih dejavnostih Slovenske narodne pomoči in SPŽZ. Z dr. Ivanom Pavšičem in dr. Radivojem Ozvaldom je vodila tudi ambulanto Rdečega križa ter v bolnišnični ambulanti pripornic sodelovala v reševanju aktivistk OF. Pri zdravljenju jetnic, ilegalk in aktivistk OF je imela bolnišnica za ženske bolezni pomembno vlogo (Glej spomine dr. Ladislava Lenarta v prilogi k temu poglavju).

Zdravnice in zdravniki Državne bolnice za ženske bolezni so zdravili ilegalke in pomagali, da so pod tujimi imeni rojevale v bolnišnici ali pa v skrivnih stanovanjih. Dr. Tatjana Zalokar (Glej knjigo Ferda Godine: Ko so cvetele marelice, Mladinska knjiga, Ljubljana 1981) je pomagala pri porodu Godinove 15. aprila 1943 v ilegalnem stanovanju pri Potočnikovih na Vodnikovih cesti v Šiški. Porod je bil zelo težak. Po prvi majhni operaciji je odhitela po očeta dr. Alojza Zalokarja, ki je prišel in porod

končal. Dne 6. junija 1943 je dr. Tatjana Zalokar vodila porod Mice Škerlavaj na njenem ilegalnem stanovanju za Bežigradom. K njej je nato prihajal iz bolnišnice za ženske bolezni dr. Ladislav Lenart, verjetno zaradi zdravljenja novorojenčka.

Iz Državne bolnice za ženske bolezni so omogočili pobeg Zdenki Kidrič in Angelci Ocepek.

Dr. Zalokarjeva se spominja dogodkov ob pobegu Kidričeve. Po zvezi z dr. Lenartom, ki je bil zdravnik v zaporih, je Tatjanin oče dr. Alojz Zalokar proglasil zaprto Kidričevo za "bolno" zaradi hudega trebušnega vnetja. V bolnišnici jo je stražil Italijan. Ko je Zdenka Kidrič pobegnila, se spominja dr. Tatjana Zalokar, je bil oče doma. Ko so mu javili, kaj se je zgodilo, je odšel takoj v bolnišnico. Zaprli so ga za dva dni in tudi dr. Ladislava Lenarta, vratarja Miho Kristana pa so ostro zasliševali. Dr. Zalokar je na tihem sodeloval z osvobodilnim gibanjem. Vedel je za mnoge stvari, ki so se dogajale v bolnišnici, med drugim tudi za tiste zdravnike, ki so se tako rekoč skrivali kot stažisti itd. Dr. Ana Zalokar, soproga dr. Alojza Zalokarja, je sodelovala v odporu proti okupatorjem, sicer ne po zvezi z ZMO, vedela je za mnoga tajna delovanja svojih v družini in se jim pridružila.

Dr. Vito Lavrič je sodeloval pri "zdravljenju" in rešitvi Mice Leskoškove in Darinke Frančiške-Lubejeve. Pepca Kardelj je ilegalno rodila v Državni bolnici za ženske bolezni, tako tudi Mira Svetina pod imenom Julka Jamnik. Isto velja za Ado Dequal-Krivic, ki pa so jo zaradi nevarnosti, da bi jo aretirali, pravočasno odpustili. Ščitili so tudi bolnico dr. Damjano Bebler-Jelačin. Pri reševanju aktivistk so pomembno vlogo odigrale babice.

SPOMINI SODELAVCEV OF

Prof. dr. Vladimir Trampuž (1904-1982)

Maja ali junija 1941 sta dr. Božena Ravnihar in dr. Aleš Bebler vključila ginekologa dr. Vladimirja Trampuža v OF v Državni bolnici za ženske bolezni. Od maja do septembra 1942 je bil član ZMO, kjer je delal z dr. Ružo Germ-Šegedin, z dr. Mavricijem Neubergerjem, Vilijem Pitakom, pravnikom iz vrst krščanskih socialistov rajonskega odbora Tabor, in še z nekaterimi neznanimi ljudmi. Posredoval je tudi pri izdajanju ilegalnih osebnih in potnih izkaznic. Razen sanitetnega je dr. Trampuž pripravljaval tudi propagandni material, organiziral njegovo razpečevanje, zbiral denar za OF. Od maja 1942 sta skupaj z dr. Mirkom Dergancem skrivoma zdravila ilegalce. Zunaj bolnišnice je sodeloval z inž. Vilmo Bebler, inž. arh. Miroslavom Oražmom, mr. ph. Marijo Ozimič, lekarnarjem mr. ph. Kmetom in mr. ph. Bahovcem, uradnikom Bogdanom Domiceljem in z Jožetom Prašnikarjem iz Tavčarjeve ulice ter z ortopedom Markom Lampičem in drugimi.

Zaradi sodelovanja v OF je bil dr. Vladimir Trampuž zaprt od 9. septembra do novembra 1942 v Ljubljani in Kopru in potem do 24. septembra 1943 konfirnian v Italiji (na Rignano sull Arno, Pelago blizu Firenc), od koder se je vrnil v Ljubljano. Leta 1944 je bil brez zaposlitve. Zdravil je ilegalce na njihovih tajnih stanovanjih npr. v Šiški, v Domu onemoglih Jožefinum na Vidovdanski cesti itd.

Prof. dr. Vito Lavrič (1906)

S terensko organizacijo OF v Državni bolnici za ženske bolezni se je dr. Vito Lavrič povezal prek dr. Vladimirja Trampuža in dr. Pavla Lunačka. Sodeloval je pri zdravljenju in pripravah za ilegalno hospitalizacijo ter pobege zaprtih ilegalk. Zdravil je ilegalke in jim pomagal pri porodih v sanatoriju Emona. Pri vsem tem je bil povezan, zlasti po letu 1943, z dr. Mirkom Dergancem.

Dr. Ivan Pavšič (1907-1986)

“Med okupacijo sem bil zdravnik specialist v Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. Leta 1941, dober mesec pred napadom na Jugoslavijo, sem odprl privatno ginekološko prakso v Ljubljani, Puharjeva 3/II.

Januarja leta 1943 sem na pobudo nekoga iz uličnega odbora OF v Puharjevi ulici (morda dr. Karle Gerzinič-Šmid) v bolnišnici za ženske bolezni s pomočjo indiga pretipkaval letake. Pozivali so na demonstracije za interniranje pred poveljstvom italijanske armade v Kazini. Med aktiviste jih je raznosila dr. Karla Gerzinič-Šmid.

Sestra Glosinda Rupar mi je dala čisto nov indigo. Ko sem letake razmnožil, sem kopirni papir pustil na pisalnem stroju in odšel. Naslednjega dne ga je imel v rokah uradnik Trtnik. Verjetno se je besedilo dalo prebrati.

Približno teden dni pozneje, ko sem mislil, da je že vse pozabljeno, so v Državno bolnico za ženske bolezni naenkrat prišli trije fašistični detektivi. Preiskali so mojo sobo. Še nekaj dni so preiskovali vse pisalne stroje in na koncu še mene. Aretirali so me. Pred tem so tudi doma naredili preiskavo. Mesec dni sem sedel v šentpeterskih zaporih. Zasliševali so me zaradi organizacije demonstracij pred Kazino, vendar brez pravih dokazov (mogoče le indigo, osebno pričevanje Trtnika ali Ruparjeve).

Še danes pa ne vem, kako je januarja 1945 prišlo do aretacije dr. Franca Žvanuta, dr. Leva Milčinskega, dr. Ivana Pintarja, dr. Franca Debevca in mene. Zaprti smo bili na Poljanskem nasipu, ločeno, prve dneve v samicah. Zasliševali so nas deloma v tej stavbi, deloma na policiji v Šubičevi ulici, po tedanjem običaju ponoči. Ne spominjam se, da bi bili vsi člani ZMO niti ne, da bi se pred aretacijo sestajali. Imel pa

sem stalne zveze z dr. Francem Čelešnikom. Vse so nas 28. februarja 1945 odpeljali v Dachau."

Dr. Lea Ozimič (1913)

Okupacija je dr. Leo Ozmič-Trampuž zatekla v Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. V OF pa jo je vključil njen bodoči soproj dr. Vladimir Trampuž. V bolnišnični organizaciji OF je sodelovala v aktivu in z dr. Marijo Bole, dr. Marjanom Južničem, dr. Pavlo Jerina, mr.ph. Marijo Ozimič in inž. Metko Ozimič.

Sanitetni material za OF je skrivala v bolnišnici in doma v stanovanju svoje matere, kjer so prenočevali večkrat tudi ilegalci.

Septembra in oktobra 1942 je bila zaprta v italijanskem poveljstvu, ki je bilo v sedanji srednji tehniški šoli v Ljubljani, januarja 1943 pa je bila zaprta v šentpeterski vojašnici.

Dr. Tatjana Zalokar (1916)

"Ko je izbruhnila vojna, sem bila volonterka v Državni bolnici za ženske bolezni v Ljubljani. Naša družina se je pridružila odporu proti okupatorju. V bolnišnici se je ustanovila terenska organizacija OF pod vodstvom primarija dr. Pavla Lunačka. Nekako v začetku maja 1941 sem začela pomagati pri zbiranju in izdelovanju sanitetnega materiala. V ZMO sem bila zadolžena predvsem za zbiranje sanitetnega materiala. Vodila sem porode illegalk na njihovih tajnih stanovanjih. Po zvezi sem nabavljala dovolilnice za prehod iz Ljubljane, npr. za dr. Marjana Južniča in dr. Janeza Podboja.

Pod nemško okupacijo je bilo moje delo dosti manjše, dosti težavnejše."

Inž. dr. Marija Perpar (1904-1990)

Dr. Marija Perpar je bila leta 1941 zaprta in izgnana iz službe na gimnaziji v Celju. V letu 1943/44 se je dalj časa zdravila v Državni bolnici za ženske bolezni in postala vodja kemičnega laboratorija. Sodelovala je predvsem z dr. Trampužem in dr. Divjakovo. Sojetnica se spominja dr. Perparjeve v zaporu in v taborišču v Ribnici spomladi leta 1945.

Marija Vičič-Poš

Babica Marija Vičič-Poš je svoje delo za OF opravljala od ustanovitve aktiva v Državni bolnici za ženske bolezni pa do aretacije 7. marca 1944. Pri prenašanju materiala po Ljubljani je "porabila" tudi svojo desetletno hčerko. Ob obiskovanju otročnic zapornic (ležale so na sedanjem Dermatološkem oddelku) je raznašala tudi ilegalno pošto in poročila.

Po navodilih dr. Ruže Germ-Šegedinove je nosila sanitetni material in zdravila tudi partizanom v Grahovo na Notranjsko, pa tudi na Dolenjsko svoji sestri, njen mož pa ga je potem posredoval partizanom.

Ivanka Pakiž-Sečnik
 Ivanko Pakiž-Sečnik je v Državni bolnici za ženske bolezni v aktiv OF že junija 1941 vključil dr. Pavel Lunaček. Sodelovala je do konca vojne in se udeleževala sestankov, ki jih je vodil dr. Lunaček.

Pripravljala in skrivala je sanitetni material. Stekleničke je polnila z jodom, etrom in alkoholom, katere je dobivala iz lekarn v Ljubljani, sterilizirala je zavojni material, rokavice in instrumente ipd.

Na Zaporniški oddelek je hodila negovat otročnice, jim nosila hrano, obleko, pleničke ter opremo za dojenčke.

Barbara Varl-Hema
 Sestra usmiljenka Hema se ne spominja, kdaj in kdo jo je vključil v OF. Povezana je bila z babico Marijo Cviklovo, bolničarko Emico Ahčin, Kamilo Gabrovšek in Andrejo Grum.

Za OF je predvsem sterilizirala sanitetni material. Ponavadi je to delala med 12. in 15. uro, ko je bila sama dežurna. Babici Cvikljevi je dajala bale gaze. Material za sterilizacijo so običajno pripravili v porodni sobi. Prav tako je od instrumentarija v porodni sobi dajala razne instrumente, med drugim aparat za direktno transfuzijo, ki ga je za dr. Lunačka prevzel direktor bolnišnice prof.dr. Alojzij Zalokar.

Podpisovala je naročilnice za nabavo sanitetnega materiala in zdravil v lekarni Murmajer na vogalu Šentpetske ceste. Dajala je tudi hrano za zapornike, ki jo je na Ginekološki oddelek prihajala iskat Emica Ahčin.

Jože Poš
 Jože Poš je bil ekonom v Državni bolnici za ženske bolezni. V OF ga je takoj po ustanovitvi vključil dr. Vladimir Trampuž, od katerega je potem dobival tudi naloge za delo v organizaciji. Njegovo glavno delo in skrb je bila "prekoračevati" naročila zdravil in sanitetnega materiala, da so potem presežke lahko pošiljali partizanom.

Dr. Ladislav Lenart (1913)
 "Jeseni 1941 sem sporazumno s primarijem dr. Pavlom Lunačkom, ki je predstavljal odbor OF, prevzel mesto jetniškega zdravnika pri Okrožnem sodišču v Ljubljani. Za svoje delo sem dobival navodila prek zveze z dr. Boženo Ravnihar in še neke druge tovarišice. Sestajali smo se vsak dan okrog 11. ure v avli Državne bolnice za ženske bolezni. Mnoge stvari sem opravljal tudi samoiniciativno. V zaporih sem sodeloval

predvsem s tovarišem Tonetom Čamernikom in Miho Gradičem iz uprave zaporov. Politične zapornike sem pošiljal v hišno bolnišnico, kjer so lahko dobivali hrano tudi od doma. V času, ko so čakali na pregled pred ambulanto, so se pogovorili, si dajali informacije o sodnem postopku pred vojaškim sodiščem, usklajevali obrambo, aktivisti pa so to priložnost izrabljali za politično delo.

Zapornike sem pošiljal na specialistične preglede tudi na Zavod za socialno zavarovanje na nasprotni strani Miklošičeve ceste, kjer so se sestajali s svojimi političnimi sodelavci, dajali in dobivali informacije. Včasih so se sestajali tudi s svojci.

Razen zdravljenja zares obolelih sem dajal navodila in sredstva za simulacijo raznih bolezni. Takšne "bolnike" sem nato premeščal v bolniški Oddelek za zapornike v Splošni bolnici, ginekološke bolnice pa v Državno bolnico za ženske bolezni.

Aprila 1942 sem dobil nalogo, naj premestim Zdenko Kidrič v žensko bolnišnico, kjer je bilo vse pripravljeno za njen pobeg. Njena diagnoza je bila: ginekološki peritonitis. Ko sem ta svoj zahtevek predložil, so ga zavrnil. Na moje vztrajanje, zlasti potem, ko sem zahteval, naj jo pregledajo italijanski zdravniki, če meni ne verjamejo, sem uspel in Kidričeva je bila premeščena v Državno bolnico za ženske bolezni, od koder je bila rešena.

Po tem dogodku so 4. aprila 1942 zaprli tudi mene in prof. Zalokarja, vendar so me čez dva meseca pogojno izpustili zaradi pomanjkanja dokazov. Večkrat sem bil zaslišan pred vojaškim preiskovalnim sodnikom in tožilcem.

Po prihodu iz zavora sem ostal zdravnik za sodne zapornike, za politične zapornike pa je bil nastavljen italijanski vojaški zdravnik Luigi Eletto.

Poveljnik paznikov Pugnetti je bil pri našem delu v zaporih velika ovira in ga je bilo treba paralizirati. Za to se nam je ponudila ugodna priložnost: lažje si je poškodoval koleno, mi smo pa seveda napravili veliko bolezen. Moral je na Kirurško kliniko, ker ga je prevzel na zdravljenje dr. Robert Kukovec, ki je bil o vsem obveščen in mu je fiksiral nogo v mavčevo longeto in odredil strogo ležanje, tako da smo imeli za nekaj mesecev mir pred njim.

V tem obdobju sem oskrboval ambulantno za politične jetnike z vsemi potrebnimi zdravili, jih po potrebi tudi sam zdravil, jim dajal navodila glede simulacije. Na ta način smo zavlačevali njihov odhod v okupatorjeva taborišča ali pa jim omogočili premestitev v Zaporniški oddelek Splošne bolnice.

Po prihodu Nemcev v Ljubljano sem ponovno prevzel zdravniško oskrbo vseh zapornikov na sodišču. To svojo funkcijo sem opravljal približno tri mesece, ko so mojo dejavnost omejili samo na sodne

zapornike. V tem času sem sodeloval z Valdijem Meliherjem in Mihom Gradičem. Po navodilih Meliherja sem obveščal svojce zapornikov, ki so bili določeni za deportacijo, da so jim po določenih kanalih pošiljali razne potrebščine. Razen tega me je Meliher povezal z nekim Črtom, njegovega priimka nisem poznal. Ta je v večernih urah prihajal v našo hišo na Grudnovem nabrežju, kjer sem mu izročal razna zdravila, predvsem injekcije in obvezilni material. Oboje sem v posebni vreči pod obleko prinašal iz ambulate na sodišču.

Sočasno sem bil na terenu povezan z Ivanom Albrehtom. Ta mi je dal zvezi Iztoka in Nevo. Tudi ta dva sta prihajala v našo hišo, kjer sta shranjevala propagandni material in verjetno orožje.

Nekako v decembru 1944 sva se z Ivanom Albrehtom znašla v sodnih zaporih, kamor so njega premestili iz zaporov s Poljanskega nasipa. Tu sva osvežila svoje sodelovanje. V času letalskih alarmov, ko smo vsi morali v zaklonišča, smo organizirali prave sestanke in izdelali tudi načrt za skupinski pobeg iz zaporov, če bi to terjale nevarne okoliščine. Po načrtu naj bi najprej razorožili stražo, jo zaprli v za to določen prostor in pri stranskih vratih v Cigaletovi ulici (ponarejeni ključi so bili že pripravljeni) in posamič odhajali na prostost. V tem času sem tudi po svojih močeh oskrbel čim več zavojnega materiala, pa tudi drugih zdravil za primer potrebe pri izvedbi te akcije.”

Emica Ahčin

Bolničarka Emica Ahčin je v glavnem zbiralala hrano in jo nosila zapornikom na Oddelek št. 4. v Splošni bolnici, zaprtim v šentpetrski kasarni, in v zapore v Prisilni delavnici na Poljanskem nasipu.

“V aktivno organizirano delo v OF sem se vključila januarja 1942, prej sem samo pomagala svojemu možu Robertu Ahčinu, bandažistu v ortopedski delavnici. Mož je bil aktivist že od leta 1941. Kakor vsi aktivisti sem tudi jaz zbiralala najraznovrstnejši material, obleko, obutev, živila, zdravila, obveze itd.

Sanitetne potrebščine sem dobivala največkrat pri dr. Štefi Divjak, ki je takrat vodila lekarno v ženski bolnišnici. Mnogo živil sem dobivala od Štefi Kramar v Splošni bolnici, sadje pa mi je po lastni ceni dajala Šušteršičeva, ki je imela mlekarno v Tovarniški ulici. Po naročilu OF sem skrbela zlasti za zaprte na Oddelku št. 4. Splošne bolnice. Nosila sem jim suho in kuhano hrano. Mojih oskrbovancev je bilo kar lepo število. Z raznašanjem sem morala začeti že zgodaj zjutraj, če sem hotela vse opraviti. Na Oddelku št. 4 sem smela oddajati hrano npr. za Ludvika Smrekarja, Vencija, Butalo. Pomagali so mi stražniki Pohleven, Stresen, Cotič, Vreže, Dren in drugi. Sproti so me obveščali, če mi je pretila kakršna koli nevarnost. Na dnu posode s hrano je bil običajno pritrjen listek, kamor so bolniki napisali svoje želje. Stražnik Ciril Po-

točnik s kirurškega oddelka me je obveščal, kdo in na katerem oddelku potrebuje pomoč. Na Oddelku št. 4, kjer so bili bolniki pod stalno stražo, mi je pomagala sestra usmiljenka Bonfilija Sečnik. Slovenski poročevalec sem npr. prenašala kar v kanglici za mleko.

Sestra usmiljenka Cvetka Horvat, ki je delala v čajni kuhinji na Ginekološkem oddelku, mi je pripravila zajetno posodo z vloženim stročjim fižolom v omaki ali zrnju za pripornike v šentpetrski vojašnici, ki so jih pripeljali s podeželja in niso imeli nikogar, ki bi jim lahko kaj prinesel.

Kako neki sem vse to zmogla? Sem, ker smo si aktivisti vedno drug drugemu pomagali. Gospodinja Lojzka Silič, mati šestih sinov, je bila moja stalna spremljevalka. Prav tako so mi stale ob strani in me mnogokrat spremljale inž. Vera Marentič, njena sestra Zorka Šlebinger, Andreja Grum, Mara Zora-Šloser in Pavla Anžič.

Vsa živila sem kupovala za ponarejene živilske karte. "Tiskal" jih je Jeršek z Opekarske ceste. Trgovine, v katerih sem kupovala, so bile: Rdeči konzum na Tržaški cesti, Muc na Vodnikovem trgu, Zobec v Mostah, Šlamberger v Zeleni jami, Šarabon pri Pavli Pogačnik ter pekarna Jezeršek na Zaloški cesti. Jezeršek je bil izdan, da peče za "partizane", zato so ga aretirali in poslali v taborišče. Kruh sem dobivala tudi v pekarni Zor ali Zorec v Šiški in pri Seničarju v Zeleni jami.

Pred vsakim novim transportom v taborišča sem v Prisilno delavnico vtihotapila mnogo več paketov kot sicer. Spominjam se, da sva nekoč z Zlatom Streinerjem naložila na cizo dvaintrideset paketov in jih peljala pred sodišče. Ko sva jih srečno oddala, je prazna ciza od veselja poskakovala po cestnem tlaku. Za vse, kar sem kupovala, sem dobivala denar od okrožnega odbora Slovenske narodne pomoči. Pri oddajanju hrane so mi v Splošni bolnici pomagali moj mož Robert, fantje Lojzeta Okretiča, Zora Košuta, žena ilegalca in njeni dve hčerkici. V oskrbi sem imela tudi pripornike, ki so hodili na delo. S Poldi Repičevo nama je večkrat uspelo spustiti na tla kak majhen paketič, da so ga priporniki na skrivaj lahko pobrali, vendar je bila pri tem potrebna velika previdnost.

Le za malokaterega svojih oskrbovancev vem ime. Ime takrat sploh ni bilo pomembno, pomembna je bila le pomoč. Mnogo jih je bilo tudi takih, s katerimi sploh nisem imela nobenih neposrednih stikov. V spominu pa so mi ostala tale imena: Francka Meze iz Logatca, ki jo je pozneje umorila črna roka, sestre Pepca in Katica Ilenič, Stanko Brilej, Ludvik in Marjan Smrekar, Vida Zibelnik, Zinka Strle, Draga Hiti, inž. Rado Luzner, Marija in Vinko Zaletel, Danica Bartol, inž. Marija Perpar ter gledališki igralec Jože Gale, ki sem mu prinašala le sadje. Takrat je bil na Oddelku št. 7 v Splošni bolnici.

Do jeseni 1942 je pri meni stanovala tudi Ziherlova mami pod ilegalnim priimkom Žibert. Da je okolica ne bi opazila, sem za nekaj

časa kar sama prevzela njene naloge in raznašala hrano in podporo družinam, pri katerih so živeli mamini mali oskrbovanci. Ti so bili: Marko Bežan iz Bavdkove ulice, Andrej Žnideršič iz Koroščeve ulice, Nataša Nahlik pri Porentu iz Tovarniške ulice, Ljubica Petkovšek iz Holzapflove ulice, Marjanca Škerlavaj pri Omerzovih v Ribiški ulici, ilegalček v Ciglarjevi in Jurček Verščaj nekje za Rižarno za Bežigradom, ki je živel pri starem očetu.

V meščanski šoli v Mostah je okupator imel nekaj časa prostore za zbirališče pripornikov, ki so morali v internacijo. Po nalogu OF sem nosila Veri Pust, kurirki in snažilki omenjene šole, pakete in žlice za internirance.

Nekoč mi je prav huda predla. Z zajetnim paketom pod pazduho sem stopala po cesti, lagodno, kot da me ves svet eno figo briga. Pa sem kar obstala, ko sta me pri Čevljarskem mostu ustavila dva detektiva, Pestotnik in Amersberg s še enim neznancem. 'Kje ste bili?' sta kričala name. 'Pri perici na Žabjaku', sem jim odgovorila. 'Pojdimo' in odvedli so me v gostilno Maček na Cankarjevem nabrežju. V zadimljeni sobi so prepevali, bolje rečeno vreščali pivci in se zakrohotali, ko so me zagledali: 'Spet ena k...', natararica pa jim je dejala, da bo to najbrže nekaj drugega.

Na poziv sem jim izročila legitimacijo na vpogled. Podobica (za kamuflažo sem jih vedno nosila s seboj) je padla na tla. Očitajoče sem jih pogledala, češ, žegnana je. Sklonila sem se, jo pobrala in poljubila. Spogledali so se. 'Kaj in kje delate?' je eden od njih z mrkim pogledom ošinil moje početje. 'Marele popravljam, pa po hišah hodim pomagat, pošteno se preživljam.' 'Kot figa na cesti,' mi je zabrusil črni brkač, 'povsod vas vidijo, pred zapor, bolnišnico in kjer koli.' 'Res je in prav imate. Žene in matere ne zmorejo dolgega čakanja, pa to storim jaz proti majhnemu plačilu seveda.' Odprli so paket. Zagledala sem bele hlače in črn listrast suknjič, namenjen za partizana inž. Rada Luznerja, ki je bil obsojen na smrt, pozneje pa pomiloščen na dosmrtno ječo. Hitro je eden izmed njih vzel britvico in že so bili razparani vsi robovi. No, pa bom spet imela nepotrebno delo, sem še dejala. 'Kaj pa to?' so pokazali na prazno posodo. 'Po hrano grem v zavod sv. Marte, za mnogo revnih otrok skrbim, pa so veseli ostankov, ki jim jih prinesem.' Zanimali so se še, če berem kakšne časopise. 'O ja', sem pritrdila, 'najprej pogledam kdo je umrl, se je kdo obesil, potem pa pogledam še kaj drugega.' 'Pa Poročevalca, ga berete?' 'To pa ne, ampak ga bom kupila.' sem jim odgovorila. 'Samo poskusite', so se z ostrimi pogledi zajedli v moje oči. 'No, ga pa ne bom, če je pohujšljive sorte, saj bi mi gospod še odveze ne dali pri sv. spovedi,' sem jih nedolžno pogledala. 'Sedaj nam pa čisto odkrito povejte še nekaj: kaj pa petkilski zaboječki marmelade in kilski zavitki surovega masla, a?' 'Oh, gospodje, vi pa res vse veste! No, malo črne borze uganjam tudi, vendar ljudi ne odiram.'

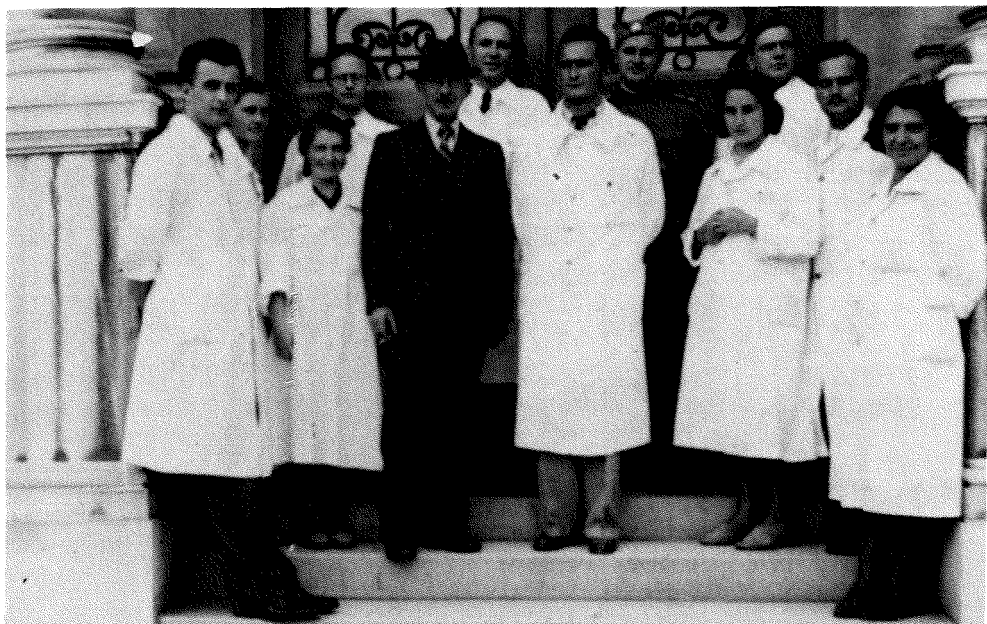
‘Že samo to je kaznivo dejanje in vas lahko zapremo, to je vendarle črna borza!’ Skesano sem jih prepričevala z obljubo, da tega ne bom več delala. Nato je eden od trojke vzel iz žepa vrstico, povezal paket in odslovili so me z besedami: ‘Glejte, da ostanete pošteni kot doslej, komunizem je hudo pregrešna reč.’ ‘O, tako poštena kot doslej bom prav gotovo ostala tudi naprej,’ sem si dejala in jih, v duhu seveda, poslala k vragu. Pa še odkrili so se mi.

Slovenski narodni pomoči je uspelo rešiti iz bolnišnice nekaj pripornikov in ilegalcev. Z Darinko Kovačič in visokošolcem Francem Štrumbljem smo iz zaporov takratne bolnišnice za duševne bolezni na Poljanskem nasipu pomagali rešiti Romana Potočnika.

Obroč okrog mene se je ožil čedalje bolj. Sedmega septembra 1944 so aretirali moževega nečaka, petnajst letnega Marjana Ahčina, osmega septembra mojega moža na Poljanski 31, ko je bil na obisku pri svojem očetu, že naslednji dan pa so prišli pome, vendar me niso našli doma. Stanovanje so zapečatili. Tako sem se morala vživeti v vlogo ilegalke. Skrivala sem se kar pri enajstih družinah. Zavetje sem dobivala tudi v porodnišnici, kjer me je kril prof. Vito Lavrič.”

Državna bolnica za ženske bolezni v Šlajmerjevi ulici.

Pred Državno bolnico za ženske bolezni, 1940. Od leve proti desni zdravniki in stažisti: dr. Franc Lah, dr. Ruža Germ-Šegedin, dr. Ana Suhadolc-Havlina, prof. dr. Ladislav Trampuž, prof. dr. Alojz Zalokar, predstojnik bolnišnice, dr. Vitomil Lavrič, dr. Savič, dr. Ivan Pavšič, dr. Pavla Jerina, dr. Bogomil Vargazon, dr. Lea Ozimič.

Osebjje, zdravniki, babice in učenke babiške šole Državne bolnice za ženske bolezni tik pred začetkom druge svetovne vojne in italijanske okupacije. Od leve proti desni sedijo: druga babica Kolenc, dr. Lea Ozimič, dr. Bogomil Roš, predstojnica babic Cvikljeva, upravnik bolnišnice prof. dr. Alojz Zalokar, dr. Vitomil Lavrič, dr. Štefa Divjak, dr. Ivan Pavšič, babica Marija Vičič-Poš, babica Ivanka Sečnik-Pakiž.

Seznam oddelkov in zdravnikov Državne bolnice za ženske bolezni od aprila 1941 do 9. maja 1945 leta

Oddelki bolnišnice:

1. Ginekološki aseptični oddelek,
2. Ginekološki septični oddelek,
3. Oddelek otročnic,
4. Oddelek nosečnic,
5. Kuhinja,
6. Pralnica,
7. Tehnična enota

Začasno zaposleni zdravniki, stažisti, volonterji, specializanti:

1. OBRAČUNČ RUDOLF, partizan
2. MAHKOTA STANISLAV, član aktiva OF
3. ERKER JOSIP
4. VRTAČNIK KAZIMIR, član aktiva OF
5. PIŠOT VACLAV, partizan
6. ŽIVEC STANKO
7. STEGNAR MARJAN, član aktiva OF
8. DIMNIK RAFAEL, partizan
9. ŠERKO ALFRED, partizan
10. VANDOT BOJAN, član aktiva OF
11. BOJC FRANČIŠKA, partizanka
12. BREZIGAR DANILO, partizan
13. DRŽAJ PETER, partizan
14. PODOBNIK JOSIP
15. RAVNIKAR BOŽENA, partizanka
16. SENEGAČNIK JUSTINA
17. BOLE MARIJA, član aktiva OF
18. TURŠIČ ALOJZ
19. KRAIGHER EMILIJA, partizanka
20. KIRN MILAN, član aktiva OF
21. JELAČIN-BEBLER DAMJANA, partizanka
22. SERNEC-LOGAR BOŽENA, partizanka
23. KOCH DANILO
24. VARŠEK MILAN, član aktiva OF
25. RUPRET MARIJA, članica aktiva OF
26. AMBROČIČ IVAN
27. KRAŠOVEC FRANJO, član aktiva OF
28. LAVRIČ IVO
29. JELEN STANKO
30. ŽAKELJ VLADIMIR
31. PLETERSKI MIROSLAV, član aktiva OF
32. ZOREC FRANC

33. WISINGER LADO, član aktiva OF
34. GERBEC MIROSLAV, partizan
35. SZILLICH MARJAN, partizan
36. JUŽNIČ MARJAN, partizan
37. JERINA-LAH PAVLA, partizanka
38. GORJANC GORAZD
39. BENEDIK DRAGO, član aktiva OF
40. JAMŠEK PAVEL, partizan
41. MOZETIČ EMIL, član aktiva OF
42. OREHEK VANDA, član aktiva OF
43. VOJSKA VLADO, partizan
44. PETERLIN VIDA
45. VIDMAR BORIS, član aktiva OF
46. ARH ZORAN
47. PESTOTNIK-KOCIJANČIČ KRISTA, članica aktiva OF
48. KONČAN OSKAR
49. ROJC ALOJZ, partizan
50. VALENTI DAVORIN, partizan
51. KNEŽEVIČ ATANAZIJE
52. BRESKVAR KAMILO
53. VURNIK-ŽUMER MIRA, članica aktiva OF
54. LOBODA VLADIMIR
55. TAVČAR DANILO, partizan
56. VUGA CVETO
57. ENGELMAN DUŠA, član aktiva OF
58. KOŠAK BOGOMIR
59. MAČKOVŠEK MAJDA, članica aktiva OF
60. MEDVED ARTUR
61. JUJAN VLADIMIR
62. MARČIČ EDVARD
63. BAJŽELJ DUŠAN
64. PUČNIK IVAN
65. VODNIK BOGOMIR
66. ČERNE NADA
67. RUDEŽ ALMA
68. ZDRAVIČ EMIL
69. BIDOVEC ARNOLD, partizan
70. KAMBIČ JOŽE
71. GSPAN MARIJAN, partizan
72. JANEŽIČ VEKOSLAV
73. RUS STANISLAVA
74. ZUPANČIČ JAKOBINA
75. HAWLINA HERBERT
76. MOŽINA DUŠAN, partizan

Stalno zaposleni zdravniki:

1. LENART LADISLAV, član aktiva OF
2. ZALOKAR TATJANA, članica aktiva OF
3. KESLER MILAN
4. POLJANŠEK RADO
5. OZIMIČ LEA, članica aktiva OF
6. ŠEGEDIN-GERM RUŽA, partizanka
7. JANEŽ JOŽE
8. DEBELJAK ALFONZ, član aktiva OF
9. ŽITKO JOŽICA
10. TAVZES STANISLAVA
11. NOVAK FRANC, partizan
12. LUNAČEK PAVEL, partizan
13. TRAMPUŽ VLADIMIR, član aktiva OF
14. ZALOKAR ALOJZ, član aktiva OF
15. KUŠAR FRANC
16. DIVJAK ŠTEFA, član aktiva OF
17. LAVRIČ VITO, član aktiva OF
18. PAVŠIČ IVAN, član aktiva OF
19. ROŠ BOGOMIL
 1. MIHA KRISTAN, vratar
 2. BOGDAN DOMICELJ, administrativni uradnik aktiva OF
 3. JOŽE POŠ, administrativni uradnik aktiva OF

OPOMBA

Zdravniki povezani v aktiv OF v bolnišnici oz. so odšli v partizane.

USTANOVE ZA ZDRAVLJENJE IN VARSTVO OTROK

V ustanovah za zdravljenje in varstvo otrok je ZMO zasnoval terenske odbore OF kmalu po začetku okupacije.

V Ljubljani so bile naslednje ustanove za zdravljenje in varstvo otrok: Oddelek za otroške bolezni Obče državne bolnice v Ulici Stare pravde; Dečji dom v Lipičevi ulici, ki je imel ambulanto in posvetovalnico za matere ter šolo za otroške negovalke; Mestno zavetišče za dojenčke in majhne otroke v Streliški ulici; Mestno otroško zavetišče v Trnovem; Oddelek Higienkega zavoda za zdravstveno varstvo učencev, Šolska poliklinika na Aškerčevi cesti.

Sodelavci OF teh ustanov so delovali v mnogih "tihih akcijah", mlajše delavke pa tudi v množičnih listkovnih akcijah, trosenju letakov in pri demonstracijah, zlasti ženskih.

Zelo pomembno je bilo skrivanje otrok ilegalcev in partizanov v Oddelku za otroške bolezni ter otrok in mater v Dečjem domu, kjer so jih zdravili in skrivali pod lažnimi imeni in izmišljenimi diagnozami. Otroke je bilo potrebno zavarovati tudi pred okupatorjevo surovostjo, saj so jih ustraževali, da bi iz njih izsilili kakršne koli podatke o starših ali o njihovi okolici.

DR. BOŽENA GROSMAŃ:

ODDELEK ZA OTROŠKE BOLEZNI

Predstojnik Oddelka za otroške bolezni primarij dr. Bogdan Derč je simpatiziral z OF. Pomagal je otrokom ilegalcev, zaprtih aktivistov in partizanov. Na svojo odgovornost je na račun bolniške blagajne v OUZD na Miklošičevi cesti sprejemal in zdravil otroke, katerih starši sploh niso bili ali pa niso bili več člani bolniške blagajne. Pa ne samo zdravil, tudi denarno jih je podpiral.

V Oddelku za otroške bolezni so bili v OF organizirani že leta 1941 pediatrija dr. Božena Grosman, specializanta dr. Zdenka Ivančič in dr. Marjan Stegnar, pozneje tudi dr. Krista Pestotnik-Kocjančič, ko je prišla na specializacijo. V OF se je vključil tudi pediater dr. Marjan Svetlič.

Organizacijske sestanke je sprva vodila dr. Božena Ravnihar, včasih tudi dr. Andrej Župančič, po njunem odhodu v partizane maja 1942 pa je skrbel za povezavo z ZMO dr. Mavricij Neuberger.

Dr. Božena Grosman je poleg nalog, ki jih je opravljala kot aktivistka OF, zlasti skrbela za otroke beguncev in izgnancev s Štajerske, ki so se ilegalno vračali iz Srbije. Obiskovala in zdravila jih je v njihovih zasilnih bivališčih, jim prinašala zdravila, obleke, denar, knjige in igrače.

Neki italijanski zdravnik pediater, ki je prihajal v bolnišnico nadzorovat zdravljenje italijanskih otrok, se je vedno bolj zanimal tudi za naše otroke. Večkrat ga je dr. Grosmanova prosila za posredovanje pri italijanskih oblasteh, da so zapornikom in internirancem – staršem bolnih otrok – dovolili obiske v bolnišnici. Večinoma mu je to tudi uspelo.

V stanovanju dr. Grosmanove na Miklošičevi 34 so bili sestanki OF. V svoja predavanja v babiški šoli, kjer je predavala pediatrijo, je vpletla pouk o prvi pomoči in tako usposabljala dekleta za morebitno delo v partizanih.

Leta 1943 je dr. Grosmanova odšla v partizane in prevzela vodstvo partizanske bolnice Spodnji Hrastnik, kjer je spomladi 1944 ustanovila tudi partizansko porodnišnico.

Dr. Zdenka Ivančič je delala na terenu Prule-Trnovo. Ilegalni sestanki so bili nekajkrat kar v njenem stanovanju v Prijateljevi ulici, kjer je skrivala tudi ilegalce in prevezovala ranjenega partizana. Na italijanski kvesturi se je morala zagovarjati zaradi sodelovanja v "soccorso rosso" – rdeči pomoči. Preden je prišla v Oddelek za otroške bolezni, je nekaj časa delala v Sanitetni avtokoloni. To potujočo ambulanto so vpeljale italijanske oblasti.

Dr. Marjan Stegnar je bil z OF povezan prek dr. Vladimirja Vojske, ki je kot zdravnik in obveščevalec delal v VOS ter bil politdelegat NZ v ljubljanski Splošni bolnici.

Dr. Krista Pestotnik-Kocjančič se je v OF vključila decembra 1941, povezal pa jo je njen soprog, pozneje partizan. V Oddelek za otroške bolezni je prišla maja 1943. Skrbela je za zdravljenje otrok ilegalcev v povezavi z Marijo Simčič oz. "mami" Ano Zihelr. Ko je stažirala v Splošni bolnici je bila z OF povezana prek dr. Franca Žvanuta.

Vse pomožno osebje v Oddelku za otroške bolezni je simpatiziralo z OF. Sestri usmiljenki Nolaska Kržmanc in Ida Šantelj sta aktivno sodelovali z OF. Na sestre usmiljenke so nadrejeni duhovniki, ki so nasprotovali OF, vplivali šele pozneje, vendar v Oddelku za otroške bolezni nobena od njih ni škodovala OF.

Aktivisti so morali biti previdni pred dr. Marijo Kolar-Kačar, ki je bila klerikalno usmerjena in je po vojni odšla iz države. V organizacijo OF ni bila povezana dr. Marija Rupert. Občasno je v Oddelek za otroške bolezni prihajala tudi dr. Klara Kukovec, ki je pred Nemci pobegnila iz Maribora. Bila je simpatizerka OF. Njen sin, dr. Robert Kukovec, je bil znani zdravnik kirurg, ki je padel v partizanih.

V Sanitetni avtokoloni so delali sprva italijanski zdravniki. Ker jim ljudstvo ni zaupalo, so Italijani v njej zaposlili slovenske zdravnike in med njimi tudi tiste, ki so se v ljubljansko provinco umaknili s Štajerske. Sanitetna avtokolona je največ delala na Dolenjskem. Iz Ljubljane je odhajala za dan, dva.

Člani aktiva OF iz Oddelka za otroške bolezni so imeli dobre odnose z reševalci reševalne postaje Mestnega fizikata. Ti so prevažali bolne otroke in ob takih priložnostih so lahko opravili prenekatero nalogo OF.

ŠOLSKA POLIKLINIKA

Predstojnica Šolske poliklinike je bila dr. Slava Kristan-Lunaček. Znano je bilo, da je bil njen svak dr. Pavel Lunaček-Igor organizator partizanskega zdravstva v Rogu. Vsi delavci so podpirali OF ali bili vsaj nevtralni. Dr. Kristanova je sodelovala tudi z dijaki sosednje Tehniške srednje šole na Aškerčevi cesti in na terenu zunaj poliklinike.

Zaščitno sestro Nežo Jarnovič je v OF že v Brežicah, kjer je službovala, vključila Zima Vrščaj-Holly. Na Šolski polikliniki je delala od avgusta 1941 do julija 1942, ko so jo Italijani aretirali in je bila zaprta nekaj časa v Ljubljani, nato v Benetkah. V partizane je šla aprila 1943. Leta 1944 je delala nekaj časa v porodnišnici partizanske bolnice Spodnji Hrastnik, konec vojne pa v civilni ambulanti v Semiču na osvobojenem ozemlju.

Zaščitna sestra Marija Mehle je bila članica OF od oktobra 1941 pa do konca vojne. Povezana je bila tudi zunaj poliklinike na terenu Trnovo.

Razen omenjenih so v organizaciji OF na polikliniki delali še dr. Olga Boljka, prof. dr. Božo Škerlj, prof. France Brenk, Vladimir Šmidt in Mici Brus ter zaščitna sestra Vika Pičman-Kecelj.

Na Šolski polikliniki je dr. Perušek delal zato, ker se je v Berlinu specializiral za športno medicino. Kot tovrstnega strokovnjaka so ga Italijani hoteli pridobiti za preglede otrok in mladine ob sprejemih v fašistično mladinsko organizacijo GIL, kar pa je dr. Perušek odklonil. Italijani so ga zato klicali na zagovor, vendar se je nalogi ognil z namišljeno boleznijo, s čimer pa se je Italijanom zameril in so mu zato pozneje večkrat grozili.

Dr. Perušek je kot zdravnik hodil v bližnjo Srednjo tehniško šolo in je ob takih obiskih opravil prenekatero nalogo za OF. Za to delo ga je pridobil inž. N. Fatur. Prav tako je delal tudi pri športnem društvu Ilirija.

Na Šolski polikliniki so bili aktivisti OF še dr. Ana Zalokar, ki se je zelo zgodaj vključila v osvobodilno gibanje, dr. Mira Kuralt in dr. Karla Gerzinič-Šmid. Dr. Zina Debevec ni nasprotovala OF, čeprav je njen mož, jurist, delal v domobranskih zaporih.

DEČJI DOM

Delo OF v Dečjem domu povzemamo iz pisma in pogovorov z dr. Brankom Šalamunom, pediatrom v Kopru, z medicinsko sestro Zdenko Pečar roj. Dvoržak ter z Marijo Košak iz Rogaške Slatine:

Dečji dom v Ljubljani v Lipičevi ulici, ki je bil sicer v sklopu zgradb Splošne bolnice, je bil pod upravo banovinskega Higijenskega zavoda, katerega direktor je bil dr. Ivo Pirc. Upravnica Dečjega doma je bila

dr. Anča Konvalinka-Tavčar. Znano je bilo, da je njen soproj partizanski zdravnik.

Osebjc doma je pod vodstvom dr. Anče Konvalinko nudilo zdravstveno in socialno pomoč staršem in otrokom dojenčkom, ki so se zatekali v ambulantno posvetovalnico in bolnišnični oddelek za dojenčke. Zdravnice in zdravniki so bili dr. Branko Šalamun, ki je bil kot begunec s Štajerske najprej v službi v italijanski Sanitetni avtokoloni, dr. Marij Avčin, dr. Zdenka Ivančič in dr. Ančka Suhadolc.

Medicinske sestre oziroma negovalke ter inštruktorice v Šoli za negovalke (v Dečjem domu je bila enoletna šola) so bile: Dragica Krljanko por. Bidovec-Mara, Marija Gril, Marija Brus, Mica Ošterbenk, Mimica Košak in Vida Vrbič-Korber; Mara Bidovec je bila celo članica ZMO. Zdenka Dvoržak je bila begunka s Štajerske in meni, da so jo sprejeli v službo v Dečjem domu po šoli za negovalke prav zaradi podpore dr. Konvalinke. Dvoržakova je bila zaprta februarja 1944, mučena in potem v taboriščih Rawensbrück in Falkenau. Tudi Marija Brus je bila v internaciji.

Delo OF je v Dečjem domu potekalo v veliki tajnosti, tako da za posamezne naloge ni vedel niti dr. Marij Avčin, najožji sodelavec dr. Anče Konvalinke.

Poleg političnega dela in zbiranja materiala in denarja za OF so bile skrb za zdravljenje ter zaščito otrok ilegalcev, njihova preskrba, skrivanje pod tujim imenom, oskrbovanje z živilskimi kartami itd. glavne naloge navedenih aktivistov in aktivistk v domu. Medicinske sestre v sestrskih uniformah so lahko obiskovale matere z otroki v Zaporniškem oddelku Splošne bolnice in jim prenesle pošto in obvestila. Matere so iz oddelka za intervencijo medicinskih sester lahko pod stražo hodile dojit otroka v Dečji dom, npr. zapornica Draga Hiti.

Sestra Mimi Košakova je imela zveze za OF tudi z aktivisti z Zavoda za raziskavo in zdravljenje novotvorb. Medicinska sestra Vida Vrbič-Korber je sodelovala z OF tudi prek svoje sestre aktivistke, zaposlene v mestnem magistratu.

Katere otroke ilegalcev, zapornikov itd. so varovali v Dečjem domu ne bo nikdar znano: dr. Konvalinka jih ni zapisovala, to je bila skrivnost. Dr. Šalamun se spominja le sina Vide Tomšič.

Kako so zdravniki pomagali otrokom in materam beremo tudi v knjigi *Otroštvo v senci vojnih dni* (Ada Krivic in sodelavci, Založba Društva prijateljev mladine, str. 32, 33 Ljubljana 1982) in spominih Mihe Tomšiča in Rudija Rojca, kot so jih zapisali učenci Osnovne šole Valentina Vodnika leta 1982 v zapisih zgodovinskega krožka na tej šoli.

V omenjeni knjigi zaključuje Ada Krivic: "Vseh stosedem otrok ilegalčkov in šestinsedemdeset, ki so živeli pri materah, so ostali živi in zdravi z eno samo izjemo". Iz tega lahko sklepamo, da so mami Ziherlova

in sodelavke aktivistke, ki so skrbele za te otroke med vojno, morale dostikrat poiskati ilegalno zdravniško pomoč, ki so se ji vselej odzvali zdravniki pediatri in tudi drugi zdravniki.

Iz zapisov zgodovinskega krožka Osnovne šole Valentina Vodnika v Ljubljani povzemamo: "Vida Tomšičeva je rodila sina Miška - Mihaela 10. avgusta 1941 pod imenom Marija Pevec, gospodinja iz Ljubljane, Mencingerjeva 10, v sanatoriju Emona. Tu je ostala do 18. avgusta in nato odšla z otrokom za 14 dni v Grosuplje k dr. Francu Podkoritniku, potem za nekaj časa za stanovanje Prešernovih na Aljaževo cesto ter od tam k Hribarjevim na Mirje, kjer niso vedeli, kdo je. Ko je spet lahko začela delati v organizaciji, ga je oddala pod tujim imenom v Dečji dom. Vedela sta za to dr. Anča Konvalinka in dr. Marij Avčin."

Rudi Rojc

"Oče je odšel v partizane že leta 1941. O tem, kako je odšel v partizane, kdaj in kam je odšla mama ter kako sem postal ilegalček, mi je po vojni povedala mama. Rojen sem decembra 1941. Že pred mojim rojstvom je v stanovanju na Šmartinski cesti policija izvedla preiskave. Hoteli so dobiti očeta. Policist je mamo tudi pretepal. Dr. Bogdan Derč je ob mojem rojstvu predvideval, da bom ostal pri življenju in ne bom imel težav, če bom zdržal do četrtega leta. Hrano sem namreč lahko užival le po kapljah. Mama me je vsakih štirinajst dni vozila k njemu na pregled. Tedaj je že živela na pol ilegalno in je zaradi nevarnosti večkrat menjala prenočišče. Ko me je nekoč spet pripeljala k dr. Derču, jo je pred stavbo belogardist prepoznal, jo hotel legitimirati in odhitel po karabinerje. Mama je dr. Derču povedala, da je v nevarnosti, in ta je hitro ukrepal. Napisal je zame napotnico za bolnišnico in mama me je skozi drugi izhod odpeljala tja. Zdaj je morala v ilegalo. Mene sta v bolnišnici stražila dva policista z namenom, da bodo dobili mamo, ko me bo prišla obiskat. 'Mami' Zihierlova je organizirala, da me je prevzela v oskrbo Tončka Zuljan. Iz bolnišnice me je odnesla moja teta."

Dr. Zora Stritar

"Moj mož Cveto Močnik-Florijan je odšel v partizane v septembru 1941. Padel je v boju na Golobarju kot politični komisar Gradnikove brigade. Italijani so vedeli zanj, ga ob smrti identificirali in ga pokopali z drugimi borci na bovškem pokopališču.

Nekaj dni po njegovi smrti so me Italijani zaprli, češ da je moj mož pomemben partizanski funkcionar. Tedaj sem še dojila svojo devetmesečno hčerko Cvetko. Premestili so naju v Zaporniški oddelek v Splošni bolnici na Zaloški cesti. Zaporniki nismo imeli izhoda in dovoljenja za sprehode, kar je bilo hudo zlasti za otroke, ki so prebivali v

natlačeni sobi. Za zapornike bolnike sta skrbela ginekolog dr. Alfonz Debeljak in dr. Miroslav Vrtačnik, ki sta zapornikom zelo pomagala.

Že prve dni bivanja na Zaporniškem oddelku sem hčerko nesla na pregled v ambulanto Dečjega doma. Tam je tedaj delal dr. Marij Avčin. Na lastno pobudo mi je napisal potrdilo, da moram vsak dan z otrokom obiskati ambulanto, da bi na ta način omogočil otroku in meni vsak dan vsaj pol ure sprehoda in bivanja na zraku. Sprehajali sva se do Dečjega doma in nazaj v spremstvu stražarja, ki je budno pazil, da ne bi pobegnili.

Poleti leta 1943 sem kot medicinka opravljala počitniško prakso na Interni kliniki, ki jo je vodil prof. Karlo Lušicky. Zapor je bil že za mano in z veseljem sem se vključila v delo, ki smo ga opravljali medicinci predvsem v laboratoriju. Vsak je imel tam tudi predal za osebne predmete in knjige.

V septembru, ko sem hitela na kliniko, me je prestregla profesorjeva asistentka dr. Božena Merljakova in mi preprečila vstop na kliniko, češ da je zame prenevarno. Povedala mi je, da je našel bolniški strežnik, nasprotnik OF, v mojem predalu propagandno literaturo, jo odnesel profesorju in mu povedal, da je literatura moja, ker sem bivša zapornica in žena partizana. Profesor se je silno razburil, ker se je bal, da bo okupator njega in kliniko zaprl, če se bo za to izvedelo.

Dr. Merljakova mi je svetovala, naj grem takoj k dr. Anči Konvalinka-Tavčarjevi, predstojnici Dečjega doma, ki mi bo pomagala. Dr. Tavčarjeva mi je napisala zdravniško spričevalo v nemščini, da ima hčerka Cvetka hudo obliko oslovskega kašlja, zato mora spremeniti zrak in oditi iz Ljubljane na deželo.

Nemci so mi izdali dovoljenje za prehod čez blok in sem s hčerko in materjo takoj odpotovala oz. odšla peš iz Ljubljane prek Iga in Turjaka v Ivančno Gorico, ki je že bila osvobojeno ozemlje. Pozneje sem s hčerko odšla v Belo krajino, kjer sem delala kot instrumentarka v civilni bolnici OF v Kanižarici pri Črnomlju.

Vem, kakšna bi bila hčerkinina in moja usoda, če nama ne bi pomagali pogumni zdravnici. Okupator naju je večkrat iskal pri mojih starših v Ljubljani in zlasti so spraševali po hčerki, saj niso verjeli, da je z menoj v ilegali ali v partizanih."

BOLNICA ZA DUŠEVNE BOLEZNI LJUBLJANA-STUDENEC

Ob začetku okupacije je Bolnica za duševne bolezni na Studencu z oddelkom na Poljanskem nasipu imela 870 postelj. Upravnik dr. Franc Gerlovič je stanoval na Poljanskem nasipu, od tam pa se je moral preseliti v Splošno bolnico, v zgradbo na mestu, kjer je danes Stomatološka klinika. Poleg strokovnega dela se je dr. Gerlovič zanimal za gospodarska vprašanja na Studencu in še posebej na Razorih. Ti so bili bolnišnična ekonomija, oddaljena nekaj kilometrov od Studenca. Bolnišnica je to ekonomijo kupila skupaj s travniki in njivami, da bi lahko razširila bolnišnico z novimi objekti. Med okupacijo, zlasti v začetku vojne, so bili prav Razori izredno dobrodošli, saj so mnogi aktivisti OF s Poljanskega nasipa iz Ljubljane lahko službeno prihajali na Studenec oz. Razore.

Prvi predsednik odbora OF in "komisar" NZ za Studenec-Polje je bil dr. Janez Kanoni. Poleg njega so bili leta 1941 v odboru OF dr. Vela Plesničar-Tuma, zidar Jože Ponikvar, mizar Franc Hribar in bolničar Jože Mencin.

Ranjeni partizani so prihajali na Razore, kjer so jih pregledovali in zdravili. Dr. Robert Kukovec s Kirurške klinike je na Razorih celo operiral, prav tako kirurg dr. Boris Kunc iz I. kirurškega oddelka. Pri tem delu so jim pomagali medicinci aktivisti OF in ilegalci, ki so se "skrivali" na Studencu. Spremljali so zdravnike, prenašali material, instrumente itd.

Medicinke in medicinci Juga Bregant, Ivica Tinta, Marta Šavelj, Marta Gostič, Lojze Rojnik, Albin Šivic, Danilo Gomišček, Drago Flis ter dr. Peter Držaj so "delali" na Studencu ali na Poljanskem nasipu kot "praktikanti" zgolj za hrano in stanovanje, v resnici pa je šlo za aktiviste OF, ilegalce in preganjance, ki so se skrivali pred italijanskimi preganjalci. Pomagal jim je zlasti dr. Janez Kanoni. Dr. Gerlovič je kot upravnik sicer vedel, kaj se dogaja in zakaj, vendar nikoli nikogar ni prijavil. Prav tako je molče šel prek dejstev, da je zmanjkovalo odej, oblek, zdravil in hrane iz bolnišničnih zalog in da je vse to šlo v partizane.

Septembra 1942 so Razore požgali Nemci, ki so prišli do njih z italijansko-nemške meje. Spoznali so, da je ekonomija na Razorih zelo pripravna za občasno bivanje partizanov in zdravljenje ranjenih. Tako je bila izgubljena pomembna točka za zvezo OF s partizanskimi četami in

taborišči v okolici Krima, Podlipoglava itd. Maja 1942. leta so Italijani preiskali ves Studenec, vendar v njem niso našli ne ranjencev in ne medicincev ilegalcev.

Studenec je znan tudi po tem, da so vanj in iz njega prevažali ranjence prek Ljubljanice in po njenem rokavu. Na terenu bolnišnice je takrat izviral močan studenec, ki je tekel v velik in globok slivnik, iz njega pa je voda odtekala skozi luknjo v bolnišničnem zidu na travnike proti Ljubljanici. V odprtini v zidu je bila močna železna rešetka. To rešetko so ob transportu dvignili in čoln z ranjenci po vodi potisnili na območje bolnišnice.

Po ukazu nemškega Rdečega križa so 20. oktobra 1943 izpraznili dvonadstropni moški in ženski oddelek, okrog šestdeset bolnikov pa preseliti v Ljubljano v oddelek bolnišnice na Poljanskem nasipu. Izpraznjene prostore so namenili za esesovski lazaret.

Desetega januarja 1944 je bilo treba preseliti še stotriindvajset bolnic in osem strežnikov, tokrat na Selo v Mostah v deško vzgajališče v nekdanji žrebčarni. Tam so ostali do konca vojne.

Prav tako so s Poljanskega nasipa Nemci tako rekoč čez noč na ukaz gestapa preselili bolnike v šentpetrsko kasarno, Poljanski nasip pa spremenili v zapore. Bolnišnico v "kasarni" je vodil dr. Stanko Žvokelj.

NEKAJ PODATKOV O OSEBJU IN DOGODKIH V BOLNIŠNICI

Dr. Janez Kanoni je bil aretiran 5. avgusta 1942. Dvanajstega oktobra 1942 je bilo aretiranih šest bolnišničnih delavcev: N.Modić, N.Tomažin, N.Hace, J.Ponikvar in Ivanko Videnič. Dr. Miha Kamin je bil aretiran 14. januarja 1944 in čez pet dni ustreljen v Kovorju pri Tržišču. Hkrati z njim je bil ubit Šoln, delavec umobolnice. Domobranci so 4. februarja 1944 aretirali in ubili devetindvajsetletnega Janeza Celarca, pomočnika ekonoma bolnišnice in tridesetletnega Karla Haceta, oba aktivista OF od 1941. Obsojena sta bila že pod italijansko okupacijo. 14. februarja 1944 so upravnika bolnišnice dr. Franca Gerloviča odpeljali domobranci iz stanovanja v Splošni bolnici v Ljubljani, "črna roka" domobrancev ga je potem likvidirala. (O dr. Francu Gerloviču, o vzrokih in posledicah lažne ovadbe in prijave domačim izdajalcem – domobrancem, o njegovem sodelovanju z OF ter kako in kje so ga domobranci usmrtili, piše njegova hčerka Alenka Gerlovič v Borcu št. 2/3 1987 in Borcu 1994, str. 1226.)

Vodstvo umobolnice je za njim prevzel dr. Stanko Žvokelj.

Zaradi ovadbe okupatorjevih konfidentov so bili 11. decembra 1944 odpeljani v Ribnico na prisilno delo N.Nučič, N.Bogolin, N.Kvartuh, N.Ilc, N.Preložnik, N.Pucko, N.Petrič, N.Strle in N.Kavčič. V Ribnici so gradili bunkerje in tam dočakali tudi osvoboditev.

Dr. Lev Milčinski je bil aretiran 15. januarja 1945 in je konec vojne dočakal v taborišču v Nemčiji. Bolničar Janez Hribar je padel v partizanih. Bolničar Jože Mencin je bil interniran na Rabu, dr. Vela Plesničar-Tuma pa zaprta v Ljubljani. Dr. Bogomir Magajna je bil zdravnik na oddelku Bolnice za duševne bolezni na Poljanskem nasipu. V njegovem stanovanju so bili sestanki OF. V partizanih je delal v saniteti. Partizana sta bila tudi zidar Jože Ponikvar in mizar Franc Hribar.

Dr. Janez Kanoni

Dr. Janez Kanoni je bil od julija 1941 pa do aretacije 5. avgusta 1942 predstavnik odbora OF v Bolnici za duševne bolezni Ljubljana-Studenec, pozneje pa tudi politični komisar NZ za isti teren ter v sanitetni skupini za rajon OF Polje skupaj z dr. Andrejem Jenkom, dr. Rihardom Gregorčičem in mr.ph. Igorjem Krautom.

Najpomembnejšo nalogo v odboru OF je imel sanitetni sektor, ki je pomagal ranjenim in bolnim partizanom v neposrednem zaledju partizanskih akcij v bližini same bolnišnice. Na moškem oddelku so zato odprli "odprto bolniško sobo", v kateri so zdravili partizane, ki pa so jih poprej naučili simulirati različne duševne motnje in bolezni.

Bolnišnični oddelek na Studencu je bil zunaj žice okupirane Ljubljane, zato je bolnišnica lahko poskrbela, da je prenekateri aktivist odšel v Ljubljano ali iz nje. Prek straže na bloku so jih vozili v bolniškem vozu in celo v prisilnem jopiču. Slednje je pomenilo, da so pri pregledu na bloku "rohnili", da so jih laiki lahko imeli za blazne. Pri tem seveda tudi zdravnik ni bil brez dela, vpričo zbeganih Italijanov so "bolniku" dali paradno pomirjevalno sredstvo.

Dr. Janeza Kanonija so 5. avgusta 1942 aretirali in vse do italijanske kapitulacije jeseni 1943 je bil v zaporih, v internaciji na Rabu in nazadnje kot politični jetnik v koprskih zaporih. Potem je bil partizanski zdravnik.

Dr. Marta Gostič-Kumar

Ko so junija 1941 Italijani zaprli ljubljansko univerzo, si je dr. Marta Gostič-Kumar poiskala delo v Bolnici za duševne bolezni na Studencu, kjer je lahko delala kot brezplačna medicinska praktikantka. Stanovala je pri starših v Sostrem. V bolnišnici se je takoj pridružila OF in se povezala z zdravniki in medicinci dr. Janezom Kanonijem, dr. Velo Plesničar, študenti medicine Albinom Šivicem, Jugo Bergant, Marto Šavelj in še nekaterimi medicinci, ki so jih v bolnišnici varovali pred okupatorji.

Sodelovala je pri zbiranju sanitetnega in drugega materiala za partizane, pri prenašanju in zdravljenju ranjencev, ki so jih skrivali na zavodovi ekonomiji na Razorih, pogosto pa je prenašala tudi pošto in propagandni material v Sostro, Podlipoglav in okolico.

V Sostrem sta z aktivistko OF Justino Trtnik organizirali sanitetne tečaje. Po italijanskih preiskavah v bolnišnici na Studencu in po julijski ofenzivi 1942 se je preselila v Ljubljano na Rimsko cesto in izgubila zvezo s Studencem.

V Ljubljani je dr. Marta Gostič-Kumar brezplačno delala v Splošni bolnici in na Interni kliniki kot pomožna laborantka do septembra 1945. V frontni ženski organizaciji je vodila tudi sanitetne tečaje v neki vili na Pleteršnikovi ulici za Bežigradom.

Tone Manfreda

Tone Manfreda je bil pomočnik ravnatelja Bolnice za duševne bolezni Ljubljana-Studenec. Po vrnitvi iz Ukrajine, kjer je kot avstroogrski vojak dočkal konec prve svetovne vojne, se je takoj vključil v vrste Maistrovih borcev za slovensko severno mejo, po končanih bojih pa se je vrnil v gimnazijo in maturiral. Leta 1920 je nastopil službo pri upravi Splošne bolnice. Okupacija leta 1941 ga je zajela kot ekonoma oddelka Bolnice za duševne bolezni na Poljanskem nasipu v Ljubljani.

Že prve dni okupacije se je po zvezi z dr. Bogomirjem Magajno in še nekaterih članov bolnišničnega kolektiva vključil v OF in potem vse do konca vojne ostal njen zvesti član. Na pobudo dr. Janeza Kanonija je postal tudi član trojke, ki naj bi sabotažne in vojaške akcije na terenu oskrbovala z eksplozivom, označenim kot umetno gnojilo za bolnišnično ekonomijo na Razorih. Prav prevozi streliva prek bloka na Studenec so bili delo Toneta Manfrede. Ker je bila uprava obeh zavodov, Studenca in Poljanskega nasipa, na Poljanskem nasipu, je lahko uradno prehajal prek bloka in spremljal "razne prevoze" hrane ter drugega materiala. Razen tega je znal poiskati tudi primerne prostore za vskladiščenje vsakovrstnega sanitetnega materiala in orožja, odkoder so ga potem prevažali in odnašali prek bloka. V njegovem stanovanju so aktivisti vselej imeli prostor za sestajanje. Vzdrževal je redno zvezo med obema oddelkoma bolnišnice, spretno pa je znal ščititi številne aktiviste, ki jim je grozila aretacija.

Decembra 1942 so Toneta Manfredo Italijani aretirali in postavili pred sodišče. Ker pa so vse priče govorile v njegov prid, so ga proti koncu januarja 1943 izpustili iz zapore. Vrnil se je na svoje delovno mesto in z enako vnemo nadaljeval delo v OF. Še naprej je vzdrževal zvezo z aktivisti OF v Državni bolnici za ženske bolezni, odkoder je dobival sanitetni material. S Poljanskega nasipa je šlo mnogo paketov za interniranje v italijanskih koncentracijskih taboriščih. Novembra 1943 so ga spet aretirali, tokrat domobranci, ga vtaknili v zapore v šentpetrski vojašnici. Nekaj časa je bil zaprt v samici, potem so ga poslali v Dachau. Tudi v taborišču je delal proti okupatorjem in predvsem pozitivno vplival na sointernirance. Več mesecev je preležal v revirju,

prebolel pegavico in se 7. junija 1945 vrnil v Ljubljano na svoje staro službeno mesto.

Po osvoboditvi je vse svoje sile posvetil organizaciji bolnišnic v Sloveniji (Golnik, Valdoltra, Šempeter) in še posebej zavoda, v katerem se je ves čas udeleževal političnega in kulturnega življenja.

Dr. Marta Šavelj

Marta Šavelj je bila medicinka v Bolnici za duševne bolezni na Studencu. Pozimi 1941/42 je postala članica OF na Studencu, povezana pa je bila tudi na terenu v Podlipoglavu. Sodelovala je z dr. Janezom Kanonijem, s študenti medicine Lojzetom Rojnikom, Albinom Šivicem, Jugo Polakovo in Danilom Gomiščkom, Marto Gostič-Kumar, z dr. Velo Plesničar-Tuma in še nekaterimi.

Naloge je dobivala od dr. Janeza Kanonija. Zbirala je sanitetni material, prevažala ranjence iz ljubljanske bolnišnice v umobolnico. Zbrani material so vozili na bolnišnično pristavo na Razorih, kjer so po potrebi zdravili in operirali bolne ter ranjene borce.

Pomagala je bolnim in ranjenim partizanom v okolici Studenca, v Zadobrovi, Lipoglavu, na Razorih in Podlipoglavu. Sanitetni material in instrumente je s klinike, kjer jih je dobivala od dr. Roberta Kukovca, prinašala na Studenec in od tam v partizane. Zvezo je imela tudi s partizanskim šolskim taboriščem. Na terenu je bila povezana z aktivistom OF Ludvikom Smrekarjem in z drugimi.

Na Kirurški kliniki prof. dr. Božidarja Lavriča v Ljubljani je obiskovala ilegalni tečaj prve medicinske pomoči za potrebe partizanske sanitete. Na tečaju se je seznanila s študentko medicine Jugo Bregant.

Maja 1942 so Italijani odkrili, da skupina bolnišničnih delavcev in "medicincev na praksi" dela za partizane. V bolnišnico je prišla četa Italijanov, toda aktivistom je uspelo poskriti vse, kar bi jih lahko izdalo. Italijani so preiskali ves Studenec, toda ne ranjencev ne skritega materiala niso našli. Albin Šivic je nekaj dni prej odšel v partizane, dr. Kanonija so aretirali, drugi člani organizacije pa so odšli v partizane v naslednjih nekaj dneh. Šavljevo in Jugo Bregant, ki ju prav tako niso dobili, so obsodili v odsotnosti na štirindvajset let zapora.

231/II

86512

17829

II 0222104

UPRAVI POLICIJE LJUBLJANA.-

Ta štab je prejel iz popolnoma sigurnega vira sledeče podatke: "GERLOVIČ dr. FRANCO, ravnatelj umobolnice. Na svojem položaju je omahljiv in neodločen v pogledu nastopa proti organizaciji OF. Vedno je uspevalo OF ar. em da delajo v umobolnici kar se jim je zahotelo. Iščka je vneta partizanka. Z njegovo vednostjo in dovoljenjem se je skrivalo v umobolnici več partizanov (Kovač, dr. Držaj, in drugi). Aktivno je podpiral OF z denarjem, hrano, kot ravnatelj pa je odgovoren za delovanje svojih podrejenih. Imena Manfreda, Kanoni, Magajna, Deržaj, povedo koga je imenovan štetil in jim omogočil delovanje za OF. Ko mu je bil odvzet avtomobil od strani domobrancev je izjavil: "uporabljajo ga srkavci"."

Prednje se pošilja z proš. jo v vednost in eventuelen postopek.-

POVELJNIK, PODPOLKOVNIK, ..

Muz

Dokumenti v zvezi z ovadbo dr. Franca Gerloviča, ki jo je 12. novembra 1943 podpisal Luka Milharčič in ji kot prilogo dodal nepodpisano obširnejše poročilo o delovanju OF v Bolnici za duševne bolezni Ljubljana-Studenec, v katerem so omenjeni: Karun, dr. Bogomil Magajna (odšel v partizane), Manfreda (odšel v partizane), dr. Peter Držaj (obsojen) dr. Kanoni (interniran, pozneje odšel v partizane), dr. Kamin (ubit v Begunjah), medicinec Ludvik Kovač (odšel v partizane). Dr. Franca Gerloviča je ubila Črna roka. (Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino, Ljubljana)

Poročilo

Z ozirom na predstoječi material o prestopkih pravnega in ostalega značaja, ki jih je na podlagi navedenih poročil izvršil upravnik umobolnice Ljubljana-Studenec g. dr. Gerlovič – podpisani dodajam še sledeče:

Ker sem imel v preteklem in tekočem letu kot uradnik Delavske zbornice z ozirom na želje dninarjev v umobolnici precej posla s poskusom izboljšati materialne razmere navedenih dninarjev, sem ob tej priliki od mnogih prizadetih slišal obtožbe nasproti ravnanju oziroma postopanju v g. dr. Gerloviča.

Z ozirom na navedeno lahko izjavim, da g. dr. Gerlovič kot upravnik bolnice proti-postavno zase in svojo družino zelo izkorišča svoj položaj na škodo drugih uslužbencev oziroma bolnikov Umobolnice. Naj navedem par slučajev. V zimi l. 1942/43 je naprimer porabil za kurjenje svojega stanovanja (6 sob, kuhinja in pritikline) v enem mesecu 24 m³ drv in to v času, ko so morali bolniki in ostali uslužbenci stanovati v premalo zakurjenih prostorih. V poletju 1943 si je ukazal prenoviti svoje stanovanjske prostore zakar je bilo porabljeno za preko 200 kg barve.

Umobolnica prejme dnevno od Prevoda cca 50 lit. mleka za svoje uslužbenke. Čeprav dobi za svojo družino dr. Gerlovič od prevoda posebej določeno količino t.j. kot ostali potrošniki, in ima na svojem posestvu blizu Studenca še svojo živinorejo od kjer dnevno dobiva mleko, kljub temu si ga da dostaviti od količine namenjene za Umobolnico dnevno po 5-6 litrov, dočim morajo seveda bolniki in uslužbenci biti ob slabši kavi.

Z ozirom na te in v prilogi navedene prestopke in še na mnoge druge, ki niso navedeni in ki se stalno ponavljajo, vlada med vsemi nižjimi uslužbenci Umobolnice, katerih je precejšnje število veliko nezadovoljstvo nasproti dr. Gerloviču. Prav to je bil in je v neki meri tudi vzrok, da ima uslužbenstvo nezaupanje v oblast, ki se je večkrat menjavala, dočim je dr. Gerlovič vedno ostal na svojem mestu in to v glavnem po zaslugi svojega posebnega načina prilagojevanja vsakokratnim političnim situacijam.

Ravno ob tem načinu prilagojevanja bi pripomnil, da se na zunaj dela pripadnika Katoliške struje, dočim so dejstva, katere so mi izjavili nekateri uslužbenci sledeča:

1. Plačeval je prispevke za OF.
2. Vedel je o terenski organizaciji OF, ki se je snovala v zavodu, tako v Ljubljani, kakor je vedel tudi za snovanje na Studencu, ki je pozneje dovedlo do znanih dogodkov.
3. Ob času splošnih blokad 1942 je dovolil, da so se razni študenti medicine, kakor tudi uslužbenci in celo njegov sin – preoblekli v obleke slaboumnih in se ob času blokade nahajali v celicah za slaboumne.
4. Na vprašanje nekega uslužbenca na Studencu ali naj se javi prostovoljno domobrancem je odgovoril odklonilno.

Iz vsega kar podpisani vem od dr. Gerloviča, lahko izjavim, da je mož zelo nesocialen za svoje uslužbenstvo, da igra na dve strani in bi bilo dobro, da se preskrbi z energično preiskavo tako o prestopkih službenega in političnega značaja s čimer naj se zgodi, da se te strune enkrat za vselej potrgajo.

Ljubljana, 12. novembra 1943.

Luka Milharčič, l.r.

Ljubljana, 12. novembra 1943.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Luka Milharčič', written in a cursive style.

G. upravniku policije

v Ljubljani

K že oddanemu poročilu o umobolnici v Ljubljani in na Studencu navajam sledeče, kolikor se tiče dr. Gerloviča:

1. V zavodu so se vršili redni sestanki in sicer ob nedeljah dopoldne med voditelji Of-arskega gibanja v zavodu in na Kodeljevem: dr. Magajno ekonomom Manfredo, primarijem dr. Kaminom, služiteljem Karunom, uradnikom Žagarjem. Včasih jim je prisostvoval tudi dr. Kanoni, dr. Držaj pa pred svojim odhodom v internacijo.

2. V zavodu so se skrivali številni medicinci-študenti pred policijo. Deloma sploh niso bili prijavljeni ali pod napačnimi imeni vse pod pretvezo, da prakticirajo v zavodu. Bili so seveda na brezplačni hrani in na stanovanju. Svoje študije so tako vršili, da je ena strežnica splavila, bile so celo orgije v zavodu, tako da je prišel glas o njih v mesto in nastal škandal. Dr. Gerlovič je bil končno zaradi govoric prisiljen, da jih je segnal iz zavoda. Še sedaj se nahajajo v zavodu inž. Dolenc, inž. Ložar, želez. inšp. Begant, ki so vse prej kakor umobolni, čeprav so morda napravljeni bolezenski popisi o zasledovalnih idejah itd., ki jih je seveda sestavil dr. Kamin. Do nedavnega se je skrival v zavodu na Studencu dr. Bratko Kreft.

3. Z ravnateljevim dovoljenjem in pristankom je hodil ekonom Manfreda v Mokronog in sosednje kraje nakupovat živila z zneski nad 100.000 Lir in to ne samo enkrat. Tja je hodil ob času, ko se nihče, ki ne bi bil včlanjen v OF, ni hodil v te kraje, še celo ne s takimi zneski. Manfreda se je vrhtega še hvalil, da nosi vedno polno aktovko pošte, pa mu je niso še nobenkrat odprli. Če se je vrnil s takih potovanj, ne da bi kaj nakupil, ni bilo važno. Važno je bilo to, da je nosil partizanom denar in pošto, da je nakupoval za zavod zdaleka prevelike količine krompirja, kakor je dognala preiskava preveč pač le zato, da je nemoteno in brez škode za zavodno prehrano dajal partizanom od nakupljenih živil.

4. Ugotovljeno je, da je, če je vozil ekonom z zavodnim avtom skoro dnevno v Ribniško ulico 11 v Mostah (hiša dr. ...atka) k..... Tja je prinašal in odnašal odtod zavoje. Vozil je pa zavodni šofer Perpar Janez. Dalje se vozil dnevno okoli 9-ih dopoldne v Trnovo. Ko je čutil, da je opazovan, je pa pošiljal šoferja samega, češ saj ve, kam.

5. Ravnatelj in ekonom sta dosegla pri Vis. komisarjatu, da se je izplačevala dr. Magajni še vedno plača v roke njegovega nečaka in se še sedaj izplačuje, dasi je znano, da dr. Magajna ni več pri vojaki, temveč da se skriva v Ilirski Bistrici.

6. Kovač Ludvik bi moral biti kot od oblasti izročen zavodu v preiskavo glede duševnega stanja ločen in stalno pod nadzorstvom. Hodil je nemoteno okoli, celo po pisarnah, k ravnatelju, in se javno hvalil, da ga ima popolnoma v

oblasti. Seveda Kovač ni bil umobolen, napravila sta ga takega dr. Kamin in dr. Magajna. Kovač je bil nako politkomisar v Grosupljem, kamor je odšel svobodno z vso prtljago iz zavoda, kamor je bil od oblasti izročen, da ga čuvajo.

7. Ko je stvar postala za ofarje grozeča, so poskušali oditi iz Ljubljane na Primorsko. Tako je odšel tudi Manfreda z večjo vsoto denarja v Trst, nakupovat zdravila. To je bilo prvič, da je odšel ekonom po zdravila. Recepte je pa napisal dr. Kamin. Manfreda nam je izrazil, da je odšel zato, da pripravi za svojo družino stanovanje in streho.

8. Ko je bil izvršen lansko leto vlom v živilsko shrambo na Studencu, od koder so odnesli neznani storilci mnogo živil, in je bil osumljen zavodni uslužbenec, ni izvršil potrebne preiskave, ker je pač zvedel, da je šlo k partizanom.

9. Da bi mu ostalo neznano, da je hodila prednica s Studenca obvezovat ranjence na Razore, je nemogoče, saj jo je premestil s Studenca (na čigav pritisk, ni znano). Da bi izvajal posledice napram ekonomu Anžlovarju, njenemu nečaku, seveda ni bilo govora.

Da bi dr. Gerlovič, ki se je prej zanimal celo za strogo rodbinske stvari svojih nameščencev in jih klical na odgovornost, naenkrat bil udarjen s slepoto, ničesar videl in vedel, v kolikor ni sam aktivno posegel in pomagal ter dajal nasvete (kakor svojemu nečaku Kalinu Silvestru, ki ga je vprašal za svet, ali naj plača za OF, svetoval, naj plača, samo da bi bil on dr. Gerlovič za vsak slučaj le krit) je popolnoma izključeno in nemogoče. Vprav njegova krivda je, da se je moglo OF gibanje tako razpasti v obeh zavodih, ki je postalo v resnici le refugium peccatorum, kjer so živeli največji škodljivci slovenskega naroda na račun resnično potrebnih bolnikov, ki nimajo ne poštene obleke, ne hrane, ki so prinesli stenice s Studenca, bili zanemarjeni, vse samo zato, da je mogel zavod dajati materialno podporo partizanom, onim pa, ki so živeli v zavodu, lahko dijeto.

Dokumenti v zvezi z ovadbo dr. Franca Gerloviča, ki jo je 12. novembra 1943 podpisal Luka Milharčič in ji kot prilogo dodal nepodpisano obširnejše poročilo o delovanju OF v Bolnici za duševne bolezni Ljubljana-Studenec, v katerem so omenjeni: Karun, dr. Bogomil Magajna (odšel v partizane), Manfreda (odšel v partizane), dr. Peter Držaj (obsojen) dr. Kanoni (interniran, pozneje odšel v partizane), dr. Kamin (ubit v Begunjah), medicinec Ludvik Kovač (odšel v partizane). Dr. Franca Gerloviča je ubila Črna roka. (Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino, Ljubljana)

ZAVOD ZA RAZISKAVO IN ZDRAVLJENJE NOVOTVORB

Zavod za raziskavo in zdravljenje novotvorb je bil ustanovljen leta 1938. Prostore je imel v adaptirani šentpetrski kasarni. Na zavodu, kjer je bila organizirana OF že ob samem začetku okupacije, je služboval do odhoda v partizane maja 1942 tudi dr. Franc Novak, član prvega ZMO.

Upravnik Zavoda za raziskavo in zdravljenje novotvorb je bil dr. Josip Cholewa, ki po mnenju nekaterih ni ravno odobral odpora proti okupatorju, po mnenju drugih pa je sodeloval z OF. Dr. Milan Perušek meni, da je bil dr. Cholewa nasprotnik OF, vendar gibanju ni škodoval, da pa je dr. Leon Šavnik, pozneje upravnik zavoda, sodeloval v aktivu OF. Tudi Kristl Ribnikar je izrazil tako mišljenje o dr. Šavniku. Aktivisti OF so bili Kristl Ribnikar-Feliks, Franc Potokar, dr. Lojze Štrancar in dr. Milan Perušek, ki so bili pozneje partizani. Sodelovali so še sestra usmiljenka Agripina Kmetec, Jože Bizjak in dr. Jože Žitnik, ki je bil krajši čas tudi član ZMO. Franc Potokar je bil neustrašen prevoznik sanitetnega materiala. Prav tako je prevažal Kristl Ribnikar, ki je do svojega odhoda v partizane leta 1942 skrbel tudi za zvezo z NZ v šentpetrskem kvartu (njuno delovanje je opisano v poglavjih Zbiranje sanitetnega materiala in NZ v Splošni bolnici v Ljubljani).

Na Zavodu za raziskavo in zdravljenje novotvorb je bilo tudi prehodno skladišče sanitetnega materiala in zdravil. Pri zbiranju in varovanju je pomagala sestra usmiljenka Agripina. Aktivisti so bili v nenehni nevarnosti, saj je okupatorjeva varnostna organizacija OVRA imela svoje prostore v neposredni bližini.

O delu Zavoda za raziskavo in zdravljenje novotvorb pod nemško okupacijo, in zlasti v času, ko so vsi omenjeni odšli v partizane, nimamo podatkov.

Dr. Marija Jeras

INŠTITUTI MEDICINSKE FAKULTETE

Poleg Interne in Kirurške klinike, ki sta bili v paviljonski zgradbi ob obeh kirurgičnih oddelkih tedanje ljubljanske Splošne bolnice (danes je v tem paviljonu Kirurška klinika), so bili drugi inštituti Medicinske fakultete locirani predvsem v zgradbah ob tedanji "mrtvašnici", v Higijenskem zavodu in v zgradbi Anatomskega inštituta.

Dekani in prodekani Medicinske fakultete so bili: v letih 1940/41 prof.dr. Franc Hribar in dr. Evgen Kansky, 1941/42 prof.dr. Božidar Lavrič in prof.dr. Franc Hribar, 1942/43 prof.dr. Božidar Lavrič in prof.dr. Franc Hribar, 1943/44 prof.dr. Karlo Lušicky in prof. dr. Franc Hribar in v letih 1944/45 prof.dr. Karlo Lušicky in prof.dr. Franc Hribar.

Jeseni 1943, ko je italijansko okupacijo zamenjala nemška in je mesto šefa pokrajinske uprave prevzel general Leon Rupnik, je slednji z uredbo z dne 1. novembra 1943 odredil, da inštituti do nadaljnjega prenehajo s predavanji.

FIZIOLOŠKI INŠTITUT

Na Fiziološkem inštitutu so bili predstojnik prof.dr. Albin Seliškar, asistentka dr. Polona Babnik ter dr. Andrej Župančič in dr. Peter Lenče ter laboranta Ivan Hočever in Anton Poličar. Dr. Andrej Župančič, eden glavnih organizatorjev ilegalnega zdravstva in OF v zdravstvenih ustanovah, je delal na inštitutu le kratek čas. O delu OF na inštitutu ni podatkov, menda pa dr. Seliškar in dr. Lenče nista bila povezana z OF.

INŠTITUT FIZIOLOŠKE KEMIJE

Predstojnik na Inštitutu fiziološke kemije je bil prof. Evgen Kansky, asistent pa dr. Ladislav Klinc. Ta je bil znan "levičar" med univerzitetnimi študenti. O njegovem delu v OF na inštitutu ni podatkov, je pa odšel v partizane. Med italijansko okupacijo je bil v zaporu.

HISTOLOŠKI IN EMBRIOLOŠKI INŠTITUT TER EPIDEMIOLOŠKI INŠTITUT

Predstojnik Histološkega inštituta je bil prof. dr. Alija Košir, embriološkega pa dr. Hubert Pehani. Kot laborant je na inštitutu delal Ivan Rostohar. Vsi naštetni so bili somišljeniki OF, o njihovem delu pa nimamo podatkov. Prof. dr. Alija Košir je bil leta 1942 interniran v italijanskem

taborišču Gonars in izpuščen po intervenciji dr. Luigi Eletta, italijanskega zdravnika v Ljubljani.

ANATOMSKI INŠTITUT

Na Anatomskem inštitutu so bili zaposleni docentka dr. Valentina Kobe, asistent dr. Milan Cunder ter snažilka Katra Hojak, honorarno pa sta delala še bolniška strežnika Jože Bregar in Jaka Zavašnik.

V Anatomskem inštitutu so se v času 1941/42 občasno skrivali ilegalci, med njimi Maks Stermecki, po vstopu v ilegalo pa tudi dr. Milan Cunder sam.

Dr. Milan Cunder je bil povezan z Jožetom Bregarjem. Z dr. Valentino Kobetovo sta si sicer zaupala, vendar kakega skupnega dela za OF nista imela. Dr. Milan Cunder je dr. Andreju Župančiču za partizansko saniteto oddal instrumentarij Prosekture, ki je bil skrit v kletih Anatomskega inštituta. Tam so v kletih in kadeh spočetka skrivali tudi orožje. Drugih podatkov o delovanju dr. Cundra na Medicinski fakulteti ni bilo mogoče zbrati. Po izjavah študentov medicine aktivistov OF je podpiral njihovo delovanje.

Docentka dr. Valentina Kobe je bila vključena v OF od leta 1941. Udeležila se je enega prvih sestankov za odporniško delovanje zdravnikov v bolnišnici. Povezana je bila z dr. Slavkom Prevcom in dr. Robertom Neubauerjem. Sestanke so imeli v ordinaciji dr. Neubauerja. Dr. Kobetova je dr. Prevcu izročila instrumentarij iz zapuščine ordinacije, vendar se ne spominja, kako je instrumentarij prišel na inštitut. Tudi sanitetni material (alkohol, obveze in jod), ki ga je inštitut naročal za lastne potrebe, so izročali dr. Slavku Prevcu.

Po dogovoru z dr. Robertom Neubauerjem je dr. Kobetova imela tečaje prve pomoči za aktiviste. Sestajali so se v stanovanju Savke Severjeve. Po odhodu dr. Neubauerja in dr. Prevca v partizane dr. Kobetova ni bila več povezana na inštitutu, pač pa je svoje naloge dobivala prek dr. Marje Boršnikove. Strokovno delo na inštitutu je bilo bolj ali manj prekinjeno, občasno je prihajal z morebitnimi nalogami ali naročili medicinec Dane - Bogdan Marinčič, ki je septembra 1943 odšel v partizane.

INŠTITUT ZA PATOLOGIJU, IMENOVAN TUDI PROSEKTURA

Patološki inštitut so imenovali tudi Prosektura, ker je opravljal za Splošno bolnico obdukcije umrlih. V njem so bili zaposleni prof. dr. Franc Hribar, asistent dr. Janez Milčinski, bolniški strežnik Tine Drčar, Jože Bregar in Jaka Zavašnik, ki ga je po aretaciji leta 1942 zamenjal Tone Suhadolnik. Od leta 1942 sta na inštitutu delala medicinka Marija Jeras in laborant Viktor Ogrinc.

Aktivno so v OF sodelovali dr. Janez Milčinski, Jože Bregar, Jaka Zavašnik in Marija Jeras. Jerasovo, ki je bila kot medicinka vključena v

OF na univerzi, je povezal v OF na inštitutu dr. Janez Milčinski. Jože Bregar in Jaka Zavašnik sta za NZ leta 1941 zaprisegla pred Kristlom Ribnikarjem.

Dr. Janez Milčinski je bil že leta 1942 član ZMO. Ob odhodu v partizane julija 1943 pa je predal svoje naloge dr. Prevcu in dr. Neubauerju. Leta 1941 jer bil v glavnem povezan z aktivisti OF na kirurgičnem oddelku dr. Pavlo Jerino, dr. Edvardom Poharjem, dr. Boženo Sernec in z dr. Damjano Bebler. Takrat so na inštitutu zbirali zlasti denar, ki ga je odnašala inž. Tatjana Sernec. Prav tako so zbirali tudi sanitetni material, ki so ga v glavnem dobivali od inž. Fedrana v Sanolaborju. Dr. Milčinski je imel prepustnico, ki mu je omogočala nemotene prehode prek bloka. Tako je lahko zdravil ranjene in bolne partizane zunaj Ljubljane, zdravil pa jih je seveda tudi v Ljubljani.

Na Prosekturo so vozili ubite partizane, vendar so Italijanom poskušali prikriti njihovo identiteto. Obenem so opise umrlih zaradi identifikacije izročali našim oblastem. Na zahtevo Italijanov so na inštitutu opravljali tudi obdukcije likvidiranih fašističnih pomagačev. V takih primerih so skušali prikriti vrsto in izvor nabojev.

Na inštitutu so bili različni sestanki (z dr. Vitom Kraigherjem, Danilom Vojsko, bratom padlega partizana dr. Vladimirja Vojske). Dr. Janez Milčinski je imel nalogo, da je zagotovil varnost udeležencev. Čeprav je dr. Luigi Eletto, italijanski zdravnik v ljubljanskih zaporih, večkrat prihajal na inštitut, je imel dr. Milčinski z njim zgolj strokovne stike.

Jože Bregar in Jaka Zavašnik sta bila leta 1941 povezana v NZ skupaj z vrtnarjem in delavcem Francem Bregarjem in Janezom Doboviškom. Po ilegalne obrazce je pogosto prihajal Černivec, ki je pozneje padel nekje na Barju. Verjetno je bilo Černivec njegovo ilegalno ime. Bil je zelo visok, približno 190 cm.

Leta 1942 je imel dr. Janez Milčinski na inštitutu tečaj za zdravnike, na katerem jih je seznanil z nujnimi kirurškimi intervencijami v vojni.

Po odhodu prve skupine zdravnikov spomladi 1942 v partizane je Patološki inštitut dobil konkretnejše in stalne naloge. Organizirali so poseben bakteriološki laboratorij za pripravo materiala za predavanja in izpite iz bakteriologije, ki jo je takrat predaval dr. Franc Hribar. Dejansko pa so v njem predvsem sterilizirali in pripravljali prve zavoje, glukozo, fiziološko raztopino in podobno. Material so dobivali iz Kirurške klinike od sestre usmiljenke Livije Merlak in medicinke Marije Jeras ter od Lovšeta iz Sanolaborja. Sterilizirani material, eter in zdravila so pakirali kar na inštitutu, skrivali pa so ga v mrtvašnici Prosekture. Od tam ga je Franc Potokar prepeljal do železniške zadrage. Po isti poti je iz mrtvašnice odhajalo tudi orožje. V vse to delo je bil vključen tudi Jože Bregar.

Prek Prosekture je ušlo tudi nekaj zaprtih na Zaporniškem oddelku Splošne bolnice. Dr. Vladimir Vojska je ob takih priložnosti vselej obvestil

dr. Janeza Milčinskega, ki je potem poskrbel, da v določenem času ni bilo nikjer nikogar in da so bila odprta vsa vrata, medtem ko je bila organizacija reševanja v rokah VOS in NZ.

Dr. Janez Milčinski in Marija Jeras sta prek posrednika predajala Pyrifer (za povzročanje temperature pri bolnikih), ki so ga imeli na inštitutu, dr. Alfonzu Debeljaku na Zaporniškem oddelku in pozneje dr. Ladislavu Lenartu. Prav tako sta pošiljala tudi kri (zajčjo), da so potem nekatere zapornike, zdravljene s tem "zdravilom", morali premestiti na bolniški oddelek.

Od medicincev je na inštitut prihajal Jože Verlič, ki je v obrisih vedel za dejavnost dr. Milčinskega in Marije Jeras, vedel je tudi za njun odhod v partizane. Ob nekem obisku je prinesel fotoaparatus Leico, ki je potem z drugo opremo v redu prispel na osvobojeno ozemlje. Z njim je dr. Milčinski ustvaril dragoceno fotodokumentacijo o delu sanitete v partizanih.

Intenzivneje so na inštitutu delali zlasti od začetka leta 1942, vendar podrobnosti o delu niso znane. Upoštevati je treba dejstvo, da je takrat za vse sodelujoče veljalo načelo: sprejmi nalogo in jo takoj po izvršitvi pozabi, pozabi tudi na tovariša, ki te je z nalogo zadolžil! To pravilo je obvarovalo in zagotavljalo varnost vsega ilegalnega dela in se tako zajedlo v vse aktiviste, da danes za opisovanje celote lahko zbiramo samo posamezne drobce.

Ko sta dr. Janez Milčinski in Marija Jerasova 14. julija 1943 odšla v partizane, je delo na inštitutu zamrlo. Jože Bregar je sicer ostal v Ljubljani, se pa ne spominja nobenih akcij po septembru 1943. Razen tega je postal inštitut zaradi odhoda dr. Milčinskega v partizane močno sumljiv. Kvestura je sporočila njegov odhod komisariatu že deseti dan po odhodu. Fotokopijo tega poročila ima dr. Milčinski v svojem arhivu. Na inštitut so poslali medicince Majcna, sina nekdanjega podbana Dravske banovine, ki je bil kolaboracionist. Tik pred koncem vojne je pobegnil prek meje.

Dr. Janez Milčinski ni bil povezan s prof. dr. Alijem Koširjem, ve pa, da so ga Nemci odgnali v internacijo. Niti ni bil povezan z dr. Hubertom Pehanijem, pač pa je bil povezan z dr. Milico Valentinčič v Higienem zavodu. Bila je zelo previdna in se je o vsaki nalogi vse preveč posvetovala, vendar je bilo to razumljivo, saj je bil v italijanskem ujetništvu njen mož, ki je bil zdravnik v jugoslovanski vojski.

Material za partizane so skrivali v zajčjem hlevu ali pa za neko črno zaveso med krstami. Inštitut je sodeloval tudi z OF na pokopališču pri Sv. Križu, zlasti kadar je šlo za kako identifikacijo za potrebe OF in za pomembne uradne identifikacije žrtev NOV pa tudi okupatorjevih žrtev ter žrtev domobrancev in domačih izdajalcev.

Medicinci in medicinke Medicinske fakultete v Ljubljani v drugem letniku študija, 1935/1936. Diplomirali so v začetku vojne v Zagrebu ali v Beogradu. Od leve proti desni: Bolgarka Štefa Kamenov, Karla Gerzinič, Damjana Bebler, Albert Županec, Božena Ravnihar, Bolgar Emil Kamenov, neznan, Justi Senegačnik, Marija Žagar. V drugi vrsti: Ivo Zidarič, Pavle Vrankar, Andrej Župančič, Janez Vedinger (z očali), Lojze Rojc, Bojan Vandot, Vladimir Jermol, Franc Dobnikar. V zadnji vrsti: Davorin Valenti, Bojan Tavčar in Ivan Cestnik. Petnajst izmed njih je bilo poznejših aktivistov in od teh deset partizanov. V partizanih sta padla dr. Ladislav Jermol in dr. Pavle Vrankar.

Prof.dr. Zora Stritar-Konjajev, dr. Nada Staki, prof. Sonja Gomzi

MEDICINCI V NARODNOOSVOBODILNEM BOJU

Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani je pred drugo svetovno vojno veljala za močno stojanko demokratičnih študentskih sil.

Leta 1939 je na volitvah za odbor Društva medicincev zmagala lista, ki je imela naziv Medicinci - levičarji, njen nosilec je bil Ludvik Kovač. Zmaga te liste, ki je jasno pokazala svojo politično barvo, kaže, kakšno močno zaslombo v nepartijcih je imela KP na Medicinski fakulteti. Volitve v odbor Društva medicincev leta 1940 že kažejo na povezovanje naprednih sil v enotno fronto proti reakciji.

Kljub naporom desničarskih študentskih organizacij, ki so že ob vpisu na univerzo vabile študente v svoje vrste, in navkljub vpisu večjega števila Erlichovih "stražarjev" in Tomčevih "mladcev" na medicino leta 1940, je tedaj na študentskih volitvah, tako kot vrsto let prej, zmagala demokratična lista s kandidatom Kostjo Nachtigalom, članom KPS.

Napredna lista je imela naziv Delovna lista. Listo so močno podprli napredni Sokoli in krščanski socialisti, izredno se je izkazal Vito Musek. Delovna lista je zmagala. Tako je bila že eno leto pred začetkom vojne na Medicinski fakulteti ustanovljena enotna napredna študentska fronta. Obenem je treba poudariti, da je tudi reakcija imela na Medicinski fakulteti svoje vodje: Janez Bertalanič, Jaroslav Kikel in Zdenko Osana so bili kot organizatorji poznejše bele garde (Ehrlichovci), od ljotičevcev pa Milan Pollak.

Na Medicinski fakulteti je bilo v šolskem letu 1940/41 vpisanih tristoštiriindvajset medicincev. Najštevilnejši je bil prvi letnik, ki je imel sto študentov in štirideset študentk. Tedaj je imela fakulteta samo šest semestrov. Boj za Medicinsko fakulteto v primernejših zgradbah je bil programsko geslo liste naprednih študentov.

V marcu 1941 so komunisti in člani Slovenskega kluba organizirali demonstracije ob pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu in pridobili številne medicince, da so se demonstracij udeležili. Ob grozeči fašistični agresiji so bili med prostovoljci za obrambo Jugoslavije tudi medicinci. Po razsulu jugoslovanske vojske so se mnogi znašli v ustaških zaporih, Saša Cvahte pa kot vojaški vojni ujetnik v taborišču v Nemčiji. Blaža Röcka-Bibo so Nemci aretirali, ga mučili in 6. marca 1942 ubili. Po vrnitvi s pohoda prostovoljcev so se študenti zbirali in iskali način, kako

bi se upirali okupatorju, dokler niso njihove ideje dobile svojo pravo organizacijsko obliko in smisel z ustanovitvijo OF 27. aprila 1941.

Na Univerzi je bil ustanovljen odbor OF, ki je začel delovati maja 1941. Vso težo organiziranja odpora na Medicinski fakulteti in pridobivanja študentov za program in akcijo OF so nosili številni člani Skoja, ki so se povezovali v aktivih.

Fakultetni odbor OF na medicini so sestavljali po načelu sodelovanja vseh strank, ki so se bile pripravljene boriti z okupatorjem. Članica Skoja je bila Sonja Gomzi, predstavnica krščanskih socialistov Marja Simončič in predstavnik levih nacionalistov Borivoj Jelenič. Vsi trije so bili medicinci prvega letnika, ki se je z neverjetno neustrašenostjo vključil v OF. Le manjše število slušateljev se je odločilo za okupatorja in še manjše število je bilo neodločnih, ki so spočetka stali ob strani.

Izredna številčnost in aktivnost medicincev članov OF prvega in drugega letnika sta presenetljivi. V prvem letniku so bili organizatorji OF skojevcil Cilka Brodnik, Saša Češnovar, Janez Dernovšek, Dušan Dobnik, Sonja Gomzi, Zofija Jurc, Ivan Kastelic, Jože Kenda, Marjan Komar, Branko Kranjc, Rado Kuhar, Mihaela Lukan, Jože Marinček, Rudi Pavlin, Sidonija Pörš, Vekoslav Robič, Nada Starkl, Zora Stritar, Vera Šlander, Cirila Špindler, Franci Vreg, Majda Vrhovnik in Alojz Zajc. Mnogi med njimi so v narodnoosvobodilnem boju darovali svoja življenja. Narodna heroinja Majda Vrhovnikova je bila drobno in nežno, vendar pogumno dekle. Opravljala je številne odgovorne politične funkcije, poleg tega je vodila študijske krožke marksizma na medicini in delala tudi v centralni tehniki in v ilegalnih tiskarnah. Nekaj dni pred osvoboditvijo je padla v roke gestapovcem, ki so jo umorili na Koroškem.

Tudi drugi letnik medicine je imel močan skojevski aktiv. Skojevcil so bili Herman Delpin, Mirko Drobnič, Franja Gomzi, Danilo Gomišček, narodni heroj Drago Flis-Strela, Marta Gostič, Borut Hrovatin, Marija Jeras, Ruža Jerina, Vinko Kambič, Vida Kastrin, Leon Kos, Saša Luzar, Ljubo Marion, Srečko Puc, Kostja Nachtigal, Aleksander Poznik, Ulrik Schmidt, Rado Smerdu, Albin Šivic, Alojz Švagan, Štefka Trtnik, Bojan Varl, Jože Verlič in Radim Visenjak.

Spočetka delovanje komunistov in aktivistov OF ni bilo ilegalno. V predavalnicah in secirnicah so v živahnih diskusijah z nasprotniki odločno izražali svojo pripravljenost za odpor proti okupatorju in vabili zavedne kolege, naj se odločijo za OF. Prišlo je do besednih in včasih tudi do fizičnih spopadov med člani OF in okupatorju naklonjenimi medicinci, ki so bili predvsem iz vrst "stražarjev", "mladcev" in skrajnih desničarjev. Ko so se pričele aretacije članov OF, je organiziranje odpora postajalo bolj konspirativno. V OF in Skoj so nove člane pridobivali z osebnim stikom. Aktivni Skoja in OF so imeli sestanke na domovih in v parkih, člani so dajali naloge drugim članom OF v predavalnicah in na ulici. Sčasoma so se vsi izurili v konspiraciji in v ilegalnem načinu dela.

V osvobodilnem gibanju so sodelovali tudi študenti višjih semestrov npr. Jože Hojs, Anča Lamut, Pavla Kavčič, Srečko Rainer, Milan Celestina in študenti, ki so se vrnili s študija v Zagrebu in Beogradu. Slednje je povezoval Ludvik Kovač, to so bili Franc Bidovec, Juga Bregant, Bogo Kenda, Janez Kmet, Majda Kmet, Lojze Korzika, Miklavž Kozak, Ivan Matko, Franc Polh, Stanko Plevnik, Lojze Rojnik, Zlatan Stare, Maks Strmecki, ki je bil pred vojno prvi sekretar okrožja KPS za Posavje, Marta Šavelj, Jože Tivadar, Stana Verhovec, Peter Žiža in drugi. Opravljali so različne politične naloge in se sestajali pri Petru Žiži, Borutu Furlanu in drugih.

V bolnišnici so prakticirali medicinci višjih letnikov, da bi se izurili v zdravljenju bolnikov in ranjencev in da bi lahko za OF zbirali zdravila, obvezilni material idr.

Medicinci so sodelovali v akcijah Slovenske narodne pomoči in nabirali denar, hrano in obleko za družine zapornikov in partizanov in nosili hrano v zapore. Zbirali so opremo za partizane in nabirali zanje rjuhe za zimsko kamufliranje.

Sodelovali so tudi z ZMO in od njega prejeli organizacijska navodila. Zvezo z ZMO so vzdrževali in posredovali medicinci Saša Luzar, ki je bil član biroja KP Univerze, Vito Musek in Stana Vrhovec, Ivan Matko pa je bil zadolžen za pripravo sanitetne opreme.

Skupine medicincev, ki so se spomladi 1941 sestajale na stanovanjih medicincev, so načrtovale napisovalne akcije ter trošenje listkov s slovensko zastavo in letakov, ki so pozivali prebivalstvo Ljubljane k odporu.

Po razglasu CK KPJ o oboroženem odporu so se tudi med medicinci začele ustanavljati sabotažne skupine, ki so pozneje postale enote NZ. Poleti 1941 je vodil skupino medicincev prvega letnika Dušan Pirjevec-Ahac, ki je bil sekretar politbiroja KP Univerze. V njej so bili medicinci Sonja Gomzi, Jože Marinček, Jože Kenda, Slavko Robič, Nada Starkl in Zora Stritar. Sestajali so se pri Rudiju Pavlinu.

Osvobodilna fronta je 29. oktober 1941 proglasila za praznik nacionalne neodvisnosti Slovencev. Medicinci so ga proslavili z izobešeno zastavo na Anatomskega inštituta. Da bi akcija zagotovo uspela, so določili tri skupine za obešanje zastave. Jože Verlič, Sonja Gomzi in Zora Stritar so dobili vsak svojo zastavo, ki naj bi jo obesili, če tovarišu ne bi uspelo. Zastavo so še isti dan sneli "stražarji".

Delo študentov na Medicinski fakulteti so podpirali številni fakultetni učitelji, ki so se vključili v odpor, in to sodelovanje je omogočilo skupno akcijo in načrtno pripravo na naloge zdravstva v razmerah partizanskega vojskovanja. V šolskih letih 1941/42 in 1942/43 je bil dekan Medicinske fakultete dr. Božidar Lavrič, ki so ga Italijani marca 1942 zaprli in konfinirali. Še danes je pretresljiv zapisnik seje Sveta Medicinske fakul-

tete, na katerem je dekan Lavrič poročal o moralnem in fizičnem ponižanju, ki ga je bil deležen v zaporu. Za medicince so bili organizirani številni tečaji prve pomoči, saj je bilo potrebno usposobiti čim večje število medicincev za partizansko saniteto. Številni kirurgi, med njimi dr. Martin Benedik, dr. Franc Derganc, dr. Robert Kukovec, dr. Boris Kunc, dr. Božidar Lavrič, dr. Zvone Šušteršič, dr. Franc Žvanut in drugi so jih poučevali o kirurški prvi pomoči. Tečaji prevezovanja ranjencev so bili tudi na Anatomske inštitutu. Asistent dr. Milan Cunder je na inštitutu dajal na razpolago prostor za tečaje in skrivanje raznega materiala in sploh izražal simpatije do naprednih študentov.

(Delovanje študentov medicine v OF v Bolnici za duševne bolezni na Studencu je opisano v poglavju o tej bolnišnici.)

Poleti 1941 so odšli v partizane prvi medicinci: Drago Flis-Strela, Janez Kmet, Janez Konšek, Kostja Nachtigal, Franc Polh, Bojan Rogelj, Jože Tivadar, Janko Vrabič, Savo Vrtačnik, Alojz Zajc, Vinko Železnikar in drugi. V šolskem partizanskem centru Ljuba Šercerja na Molniku in na Mokrcu nad Igom so bili prvi sanitetni referenti Marko Dostal, Ivan Matko in Emil Štravs.

Medicinci niso delali samo v fakultetni organizaciji OF, temveč so opravljali pomembne politične in organizacijske funkcije na terenu. Sodelovali so v NZ, v VOS, v ciklostilni in dokumentacijski tehniki. Medicinka Zlata Visenjak je organizirala na terenu Šiška SPŽZ in bila kvartna obveščevalka. Sonja Gomzi, sekretarka celice KP Medicinske fakultete, je organizirala prvo skupino pionirjev na terenu in bila članica okrožnega komiteja Skoja in ZMS za Ljubljano in okolico, delala pa je tudi v VOS in ciklostilni tehniki.

Juga Bergant, Marta Šavelj, Štefka Trtnik in drugi so vodili na terenu tečaje prve pomoči. Majda Kmetova je bila obveščevalka in se je že zgodaj morala umakniti v ilegalo pred odhodom v partizane. Vinko Kambič je bil vojaški sekretar NZ terena Šentpeter. Ludvik Kovač je bil vojaški referent Medicinske fakultete in organizator NZ na terenu Moste. Stana Vrhovec je bila kurirka redakcije radia Kričac in Slovenskega poročevalca in kurirka okrožne sekretarke KP.

Medicince Štajerce Ljuba Mariona, Srečka Puca, Vero Šlander in Prekmurca Mirka Bagarja je poslalo politično vodstvo v domače kraje organizirat vstajo. Nihče od njih ni dočakal svobode. V Prekmurju sta delali v odporu medicinki Sidonija Pörš in Marija Štucin, v Trstu pa so se vključili v protifašistično gibanje slovenski študenti, in med njimi tudi medicince Srečko Košuta in Nadi Šemrl.

Večina od osemindvajsetih medicincev, ki so bili izseljeni v Srbijo, na Hrvaško in v Bosno, se je vključila v odpor, mnogi so bili partizani in so opravljali poleg sanitetnih tudi pomembne vojaške in politične funkcije.

V decembru 1942 je bilo aretiranih in zaprtih tudi večje število medicincev, aktivistov Skoja in OF in je bilo potrebno izpolnjevati vrzeli z novimi aktivisti. Po podatkih, ki so na voljo, je bilo interniranih v Italiji in v nemških koncentracijskih taboriščih petdeset medicincev; številka je prav gotovo prenizka.

Leti 1942 in 1943 sta bili v znamenju odhoda številnih medicincev v partizane, kjer so v četah in v brigadah, v kirurških ekipah in v partizanskih bolnicah izpolnjevali težke naloge sanitetnih referentov in kirurgov, medicinke pa so bile četne in brigadne bolničarke, sanitetne referentke, zdravniške asistentke in instrumentarke v partizanskih bolnicah in v kirurških ekipah. V osvobodilnem boju je bil, ob izrednem odzivu napredne, demokratične in komunistično usmerjene inteligence, krvavi davek, ki so ga plačali medicinci, največji. Medicince so streljali kot talce, padali so pod okupatorjevimi streli ob sabotažnih in vojaških akcijah, predvsem pa jih je kosila smrt ob izvrševanju poklicne dolžnosti in reševanju in oskrbovanju ranjenih tovarišev. Delež Medicinske fakultete v narodnoosvobodilnem boju je bil nedvomno največji na ljubljanski Univerzi. Poleg napredne mladine pa so se našli na Medicinski fakulteti tudi izdajalci, ki so bili celo v vrhu bele garde, saj je eden od njih – Jeroslav Kikelj, padel pod streli likvidatorja po ljudski sodbi kot izdajalec.

UDELEŽBA ŠTUDENTOV UNIVERZE V LJUBLJANI V PARTIZANIH

	Vseh študentov	Medicincev	Odstotek
Vpis 1939/44	10.199	1.603	16 %
Partizanov	600	194	32 %

Po podatkih Sekcije partizanskih zdravnikov Slovenskega zdravniškega društva je sodelovalo v narodnoosvobodilni vojni stotriindevetdeset medicincev, med njimi enainštirideset medicink, od teh jih je bilo štiriinpetdeset žrtev okupatorjevega nasilja ali pa so padli v partizanih. Med medicinci udeleženci v narodnoosvobodilni vojni je devetnajst spomeničarjev, medicinca Majda Vrhovnikova in Drago Flis-Strela pa sta bila imenovana za narodna heroja.

Medicinka partizanka, sedaj zdravnica dr. Jasna Zupančič.

Medicinka partizanka, sedaj zdravnica dr. Živa Majcen.

Medicinka partizanka, sedaj zdravnica dr. Marta Šavelj.

Medicinka partizanka, sedaj zdravnica dr. Marija Jeras.

Milica Salberger

OKROŽNI URAD ZA ZAVAROVANJE DELAVCEV

Zdravstveno in nezgodno zavarovanje so izvajali naslednji zavodi:

1. Okrožni urad za zavarovanje delavcev (v nadaljevanju: OUZD) s sedemnajstimi poslovalnicami zunaj Ljubljane. Pri OUZD so bili zavarovani delavci v vseh panogah industrije, v trgovini – razen trgovskih pomočnikov, na občinah, pri prostih poklicih in gospodinjske pomočnice.
2. Trgovska bolniška blagajna. To je bilo podporno društvo. Tu so bili zavarovani trgovski pomočniki in zasebni nameščenci.
3. Bratovska skladnica, kjer so bili zavarovani železarji in rudarji.
4. Humanitarni fond železničarjev. Imeli so svojo ambulanto.

Starostno zavarovanje je bilo vpeljano za zavarovance pri OUZD šele leta 1937. Zasebni nameščenci in trgovski pomočniki so imeli starostno zavarovanje že od leta 1903. Rudarji in železarji že v prejšnjem stoletju od leta 1893.

Okrožni urad za zavarovanje delavcev na Miklošičevi cesti št. 20 v Ljubljani je imel obsežen ambulatorij z vsemi specialističnimi ordinacijami. V njegovih prostorih je deloval tudi protituberkulozni dispanzer.

V letu 1941 je urad imel tristoenaindvajset uslužbencev. V ambulantah je delalo med okupacijo dvainpetdeset zdravstvenih delavcev: osemindvajset zdravnikov, pet zobozdravnikov, devet medicinskih sester, pet bolničark, dva dentista in tri zobne asistentke.

Vodstvo OUZD je bilo klerikalno usmerjeno in je zaposlovalo predvsem svoje somišljenike. Zato je delo peščice napredno usmerjenih uradnikov in zdravstvenih delavcev zahtevalo pri organiziranju narodno-osvobodilnega gibanja v ustanovi izredno konspiracijo. V ustanovi, ki je pod svojo streho vzdrževala vso administracijo, ambulatorije in lekarno, je bilo ob živahnem prometu vendarle mogoče razviti dokaj obsežno delovanje.

Prvi odbor OF je bil organiziran že prve dni maja 1941 na sestanku s članom Mestnega komiteja KP Fedorjem Kovačičem v bifeju pri Legatu na Miklošičevi cesti. Prisotni so bili Janez Eržen, Ferdo Hanžič, Miha Kresnik, Stane Vadjal, Ernest Vilfan in Milica Salberger. Že drugi dan je imel odbor OF sejo pri Stanetu Vadjalu v Medvedovi ulici.

Odbor je povezoval s svojimi predstavniki tri sektorje, in sicer: prijavno pisarno za stranke, administracijo oz. upravni aparat in zdravstveno službo. Delo odbora je vključevalo vse vrste aktivnosti: od po-

litično-propagandnih, obveščevalne službe, zbiranja denarnih prispevkov do posebnih nalog zdravstvene službe.

Tako zasnovan odbor OF je vodila partijska celica OUZD, ki je bila ustanovljena hkrati s tem odborom. Delo OF in KP na ustanovi je bilo podrejeno neposredno rajonskemu komiteju KP Kolodvor. Sekretarka celice KP je bila od začetka pa do svoje aretacije v septembru 1942 članica rajonskega komiteja KP Kolodvor medicinska sestra Milica Salberger, nato pa članica KP medicinska sestra Cita Lovrenčič-Bole. Med zdravstvenimi delavci zavoda sta bili edini članici KP. Septembra 1941 so bili v partijski celici Avgust Zupet, Miha Kresnik, Milica Salberger in Jule Sočan in nato še Ferdo Hanžič, Ljubo Antončič in Janez Eržen.

Delo medicinskih sester se je odvijalo pod okriljem obeh organizacij OF in KP. Milica Salberger je bila tudi članica mestnega odbora OF za zdravstvo, ki je povezoval vse pomembnejše zdravstvene ustanove v mestu. Skupaj s Cito Lavrenčič-Bole sta imeli stike z osrednjim zdravniškim aktivom OF in sicer z dr. Boženo Ravnihar.

Ilegalce so sprejemali ali kot bolnike ali če so potrebovali za prehodno obdobje denarno pomoč. Aktivist, za katerega so nas obvestili po zvezi OF ali KP, je prišel z geslom k okencu sprejemne pisarne, tam ga je sprejel uradnik Stane Vadnjal, ki je bil član odbora OF na ustanovi. Ta ga je napotil k Milici Salberger ali Citi Lovrenčič-Bole oz. k zdravniku, s katerim je bilo vnaprej dogovorjeno, da ga je vzel v bolniški stalež, ne glede na njegovo zdravstveno stanje. V posebnih primerih mu je postavil diagnozo, ki je ni bilo moč hitro izključiti. Naučil ga je tudi povedati ustrezno simptomatiko. Sprejem v bolniški stalež je pomenil tudi varno zavetje za osumljene aktiviste na delovnem mestu in denarno pomoč v obliki hranarine t.j. nadomestek za čas bolezni. Zdravniki, ki so pri tem sodelovali, so bili dr. Stanko Lajevec, dr. Gvido Debeljak, dr. Jože Jakša, dr. Vladimir Milavec, dr. Anton Krisper in dr. Miroslav Hribar (dokler ga niso aktivirali v domobranstvo). Prek teh zdravnikov so posamezne medicinske sestre dobivale veliko receptov za dvig zdravil po lekarnah. Te recepte so organizirano v presledkih "vnovčevale" po ljubljanskih lekarnah in prinašale zdravila na dogovorjeno mesto v OUZD. Hkrati s tem so medicinske sestre od rednih zalog oddvajale zavojni material, dezinfekcijska sredstva in instrumentarij. Vse to je v velikih pošiljkah odpremljal Rudi Mahkota iz skladišča OUZD. OF so pomagali tudi dr. Josip Hebein, dr. Robert Hlavaty, dr. Peter Romih, dr. Maks Vakselj, dr. Stanko Jereb, dr. Tone Logar in drugi. Pri teh akcijah so sodelovale medicinske sestre Vera Brecelj, Cirila Leskovšek, Marica Močnik, Ema Marvin, Ivanka Rakoš, Dina Urbančič, Irena Dolničar, Angelca Orehek in Minka Petrič – skupno je bilo aktivnih v OF enajst sester ali enainšestdeset odstotkov.

Posebne naloge zunaj zavoda so bili tečajji prve pomoči za laike, v večini za mlada dekleta in žene aktivistke in pozneje partizanke. V teh tečajjih smo zbirali v samem OUZD in po privatnih stanovanjih zaradi konspiracije največ tri do štiri tečajnice. Izjeme so bile na terenu, v okolici Ljubljane, spomladi in poleti 1942 (do roške ofenzive), na področju Barja in to Bevke-Log do Drenovega griča. Po teh vaseh so bile večje skupine tečajnic, ki jih je organizirala SPŽZ. Tečaje so vodile medicinske sestre Cita Lovrenčič, Marica Močnik, Dina Urbančič, Irena Dolničar in Milica Salberger. Konec leta 1942 je po aretaciji vseh prejšnjih voditeljic tečajev prevzela odgovornost za te naloge medicinska sestra Dina Urbančič.

Dragoceno je bilo sodelovanje glavne medicinske sestre Ivanke Rakuš, ki je ob predstojniku dr. Ivanu Drobniču, nasprotniku OF, pravočasno signalizirala in sporočala pomembnejše podatke povsem neopazno. Ivanka Rakuš je kot glavna sestra razporejala na posamezna delovna mesta sestre in osebje tako, da je bilo vedno v korist našemu aktivnemu delu. Več kot polovica medicinskih sester, zaposlenih v OUZD, je omogočila, da je teklo delo kljub aretacijam in odhodom v partizane – do kapitulacije Italije.

V prostorih rentgena so tehničarke včasih ponoči tiskale Slovenskega poročevalca. Po takem delu je snažilka Marija Bradeško zjutraj namazala tla s svežim loščilom za parket, da je bil zabrisan duh po tiskarskem črnilu. Okna rentgenskih prostorov so bila na koncu slepe Čufarjeve ulice, zato se ni notri ne videlo in ne slišalo. V teh prostorih so ponoči pogosto našli varno zavetje ilegalci.

Na pobudo OF je bil pri OUZD ustanovljen poseben denarni sklad, ki je deloval od avgusta 1942 do oktobra 1943 in s katerim so pomagali onim, ki so najbolj občutili gorje vojne. Uradništvo se je obvezalo, da določen odstotek od plače daje kot hranilno vlogo in to brezobrestno. Iz tega sklada je bila izplačana denarna pomoč petinštiridesetim svojcem uslužbencev. Od teh jih je bilo petindvajset zaprtih zaradi delovanja v narodnoosvobodilnem gibanju, dvanajst je bilo neznanih, štirje so pribežali iz Maribora in Celja in so bili pred vojno zaposleni na OUZD ter štirje svojci belogardistov.

Mesečne prispevke so na OUZD plačevali do konca vojne. Sicer jih je malo ostalo, ker je posebno zadnja akcija Nemcev in domobrancev v januarju 1945 resno posegla v vrste aktivistov. Kljub temu je OF na OUZD obstajala do osvoboditve.

V prostorih OUZD in v stanovanjih posameznih simpatizerjev OF z urada je bilo mogoče sestajanje in bivanje vidnih ilegalcev (pri Mihi Kresniku, Adeli Brnčič, Hildi Petrič, Ferdu Hanžiču itd.). Obstajala je dobra kurirska obveščevalna povezava s sodiščem za dajanje vsestranske pomoči političnim zapornikom. Pri teh povezavah je bila pred-

vsem angažirana trafika Jerneja Novaka, uslužbenca OUZD, kjer je poleg drugih tudi osebno sodeloval in posredoval pri prenašanju pošte ter raznih obvestil.

Od tristoenaindvajset uslužbencev OUZD je bilo v letu 1942 že enajst članov KP, devetinštirideset aktivistov OF in štiriindevetdeset simpatizerjev OF.

V letu 1942 so odšli v partizane Ljubomir Antončič, ki je padel po kapitulaciji Italije, Jule Sočan in Avgust Zupet. V letu 1943 je odšlo v partizane še devet uslužbencev, med njimi zdravnika dr. Stane Lajevec in dr. Vladimir Milavec, ki je padel v narodnoosvobodilni vojni, medicinska sestra Dina Urbančič, medicinski sestre Milica Salberger in Cita Lovrenčič pa sta prišli v bolnišnico anglo-ameriške baze v Bari iz italijanskih zaporov.

Ilegalno delo se je odvijalo po vseh oddelkih urada. Vsi so v glavnem poznali hude nasprotnike OF, na čelu katerih je bil Rudi Smersu.

Prva žrtev fašističnega terorja je bil Miroslav Siegel, ki so ga ustrelili spomladi 1942 v Ljubljani. Skupno je padlo osem uslužbencev. Kot talca za bana Natlačena sta bila ustreljena Ferdo Hanžič in Stane Vahnjal.

V zaporih je bilo sedemindvajset uslužbencev. Trije so bili v nemških taboriščih. V Dachauu je umrl Ciril Gogala.

Milica Salberger, rojena 1914 na Jesenicah na Gorenjskem, je v času delovanja v OF stanovala na Domobranski, sedaj Roški cesti. Od 1. oktobra 1942 je bila zaprta v šentpetrskih, nato v koprskih zaporih do 19. decembra 1942. Potem je bila v internaciji v Italiji.

Vsi aktivisti OF na OUZD niso delali samo v ustanovi, temveč veliko na terenu, kjer so stanovali. Zato razen štirih, ki so bili izdani policiji kot osumljeni sodelovanja v OF, so bili vsi zaprti radi dela zunaj ustanove.

JULE SOČAN:

PREGLED DELOVANJA OF PRI OUZD OD 1941 DO 1945

Delo OF pri OUZD se je začelo v prvi polovici poletja leta 1941, in sicer z bolj ali manj organiziranim zbiranjem najprej predvsem denarnih prispevkov. V kletnih prostorih arhiva OUZD je nastalo eno izmed oporišč ilegalne literature (okrožna tehnika). Tu je delal Franc Štefančič. Konec septembra 1941 je bila ustanovljena prva partijska organizacija na OUZD. Člani so bili Avgust Zupet, Miha Kresnik, Milica Salberger in Jule Sočan. Z njimi je OF pridobila na prodornosti in število simpatizerjev in aktivistov je naraščalo. Partijska organizacija se je potem povečala še za tri člane, in sicer so to bili Ferdo Hanžič, Ljubo Antončič in Janez Eržen. Za ta čas tudi lahko trdimo, da je imela OF s partijsko organizacijo na čelu prevladujoč vpliv v skoraj tristočlanskem kolektivu OUZD.

Pridobivanje in prepričevanje novih simpatizerjev OF je še nadalje ostala ena od pglavitnih osnovnih nalog obveščanja, in sicer s prinašanjem, razdeljevanjem, pretipkavanjem ter branjem ilegalnega tiska in literature. Obstajala je dobra kurirska obveščevalna povezava s sodiščem za nudenje vsestranske pomoči zlasti političnim zapornikom. Pri teh povezavah je bila zelo prizadevna trafika Jerneja Novaka. V prostorih OUZD in v stanovanjih posameznih simpatizerjev OF je bilo mogoče tudi sestajanje in bivanje ilegalcev.

V tem času so pričele nastajati organizirane skupine NZ. Med prvimi organizatorji je bila Kristina Pleško. Zapiske zaščitnikov so bile na različnih krajih, predvsem po stanovanjih aktivistov z urada. V okviru NZ so se izvajale različne akcije, tako trosenje propagandnega materiala, popisne akcije, lepljenje lepakov, med temi tudi proti streljanju talcev ipd.

Bili so aktivni pri protestnih manifestacijah pred sodiščem, bano-vinsko upravo, pred škofijo, na Kongresnem trgu v Zvezdi pred Vojno italijansko komando itd. V tem času so bile tudi na OUZD prve aretacije, sledile so ustrelitve talcev. Ferdo Hanžiča so ustrelili, Kristino Pleško zaprli, Ljubo Antončič pa je ušel pred aretacijo v partizane.

Velika dejavnost OF v letu 1941, posebno pa leta 1942 se je morala 1943 prilagoditi novim oblikam konspirativnega delovanja zaradi večje aktivnosti bele in plave garde ter vodilnih članov bele garde (Rudolf Smersu, Milko Pirih). Jedro OF je v glavnem obstajalo vse do januarja 1945, ko so aretirali nekatere vodilne aktiviste OF na OUZD (Miha Kresnik, Pavla Černe), toda delo OF ni prenehalo vse do konca vojne, četudi je potekalo v omejenem obsegu: ostala je povezava Cilka Jager-Šebenik in nekaj drugih aktivnih sodelavcev.

Irena Dolničar

“V jeseni leta 1941 sem kot aktivistka v ambulatoriju OUZD začela voditi sanitetne tečaje. Imela sem jih več, v Pleteršnikovi ulici, v Fondovih hišah in še drugje v takratnem II. kvartu terena Bežigrad. Kmalu nato sem bila vključena v kvartni odbor, kjer sem imela razne naloge. Nekaj časa sem bila sekretarka terenskega odbora. Delala sem v Slovenski narodni pomoči. Imela sem skladišče hrane, ki smo jo oddajali za partizane. V mojem stanovanju so bili sestanki terenskega odbora. Nekaj časa je bila pri meni javka obveščevalcev. Iz službe sem prinašala sanitetni material. Kvartna blagajničarka sem bila do aretacije 10. marca 1944. Aretirali so me domobranci. Dva meseca sem bila v zaporih ljubljanske Prisilne delavnice. Tam je bil v ambulanti dr. Miro Vrtačnik, s katerim sem bila pred aretacijo povezana v bolnišnici. Bila sem dvakrat pri njem, kadar je imel dežurno službo. 3. maja 1944 sem bila s transportom odpeljana v Ravensbrück, kjer sem bila mesec dni, nato pa premeščena v delovno taborišče Hamburg-Neuengamme.”

HIGIENSKI ZAVOD

Higienski zavod je bil med vojno v zgradbi, kjer je bil do leta 1987 Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete. V pritličju je bil bakteriološki laboratorij in pisarna šefa dr. Iva Pirca, v prvem nadstropju laboratorij za preiskavo živil ter pitnih in odpadnih voda. V pritlični zgradbi desno ob vhodu iz Zaloške ceste je bil gradbeno-sanitarni odsek. OF je bila v tem zavodu organizirana takoj po začetku okupacije. Posebno aktivno so v njej sodelovali dr. Milan Perušek, ki je odšel junija 1943 v partizane (v Snosu je bil ob koncu vojne referent v odseku za zdravstvo), dr. Milica Petrovič-Valentinčič, inž. Vincenc Kregar, inž. Mirko Lindtner, inž. Jože Hočevnar. Dr. Ivan Bonač je sodeloval v akcijah, ki jih je zavod opravljal za sanitarno-tehnično zaščito prebivalstva na ogroženih terenih, pomembnih za partizansko vojsko. Šoferja sta bila Maks Koritnik in Breskvar. Sodelovali so tudi ekonom Milan Fajdiga, N. Kandus in drugi. Predstojnik dr. Ivo Pirc je vedel za delovanje OF na zavodu, vendar sam v njej ni deloval.

V mikrobiološkem laboratoriju je bilo sodelovanje z OF zelo pomembno, ker so v njem opravljali analize, ki so jih naročali za svoje bolnike bolniški oddelki, med njimi tudi Zaporniški oddelek in Oddelek za poškodbe Splošne bolnice, ambulate v zaporih in druge ambulate v Ljubljani. V laboratoriju so po dogovoru marsikaj opravili v korist zapornikov. V teh preiskavah je sodeloval dr. Milan Perušek. Dr. Milica Valentinčič, ki je podpisovala analize, dostikrat ni vedela za ponarejenost izvidov. V mikrobiološkem laboratoriju so izdelovali vakcino proti trebušnemu tifusu - paratifusu, enterovakcino proti dizenteriji. Pošiljali so jih na ogrožene terene in na osvobojeno ozemlje. Ker je osebje Higienskega zavoda opravljal cepljenje proti raznim nalezljivim boleznim na Dolenjskem, so hkrati opravili tudi razne usluge za partizane.

Gradbeno-sanitarno odsek z vodjo inž. Guzeljem je bil povezan v OF prek inž. Vinka (Ceneta) Kregarja. Ta je bil od vsega začetka odpora povezan predvsem z dr. Francem Novakom in dr. Andrejem Župančičem. Izvrševal je posebne naloge. V Higienskem zavodu je npr. jemal naročilnice za eksploziv, potreben za gradbeno-sanitarna dela pri sanaciji vasi po Štamparjevem programu. Celo sam ga je odpeljal partizanom prek bloka z avtomobili zavoda in zaupnima šoferjema zavoda Maksom Koritnikom in Breskvarjem. Inž. Vinko Kregar je sodeloval tudi z aktivisti Zavoda za raziskavo in zdravljenje raka, posebno s Kristlom Ribnikarjem.

Po Kregarjevi aretaciji leta 1942 (interniran je bil v Južni Italiji, od koder je odšel v narodnoosvobodilno vojno) je bil Higienski zavod še naprej aktivno vključen v OF prek inž. Jožeta Hočevarja.

Inž. Jože Hočevar je delal v živilskem laboratoriju. Sodeloval je pri izdelovanju zdravil, masti proti garjam, polnil je ampule z novokainom, morfijem idr. Ampule je polnil po lastni improvizirani metodi. Napolnjenih je bilo okrog pet tisoč ampul. Prinašala mu jih je dr. Tatjana Zalokar na dom, na Privoz 4. Odnášala jih je ali sama ali pa dr. Milan Perušek ali dr. Mirko Derganc ali pa aktivisti iz Zavoda za raziskavo in zdravljenje novotvorb. Pri izdelavi raznih zdravil in injekcij je sodeloval inž. Mirko Lindtner.

Laboratorij je imel za razpečevanje literature OF in zbiranje denarnih prispevkov zvezo z dr. Mirkom Dergancem. Inž. Hočevar je od leta 1944 do januarja 1945 dajal denar dr. Tatjani Zalokar. Zadnjega Poročevalca je raznesel jeseni 1944. Inž. Jožeta Hočevarja so zaradi aktivnega dela na terenu Prule in na Higienskem zavodu, aretirali skupaj z ženo 17. marca 1945, vendar sta bila kmalu izpuščena.

Protiepidemijske akcije in sanitarni higienški ukrepi, ki jih je izvajal Higienski zavod zlasti na Dolenjskem in v Suhi krajini, so preprečevali širjenje infektov od civilnega prebivalstva na enote NOV in narobe. Zavod je ves čas vojne izvajal periodične zdravstvene akcije proti garjam. Vedoč, da gre material tudi za partizane, so razdeljevali po terenu znatne količine dezinfekcijskih preparatov, obvezil in zdravil.

Aktivisti Higienskega zavoda so bili povezani v NZ v bolnišnici oziroma v šentpetrskem kvartu. Inž. Kregar je prvi zaprisegel in je bil komisar NZ. Zapisegel ga je pravnik Rus v Streliški ulici. Inž. Jože Hočevar je zaprisegel leta 1942 v stanovanju na Privozu 4.

Dr. Ivan Bonač

Hude sanitarno-higienske razmere, ki so se redno pojavljale med ljudstvom v času vojnih in okupacijskih obdobj ter prehajale periodično - povsem razumljivo - tudi na enote narodnoosvobodilne vojske, so zahtevale stalno budnost, nadzorovanje področja in higienško-epidemiološko aktivnost, ki se je marsikdaj razvijala na periferiji okupiranega ozemlja in tudi na svobodnem teritoriju. Omenjam samo najbolj pomembne akcije Higienskega zavoda, ki so mi še ostale v spominu:

Izdelava subkutane vakuine proti trebušnemu tifusu - paratifusu in enterovakuine (tabletki) proti dizenteriji. Za izdelavo vakuine proti varioli smo nabavili teleta in izdelovali vakuino po metodi zagrebškega higienškega zavoda, kjer smo najprej preučili izdelavo in kontrolo te vakuine. Take vakuine so šle na osvobodeno ozemlje.

Protiepidemske akcije, zlasti ob množičnih pojavih paratifusa in dizenterije, kar je zmanjševalo možnosti prehajanja hudo nevarnih infektov

na enote narodnoosvobodilne vojske, so zajemale zlasti področja Dolenjske ter Suhe in Bele krajine. Sanitarno-higienska kontrola in sanacija tudi perifernih vodnih virov je opravljala lokalne ogleda, izdelavo katastra in dezinfekcije vode. Ves čas vojne smo izvajali periodične terenske zdravstvene akcije proti skabiesu, zlasti na mejnih področjih. Ob teh priložnostih so naše ekipe razdeljevale prebivalstvu znatne količine zdravih pripomočkov, mila, dezinfekcijskih preparatov in obvezil. Hkrati so bila marsikje realizirana številna zdravstvena predavanja.

Po koncu vojne so se v mnogih oddaljenih področjih začeli javljati novi epidemski pojavi črevesnih infekcijskih bolezni. Omeniti velja npr. protiepidemske akcije na območju Gorjancev in Brežic ter organizacijo prevozov pitne vode v improviziranih cisternah spričo okuženja tamkajšnjih vodnjakov oz. pomanjkanja vode v sušnem obdobju.”

Franca Šušteršič

“Cepiva smo delali pod vodstvom dr. Milice Petrovič-Valentinčič, in sicer v mikrobiološkem oddelku.

Že leta 1942 smo začeli izolirati bacile tifusa iz blata bolnika in v letu 1943 smo začeli delati cepivo. Spominjam se, da sem kot medicinska sestra dobila izločke za preiskave celo iz partizanskih enot! Iz tako zbranih čistih kultur tifusnih bacilov smo le-te razmnoževali in iz njih izdelali našo tipično vakcino. Bila je izdelana v tolikšni količini in konspirativno prenesena na teren, da bi z njo lahko cepili vso vojsko.

Dr. Milan Perušek

Dr. Milan Perušek je delal v Higienskem zavodu v bakteriološkem laboratoriju, ki ga je takrat vodila dr. Milica Petrovič-Valentinčič. Dr. Petrovičeva nikoli ni kontrolirala njegovih bakterioloških izvidov, čeprav je vedela, da so bili dostikrat umetno “pozitivni”, da bi lahko potrdili in dokazali “bolezen” tega ali onega pacienta aktivista. Higienski zavod je opravljal laboratorijske usluge za tedanjo Splošno bolnico, za ambulantno OUZD, ambulante zaporov in druge. Direktor Higienskega zavoda je bil dr. Ivo Pirc, ki z OF ni bil aktivno povezan, je pa toleriral večkratno Peruškovo odsotnost, čeprav je slutil, ali pa morda celo vedel, da je odsoten zaradi ilegalnega dela za OF.

Ker so uslužbenci in zdravstveni delavci Higienskega zavoda opravljali na Dolenjskem razna cepljenja in sanitarne preglede, so ob takih priložnostih vselej opravili tudi pomembne naloge za OF. Pri tem je sodeloval šofer N.Breskvar, ki jih je vozil.

Dr. Milan Perušek je sodeloval z dr. Janezom Milčinskim, dr. France Novakom, dr. Lojzetom Štrancarjem in dr. Tatjano Zalokarjem.

MESTNI FIZIKAT

V sestavi Mestnega fizikata je bila enota gasilcev in reševalcev, ambulanta za odrasle socialno šibke in ubožne, ki je imela svoje prostore na Krekovem trgu v nekdanji Mahrovi hiši, epidemiološka služba, dezinfektorji, otroška ambulanta v Streliški ulici in urad za živilske nakaznice.

Pisarne vseh teh uradov so bile v Mestnem domu. Zdravniki v fizikatu so bili dr. Mavricij Rus, dr. Ivan Logar, dr. Joža Žitko, dr. Vladimir Orel, dr. Franjo Vizjak, dr. Vinko Tajnšek, dr. Gvido Debeljak, dr. Franta Mis, dr. Franc Ciber in dr. Marjan Ahčin. Ti so se pri delu v ambulantah menjavali.

Italijani so pripeljali v Ljubljano svoje poklicne gasilce in reševalce, misleč, da česa takega pri nas sploh nimamo. Ko so se prepričali o dobri organizaciji in uspešnosti naše gasilske in reševalne službe, so svojo opustili.

Dejavnosti, ki jih je opravljal Mestni fizikat, so bile zelo pomembne tudi za OF. Povezava z dr. Marjanom Ahčinom, članom ZMO, je omogočala direktno obojestransko obveščanje med Matičnim odborom OF na Magistratu, ustanovljenem že leta 1941, in ZMO.

Tončka Korenčan

Medicinska sestra Tončka Korenčan je postala članica OF avgusta 1941 in je ostala v njej aktivna do konca vojne. Službovala je v ambulanti Mestnega fizikata, kjer je bila povezana z medicinsko sestro Dano Žagar, uradnico v Kresiji Elo Zupančič, Tončko Ostanek, Mojco Klemenčič, medicinsko sestro Ljubico Filipič, z dr. Marjanom Ahčinom in dr. Zdenko Ivančič ter s poklicnim gasilcem in reševalcem Francem Podbevškom.

Ela Zupančič ji je dajala naloge, predvsem obveščevalne, v zvezi z gasilci in Mestnim fizikatom. Zbirala je zdravila, otroško garderobo, opremo za dojenčke itd. Prek dr. Marjana Ahčina je bila povezana z ZMO.

Njeno najpomembnejše delo je bilo vodstvo tečajev prve pomoči za dekleta in žene, ki so odhajale v partizane. To nalogo sta ji zaupala dr. Marjan Ahčin in dr. Zdenka Ivančič, ki je takrat vodila dispanzer za otroke v Streliški ulici. Prvi tak tečaj je imela v Trnovem, kjer je bilo zbranih deset tečajnic. Trajal je pet večerov, učila pa jih je prvo pomoč

in obvezovanje ranjencev. Vodila je osemnajst takih tečajev v Ljubljani, na Dobrovi in v Srednji vasi pri Dobrovi. Za prehode prek bloka je imela službeno prepustnico Mestnega fizikata. Že na prvem tečaju se ji je - pod izmišljenim imenom seveda - predstavila organizatorka naslednjega tečaja in tako je šlo potem iz tečaja v tečaj. Trajali so od štiri do pet dni po eno ali dve uri, vsakega tečaja pa se je udeležilo od osem do deset tečajnic. Poleg obvezovanja ran je tečajnice naučila še zaustavljanje krvavitve, umetno dihanje, imobilizacijo udov, prenašanje ranjencev itd.

Ob koncu vsakega tečaja je prinesla nekaj zdravil in sanitetnega materiala, da so ga dekleta lahko odnesle na teren ali celo s seboj v partizane. Zdravila, sanitetni material in opremo za dojenčke je oddajala Eli Zupančič.

V zaporih v Prisilni delavnici je jemala brise jetnikom, ko se je tam razširila davica. Ob tej priložnosti je naredila prenekatero uslugo za OF.

Med okupacijo je bila dvakrat zaprta v zaporih na policiji in v Prisilni delavnici.

Petega januarja 1945 so aretirali Tončko Korenčan, Mojco Klemenčič, Elo Zupančič, Ljubico Filipič in Pokornovo. Slednja verjetno ni bila povezana v OF.

Ljubica Filipič

“V OF sem se vključila kmalu ob ustanovitvi. Najprej sem bila povezana z bratom Bojmirom, ki je bil v OF organiziran na Univerzi. Nekako v avgustu 1941 sem bila povezana v uradu na Mestnem fizikatu s sestro Dano Žagar, Dragico Bidovec-Maró, medicinsko sestro v Dečjem domu, ter z dr. Marjanom Ahčinom. Poleg zbiranja materiala sem raznašala razno literaturo OF.

Ko se je v letu 1942 ustanovila AFŽ, sem bila v njej takoj povezana prek Minke Prochazke iz Gorupove ul. 4 in z Olgo Pokljukar, uradnico na Pokojninskem zavodu, ki me je poučevala tako, da sem vodila politične krožke. Tako sem vodila dva krožka na lžanski cesti, enega v hiši pred zastraženim cestnim blokom, drugega v hiši zunaj bloka. Nato sem vodila krožek mladincev dijakov na lžanski cesti in enega na Gradu. Skupino AFŽ sem vodila na terenu Pot na grad. Dalje sem vodila politično skupino na domačem terenu Kolezija-Vič. Poleg političnih krožkov sem vodila še štiri skupine za prvo pomoč, in to na terenu Kolezija-Vič dve skupini in dve na Gradu ter eno na lžanski cesti.

Poleg vsega politično-vzgojnega dela sem sodelovala tudi pri vseh drugih akcijah OF (trosenje letakov, napisne akcije itd.). Poleg že omenjenih sem sodelovala tudi s Helo Skulj in Marijo Kogovšek iz Spodnje Šiške.

V narodnoosvobodilnem boju je sodelovala vsa moja družina.”

Dana Žagar

Dana Žagar je bila medicinska sestra na Mestnem fizikatu. Že septembra 1941 je postala kandidatka KP, jeseni 1943 pa članica KP. V partijsko delo jo je uvajal inž. Jože Levstik, ki je bil med ustanovitelji Matičnega odbora OF na Magistratu.

Vodila je tečaje prve pomoči, zbirala sanitetni material, posebej pa kemikalije, potrebne za izdelavo razstreliva. Njeno stanovanje je bilo vedno na razpolago za sestanke, za tečaje prve pomoči in radiotelegrafiste, razen tega pa so se v njem občasno skrivali tudi nekateri frontovski in partijski delavci.

Leta 1942 so jo aretirali in obsodili na šest let ječe. V dobrem letu dni je izkusila vrsto italijanskih zaporov od Benetk do Tranija v južni Italiji. V Traniju je našla svoji sestrični, dvojčici Dano in Nado Žagar, hčerki narodnega heroja Staneta Žagarja.

Po italijanski kapitulaciji je oktobra 1943 v Bariju stopila v I. prekomorsko brigado.

Tončka Vardjan-Ostaneč

Tončka Ostaneč je bila medicinska sestra na Mestnem fizikatu, potem ko je bilo leta 1940 ukinjeno dnevno zavetišče za dojenčke za Bežigradom, katerega upravnica je bila.

V tej socialno-zdravstveni ustanovi se poleg že prej navedenih spominja še nekaterih zaposlenih. V uradu za živilske nakaznice je dr. Vinko Tanjšek pomagal, da so jih poleg obveznih porabnikov dobili tudi ilegalci ter njihovi ogroženi svojci in aktivisti OF. Dr. Mavricij Rus je zelo strogo nadzoroval obvezilni material. Sestre so morale opravičevati porabo gaze ali povojev skoraj na centimeter, da je ne bi šlo kaj v partizane. Koliko je dr. Franta Mis sodeloval v OF jim ni bilo znano, pozneje pa se je zvedelo, kako dragoceno pomoč je nudil zapornikom v koncentracijskem taborišču, kamor so ga odpeljali Nemci. Aktivisti OF v zdravstveni enoti Mestnega fizikata so dobro vedeli, da je bil v.d. župana Franc Jančigaj velik nasprotnik OF.

Tončka Korenčan-Šešelj je že leta 1942 nosila zdravstveni material, zdravila in obveze na področje Toškega čela, kjer je partizanal njen dobri znanec, prej uslužbenec Reševalne postaje v Mestnem domu. Za te prehode je izkoristila svojo službeno prepustnico terenske sestre.

Občudovanja vredno je bilo požrtvovalno delo medicinskih sester Ljubice Filipič, Dane Žagar, Tončke Korenčan in Mojce Klemenčič, ki so pogumno prenašale grobo zasliševanje in mučenje v domobranskih in okupatorjevih zaporih.

Z grenkobo in hkrati s hvaležnostjo se spominja več mesecev zapora na Poljanskem nasipu na Povšetovi cesti. Zaradi sklepnega revmatizma

je bila nepremična bolnica v bolniškem oddelku zapora. Dr. Miro Vrtačnik, ki je prihajal v službo v domobranski uniformi, ji je pomagal na svobodo. Iznajdljivo so jo namreč odpeljali z vozom na konjsko vprego tik pred transportom v nemško taborišče (bila je že na "lagerski" listi) domov na Hradeckega cesto. Pri tem je na prošnjo kolegic Mestnega fizikata sodelovala tudi medicinska sestra Majda Brandstätter, žena dr. Franca Brandstätterja, ki je zdravil generala Rupnika.

Tončka Ostanek je bila "zaznamovana" tudi zato, ker je njen mož Lojze skupaj z možem medicinske sestre Dragice Bidovec, članice ZMO, odšel v partizane 1. julija 1944. V hiši na Zoisovi, kjer je stanovala, so imeli tudi ilegalne sestanke.

Aktiv OF je Tončko Ostanek vključil v tečaje prve pomoči za dekleta, namenjena v partizane. Tak ilegalni tečaj je npr. vodila s skupino na Ilirski ulici in Dolenjski cesti.

REŠEVALNA POSTAJA

Reševalci so imeli med okupacijo svoje prostore v pritličju Mestnega doma na Krekovem trgu. Skupaj z gasilci so zasedali levi pritlični del stavbe.

V odboru OF na Reševalni postaji so delali Franc Podbevšek, ki je takoj po italijanski kapitulaciji odšel v partizane, Lojze Buh, ki je bil glavni aktivist OF na postaji, Viktor Fatur, Miro Baumgartner (pozneje partizan), Ivan Jevc-Čufi (partizan od leta 1942), Jože Ogrin, Lojze Kremžar in Terlič, ki je delal v Reševalni postaji do osvoboditve. Snój, ki je bil po osvoboditvi v vojaški službi Hercegovske divizije, ni delal aktivno za OF. Direktor občinskih uradov je bil Franc Jančigaj, ki je bil po osvoboditvi obsojen.

V OF je bilo organiziranih trinajst uslužbencev, kar sklepamo po tem, da je Lojze Buh leta 1942 oddal trinajst evidenčnih lir. Januarja leta 1945 so ga aretirali in odpeljali v Dachau. V Dachauu je bil zaprt tudi Jože Ogrin. Prav tako je bil tam interniran zdravnik Mestnega fizikata dr. Franta Mis. Ob januarskih aretacijah leta 1945 so zaprli še nekatere druge uslužbence Reševalne postaje, med njimi reševalca Viktorja Faturja.

Po januarskih aretacijah leta 1945 je organizacija OF na Reševalni postaji prenehala delati. Hišnih preiskav k sreči ni bilo, saj je bilo v skladišču postaje skritega precej orožja in ciklostilnega črnila, ki so ga po vojni oddali tehniki.

Organizacija OF je začela delati že leta 1941, predvsem so pomembni prevozi ranjencev in sanitetnega materiala. Ker pa se je na postaji začel nabirati tudi drugačen material za partizane, so kaj kmalu za skrivališče pregradili del kleti, vhod vanjo pa zazidali. Material so v Mestni dom prinašali tudi z javke v trafiki ob mostu na Ambroževem trgu oz. branjarije Meri in Ivanke Starc. V glavnem je šlo za sanitetni material,

vmes pa je bilo tudi orožje. Tega je bilo precej, zlasti ko so ga Ljubljanci morali oddati in pa po italijanski kapitulaciji. Ljudje so s solznimi očmi prinašali lovske puške.

Orožje so Ljubljanci oddajali prav v Mestnem domu, zato reševalcem ni bilo težko priti do njega. Orožje in ves zbrani material so odvažali na Barje, v neko hišo pred barjansko šolo, kamor so hodili iz Reševalne postaje med drugimi opravili tudi po mleko za svojega italijanskega komandanta. V tisti hiši sta bili z OF povezani neka Vitka in domača služkinja. Avtomobil, s katerim so hodili po mleko in hkrati prevažali ilegalni material, je vselej spremljal italijanski vojak, vendar so reševalci kljub temu vedno uspeli razložiti pripeljani material in ga skriti v neki prostor pred straniščem. Material za partizane je v Reševalno postajo največkrat pripeljal Franc Potokar, uslužbenec Zavoda za raziskavo in zdravljenje novotvorb.

Hiša na Barju je bila izdana, gospodinjo so ustrelili, gospodarja odpeljali, drugi člani družine pa so šli v "gozdove". Po tem dogodku je material prevzemal neki Rajko, ilegalno "Melikov". Material so vozili proti lgu, vendar nikoli prek blokov v nemško zasedeno ozemlje. Nekoč pa se ga je nabralo že toliko, da so ga oddali po zvezi OF za prevoz po železnici. Tako so npr. poslali kar petnajst tornister s sanitetnim materialom. Med materialom je bil tudi tobak. Kupoval ga je Buh od ljudi, ki so ga sicer jemali v tobačni tovarni. Pošiljal ga je zlasti Šerčerjevi brigadi.

Dokler so bili na blokkih italijanski vojaki, jih je Franc Podbevšek podkupoval z mesom in klobasami, ko pa so Ljubljano okupirali Nemci, so bili na blokkih tudi domobranci. Ti so zasedli barjansko šolo in jo spremenili v svojo postojanko. Ščasoma je prišlo tako daleč, da Vitka ni več mogla sprejemati zbranega materiala. Ob neki taki priložnosti so nameravali zažgati nekje na Barju katerikoli objekt, da bi potem ob "reševanju" lahko odpeljali material prek zastraženega cestnega bloka. Vse prevoze na javko zunaj Ljubljane so poprej najavili kar po telefonu, sam prevoz pa je "načrtoval in nadzoroval" Lojze Buh. Reševalci, aktivisti OF, so se menjavali v službi vsakih štiriindvajset ur, tako da je bil vedno kdo od organiziranih v službi.

Reševalci so prevažali tudi mrtve, med njimi tudi tiste, ki so jih okupatorji usmrtili. Na notranjem dvorišču Reševalne postaje so jih pustili na nosilih, dokler jih zdravnik ni proglasil za mrtve in so jih smeli odpeljati. Tako je med drugimi ležal pri njih tudi Praprotnik, ki so ga ustrelili vosovci. Ko ga je žena videla, se je zgražala nad to nemogočo prakso in od tedaj so vse mrtve takoj odpeljali v mrtvašnico k Sv. Križu.

Reševalci so bili v NZ šentpeterskega kvarta. Na Reševalni postaji so zbirali denar za pomoč Kremžarjevi in Podbevškovi ter še za nekatere druge družine. Zbrani denar so oddajali oz. dobivali od Eda Prodana, Marka Bleiweissa in drugih.

St. zapisnika	Dan vstopa	Ime, starost, stan, opravilo, vera	Plač razred	Bolezen	Dan izstopa				Terapija in operacija
					osredav- ljen	zločin	osredav- ljen	umrl	
125	19/1 T.	Klaus Josip 29 l., diplomirani filozof Gregorčičova 5 Ljubljana Lop: Equem. Zherl	T.	St. p. erysip. les curis int.		30/1 19.			Kons. Dr. Drj.

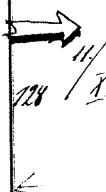
14	31/1 T.	Janičič Ivan 17 let, študent Ljubljana. Gradišče št. 5	T.	Vulnus ictum cruris dextra Lymphadenitis & oedema inguinalis		18/1 19.			Incisio- p. Dr. Arko Kelen Dr. M. Berg
----	------------	---	----	--	--	-------------	--	--	--

10	29/1 T.	Projan Peter 19 l. mehanik Ljubljana La. Klavština 1	T.	Fasciitis complicatus humero dextra		11/1 19.			Kons. Dr. B. Brezov
----	------------	---	----	---	--	-------------	--	--	------------------------

Št. zapišnika	Dan vstopa	Ime, starost, stan, opravilo, vera	Plak, razred	Bolezen	Dan izstopa				Terapija in operacija
					pred- prijem	izlo- prijem	pred- prijem	izlo- prijem	
116	9./8.	1. Viki Tomić / 19. h. 4. let Pece Karija 28 l. gospodinja Ljubljana Kneževjejeva 10	1.	Partusens Partus - Ziv mosten delo occupat. 5.			11.	14.	Episiotomia Dr. W. Berg.

18	16. / 18. / 11.	Lupanc tukon delavec Dobruje, mi Ljubljani	11.	Fractura oss. metacarp. III. man. dext.			20.	11.	Kons. Dr. Berg.
----	-----------------	---	-----	---	--	--	-----	-----	--------------------

122	26. / 19.	Lupanc Drago mekanik, 20 l. Ljubljana Kladova ul. 26	11.	S - Vulnus Ecceriontus mus mus 377.			11.	18.	Ostrogrove Dr. F. Berg Novo mesto
		Opomba: Zimljana je Bone Mirosavljevič							

	Skala Franc Ferdinand Kravanja (op. R. M. Derganc)	Pleuritis lat. sin.	12/X	Dr. M. Derg. Haus-
--	---	------------------------	------	-----------------------

	Lovtich Alojz duina Nočevje	Abscessus reg. inguinalis sin.	3.XI.	Incisio p. Prof. Dr. Lami As. Dr. F. Derg. kermeter sr. M. Derg.
--	-----------------------------------	--------------------------------------	-------	--

Dr. Mirko Derganc je v knjigo o zdravljenih osebah v sanatoriju Emona označil od 9. avgusta 1941 do 20. februarja 1942 tiste, ki so bili zdravljeni pod ilegalnimi imeni in priimki. Sledi dvanajst primerov: Marija Pevec (Vida Tomšič), Jože Mihevc, Drago Zupančič, Alojz Levstik, Hinko Pojaveršek, Franc Skala (Ferdinand Kravanja), Anton Sinček, Josip Kance (Boris Zihertl), Peter Stojan, Ivan Janežič, Anton Zupanc, Babnik.

(Arhiv Inštituta za zgodovino medicine Medicinske fakultete, Ljubljana)

SANATORIJI

SANATORIJ EMONA

V sanatoriju Emona so sredi okupirane Ljubljane zdravili prve partizane in ilegalce odporiškega gibanja. Prve ranjene partizane so sprejeli na zdravljenje v sanatorij septembra 1941, seveda vpisane pod tujim imenom. Mnoge so tajno zdravili ambulantno. V sanatoriju so rodile ilegalke.

V knjigah popisov bolezni so zapisana imena pacientov, ki so se ilegalno zdravili v sanatoriju. Med njimi so bili Jože Mihevc, Drago Zupančič, Lojze Levstik, Hinko Podjavoršek, Franc Skala, Anton Sinček, Josip Kanc (Boris Ziherl), Peter Stojan, Ivan Janežič, Anton Zupanc in Štefan Babnik ter drugi. Zaradi varnosti mnogi sploh niso bili vpisani. V sanatoriju sta pod izmišljenim imenom rodili dr. Emica Krebs, žena dr. Vita Kraigherja, in Marija Pevec (Vida Tomšič).

V sanatoriju je bilo vedno nekaj vskladiščenega medicinskega materiala za partizane.

Šest oziroma osemčlanska družina Dergančevih je vztrajno sodelovala v odporiškem gibanju od začetka okupacije do osvoboditve. Mati Heda Derganc, vdova po dr. Francu Dergancu, lastniku, kirurgu in ustanovitelju sanatorija, je bila upravnica sanatorija in tudi instrumentarka ter voditeljica sester usmiljenk. Ker je organizirala delovanje sanatorija, je odgovarjala okupatorju za najtežje dokazane usluge partizanom.

Odgovorni zdravnik sanatorija je bil sin, kirurg Kazimir Derganc-Mirko. Druga dva sinova, kirurg Franci in internist Kristjan, sta bila tudi zdravnika dežurne hišne službe za vse bolnike in za ambulanto sanatorija. Vsi trije so bili istočasno v službi na klinikah Medicinske fakultete v Ljubljani in so tudi tam delali za OF.

V stavbi sanatorija je živela in vedela za delovanje ilegalnega zdravstva hčerka Martina, farmacevtka, med vojno uslužbenka v lekarni Ustar v Ljubljani. Povezana je bila z ilegalnim delom apotekarske službe. Hčerki, farmacevtka Zofija, poročena Pipan, in profesorica Heda, poročena Tomaževič, sta prav tako stanovali v hiši sanatorija in nekaj časa v najemnem stanovanju na Resljevi cesti. Obe sta bili povezani s tajnim delom sanatorija. Sin Viktor, tedaj dijak, je bil zaradi neke akcije OF zaprt s skupino gimnazijcev.

Sanatorij je imel poleg stanovanjskih še prostore za okrog petnajst bolniških postelj, operacijske sobe in druge potrebne prostore za samostojno delovanje. V sanatoriju so zdravili znani ljubljanski zdravniki

specialisti svoje paciente, jih operirali, tudi ambulantno pregledovali. Tako so bili v delo OF v sanatoriju povezani dr. Venčeslav Arko, dr. Bogdan Breclj, dr. Božidar Lavrič, dr. Robert Neubauer, dr. Ljudevit Merčun, rentgenolog dr. Del Cott in drugi.

Spomladi 1942 so italijanske oblasti zaprle dr. Mirka in dr. Francija Derganca (glej besedilo o Kirurški kliniki). Mirka so izpustili iz zapor, Franci pa je bil po obsodbi odpeljan v Italijo v zapor. V taborišče so Italijani odpeljali tudi dr. Kristjana Derganca. Za sanatorij so bile aretacije opozorilo za skrajno previdnost v nadaljnjem delovanju za OF. Dr. Mirko Derganc je kljub zasledovanju okupatorja in domačih izdajalcev vzdrževal povezavo z osrednjo organizacijo OF vse do osvoboditve. Z materjo Hedo sta nosila breme in odgovornost za ilegalno delo, saj so še v letu 1944 in 1945 zdravili in skrivali bolnike in tiste, ki jim je pretila aretacija, ali ki so čakali na odhod v partizane.

Dr. Mirko Derganc

Dr. Mirka Derganca je z OF povezal dr. Peter Držaj že 1941. Med mnogimi aktivisti, s katerimi je sodeloval v OF, so bili zdravniki v bolnišnici in na klinikah, in pozneje med njimi tudi partizani, dr. Božena Ravnihar, dr. Bogdan Breclj, dr. Božidar Lavrič, dr. Edvard Pohar, dr. Franc Debevec, dr. Franc Žvanut, dr. Martin Benedik, dr. Franc Čelešnik, dr. Pavla Jerina, dr. Robert Kukovec, sestra usmiljenka Livija Merlak in mnogi drugi. Sodeloval je tudi z ZMO in bil od jeseni 1943 njegov član. Širok je bil tudi njegov krog znancev, sodelavcev OF zunaj zdravstvene službe.

Ko so ga Italijani spomladi 1942 prvič aretirali skupaj z dr. Bogdanom Brecljem, dr. Božidarjem Lavričem in medicincem Francem Karo, mu pri zaslišanju niso imeli očitati kaj konkretnega. Pripeljali so ga v policijske zapore v šentpetrski kasarni in ga izpustili. Nekaj dni zatem se je poročil, vendar so ga kmalu spet aretirali in odpeljali v belgijsko vojašnico, kjer sta bila še vedno zaprta dr. Breclj in dr. Lavrič. Razmere v zaporih so bile obupne, po štirideset ljudi se je stiskalo v majhni sobi. Italijani so dobili mnogo protestov, da tako ugledne zdravnike zapirajo v nemogočih prostorih. Ko je bil dr. Derganc v zaporu je delal "stroj" za njegovo izpustitev. Zanj so posredovali Onis, italijanski obveščevalec in dober znanec Baltičeve hčerke (Baltič je bil ugleden Ljubljčan z visokimi italijanskimi odlikovanji še iz prve svetovne vojne), neki italijanski general, ki je menda stanoval v isti hiši kot prof. dr. Božidar Lavrič, dr. Luigi Eletto, italijanski zdravnik v ljubljanskih zaporih, neki Italijan, ki se je zavzemal zlasti za izpustitev dr. Bogdana Breclja, in še nekateri.

Iz zapor so hkrati prišli dr. Mirko Derganc, dr. Božidar Lavrič in dr. Bogdan Breclj. Pri dr. Lavriču so pri odhodu iz zapor našli nekaj

pisem zapornikov, ki naj bi jih izročil naslovnikom, vendar mu zaradi tega Italijani niso delali nobenih težav.

Že pod italijansko okupacijo so se v sanatoriju v rentgenski temnici shajali zdravniki sanatorija na zaupne pogovore z dr. Hebeinom, dr. Kunstom ter dr. Del Cottom, znanimi rentgenologi ljubljanske Splošne bolnice.

V sanatoriju Emona je občasno delal dr. Ljudevit Merčun. Zdravil je tudi aktiviste OF npr. Kraigherjevo mater, dr. Mirka Derganca in druge.

Dela na Medicinski fakulteti, kjer je bil dr. Mirko Derganc asistent, skoraj ni bilo, ker je bila fakulteta zaprta. Predaval je le štirikrat na teden, vodil je tečaje prve pomoči za medicince aktiviste OF.

Januarja 1945 so dr. Derganca zaprli še tretjič. Vtaknili so ga v "podmornico" na policiji, zasliševal pa ga je Krepfl. Ležal je na golem podu v nekakšnem stranišču z demontirano školjko in radiatorjem. V zaporu so ga pretepali. Takrat so bili aretirani tudi zdravniki iz Splošne bolnice dr. Franc Debevec, dr. Franc Žvanut in dr. Ivan Pavšič, ki so jih odpeljali v nemška taborišča, ter dr. Drago Benedik, ki je ostal na "zdravljenju" pod stražo v duševni bolnišnici v šentpetrski vojašnici.

Dr. Derganc je pred zadnjo aretacijo dlje časa zdravil N. Janžekoviča, direktorja pošte, ki je bil Rupnikov osebni prijatelj. Janžekovič je dr. Dergancu pozneje pripovedoval, da je pisal Rupniku in mu zatrjeval, da dr. Derganc ni komunist in je morda prav to pomagalo, da so ga kmalu izpustili in ga niso odpeljali v taborišče kot druge navedene zdravnike. Bil pa je tako izčrpan, da ga je po pripovedi njegove sestre Martine nekdo pripeljal iz zapora domov na triciklu.

Leta 1944 je dr. Derganc zaradi vnetja kolena ležal v domačem sanatoriju, po preboleli difteriji pa je bolehal tudi na srcu. Zaradi vsega tega je odlašal z odhodom v partizane, kamor je nameraval oditi še pred zadnjo aretacijo.

V sanatoriju Emona je bil položaj večkrat skrajno težak in nevaren. Tako je bilo, ko so pripeljali vanj Ferda Kravanja po pobegu iz kirurškega oddelka bolnišnice. Prej, ko je bil v zavetišču starejših občanov na Vidovdanski cesti, so ga morali začasno skriti pri Dergančevi sestri na Resljevi cesti. Skrajno napeto je bilo tudi s Štefanom Babnikom. Ta je bil operiran v Emoni potem ko je bil ranjen pri atentatu na Avgusta Praprotnika. Ko je Štefan umrl, je upravnica sanatorija Emona uredila, da je mrliški list podpisal dr. Josip Luzar in s tem omogočil redni pokop. Zaradi identifikacije je bilo truplo ekshumirano, kajti Italijani so iskali atentatorja. Vendar Babnika niso prepoznali za atentatorja.

Mara Dermastja je nekoč poslala na pregled v sanatorij skupino petnajstih partizanov, kar je bilo seveda zelo neprevidno. K sreči pa se je vse skupaj dobro končalo.

Dr. Mirko Derganc je bil mnenja, naj bi partizani, ki so jih ilegalno zdravili v sanatoriju, ne vedeli drug za drugega. Aleš Bebler pa je zahteval, naj bodo v sobi skupaj zaradi "boljše morale".

Pri svojem delu v OF se je dr. Derganc srečeval tudi z dr. Boženo Merljakovo. Njena sestra, ki je imela drogerijo v stavbi na današnji Slovenski cesti, je, čeprav je njen mož delal z domobranci, dr. Mirku Dergancu prek Božene izročala zdravila in sanitetni material za OF.

Med nemško okupacijo je dr. Mirko Derganc sodeloval v ZMO z dr. Francem Čelešnikom in dr. Dragom Benedikom. Shajali so se v ordinaciji dr. Čelešnika, včasih pa tudi pri dr. Robertu Neubauerju in dr. Mavriciju Neubergerju. Na teh sestankih so bili prisotni tudi člani iz drugih odborov OF v Ljubljani, npr. Ivo Svetina, Hugo Skala in drugi. Zveze pa je imel s funkcionarji OF Francem Scagnettijem-Andrejem, vodjem NZ, Helo Skulj, Štefo Kump in drugimi.

V tem času je dr. Mirko Derganc postopoma prevzemal od dr. Tatjane Zalokarjeve veliko zdravil in sanitetnega materiala, saj je velike zaloge lahko opravičeval s potrebami sanatorija Emona. Precej tega materiala je bilo v sanatoriju na razpolago še po osvoboditvi.

Ko so dr. Derganca januarja 1945 aretirali, so pri njem našli notes s šifriranimi zapiski, ki jih je pri zaslišanju komaj uspel "pojasniti", saj so bile v njem zapisane mnoge naloge OF, še zlasti, ker je pobiral tudi denar za OF in bi zapiski tako lahko izdali okupatorju veliko ljudi. Tako je bil v teh beležkah podatek, da je ali da bi moral zbrati večjo vsoto lir od blagajnika OF Toneta Kneza. Knez je bil tedaj v zaporu in je verjetno na zaslišanju povedal za svoje sodelovanje z dr. Dergancem. Kneza so domobranci ubili na Turjaku leta 1945.

Dr. Mirko Derganc žal pred svojo smrtjo leta 1981 ni podrobneje opisal svojega medvojnega delovanja. Predvsem bi bilo pomembno njegovo pričevanje za leto 1944, ko sta z dr. Mavricijem Neubergerjem v glavnem sama vzdrževala kontinuiteto dela ZMO. Dr. Derganc je namreč poznal prenekatero zvezo med zdravniki in zdravstvenimi delavci, zdravstveno službo, zvezo s sanatorijem Emono ter Splošno bolnico in organizacijo OF v Ljubljani sploh. Posebno škoda je, da ni opisal zveze in delovanja še z dr. Dragom Benedikom, dr. Alfonzom Debeljakom in dr. Marjanom Borštnarjem ter mnoge pomembne in odločilne dogodke v ilegalnem zdravstvu v Ljubljani, ki jih je prav on dobro poznal.

Iz evidenčnega lista za vodilne in strokovne kadre na Fakulteti za splošno medicino in stomatologijo so za dr. Kazimirja Derganca 31.12. 1960 vpisani naslednji podatki, ki jih je podpisal dr. Derganc sam:

Rojen 4. marca 1914, diplomiral 1938, specialistični izpit iz kirurgije 1948, asistent Kirurške klinike v Ljubljani od 17. februarja 1943, aktivist OF od 1941, vodil OF na Kirurški kliniki, član ZMO od jeseni 1943. Kot najožje stike z OF med narodnoosvobodilno vojno navaja prof. dr. Boži-

darja Lavriča, prof.dr. Bogdana Breclja, prof. dr. Janeza Milčinskega in prof.dr. Roberta Neubauerja.

Mr. ph. Martina Derganc

Sestra usmiljenka Anastazija, ki je pravzaprav vedela za vse, kar se je dogajalo pri Dergančevih, je bila izredno vdana gospe Derganc in so ji popolnoma zaupali. Prej so imeli v službi sestro usmiljenko Norberto, ki ji niso zaupali in so bili zadovoljni, ko je bila premeščena v Zagreb. Sestra usmiljenka Kristina Pegan je stregla Štefanu Babniku do smrti. Tudi ona ni ničesar izdala.

Ko je nameraval dr. Mirko Derganc skupaj z dr. Francem Čelešnikom in dr. Slavkom Prevcom v partizane je imel zelo bolno nogo in ni mogel hoditi. Hudo bolnega so ga pripeljali domov iz zaporov na Bleiweisovi leta 1945.

Zlato plaketo ilegalca je družina Derganc od Mestne skupščine Ljubljana, mesta heroja, prejela 9. maja 1977.

Dr. Rudolf del Cott (1904-1991)

Medicinski študij je dr. Rudolf Del Cott začel v Ljubljani, promoviral je leta 1931 v Innsbrucku. Tri leta je bil sekundarij na kirurški oddelku Splošne bolnice v Ljubljani, nato pa je bil premeščen na rentgenski oddelek iste bolnišnice.

Številni ljubljanski zdravniki imajo častno mesto v osvobodilnem boju slovenskega naroda. Zlasti se je izkazala zdravstvena organizacija v sanatoriju Emona, ki je omogočila sredi okupirane Ljubljane dolgo časa zdraviti ranjene ilegalce. Prvega ranjenca je v sanatoriju zdravil v juliju 1941 dr. Robert Kukovec.

Bratje Derganc so pritegnili v svoje vrste tudi dr. Rudolfa del Cotta, ki je bil že pred vojno v sanatoriju rentgenolog in je kot pomemben člen pomagal tudi ilegalni zdravstveni ekipi.

V sanatoriju, imenovanem tudi Partizanska bolnica, je našlo pribežališče nič koliko znanih in neznanih ranjenih in bolnih aktivistov ter partizanov.

Kot rentgenolog je dr. Rudolf del Cott imel predvsem nalogo ugotavljati in lokalizirati projekte, čestokrat tudi ob operacijski mizi, kjer so operirali dr. Božidar Lavrič, dr. Bogdan Breclj in dr. Mirko Derganc; narkotizer je bil dr. Kristo Derganc.

Poleg ugotavljanja projektivov v ranjencih je rentgenolog v svojem kabinetu pregledoval bolne ilegalce in aktiviste. V spominu je še dan, ko je, zelo predrzno, Mara Dermastja pripeljala v sanatorij na rentgenski pregled kar celo četo.

Seveda je bilo ob delu zdravnikov nujno potrebno sodelovanje pomožnega zdravstvenega osebja, to so bile sestre usmiljenke, name-

ščenke v tem sanatoriju, in te se je dalo zlahka vključiti v konspirativno delo.

Po nerodnosti nekega partizana so okupatorji odkrili to skrivno zdravstveno ustanovo in s tem se je delno končalo ilegalno konspirativno delo zdravnikov v sanatoriju Emona.*

*Povzetek spomina dr. Rudolfa del Cotta, ki ga je naslovil Bele halje med črnimi srajcami.

SANATORIJ ŠLAJMERJEV DOM

Šlajmerjev dom je bil sanatorij podpornega društva trgovske zavarovalne blagajne.

Ob začetku vojne je bilo v domu zaposlenih štiriinštirideset zdravnikov, sester usmiljenk in pomožnega osebja. Od teh je bilo osem stalnih zdravnikov. Pet jih je bilo vključenih v OF, trije pa ne, niso pa bili aktivni nasprotniki. Člani OF so bili dr. Ciril Cirman, dr. Lujo Čebohin, dr. Mira Fink, dr. Igor Tavčar in dr. Miran Mal.

Dr. Miran Mal (1912)

“Moje delo v OF se je začelo prve dni maja 1941, ko se je pri meni v Šlajmerjevem domu oglasil dr. Peter Držaj. Sporočil mi je, da se je organiziralo gibanje proti okupatorju in da zbira somišljenike. Pristal sem na sodelovanje in takoj sva prereševala osebje v sanatoriju ter zbrala imena ljudi, ki bi bili mogoče pripravljeni, da jih pritegneva. Tako sem postal poverjenik OF za sanatorij Šlajmerjev dom. Še isti mesec sem se udeležil informativnega sestanka v sobi dr. Bogomirja Magajne, ki je stanoval v Prisilni delavnici na Poljanskem nasipu. Poleg zdravnikov so bili prisotni tudi tovariši iz drugih služb. Po uvodnem informativnem referatu smo obravnavali način dela v programu osvobodilnega gibanja. Dokler okupator v prvih dveh mesecih ni dobil vpogleda v naše razmere ni bilo čutiti pritiska, zato smo v tem času propagirali bojkot njegovih prireditev. Gibanje je bilo tedaj še dokaj svobodno, ker okupatorja še nista potegnila dokončne medsebojne meje, zato je OF lahko zbirala zalogo sanitetnega materiala, ki je ostal po razsulu jugoslovanske vojske”.

Zvezo sanatorija z OF je imel dr. Držaj vse do novembra 1941, ko so ga aretirali, obsodili in odpeljali v italijanske zapore. Pozneje se je dr. Miran Mal povezal z dr. Andrejem Župančičem, dr. Boženo Ravniharjevo, dr. Pavlo Jerina, dr. Milanom Peruškom, dr. Francem Čelešnikom, dr. Robertom Neubauerjem, dr. Dragom Benedikom in dr. Ivanom Pavšičem ter drugimi.

Razen omenjenih zdravnikov sanatorija so bili v OF vključeni tudi oba vratarja telefonista Anton Lajevec in Jože Košar ter vrtnar in pomočnik v kuhinji, Lojze. Število članov je nihalo med sedem in devet. Od sester usmiljenk ni bila organizirana nobena, glavna kuharica, tudi

sestra usmiljenka, pa je sodelovala le "posredno": dvakrat je bilo namreč v nočnih urah "vlomljeno" v skladišče hrane, pa ni ukrepala. Obakrat so krajo sicer prijavili policiji, ki pa je nikoli "ni uspela" razjasniti. Kljub duhovniški propagandi pa sestre usmiljenke niso bile nič preveč navdušene za odstranjevanje ali uničevanje ilegalne literature; za njihovo omaro pred vhodom v klavzuro je bilo npr. vedno polno izvodov Slovenskega poročevalca, ki je bodisi krožil po sanatoriju ali pa je tamkaj šele čakal na pot po sobah.

Razen zbiranja sanitetnega materiala, zdravil in instrumentov ter plačevanja članarine so v sanatoriju skrivali ilegalce ali aktiviste, ki jim je pretila aretacija. Vanj so prihajali s "hudimi" vnetji ušes in sinusov. Eden teh je bil tudi npr. Ivan Bučer, ki se je "zdravil" po operaciji golše s še nezaceljeno rano. Malo pred tem so ga imeli v rokah italijanski fašisti, ki so imeli poveljstvo v zgradbi takratne Srednje tehnične obrtne šole. Sicer pa je bila praksa, da so taki "pacienti" ostajali v sanatoriju le dan ali dva, večinoma so jih "vodili" kot rekonvalescente, da so počakali na zvezo in odšli prek bloka ali pa v ilegalo. Teh primerov niso nikjer zapisovali. Za Slavo Klavoro npr. niso vedeli ne kdo in ne kaj je, čeprav je bila na "zdravljenju" dvakrat. V njeni garderobi so namreč videli več kosov črnih oblačil, s seboj pa je vselej imela tudi kup italijanskih revij, tako da so povsem resno mislili, da spada v Dopolavoro. Slavo so Nemci ustrelili 24. avgusta 1941.

Dr. Franc Podkoritnik, ki se je v Šlajmerjevem domu zdravil skoraj mesec dni zaradi zlomljenega kolka, je bil pravo nasprotje Slave Klavore. Bil je dobesedno zakopan v Slovenske poročevalce in partizanske pesmi, da so jih včasih komaj uspeli s pladnjem umazane posode odnesti iz sobe in skriti pred očmi Italijanov.

Dvakrat, obakrat po več mesecev, se je v letih 1944 in 1945 zdravil v sanatoriju tudi Oton Župančič. Kljub prepovedi zdravnika se je na njegovi mizi dostikrat našla buteljka vina in že je stekel pogovor. Najimpresivnejši je bil pesnikov odnos do lastnih otrok: "Bolje je, če že mora tako biti, da padejo svobodni v hribih, kot pa da poginejo v ječi". Miklavževanje v sanatoriju Šlajmerjev dom je dvignilo veliko prahu. Hudič je bil namreč podoben partizanu, ves večer pa je bil v resnici nekakšna propaganda proti belim.

Nabavo in zbiranje sanitetnega materiala je precej olajševalo dejstvo, da je imel dr. Miran Mal dobre zveze z nekaterimi ljubljanskimi veletrgovskimi podjetji. Tone Lajevac je npr. oddajal v sanatoriju zbrani material v Besnico, Sostro ter v Moravško in Tuhinjsko dolino.

Dr. Vito Kraigher je v sanatoriju sprva iskal prostore za sestanke VOS, vendar so se raje odločili za stanovanje dr. Mirana Mala v Kapiteljski ulici.

Dr. Igor Tavčar je odšel prek zveze v sanatoriju v partizane 8. septembra 1943.

Dr. Miran Mal je bil v OF in v NZ povezan z Rudijem Lundrom v IV. kvartu vse do leta 1943. Ko ni bilo več zveze OF prek Rudija Lundra, je bil povezan z aktivom v Splošni bolnici. V sanatoriju je ostal do konca vojne.

SANATORIJ LEONIŠČE

Sanatorij Leonišče je bil last cerkvene organizacije in zato povsem v rokah redovnic. Kot v drugih sanatorijih je bilo mogoče v Leonišču prek hišnega zdravnika dosti narediti za OF. Hišni zdravnik je bil dr. Gvido Čadež, ki je bil povezan z OF že na otorinolaringološkem oddelku Splošne bolnice. Zdravniki, ki so občasno zdravili v Leonišču, so prav tako pomagali OF. Npr. dr. Pavla Jerinova je na dogovorjen dan pripeljala ilegalca komunista Janeza Marentiča. Dr. Josip Hebein ga je pregledal tudi na rentgenu, vendar tuberkuloznega obolenja ni bilo moč ustaviti, pacient je 28. septembra 1942 umrl. V Leonišču so "zdravili" tudi sestro usmiljenko Livijo, Alojzijo Merlak, ki je bila tam "priprta" zaradi dejavnosti v OF. Po zvezi OF so jo pomagali "zdraviti in zadrževati v sanatoriju" dr. Ljudevit Merčun, dr. Vladimir Guzelj in dr. Mirko Derganc.

Partizanska saniteta na Slovenskem je dopolnjevala znanje o vojnih poškodbah in medicini v vojnih razmerah tudi že s svojimi izkušnjami. Na fotografiji, posneti ob zaključku tečaja za sanitetne oficirje, so predavatelji in tečajniki poleti 1944 v Češnjevcu. Spredaj od leve proti desni: dr. Bogdan Brecelj, dr. Božena Ravnihar-Nataša, medicinec Ludvik Kovač, zdravnik in član sovjetske vojaške misije polkovnik Naumov, dr. Franc Novak-Luka, dr. Ludvik Medvešček-Dolfe, dr. Stanko Lajevce, medicinka Ančka Lamut, medicinec Janez Jensterle. Zadaj od leve proti desni: dr. Milan Perušek, medicinec Metod iz Rusije, medicinka Majda Kmet, italijanski zdravnik dr. Amilcare Scalinci, medicinec Dušan Grom in medicinec Jože Verlič.

IV.

ZBIRANJE IN NABAVLJANJE MATERIALA

- Opisi zbiranja in pripravljanja sanitetnega materiala
- Pripravljanje zavojnega materiala v Splošni bolnici
- Skladišča in večje pošiljke sanitetnega materiala iz Ljubljane

Mr. ph. Meri Breščkak, mr. ph. Marija Ozimič s sodelavkami

LEKARNE IN FARMACEVTI

- Podatki o dejavnostih lekarn in njihovih farmacevtov

ZDRAVNIKI IN ZDRAVNIŠKE ORDINACIJE SPLOŠNE IN SPECIALISTIČNE PRAKSE

Dr. Velimir Vulikić

DELOVANJE ZOBOZDRAVSTVENIH DELAVCEV

ILEGALNO ZDRAVLJENJE AKTIVISTOV IN BORCEV ZUNAJ LJUBLJANSKIH ZDRAVSTVENIH USTANOV

TEČAJI PRVE POMOČI

Zorka Tribušon

RDEČI KRIŽ IN SLOVENSKA NARODNA POMOČ

SODELOVANJE SESTER USMILJENK V OF

ZBIRANJE IN NABAVLJANJE SANITETNEGA MATERIALA

OPISI ZBIRANJA IN PRIPRAVLJANJA SANITETNEGA MATERIALA

Pomembni so opisi zbiranja in pripravljanja sanitetnega materiala dr. Pavla Lunačka, dr. Franca Novaka, Štefke Sever-Kump, dr. Tatjane Zalokarjeve, Franca Potokarja in drugih. Pomemben je tudi edini dokument o stikih sanitetne intendantke Marije - dr. Tatjane Zalokar - s sanitetnima referentom glavnega poveljstva NOV in PO Slovenije. V arhive enot in služb NOV in PO Slovenije se nismo "spuščali", a vendar bi s potrpežljivim pregledom sanitetnih arhivov enot in partizanskih bolnic zagotovo našli podatke o sprejemanju materiala iz Ljubljane.

Dr. Franc Novak

"V bolnišnicah v Ljubljani smo zbirali medicinske instrumente, sanitetni material in zdravila. Slednja so se skladiščila tudi v apoteki Zavoda za raziskavo in zdravljenje novotvorb, kjer sem bil tedaj v službi. Apoteko je vodila nam naklonjena sestra usmiljenka Agripina Kmetec, ki je pozneje hotela oditi v partizane, a smo ji odsvetovali, ker je imela trebušno tuberkulozo.

Sanitetni material se je zbiral v Državni bolnici za ženske bolezni na Šlajmerjevi 3. Ponoči je dr. Pavel Lunaček, bos, ta material prenašal prek bolnišničnega vrta do hiše inž. Miroslava Oražma na Bohoričevi ulici, sedaj št. 30. V eni sobi te hiše je stanoval italijanski oficir. Na Bohoričevi ulici sva z dr. Lunačkom sestavljala medicinske komplete za čete, bataljone in bolnišnice. Napravila sva stopetdeset enakih lesenih kovčkov za čete, večje število tipiziranih nahrbtnikov - tornister z vsemi potrebnimi instrumenti in priborom za amputacije in operacije trebuha ter komplet za bolnišnico z več zaboji dodatnega potrošnega medicinskega materiala. Cinaste kotličke za kuhanje operacijskih instrumentov je nabavil dr. Andrej Župančič. Torbe je izdelal torbar za Bežigradom blizu mojega stanovanja. Do odvoza s triciklom je bil material skrit pri inž. Miroslavu Oražmu v medstenskem prostoru. Vhodna luknja je bila prekrita s sliko.

Za zbiranje gorskih čevljev, smuči in opreme smo bili povezani na terenu. Za zbiranje orožja in razstreliva pa z inž. Vinkom Kregarjem na Higienem zavodu ter s Kristlom Ribnikarjem, laborantom na Onkološkem inštitutu.

Z dr. Lunačkom sva se odločila, da odideva v partizane obenem z omenjenim sanitetnim materialom. To se je zavleklo, potem pa sva le bila obveščena, naj greva, da je material v redu prispel. Ob prihodu v partizane sva 28. aprila 1942 v Znojilah našla zbran material.

Iz ljubljanskih bolnišnic smo v partizane velikokrat dobili zdravila in sanitetni material, enkrat kar v vagonih, ki so jih odklopili pred Novim mestom.”

Dr. Pavel Lunaček

“Konec junija 1941 sem bil sprejet z dr. Francem Novakom v ZMO. Poverjena nama je bila naloga pridobivati zdravnike za OF in zbirati sanitetni material. Zbirali smo ga nesistematično po tedanjih potrebah, ki so bile prve mesece delovanja OF še pičle.

Konec julija in v začetku avgusta 1941 sva nastopila z dr. Novakom redni letni dopust in ga izkoristila tudi za to, da sva s kolesi prekržarila tako imenovano Ljubljansko pokrajino, obiskovala zdravnike in jih pridobivala za OF. Ob tej priložnosti sva si zagotovila tudi nekaj sanitetnega materiala na nekem skednju v Rakitnici pri Ribnici, kamor sem ob aprilskem zlomu stare Jugoslavije poskril sanitetni material, s katerim sem razpolagal v stari jugoslovanski vojski kot zdravnik 16. artilerijskega polka. Ves instrumentarij sem pretihotapil že takoj drugi dan po zlomu stare Jugoslavije v Ljubljano in ga za vsak primer skril pod stopniščem amfiteatra v bivši Državni bolnici za ženske bolezni.

V jeseni 1941 so postajale zahteve po sanitetnem materialu za partizane vse pogostejše. Dobil sem stik z Romanom Golobom, drogeristom Mirkom Jančigajem, inž. Zoranom Tumom, magistroma farmacije Šavljem in Bahovcem, lastnikom apoteke. Na neki konferenci jeseni 1941 smo se dogovarjali, na kakšen način in po kom bomo v glavnem dobivali potrebni material.

Z dr. Božidarjem Lavričem, dr. Francijem Dergancem in dr. Bogdanom Brecljem smo izdelali načrte za tipizirane laične apoteke, za tipizirane zdravniške tornistre, za tipizirane amputacijske tornistre in za večjo kirurško bolnišnico. Zadali smo si nalogo, da zberemo material za sto laičnih apotek, za dvajset velikih zdravniških tornister, za deset velikih amputacijskih tornister, za eno bolnišnico in rezervni material za kompletiranje teh kompletov. V vsaki od navedenih zdravniških in amputacijskih tornister je bil predviden instrumentarij in obvezilni material, ki je potreben za večjo operacijo.

Dr. Bogdan Breclj je sestavil navodila za prvo pomoč, ki smo jih razmnožili in priložili vsaki laični apoteki in vsaki tornistri. V akcijo za zbiranje sanitetnega in drogerijskega materiala kakor tudi v izdelovanje tisočev prvih zavojev smo vključili mnoge zdravnike Državne bolnice za ženske bolezni in Splošne bolnice, kakor tudi babice. Najbolj prizadevni

so bili: pri izdelovanju in sterilizaciji prvih zavojev dr. Ruža Germ-Šegedin, dr. Pavla Jerina in dr. Lea Trampuž, pri sortiranju sanitetnega materiala pa dr. Vladimir Trampuž, dr. Franc Novak, dr. Marija Bole in babice Marija Cvikelj, Ivanka Sečnik in Marija Vičič-Poš. Največ sanitetnega in drogerijskega materiala so darovale lekarne Kmet, Bohinc, Bakarčič, Bahovec in drogerije Jančigaj, Kanc, Adrija ter drogerist Gregorič. Večina navedenih ni prav točno vedela, kam gre ta sanitetni material, čeravno so ga dajali v velikih količinah. So pa vedeli, da se zbira za akcije proti okupatorju. V akcijo smo hoteli vključiti ravnatelja veledrogerije Salus d.d. Mauerja, ki pa je pomagal le z neznatnimi prispevki.

Za tako velike potrebe še zdaleč niso zadostovale zaloge ljubljanskih trgovin za instrumente. Organizirali smo dobavo teh instrumentov iz Zagreba, Trsta in Milana. Pri tem so pomagali lastnik ortopedske delavnice Leopold Lampič, inž. Boris Tuma in dr. Robert Neubauer. Indirektno nam je pomagal tudi Franc Kocjančič, lastnik tovarne za izdelovanje obvezil na Viru.

Kmalu smo nehali prenašati sanitetni material v aktovkah in kovčkih. Ne samo zato, ker so bile take količine absolutno nezadostne, marveč tudi zaradi tega, ker so Italijani vse pogostejše pregledovali mimoidoče. Organizirali smo skrivališča, kamor so vozili material s triciklom in z rešilnim avtomobilom. Mnogo načrtovanega materiala smo zbrali do maja 1942, ko je do zadnjega kosa prišel v roke partizanom."

Štefka Sever-Kump

Kot aktivistka OF in članica KP je Štefka Sever-Kump sodelovala zlasti pri zbiranju sanitetnega materiala. Zbirališče in skrivališče je bilo npr. pri Sanolaborju, manjša skrivališča pa so bila raztresena po Ljubljani. Eno takih je bilo v Beethovnovi ulici v tretjem nadstropju pri neki črnlaski srednjih let, drugo nekje v Trnovem in drugje.

Pri zbiranju materiala je Severjeva sodelovala tudi z Dečjim domom. Po naročilu okrožnega odbora OF je sporočila dr. Mirku Dergancu naslove skrivališč sanitetnega materiala, da ga je lahko urejenega pošiljal v skladišča.

Štefka Sever-Kump je imela stike z dr. Ano Zalokar, dr. Štefo Divjak, dr. Majdo Mačkovšek, Helo Skulj in inž. Francem Scagnettijem-Andrejem.

Dr. Tatjana Zalokar-Marija

"Po odhodu dr. Lunačka v partizane sem spomladi 1942 prevzela delo sanitetnega intendanta. Zaradi konspiracije sem kasneje preselila zbirališče sanitetnega materiala iz Državne bolnice za ženske bolezni v našo hišo v Maistrovi ulici. Razpletla sem široko mrežo ljudi, ki so zbirali

sanitetni material in denar. Zbrano so prinašali v hišo, ali pa sem sama hodila iskat.

Močno sem bila povezana z Državno bolnico za ženske bolezni in s Splošno bolnico, pa z mestnimi lekarnami, drogerijami, Higieniskim zavodom, Sanolaborjem.

Inž. Jožetu-Pepetu Hočevarju sem nosila na dom na Privoz št. 4 ampule in morfij. Ko je ampule z morfijem napolnil in steriliziral, sem jih prevzela pri njem na Higieniskem zavodu. Izdeloval je glukozo v steklenicah in mazilo proti garjam. Izročal mi je denar, ki ga je zbiral. Zadnjič mi ga je izročil v oktobru 1944.

Magistra Vida Berkopec mi je do septembra 1943 dala veliko zdravil in denarja, ki ga je zbrala pri farmacevтиh.

Po material sem hodila tudi k Mirku Jančigaju v drogerijo na Krekov trg. Hkrati je Mirko Jančigaj skrbel za tekoča naročila. Do aprila 1944 mi je veliko materiala zbrala Štefka Trtnik-Vandot, ki je bila v Mostah pri odboru OF odgovorna za zbiranje sanitetnega materiala.

Veliko je še ljudi, ki so mi pomagali. Nekaj jih navajam, mnoga imena sem pozabila.

Z denarjem, ki sem ga dobila od nekega tovariša in iz omenjenih virov, sem največ sanitetnega materiala v Sanolaborju kupovala pri Lovšetu. Pošiljala sem ga partizanom po več kanalih. Mnogokrat je prišel k meni mlad tovariš s triciklom in odpeljal zaboje, polne materiala, ali pa je prišla tovarišica in odnašala material po paketih. S triciklom ali z vozom je odvažal material Boris Stadler, tedaj zaposlen v mlekarni pri Drami. Pripravila sem tudi komplete za kirurško pomoč zdravnikom, ki so odhajali v partizane, npr. dr. Lojzetu Rojcu, dr. Davorinu Valentiju. Tudi po zvezi na Prosekturi pri dr. Janezu Milčinskem je šel ta material k partizanom.

Zvezo s sanitetnim referentom v partizanih dr. Rudolfom Obračunčem sem imela prek inž. Avgusta Juga - Toneta Kovača ter z Davorino. Bila je zelo spretna kurirka. Doma je bila nekje iz Topuske.

Sanitetni material v Državni bolnici za ženske bolezni sem dobivala od dr. Leje Ozimičeve, od dr. Vladimirja Trampuža, od babic Cviklove, Poševe, Pakiževe, od dr. Lojzeta Rojca, od dr. Štefe Divjakove, dr. Lojzeta Štrancerja, medicink Raje Neubauer, Štefke Trtnik-Vandotove, magistre Nikolaje Grassellijeve, magistre Marije in Metke Ozimičeve in od drugih.

Skrivala sem ga doma v kleti, v sobi, shrambi, v ordinaciji. Npr. moka in morfij skupaj v shrambi, kako je bilo to nevarno, da kdo tega ne pomeša! Za lepljenje prvih zavojev mi je dr. Lojze Rojc dal veliko kleja. Obvezilni material smo sterilizirali v ženski bolnišnici. Material je v glavnem odpeljal neki fant, čigar imena nisem vedela (mogoče iz Onkološkega zavoda), s triciklom. Zaboje je prevažal tudi Franc Rakun-Rak,

Zoran Didek, akademski slikar: **V internacijo**; olje, papir;
Moderna galerija, Ljubljana

uslužbenec pri mesariji Slamič v Ljubljani. Denar sem sprejemala, ne vem točno od koga, menda ga je nosil nekí Tone verjetno Knez. Dobivala sem ga tudi od aktivistov Državne bōlnice za ženske bolezni. Za ta denar sem nakupovala po naročilu v Sanolaborju. Vedela sem, da Sanolabor prodaja tudi Nemcem, vendar zaradi tega ni bilo težav. Od drogerista Jančigaja sem dobila veliko materiala in od magistre farmacije Meri Breščakove ter od magistre farmacije Berkopčeve. Od teh sem dobivala npr. tudi mazilo proti garjam.

Material sem dobivala tudi iz ortopedije Lampič, pri Chemolaborju in v drugih drogerijah in lekarnah. Javka za material je bila tudi pri Pengovu v Kolodvorski ulici. Približne količine materiala, ki so šle skozi moje roke: deset zabojev, petdeset večkilogramskih paketov. Poleg tega je bilo poslano v skladišče OF ali v partizane veliko materiala direktno iz zalog drogerijskih podjetij in lekarn.

Po kapitulaciji Italije je pošiljanje materiala zamrlo, sestanki so bili redkejši, denar se je zbiral z večjo opreznostjo in veliko zvez je odpadlo. Ne morem reči, do kdaj je trajalo moje delo v ZMO oz. kdaj sem zadnjič poslala material partizanom, verjetno v letu 1944/1945."

Franc Potokar

"V oktobru leta 1941 sem začel organizirano sodelovati s Kristjanom Ribnikarjem, medicinskim laborantom na Zavodu za raziskovanje in zdravljenje novotvorb, kjer sva bila oba zaposlena. Po njegovem navodilu sem organiziral trošenje letakov in pisanih parol na terenu Tabor in Moste oz. v okolici kliničnih bolnišnic. Zaradi uspešnih akcij sem takoj dobil odgovornejše naloge, ki mi jih je zaupal dr. Franc Novak-Luka. Tako sem v začetku decembra 1941 začel prevažati material za izdelavo laičnih sanitetnih kovčkov in kirurških kompletov. Ko je bila ta embalaža gotova, sem jo moral prepeljati v Bohoričevo ulico k inž. Miroslavu Oražmu.

Tja sem pripeljal tudi drug sanitetni material. Večino materiala je dr. Pavel Lunaček-Igor s pomočjo inž. Miroslava Oražma spravil v to hišo iz porodnišnice ponoči prek njenega vrta. Večkrat na teden sem te komplete in kovčke prepeljal v razna druga skladišča, npr. v bivši gasilski dom na Reševalno postajo na Vodnikovem trgu po zvezi z reševalcem Buhom, na železniško postajo Šiška, na glavni kolodvor in drugam. Ves ta material sem prevažal s triciklom, ki je bil last Zavoda za raziskavo in zdravljenje novotvorb. Pri tem sem bil vedno v nevarnosti, saj so Italijani dostikrat blokirali ulice in pregledovali mimoidoče in vse, kar se je takrat znašlo na blokirani ulici. Zgodilo se mi je, da je ob Erlichovi likvidaciji eden italijanskih oficirjev pregledoval moj tricikel in dobessedno otipaval kirurške instrumente ter komplete, ki sem jih peljal na Reše-

valno postajo. Spet drugič sem s triciklom podrl na pločnik italijanskega oficirja. K sreči sta oba dogodka minila brez posledic.

Razen tega dela sem razpečaval ilegalno literaturo za klinične bolnišnice in njihov okoliš. Istočasno sem zbiral obleko, obutev, orožje in sanitetni material, ga dostavljal v razna skladišča, ki so bila za to posebej določena.

V aprilu 1943 sem dobil nalogo, da organiziram odhod večjega števila bolničarjev v partizanske bolnice na Rogu. To akcijo sem uspešno opravil, saj se je za odhod v partizane odzvalo sedem najboljših bolničarjev. Vsem sem 15. maja 1943 na glavnem kolodvoru v Ljubljani razdelil ponarejene prepustnice, nakar smo skupno odpotovali v Novo mesto, kjer sem jih na posameznih blokih odpravil na dogovorjena mesta zunaj mesta.

Pred odhodom v Novo mesto sem sodeloval pri rekviziciji večjega števila bolniškega perila in odnašanju sanitetnega materiala z Zavoda za raziskovanje in zdravljenje novotvorb v Ljubljani.

V partizane sem odšel 15. maja 1943. Sprva sem bil na Rogu, od tam pa sem julija istega leta odšel v Gorski Kotar, kjer sem bil sanitetni referent v različnih enotah.”

Dr. Božena Sernek

“Najprej smo zbiral najboljši preproste stvari, rjuhe, zavoje, jodovo tinkturo, lizol, pozneje pa še instrumente. Manjše količine teh stvari sem imela v zabojih na podstrešju naše hiše. Zanje sta vedela naša stara kuharica in oče, nikomur drugemu pa nisem povedala. Posebno mame nisem hotela vznemirjati, na silo so nam namreč vselili v eno in nato še v drugo sobo italijanskega oficirja, mamu pa je že to tako dovolj skrbelo. Poleg sanitetnega materiala smo takrat zbiral tudi toplo zimsko obleko, plašče, obutev. Vse to je s triciklom odvažal kurir in stvari so se zbirale v skladišču v Wolfovi ulici pri Romanu Golobu. Hodila sem tudi po ljubljanskih lekarnah in prosila za zdravila. Vsi po vrsti so mi jih radi dajali. Že čez pol leta pa je počilo. S tovarišem Golobom je bil povezan tudi neki fant, ki so ga na nesrečo ujeli. Zelo so ga mučili in povedal jim je imena ljudi, ki jih je videval pri Golobu. Sledile so seveda aretacije in kasneje tako imenovani Golobov proces. Mene so zaprli 27. novembra 1941. Bili smo med prvimi, ki smo padli v okupatorjeve mreže.”

Davorina Furlan-Meze

Davorina Furlan-Meze je bila rojena leta 1926. S starši je stanovala na Šmartinski cesti 32. Njeni ilegalni imeni sta bili Tanja in Stana.

Po aprilu 1942, po organiziranem protestnem izstopu celega razreda iz gimnazije, se je v celoti posvetila delu v OF. Že v začetku delovanja v

OF na šoli 1941/42 so bili sestanki pri hčerki dr. Mavricija Neubergerja na Vilharjevi cesti. Vključila se je tudi v posebno delo kot kurirka v Ljubljani pri okrožni intendanci.

K Zalokarjevim je začela hoditi že leta 1942. Sprva na dom, potem pa vsaj enkrat na teden v Državno bolnico za ženske bolezni na Šlajmerjevi ulici k dr. Tatjani Zalokar. Material je prenašala v kovču, v torbi, v aktovki ali v mreži za običajne dnevne nakupe. Ves sanitetni material in injekcije, ki jih je dobila od dr. Zalokarjeve, je oddajala na dogovorjene javke, izjemoma po posebnem nalogu pa tudi direktno partizanskim kurirjem na dveh javkah: pri čevljarju na koncu Šišenske ceste, nekje blizu Večne poti in na Dolenjski cesti blizu žice v majhni hiši, ki je stala sredi polja.

Najtežje trenutke je preživela, ko ji je nekoč, ko je nosila sveženj injekcijskih ampul v torbici, postalo slabo na tramvaju in je morala zato izstopiti pri rdeči hiši na Poljanski cesti. Ko se je prebudila iz nezvesti v stanovanju pri neki družini v tej hiši - pobrali so jo namreč nezvestno na pragu stopnišča, je še vedno krepko držala zavoj z injekcijami v roki. Hudo se je bala, da ji ga ne bi odvzeli, ker bi se tako lahko odkrilo njeno delovanje. Posebno se je prestrašila, ker je zagledala med stanovalci italijanskega oficirja. Toda vse se je srečno izteklo. Tako je bila kurirka od 1942 do aretacije ob koncu leta 1943.

V letu 1943 je začutila, da bi jo zaradi mnogih aretacij lahko odkrili. Ob kapitulaciji Italije je hotela z drugimi v partizane, pa ji je Stane Glavač ukazal ostati v Ljubljani. Zato je prek zveze v OF šla h kirurgu dr. Robertu Blumauerju v privatno ordinacijo, da ji odstrani veliko rjavo znamenje nad levo ustnico, da bi lahko šla v ilegalo pod drugim imenom. Dr. Blumauer jo je sprejel brez vprašanj in ji razložil potek odstranitve znamenja z večkratnim obsevanjem na Onkološkem oddelku. Takoj je začela hoditi na Onkološki oddelek na obsevanje k določeni sestri, po obsevanju pa na pregled k dr. Blumauerju domov. Pred zadnjim obsevanjem in dokončno odstranitvijo znamenja so jo 21. decembra 1943 aretirali.

Policijo je na stanovanje na Šmartinsko 32 pripeljala Slava, ki je Davorino spoznala poleti 1941. Slava je po zvezah pribežala iz Maribora in dober teden preživela v stanovanju pri Davorininih starših, dokler ji Davorina ni prinesla nove legitimacije, denar in napotnico s prijavnico za stanovanje v Bolgarski ulici, kar je organizirala OF. Po letu 1942 se nista več videli. Tudi do soočenja na policiji ni prišlo.

Davorina je bila zaprta najprej od 21. decembra 1943 do 13. januarja 1944 na policiji na Bleiweisovi cesti, nato nekaj dni v belgijski kasarni, zatem v šentpetrski kasarni in končno do 27. januarja 1944 v Prisilni delavnici. Nato so jo odpeljali v Ravensbrück (Wolfen-Bitterfeld pri Leipzigu).

Med bivanjem v policijskih zaporih jo je dr. Josip Luzar, ki je bil zaporni zdravnik, trikrat poslal v bolnišnico, ker je bila hudo pretepena. Dvakrat ji policaji niso dovolili do zdravnika, zadrževali so jo v bolnišnici na hodnikih in jo vračali nazaj v zapor. Izkoristila je priložnost in uspela pretihotapiti svojo pošto in pošto drugih zapornikov prek neke sestre usmiljenke in neke medicinske sestre do svojih staršev in na javko pri Šarabonu, med drugim tudi pošto za zdravila in cigarete.

Šele po tretjem napotilu, ko je dr. Luzar napisal, da mora na Onkološki oddelek, so jo odpeljali tja. Zdravnik je zahteval od policajev zagotovilo, da bo Davorina lahko zaradi operacije ostala v bolnišnici. Naslednji dan je bila ponovno na Onkološkem oddelku, kjer jo je v ordinaciji za špansko steno čakala mama z zdravili, ki jih je dobila pri dr. Tatjani Zalokar, in s cigaretami. Ker policaji niso imeli dovoljenja, da pustijo Davorino v bolnišnici, so jo odpeljali nazaj v zapore, od koder so jo že naslednje jutro določili za transport za Ravensbrück. Tako so vsi tihi načrti za morebitni beg padli v vodo.

PRIPIS

Med bivanjem v policijskih zaporih na Bleiweisovi cesti je za božič 1943 prišlo do poimenovanja celic, v katerih so bili zaprti. "Krst" v celicah so v nenavadnih okoliščinah opravili z zaprtim duhovnikom zaporniki, ki jih je bilo v štirih različno velikih celicah okoli štirideset. Celice so dobile ime takole: izredno dolga in ozka ter nizka celica je dobila ime Podmornica; manjša celica z obokanim stropom, podobna pravemu staremu tovornemu vagonu s popisanimi zidovi, je dobila ime Vagon 77, ker so na zidovih našteali sedeminsedemdeset imen ljudi, ki so bili tu pred zdajšnjimi zaporniki; tretjo celico, v kateri so bile same ženske, so krstili za Cvetličnjak, ker so bile v njem prostitutke, kriminalke in politične; četrta, tudi ženska, je dobila ime Šlajmerjev dom, ker je bilo zaprto v njej mlado dekle z Dolenjske, ki so jo aretirali na postaji, in je ob vsakokratnem prihodu katerega koli agenta v klet zahtevala, da jo izpustijo, ker ima napotnico in mora v Šlajmerjev dom.

PRIPRAVLJANJE ZAVOJNEGA MATERIALA V SPLOŠNI BOLNICI

Zdravila in zavojni material so oddelki Splošne bolnice vsak za sebe nabavljali iz apoteke bolnišnice, ki je bila v zgradbi uprave na Zaloški cesti. Če je bila povezava med naročnikom in odpošiljateljem dobra, je bilo mogoče naročiti več materiala, kot ga je oddelek potreboval in presežek oddati za potrebe OF. V bolnišnični lekarni so sodelovali mr. ph. Nikolaja Grasselli, mr. ph. Meri Breščak ter pomožna tehnika Jože Škerjanc in Minka Skuhala. Predstojnica lekarne mr. ph. Vida Finkova se ni vtikala v prevelika naročila. Lahko pa je prišlo do težav, če preostali uslužbenci niso bili zanesljivi in so se vtikali v naročilnice. Dokumentacija je morala biti pripravljena za morebitne kontrole.

Magistri Meri Breščakovi se je kljub previdnosti nabralo dovolj, da so jo okupatorske oblasti aretirale in odpeljale v taborišče.

Težje je bilo za OF nabavljati bolniško in drugo perilo, platno itd. Sestra usmiljenka Livija, Alojzija Merlak na Kirurški kliniki se je znašla in preskrbela za kliniko šivalni stroj, da je lahko brez nadzora šivala operacijsko perilo in presežek dajala za OF.

Kot smo že povedali v poglavju o delovanju OF v Splošni bolnici in na klinikah, so iz Kirurške klinike odnašali material dr. Pavel Lunaček, dr. Vladimir Trampuž, dr. Janez Milčinski, medicinki Marija Jeras in Raja Neubauer, seveda s pomočjo sestre usmiljenke Livije, iz Kirurgije pa bolniške strežnice Minka Golob, Brigita Blatnik, dr. Pavla Jerina ter medicinki Ivica Tinta in Juga Bregantova, tudi s pomočjo sestre usmiljenke Jedert Kršmanc. Največ izdelanih prvih zavojev za najnujnejšo oskrbo in samopomoč ranjencev so sterilizirali na II. kirurgičnem oddelku in v Državni bolnici za ženske bolezni. Zdravnice in njihove znanke ter prijateljice so doma sešile in sestavile veliko teh zavojev in zavojev za manjše kirurške posege. Njim je bilo potrebno material previdno prinesiti, izdelane zavoje skrivaj odnesti in sterilizirati in spet odnesti v zbirališče. Zanimivo, da sovražnik kljub čestim tovrstnim opravičkom ni nikogar zasačil.

SKLADIŠČA IN VEČJE POŠILJKE SANITETNEGA MATERIALA IZ LJUBLJANE

Skladišča za sanitetni material so bila npr. v trgovini pri Romanu Golobu v Wolfovi ulici, v trgovinah in delavnicah pri Prašnikarju, pri Lampiču, v hiši arhitekta Oražma zraven Državne bolnice za ženske bolezni. Material so zbiral in skladiščili tudi v ordinacijah, npr. na OÜZD, v zasebnih ordinacijah, pri Zalokarjevih na Taboru, pri Mavriciju Neubergerju, v sanatoriju pri Dergančevih. Material so skladiščili tudi v delavnici Pengov v Kolodvorski ulici.

V knjigi Slovenski železničarji pod italijansko okupacijo v Ljubljanski pokrajini avtorice Anke Vidovič-Miklavčič so opisani nekateri prevozi sanitetnega materiala iz Ljubljane na osvobodeno ozemlje. Konec maja 1942 je bilo odpeljeno v Stično sto laičnih apotek, dvajset velikih zdravniških torb, deset amputacijskih kompletov, ena oprema za bolnišnico. Poleti 1942 je bilo na postajo Drenov grič dostavljeno enajst zabojev, v njih tudi medicinski material. V začetku novembra 1942 so pripeljali večje pošiljke sanitetnega materiala in opreme za bolnišnice, v vagonih v Prečno na progo Straža Toplice, raztovorili so jo partizani Gašperjeve čete in odpeljali na Brezovo Reber. Na postajališče Prečna je bil tudi 2. decembra 1942 dostavljen vagon sanitetnih potrebščin in hrane. Rastovarjala in odpeljala ga je do Brezove Rebr enota Tomšičeve brigade. Dva vagona različnega materiala, med temi tudi zdravila, alkohol, instrumenti itd., poslanega aprila 1943 iz skladišča na Masarykovi cesti v Ljubljani sta prispela v Griblje na stražki progi. Rastovarjal je vod

glavnega sanitetnega ekonomata in del Šerčerjeve brigade. Zadnja pošiljka petdeset ton najrazličnejšega materiala je bila dostavljena v Griblje avgusta 1943. Sprejel jo je šef glavnega sanitetnega ekonomata Ivan Mavrovič-Ivanov. Tovor je vskladiščil 17. avgusta 1942 v Jelen Žlebu. Nekaj sanitetnega materiala je prispelo maja 1943.

Tako velikih pošiljk iz Ljubljane pod nemško okupacijo ni bilo več. Saniteta v narodnoosvobodilni vojski se je dobro opremila z zaplenjenim sanitetnim materialom ob odhodu italijanske vojske in pozneje z zaplenjenim nemškim. Pošiljke so prihajale tudi iz lekarn večjih mest in iz zavezniške pomoči. Velike in pomembne so bile pošiljke, ki so jih priskrbele ženske in mladinske organizacije ter ordinacije zdravnikov v naseljih in mestih. Koliko je bilo poslanega materiala iz Ljubljane ni mogoče oceniti.

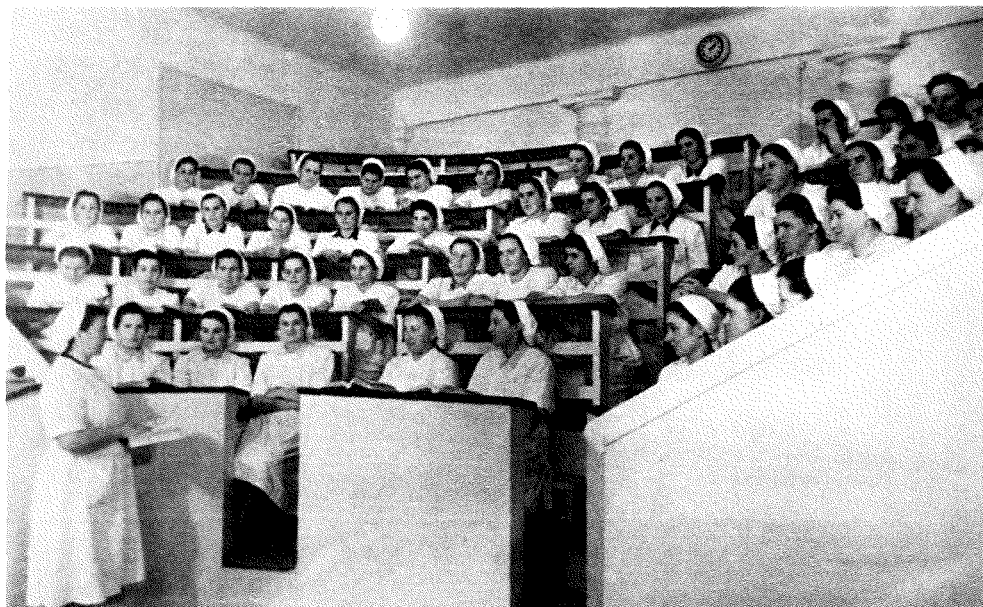
Sanitetni material so prevažali tudi v avtomobilih reševalne službe, z avtomobili Higienkega zavoda in iz dispanzerjev.

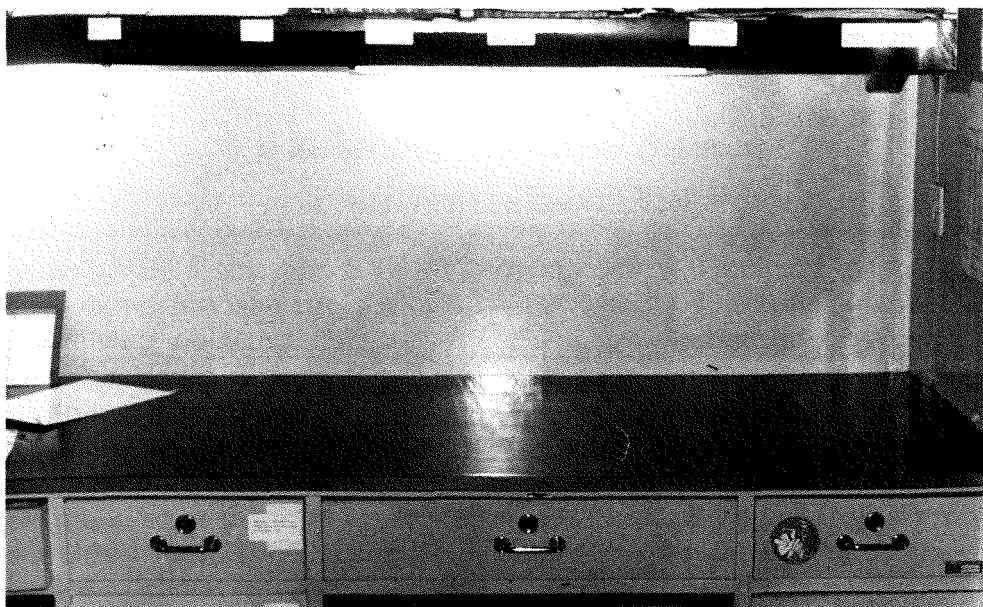
Vhod na vrt in v hišo arhitekta Miroslava Oražma na Bohoričevi ulici 30, kjer so v letih 1940—1942 zbirali sanitetni material, preden so ga poslali partizanom.

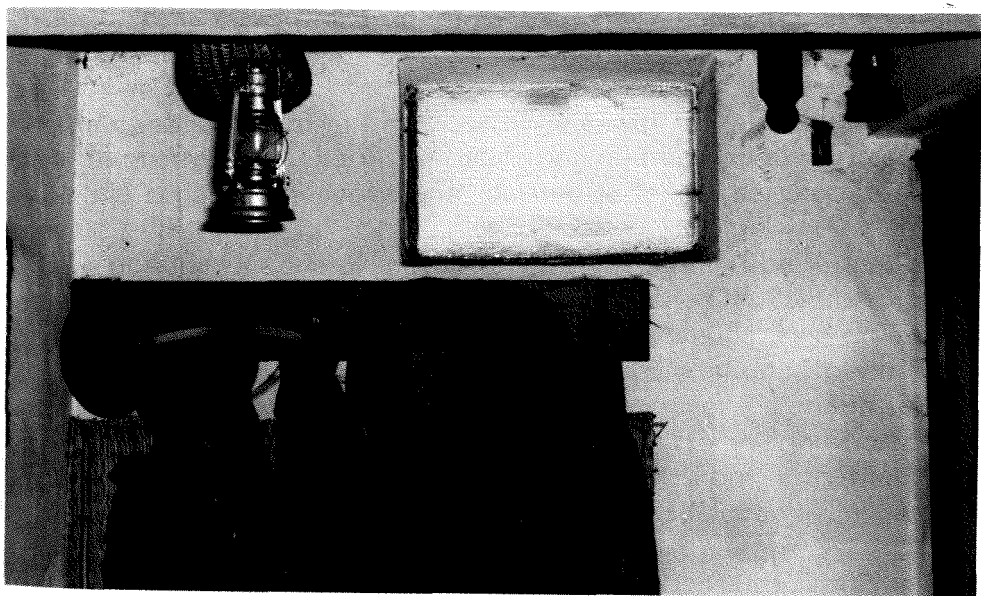
Pogled z dvorišča Državne bolnice za ženske bolezni na hišo inž. Miroslava Oražma.

V predavalnici babiške šole v Državni bolnici za ženske bolezni, kjer so bila prehodna skrivališča zbranega in pripravljenega sanitetnega materiala za partizane.

Zid v zadnjem delu predavalnice babiške šole, kjer je bilo slepo okno, pokrito s ploščo obešalnika. Danes je odprtina zazidana.

Slepo okno v hiši arhitekta Oražma, v katerem so skrivali zbrani sanitetni material. Okno je bilo skrito za veliko oljno sliko.

Mr. ph. Meri Breščak
